

REVISTA NAȚIONALĂ DE DREPT

(Publicație periodică științifico-practică)

nr. 11 (181) 2015

Certificatul de înregistrare
nr. 1003600061124 din 27 septembrie 2000

Publicație acreditată de Consiliul Suprem
pentru Știință și Dezvoltare Tehnologică
al Academiei de Științe a Moldovei prin
Hotărârea nr. 61 din 30.04.2009

Categoria C

FONDATORI:

Universitatea de Stat din Moldova
Universitatea de Studii Politice
și Economice Europene
„Constantin Stere” din Moldova
Uniunea Juriștilor din Moldova

REDACTOR-ȘEF
Gheorghe AVORNIC

REDACTOR-ȘEF ADJUNCT

Sergiu BĂIEȘU

(doctor în drept, conferențiar universitar, decanul Facultății de
Drept, Universitatea de Stat din Moldova)

Redactare *Antonina DEMBIȚCHI*
Asistență computerizată *Maria BONDARI*

COLEGIUL DE REDACȚIE:

Gheorghe Ciocanu (doctor habilitat în științe fizico-matematice,
profesor universitar, rectorul Universității de Stat din Moldova),
Elena Aramă (doctor habilitat în drept, profesor universitar),
Victoria Arhiliuc (doctor habilitat în drept, profesor universitar),
Flavius-Antoniu Baias (doctor, conferențiar universitar,
decanul Facultății de Drept, Universitatea din București),
Sergiu Brînza (doctor habilitat în drept, profesor universitar),
Cătălin Bordeianu (doctor în drept, profesor universitar, România),
Ion Craiovan (doctor în drept, profesor universitar, România),
Gheorghe Chibac (doctor în drept, profesor universitar),
Spyros Flogaitis (doctor în istorie și drept, profesor universitar
(Grecia), Director al Organizației Europene de Drept Public),
Ion Guceac (doctor habilitat în drept, profesor universitar),
Raisa Grecu (doctor habilitat în drept, profesor universitar,
USPEE „Constantin Stere”),
Ioan Humă (doctor în drept, profesor universitar, România),
Gheorghe Mihai (doctor în drept, profesor universitar, România),
Nicolae Sadovei (doctor în drept, conferențiar universitar),
Andrei Smochină (doctor habilitat în drept),
Florin Streteanu (doctor în drept, profesor universitar, decanul
Facultății de Drept, Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca),
Vytautas Nekrosius (doctor habilitat în drept,
profesor universitar, Lituania),
Tzyetan Sivkov (doctor în drept, profesor universitar, Bulgaria),
Trebkov A.A. (doctor în drept, profesor, Președintele Uniunii
Juriștilor din Federația Rusă),
Tudorel Toader (doctor în drept, profesor universitar, decanul
Facultății de Drept, Universitatea Alexandru Ioan Cuza, Iași),
Alexandru Țiclea (doctor în drept,
rectorul Universității Ecologice București, România).

ADRESA REDACȚIEI:

MD 2009, Chișinău, str. Al. Mateevici, 60, bir. 222
Telefoane: 57-77-52, 57-76-90
e-mail: revistadrept@yahoo.com
Indexul PM 31536

SUMAR

Aurel BĂIEȘU, Dumitrița BOLOGAN

Unele reflecții referitoare la definirea termenului de „cartel” 2

Lilia GÎRLA, Jacob RUB

Aspects of upgrading the legal system that handles terrorist offenders and those harmed by terrorist activities..... 5

Pavel MIDRIGAN

Unele aspecte referitor la accesul liber la justiție al consumatorilor prin prisma plății taxei de stat 10

Vitalie STATI

Infrațiunile legate de gestiunea sau supravegherea băncii (art.239¹ și 239² din Codul penal): analiză juridico-penală. *Partea I*..... 18

Iurie MIHALACHE

Răspunderea contravențională în transportul rutier de pasageri 25

Igor HADÎRCA, Stanislav COPEȚCHI

Calificarea infrațiunilor în cazul concurenței dintre o normă generală și una specială 31

Sergiu CRIJANOVSKI,

Petru HARMANIUC

Necesitatea umană ca fundament al motivației infraționale prin prisma științei psihologice și a dreptului penal..... 38

Ion TUȚUIANU

Reglementări juridice privind unele măsuri pentru accelerarea soluționării proceselor în România..... 42

Grigore RUSU, Edgar ROTUNDU

Particularitățile raporturilor juridice în dreptul vamal 47

Svetlana PRODAN

Răspunderea penală pentru infrațiunile legate de insolvabilitate reglementate de legislația penală a altor țări (articol didactic) 50

Ghenadie PAVLIUC

Obiectul juridic generic și obiectul juridic special al infrațiunilor prevăzute la art.349 din Codul penal. *Partea II*..... 55

Lucia RUSU

Acuzarea în cadrul procesului penal contradictorial 62

Ludmila ȚARANU

Aspecte esențiale privind modul de înregistrare a actului de naștere..... 67

Victoria SANDUȚA

Servicii bancare cu un potențial impact grav pentru consumatori. Aspecte comparate 71

Oxana CHISARI-LUNGU

Unele considerații privind organizarea și funcționarea Tribunalului de Chișinău 80

Ana ILANA

Concordatul preventiv – procedură de prevenire a insolvenței reglementată în legislațiile europene 83

Sergiu BRÎNZA

Recenzie la *Modalitățile contrabandei comise pe teritoriul vamal al Republicii Moldova. Monografie*. Autor: Sava MAIMESCU..... 88

UNELE REFLECȚII REFERITOARE LA DEFINIREA TERMENULUI DE „CARTEL”

Aurel BĂIEȘU,
doctor habilitat în drept, profesor universitar
Dumitrița BOLOGAN,
doctorand, magistru în drept (AȘM)

Acest articol analizează noțiunea de „cartel” utilizată pe larg, atât în literatura de specialitate din Uniunea Europeană și din Statele Unite, cât și în prevederile existente în legislația Republicii Moldova. Se poate observa că acest termen a fost adoptat, în cvasitotalitatea sa, datorită generalității sale, a aptitudinii de a exprima sintetic orice înțelegere formală sau informală între întreprinderi, realizată inclusiv prin alinierea conștientă și voită la anumite practici, prin care se urmărește sau care au ca efect limitarea concurenței, fără a exista vreo catalogare exhaustivă recunoscută a tipurilor de acorduri care pot fi considerate carteluri.

Cuvinte-cheie: cartel; cartel dur; înțelegere; concurență; acord anticoncurențial orizontal; întreprindere; piață.

This article examines the concept of “cartel”, which is widely used by the researchers in the European Union and the United States and regulated in the provisions of the Moldovan legislation. It should be noted that this term has been adopted in its entirety, due to its general character, its ability to synthetically express any formal or informal understanding between undertakings, achieved by conscious and willful harmonization to certain practices that are intended to or have the effect of restricting competition, without any recognized exhaustive delimitation of the types of agreements that may be considered cartels.

Keywords: cartel; hardcore cartel; agreement; competition; horizontal anti-competitive agreement; undertaking; market.

Termenul de „cartel” provine de la cuvântul latin medieval *cartellus* care înseamnă „card mic”. Pentru prima dată, sensul înțelegerilor de tip cartel a avut conotații militare, termenul fiind aplicat unui acord oficial între guvernele aflate în război pentru a înceta conflictul temporar, cu scopul de a permite schimbul de prizonieri. În acest context, cartelul a fost asimilat noțiunii de armistițiu. În consecință, sensul primar al acestui cuvânt este de – suspendare a ostilităților, stabilire a unui armistițiu între combatanți, prin care rivalii se întrunesc într-o alianță incomodă [1]. Pe parcurs, semnificația acestui cuvânt rămâne subtilă și complexă, combinând elemente de încetare a unei rivalități, colaborare nenaturală și, prin urmare, nesigură, precum și de acționare în detrimentul unui alt interes (al publicului larg). Această idee de „încheiere a ostilităților”, printr-un acord convenit între părți, se referă, de asemenea, în lumea politică, la un grup de partide politice, fracțiuni, sau națiuni care se unesc într-un acord pentru o cauză comună. În acest caz, o „înțelegere” devine sinonimă cu o „alianță politică” între un bloc sau un grup de partide, cum ar fi coaliția creată în mod deliberat de cancelarul german Otto von Bismarck, în anii 1880, pentru a rezista luării de amploare a Partidului Democrației Sociale.

În domeniul dreptului concurenței, un cartel reprezintă o înțelegere dintre întreprinderi independente (de obicei, din aceeași industrie), care sunt de acord în mod oficial să coopereze împreună pentru a influența și stabili prețurile de pe piață, pentru a limita aprovizionarea, restrânge concurența și chiar împărți profiturile. Motiv pentru care, de-a lungul timpului, noțiunea de cartel a dezvoltat conotații negative în limba engleză.

Existența cartelurilor contravine teoriilor clasice

de concurență deschisă și piață liberă, care indică asupra faptului că formarea de carteluri este ilegală în multe țări occidentale, inclusiv în Australia, Canada, Statele Unite ale Americii și întreaga Uniune Europeană. Trei dintre cele mai bine cunoscute exemple contemporane care ilustrează conotațiile actuale negative ale înțelegerii sunt cele referitoare la cartelul diamantelor – *De Beers*, cel al Organizației Țărilor Exportatoare de Petrol (OPEC) și cartelurile de droguri columbiene din America Latină [2].

Curtea Supremă a SUA a descris cartelurile ca fiind „răul suprem al antitrustului”, Comisia Europeană – „păcat crucial”, Rețeaua Internațională de Concurență – „insultă directă adusă principiilor concurenței”, iar Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică (OCED) – „cea mai sfruntată încălcare a dreptului concurenței”. Mai mult decât atât, comisarul Directoratului General pentru Concurență al Uniunii Europene, Neelie Kroes a afirmat în octombrie 2006, că „acestea aplică o lovitură criminală în inima activității economice sănătoase” [3].

Prin însăși natura lor, cartelurile elimină sau limitează concurența. Companiile participante la o înțelegere produc mai puțin și câștigă profituri mai mari. Iar cei care plătesc sunt societatea și consumatorii. Resursele sunt alocate greșit, iar bunăstarea consumatorilor este redusă. Prin urmare, cartelurile sunt aproape universal condamnate din motive întemeiate. Mai mult, dintre toate restricțiile aduse concurenței, cartelurile contrazic cel mai radical principiul unei economii de piață bazate pe concurență [4, p.15].

Pe lângă carteluri, există și o a doua categorie de acorduri anticoncurențiale – și anume, verticale, care reprezintă un acord sau practică concertată convenită între două sau mai multe întreprinderi ce operează

fiecare, în sensul acordului sau al practicii concertate, la niveluri diferite ale procesului de producție sau distribuție, care se referă la condițiile în care părțile pot cumpăra, vinde sau revinde anumite produse.

Recomandarea Consiliului OCED privind măsurile eficiente împotriva cartelurilor dure, adoptată la 25 martie 1998 [5], definește „un cartel dur” ca fiind: „un acord anticoncurențial, practici concertate anticoncurențiale, sau aranjamente anticoncurențiale între concurenți de a stabili prețuri, a face oferte trucate (licitații secrete), a stabili limitarea producției sau cote, sau împărți piețe, prin alocarea clienților, furnizorilor, teritoriilor sau liniilor de comerț”. Categoria de carteluri dure nu include acordurile, practicile concertate sau aranjamentele care:

- sunt legate în mod rezonabil de realizarea legăla a reducerii costurilor sau îmbunătățirii eficienței produselor; sau
- sunt excluse în mod direct sau indirect de sub acoperirea legilor statelor membre; sau
- sunt autorizate în conformitate cu aceste legi.

Cu toate acestea, conform Camerei Internaționale de Comerț [6], toate excluderile și autorizațiile a ceea ce ar fi în caz contrar un cartel dur ar trebui să fie transparente și ar trebui să fie revizuite periodic pentru a evalua dacă acestea sunt necesare. Astfel, cartelurile dure reprezintă:

- acordurile orizontale de fixare a prețurilor;
- falsificarea orizontală a licitațiilor;
- alocarea orizontală a piețelor.

„Cartelurile dure” ar trebui să se limiteze la acordurile orizontale dintre concurenți, și nu ar trebui să se extindă, de exemplu, la un acord între două sau mai multe întreprinderi care operează, în sensul acordului, la diferite nivele de producție sau de distribuție în lanț.

K. Hüscherlath și J. Weigand [7] compară mai multe definiții ale cartelului furnizate de doctrină:

Definiția 1: „se numește cartel o asociație de întreprinderi care este de acord, în mod explicit, să-și coordoneze activitățile” [8].

Definiția 2: „cartelurile sunt asociații de întreprinderi independente din același sector care sunt formate pentru a crește profiturile lor comune prin restrângerea activităților lor competitive” [9].

Definiția 3: „un cartel reprezintă un grup de întreprinderi care au căzut de acord, în mod explicit, între ele, să-și coordoneze activitățile în scopul de a crește prețul de piață – intrând într-o formă de acord de stabilire a prețurilor” [10].

Dacă comparăm cele trei definiții, observăm diferențe semnificative, dar și unele similitudini importante. Se pare că prima definiție este cea mai largă din toate trei, catalogând cartelurile ca fiind orice fel de coordonare explicită a activităților de către o asociație de întreprinderi. În lumina prevederilor anticoncurențiale, această definiție este probabil prea largă și nespecifică.

În ceea ce privește cea de-a doua definiție, remarcăm că este strâns legată de prima, însă indică asupra scopului principal al cartelurilor – de creștere a profiturilor, și specifică, de asemenea, modul lor de operare, care are loc prin restricționarea activității competitive, criterii care sunt importante în definirea lor.

A treia definiție este relativ precisă și prea îngustă în acest sens, caracterizând un cartel ca fiind un acord explicit între întreprinderi cu scopul de a ridica prețul pe piață.

În literatura de specialitate a Federației Ruse, se face o diferențiere dintre carteluri dure și alte tipuri de carteluri. Astfel, „cartelurile dure” sunt definite ca „acorduri care produc cel mai negativ impact asupra concurenței. Scopul acestora este stabilirea de către concurenți a prețurilor, convenite printr-un acord, la produsele lor, divizarea pieței între concurenți în baza principiului geografic (divizarea teritorială a pieței) sau în funcție de categoria de cumpărători ai produsului, precum și stabilirea de către concurenți a cotelor la producere sau vânzare a produselor pe piață”, în timp ce alte tipuri de carteluri sunt descrise ca „acorduri dintre agenți economici concurenți, cu scopuri altele decât cele indicate mai sus, însă ca rezultat al realizării cărora se limitează/ poate fi limitată concurența” [11].

În urma cercetării acestui domeniu în Republica Moldova, observăm că doctrina nu examinează noțiunea de „cartel”. Noua lege a concurenței nr. 183 din 2012 [12] definește acordurile anticoncurențiale orizontale ca fiind „acorduri sau practici concertate ce se realizează între două sau mai multe întreprinderi care funcționează pe piață la același (aceleași) nivel (niveluri)”. În art.5, Legea nr. 183 interzice acordurile anticoncurențiale în general, fără a face distincție între cele orizontale și cele verticale. Cu toate acestea, în art.7 al aceleiași legi, sunt specificate în mod expres cartelurile dure, ca fiind „acorduri anticoncurențiale orizontale, cu excepția acordului de importanță minoră, care, în mod direct sau indirect, izolat sau în combinație cu alți factori aflați sub controlul părților, au ca obiect:

- fixarea prețurilor de vânzare a produselor către terți;
- limitarea producției sau a vânzărilor;
- împărțirea piețelor sau a clienților;
- participarea cu oferte trucate la licitații sau la alte forme de concurs de oferte”.

Dacă interpretăm această prevedere *stricto sensu*, putem deduce că cartelurile dure reprezintă doar cele mai grave încălcări și limitări ale normelor anticoncurențiale, celelalte acorduri anticoncurențiale orizontale interzise, putând fi numite convențional – carteluri. Mai mult, considerăm că această tendință provine din literatura științifică și didactică din Europa de Vest și SUA, unde este utilizat pe larg termenul de „cartel”. Ținem să menționăm că OCED utilizează numai noțiunea de „cartel dur”, noțiunea de „cartel” lipsind din vocabularul documentelor acestei

organizații, în timp ce doctrinarii și practicienii vest-europeni și americani procedează invers, adică asimilează de cele mai multe ori noțiunea de „cartel” cu cea de „cartel dur”.

În acest context, suntem de acord cu redevabilul doctrinar britanic R. Whish [13], considerat unul dintre fondatorii doctrinei contemporane a dreptului concurenței în Regatul Unit și în Uniunea Europeană, care utilizează pe larg termenul de „cartel”, având în vedere orice acord anticoncurențial orizontal, iar când se referă la acordurile anticoncurențiale orizontale care nu pot fi exceptate, le numește „carteluri dure”. De fapt, aceeași logică este prezentă și în prevederile Legii concurenței a Republicii Moldova nr. 183 în art.7 alin. (3).

În plus, Curtea Europeană de Justiție cu sediul la Luxemburg utilizează pe larg în jurisprudența sa noțiunea de „cartel” atunci când se referă la acordurile anticoncurențiale orizontale specificate în art.101 al Tratatului privind Funcționarea Uniunii Europene [14]. Pentru exemplificare, putem menționa cauza *Sigma Technologie* [15], în care Tribunalul de Primă Instanță a Curții Europene de Justiție a susținut că „simpla existență a unui obiect identic dintre un acord în care a participat o întreprindere și un cartel global nu este suficientă pentru a face întreprinderea răspunzătoare de acest cartel global. Doar dacă întreprinderea a știut sau ar fi trebuit să cunoască că, prin participarea sa în cadrul unui cartel s-a alăturat unui cartel global, poate constitui o exprimare a faptului că a acces în cadrul unui cartel global”. Într-un alt caz în care se expune asupra răspunderii pentru participarea în cadrul unui cartel, *AC-Treuhand AG vs Commission* [16], Tribunalul de Primă Instanță menționează că pentru a stabili dacă „o întreprindere a participat în cadrul unui cartel, este suficient să se demonstreze că a participat la ședințele în cadrul cărora a fost convenit asupra comportamentului anticoncurențial, fără manifestarea opoziției față de astfel de întâlniri”.

Deci, putem concluziona că deși în actele normative, cum ar fi Tratatul privind Funcționarea Uniunii Europene ori în alte regulamente și dispoziții, instituțiile europene păstrează noțiunea de acord anticoncurențial orizontal, în doctrină, jurisprudență, precum și în limbajul uzual se utilizează pe larg termenul de comun acceptat de „cartel”, fără a exista vreo catalogare foarte clară a ceea ce înseamnă acest tip de acord.

În concluzie, propunem ca legiuitorul să definească în lege noțiunea de „cartel”, de exemplu, prin includerea acestui termen, între paranteze, după noțiunea de „acord anticoncurențial orizontal” în art.4 al Legii concurenței nr. 183 din 2012 ori în legislația secundară adoptată de autoritatea de concurență din Republica Moldova – în legislația secundară, cu scopul de a face claritate și de a racorda legislația Republicii Moldova la cele mai recente evoluții europene în domeniu, la jurisprudența Comisiei și Curții Europene de Justiție, precum și la practica națională existentă. Această

practică este materializată prin utilizarea pe larg a termenului de cartel de către Consiliul Concurenței al Republicii Moldova, inclusiv pe pagina sa de internet, instituție care a creat în 2014 și o Direcție Anticartel, care contribuie la protecția, menținerea și stimularea concurenței în vederea prevenirii și, după caz, a contracarării folosirii acordurilor anticoncurențiale pentru împiedicarea, restrângerea sau denaturarea concurenței.

Referințe:

1. Harding C., Joshua J. *Regulating Cartels in Europe*. Oxford: Oxford University Press, 2010. 440 p.
2. McGowan L., Elgar E. *The Antitrust Revolution in Europe, Exploring the European Commission's Cartel Policy*. United Kingdom: Cheltenham, 2010. 29 p.
3. Kroes N. *Delivering on the crackdown: recent developments in the European Commission's campaign against cartels*. The 10th Annual Competition Conference at the European Institute, Italy, 2006. 7 p.
4. Monti M. *Why should we be concerned with cartels and collusive behavior?* In: *Fighting Cartels: Why and How?* Goteborg: Elanders Graphic Systems, 2001, p. 14-23.
5. 1998 Recommendation of the Council concerning Effective Action Against Hard Core Cartels [C98]35/FINAL]
6. *Hard Core Cartels*, by the ICC Task Force on Competition and Trade, Discussion Paper, Document n° 225/577, 27 June 2002. 4 p.
7. Hüschelrath K., Weigand J. *Fighting Hard Core Cartels*. Centre for European Economic Research, Discussion Paper, no. 10-084. 57 p.
8. Carlton D., Perloff J. *Modern Industrial Organization*. Reading: Prentice Hall, 2000. 800 p.
9. Lipczynski J., Wilson J. *Industrial Organization: An Analysis of Competitive Markets*. Essex: Prentice Hall, 2001. 784 p.
10. Pepall L., Richards D., Norman G. *Industrial Organization: Contemporary Theory and Practice*. Boston: South-Western College Publishing, 2001. 730 p.
11. Алешин Д.А., Артемьев И.Ю., Борзило Е.Ю., Сушкевич А.Г. Отв. ред. И.Ю. Артемьев, А.Г. Сушкевич. *Конкурентное право России. Учебник*. Москва: НИУ ВШЭ, 2012, с. 169.
12. Legea RM a concurenței nr.183 din 11.07.2012. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 193-197 din 14.09.2012.
13. Whish R. *Competition Law*. Oxford: Oxford University Press, 2009, p. 1006.
14. Tratatul privind Funcționarea Uniunii Europene, versiune consolidată, în vigoare de la 1 decembrie 2009. În: J.O. C. 326 din 26.10.2012.
15. Cauza *Sigma Technologie di Riverstimento Srl vs Commission*, Case T-28/99, CFI, 2002, ECR-II 1845.
16. Cauza *AC-Treuhand AG vs Commission*, Case T-99/04, CFI 2008 ECR II-1501

ASPECTS OF UPGRADING THE LEGAL SYSTEM THAT HANDLES TERRORIST OFFENDERS AND THOSE HARMED BY TERRORIST ACTIVITIES

Lilia GÎRLA,
doctor în drept, conferențiar universitar (USM)
Jacob RUB,
or. Haifa, Israel,
doctorand (USM)

Acest articol este consacrat propunerilor inovative, formulate în baza modelului elaborat de către autori referitor la protecția victimelor actelor teroriste prin intermediul asigurării compensațiilor pentru prejudicii fizice și mentale, precum și pentru cele materiale. Autorii au arătat în studiul întreprins că, pe de o parte, persoanele învinuite de săvârșirea actelor teroriste se bucură de anumite drepturi garantate de legea procesual penală, iar pe de altă parte, astfel de drepturi nu pot anihila prioritățile naționale, precum și justifica prejudicierea intereselor securității naționale.

Cuvinte-cheie: atac terorist; judecător-asistent; curtea cu jurați; criminal terorist; victimele actului terorist; drepturile victimelor actului terorist; proces judiciar echitabil; interzicerea de a justifica prejudicierea securității naționale.

As stated, the innovative model in present article deals with victims of terrorist acts and emergency from physical and mental aspects and from property and insurance aspects in general, and suggests that anything related to victims of terrorist acts will be handled through the Court of Labor and Social Security in Israel, which anyway handles matters of state health insurance the rights of victims of terrorism. Terrorism criminals' judging obligates the ensuring due process rights, including people suspected of terrorist acts, as an essential step to ensure effective anti-terrorism measures, to respect the rule of law. On the other hand, human rights are not a platform for national annihilation; they cannot justify harming national security in any case and in any circumstances.

Keywords: terrorist attack; lay judge; jury; terrorist criminals; civil courts; criminal courts; victims of terrorist attacks and emergency from the physical and mental aspects and from property and insurance aspects; rights of terrorism victims; fair judging; while respecting the law; failure to justify harm to national security.

The article deals in a change in the legal system practiced in Israel, when lay judges who are representatives of the public or a jury, will have a significant decision power in discussions and court rulings in criminal law regarding terrorism criminals, and civil courts, in appeal committees as regarding Property Tax and Compensation Fund Law (1961) that compensates citizen damages, amongst other things due to a terrorist attack on Israel. The findings of a proceeding statistical study on the current situation in the field of lay judges in Israel, who serve in Regional Courts of Labor and Social Security, pointed out that prior to the inclusion of lay judges in criminal court proceedings, their function requires an upgrade in order for them to be able to determine the guilt or innocence of a defendant, examinations for suitability for the position are to be conducted, as well as thickening of professional training (such as Evidence Law) and increasing the amount of court proceedings of public representatives. There is a consensus that participation of public representatives in trials reflects to a greater degree from a social standpoint the "common sense" and the justice as compared to a trial with only a professional judge.

For purposes of discussion in present article in an argument on the subject of upgrading the legal system practiced in Israel, when lay judges who are representatives of the public or a jury will have a significant decision power in court rulings – we have conducted a preliminary statistical study on current situation in the field of lay judges in Israel, who serve in Regional Courts of Labor and Social Security. The study was conducted through a questionnaire of 45 questions, during

December 2014. The study population consisted of 41 men and women while about 70% of the participants being lawyers and 30% being executives in companies who were present in a hearing in the District Court of Labor and Social Security [1].

One of the goals of the study was to examine the suitability of public representatives as judges in criminal law. The study findings indicate the following facts:

No significant finding, as should public representatives serve in criminal trial – they will find it difficult or feel uncomfortable in determining the defendant's guilt in a trial (25% thought that they would have difficulty in determining guilt to a lesser degree, 25% thought that they would to an absolute degree).

It was found that public representatives will not tend as a system to acquit a defendant (42% of the respondents completely disagree that they will tend to acquit the defendant, 32% agree to little to absolute degree).

The researched subjects believe that public representatives will fear from making a decision due to fear from a defendant in criminal trial: 34% of the respondents tend to think to a small degree that there will be fear amongst public representatives, and 25% think to an absolute degree that they will fear.

It was found that should representatives from the public serve in a court discussing criminal matters, they will not tend more than professional judges to convict those innocent from the offence (39% agree completely, however 29% have no decision ability on the subject), and in addition it was found that public representatives will tend to respect the rights of harmed/victims to a

slight degree at a rate of 39%, and to a complete extent at a rate of 17%.

It was found that from an aspect of civil duty/contribution to society – serving as representative of the public is perceived this way to a small degree by 26% of the researched subjects, and is perceived to an absolute degree by 41% of the researched subjects.

A prominent finding is that 71% of the respondents claim from small to absolute degree that in a criminal trial it will not be easy for representatives of the public sit in judgment of other people, and that it would be difficult for them to judge whether a person is guilty or not.

Despite the uncertainty that exists amongst the study population reflected in a relatively high percentage of researched subjects who found it difficult to respond to certain issues – the findings indicate the fact that the researched subjects who are mostly lawyers' public (70%) and also executives who have participated in proceedings in the Labor Court – believe that:

1. There is a need to upgrade the function and status of public representatives so that they are able to determine guilt or innocence of a defendant, prior to their inclusion in proceedings as criminal trials in Labor Courts. The findings indicate that there is a consensus regarding the need to conduct suitability tests for the position, thickening of professional training (as Evidence Law for example) and increasing the amount of court proceedings of public representatives. All with the purpose of increasing the understanding of public representatives of a court proceeding.

2. On one hand, there is ambiguity regarding the very weight of public representatives in court jurisdiction team – however, on the other hand, support was found for suitability of public representatives as judges in civil law when there is a consensus that justice can be made in trials involving public representatives. There is a consensus that the participation of public representatives in trials, reflects from a social aspect to a greater extent the “common sense”, than a trial with only a professional judge.

Eventually, with all the ambiguity advantages in serving of public representatives in their actual contribution to justice, experience with public representatives in Israel indicates that the position involves prestige and pride, and that about half the respondents claim that they would prefer personally to be in a private legal proceeding in which public representatives are involved than being “defendants” in any legal proceeding. And all this before “institution of public representatives in Israel” was improved and upgraded.

A. Regarding terrorism offenders

President of the Israeli Supreme Court, Asher Gornis, alerted in 2013 against bitter and worn-out judges. A “Ticking bomb” as the president defined their frustrations. This is a danger to the litigating public who lose faith in the judicial system. Occasionally, a citizen unaccustomed to rub shoulders with the legal world, received a cultural shock.

Lawyers representing the interests of a citizen in an arena that purports to be impartial, attentive and patient occasionally absorb a scolding outburst of disrespect

from “the court” that at times forgets that a lawyer has a client as well. After we will all stand up upon hearing “All rise!”, the lawyer and the client will be left alone. The latter will look into the eyes of his representative whose honor is crushed and from that moment on the lawyer will be considered in the eyes of the client as a defeated warrior.

The confused customer leaves the courtroom after the lawyer's arguments were not heard, occasionally by a semi-attentive disregard, occasionally with a blunt disregard and from that point on the citizen is convinced that his main problem has become the lawyer and he has to handle it right away, while the problem due to which he found himself in the legal arena, became secondary.

There are complaints on judges. Annual report of Ombudsman for complaints against judges presented a rise in the number of justified complaints against them. Among the cases: Refurbished protocols and a decision on appeal which lasted for two and a half years. When it comes to civil conflict, sometimes, so be it. But lawyers also encounter judges presiding over a criminal court and are offended in front of a client. When it comes to human lives entrusted to a lawyer, these insults may even be dangerous. An attempt on the part of a lawyer to conduct officially appropriate to the occasion will immediately be interpreted in the eyes of a client as weakness. It is the fault of judges mentioned by Gornis? It might be that the system requires a comprehensive change.

There are countries where ruling is made by the jury. Advantage: You cannot complain against a judicial oligarchy. Secondly, juries do not hear repeatedly the evasive allegations that no longer invoke empathy.

To our opinion **it will not** be correct to apply the jury system in Israel and Moldova in criminal law.

At the same time we do not recommend to appoint lawyers as lay judges, as the template of judging according to regulations and laws will not take into account the social dimension, the “field”, the social justice and democracy.

Throughout their entire lives, judges are busy with hearing witnesses and writing verdicts, until it seems that all you will get is a court is order rather than justice. The jury is left with something attentive; the method of case following case has not yet eroded their justice experience. However, we strive at a different solution [2].

The annual report of Ombudsman for complaints against judges presented a rise in the number of justified complaints against them. Among the cases: refurbished protocols, in the center of which was a vice president of the Tel-Aviv district court, judge Varda Alsheikh, and two and a half years for formulating a decision on an appeal and eight years of discussions on a simple case in Supreme Court, these are part of the justified complaints against judges received in 2012 and published by the ombudsman for complaints against judges, Supreme Court Justice Eliezer Goldberg (retired). In the data of the annual report of the ombudsman a rise is presented as well in number of justified complaints against judges, 101 of these in the past year as compared to

89 in 2011. According to the report, in last year, 930 complaints were received by the ombudsman, about 40 less than in previous year. About half of the complaints dealt in Magistrates Court, which are the biggest and the busiest. Other courts prominent on the subject are Domestic Courts (16%) and Rabbinical courts (13%).

Similar to last years, the present report also reveals quite a few cases of legal dragging, the most prominent of which took place in the Supreme Court. This is a case where the judges discussed a non-complicated request, but nevertheless, the case lasted for more than eight years. In another case, it took the Supreme judges more than two and a half years to deliver a verdict on an appeal. "It is evident that much work was invested in the unique question under discussion", writes the ombudsman. "Nevertheless, and without ignoring the immense burden imposed on judges of the Supreme Court, delivering a verdict 31 months after the date the complaining party announced that he does not accept the settlement offer proposed by the court, significantly exceeds the reasonable time of delivering a verdict" [3].

The report also presents a case of "over zealotness" on the part of Rabbinical judges in the Rabbinical court, handling a case of divorce between a woman residing in Israel and her husband who resides abroad. The court set a time for a session when the man was not in Israel. He landed in Israel in an evening after the session and was apprehended by the police. After spending a night in jail, he was brought before the court escorted by policemen. "There is no doubt regarding the good intentions of the Rabbinical judges, who wanted to prevent her being "chained" in marriage in the face of a suspicion that the complainant will manage to avoid the session and return to the country he lives in", wrote Goldberg. "However, in their desire to achieve the intended result, abused his rights".

Although human beings tend to deviation and prejudice, most of them really want justice and are willing to work hard and think in order to get it.

An Israeli lawyer has not adopted the jury system, however to our opinion, the solution lies in the power given to an average citizen to distinguish between good and evil to improve the justice system. For this duty fit the public representatives [4].

We believe that we should consider a completely different model: lay judges as public representatives appointed next to a veteran judge. Jurisdiction with public representatives may not have to be a career, but rather a service to the citizen. It could be that an ultimate "jury" without the ills of the American model, is a representative appointed ad hoc, similarly to representatives of the public in present day Labor Courts. Why can't two lay judges serve from the community of public representatives? Why shouldn't their different voice be heard? Why shouldn't their presence and weight be counterweight to an inattentive judge? This offering may serve as a solution, especially to the wearing out of judges and the erosion of public faith in courts.

The situation is similar court committees, dealing in various issues such as the issue of rights of different populations through an extensive series of legislation

as well as in appeal committees as such as eligibility to compensation under the law in emergency situations. For example, appeals committees for Property Tax and Compensation Fund Law (1961) that compensates the damage to civilians amongst other things due to terrorist attacks on Israel.

B. With regard to terrorism damages

The State of Israel has occasionally faced states of emergency such as "special situation in the rear", by power of Civil Defense Law, 1951 – in any such event there are mental casualties and property damages. Through an extensive series of legislation, the regularization of the states of emergency under the Property Tax and Compensation Fund Law 1961, regarding eligibility for compensation under the law, is obtained through an extensive series of legislation, dealing in various subjects, including:

1. Property Tax and Compensation Fund Law (1961).
2. Appeal committees.
3. Appeal to the District Court on the appeal committee.

The process of compensation for damages to property and/or flesh following a state of emergency, accompanied by complaints from the public (citizens, industrialists, trade and services) on functioning of the government. To our opinion, solutions on a "heavy" socio-economic subject as compensation at time of emergency, is problematic through appeals committees, while the legal and/or juristic discourse is not being held in a court while inclusion of representatives of the public, who are capable of serving as a bridge of public legitimacy between the government and the public of casualties and damaged at time of emergency and as a balancing function between state interest and the interest of the public that was damaged and harmed, alongside with implementation of purposes of the law. Moreover, public representatives anyway serve on committees on behalf of the court, so it is not clear that they do not serve on Appeal committees of Property Tax and Compensation Fund (1961).

In the basis of discussion in the article is the subject of legitimacy of lay judges from the public and their potential contribution to an appeal committee or a specialized entity, such as Labor and Social Security Court.

We recommend choosing the following ways to upgrade the treatment of state-level law: to pass in legislation the powers of appeals on Appeal Committee Decisions Act (1961) regarding damages from terrorist acts from District Courts to Labor and Social Security Courts existing in five regions as well as the National Court in Jerusalem. The panel will include the Labor Court presiding judge who is a professional judge and two additional representatives of the public. If required, an appraiser or engineer will be summoned as an expert witness, as customary to summon experts in general in Labor and Social Security court. Under certain conditions, the Labor and Social Security Court can provide those unique resources that would give the institution its legitimacy.

Validation for this proposal lies in the fact that there

are five appeals committees in five regions of the country [5], similar to the distribution of Labor and Social Security Courts, and in addition, the three recent operations in Southern Israel except for “protective edge” that cannot be summed up yet, only Appeal committee in Beer-Sheba operated on appeals, and in total 500-700 appeals were submitted in each campaign. Following Second Lebanon War appeals committees operated in cities of: Haifa, Nazareth, Tel-Aviv and Jerusalem. In total, about 2000 appeals were submitted to the district courts for damages of terrorist attack on Israel during operation “protective edge” of 2014.

With regard to frequency of events requiring appeals, the Labor and Social Security Courts in Israel are capable of handling such an amount of appeals, by being spread in districts, and thus the load will not burden them exceptionally.

Additionally, we recommend to keep the powers of Property Tax and Compensation Fund Law, 1961 in the hands of Appeal Committees, while the place of the assessor and the engineer (to serve as expert witnesses when needed, as in Labor Courts) two lay judges public representatives will be appointed with approval of the Ministry of Justice. As stated, this recommendation involves the suitability and training of public representatives for dealing with matters that are in the core of Israeli society and economy.

In present article we recommend its treatment by compensation and indemnification of citizens and businesses in states of emergency at a state level, according to Property Tax and Compensation Fund Law (1961), for two reasons:

1. Social Security due to acts of terrorism in the extensive terms on a state level involves a wide range of topics related to various aspects of social policy, social security and welfare in their broadest sense: economic, political, sociological, demographic, geographic, historical sense, as well as in relation with education, health and justice. Legitimizing and implementing these values requires that lay judges from the public will be able to make a significant contribution given the right tools and establishment support of the legal system and the Knesset.

2. Thickening of tasks of the Labor and Social Security Court to deal in jurisdiction and mediation in all matters of victims of terrorism and state of emergency, from the physical aspect under Property Tax and Compensation Fund Law 1961, and also body injuries on this matter, through the National Insurance Institute. The pure logic leads the author of present article to the simple explanation that in matters of body and soul injuries in states of emergency, the National Insurance Institute anyway handles matters of workplace accidents, profession illness and states of micro-trauma, as well as issues of state health insurance – so that this issue is not strange to the Labor Court. On the other hand, in the issue of damage to property, the issue is related businesses and factories amongst other – so that in any case the Labor Court deals in matters of employees and employers.

It is also recommended to transfer the entire matter of insurance related to damages incurred by terrorism

in general under the responsibility of Labor Courts, as matters of insurance of any kind – some of them are related to the National Insurance such as work disability insurance, disability insurance in life insurance and managers’ insurance, while the opinions in claims are anyway used both by the insurance companies and the National Security Institute, and it is at least known from experience that insurance companies compensate the plaintiffs while relying a medical report of the National Security Institute and its determination of percentage of disability, for example. To implement this important move concerning the macro level, and bring about saving of costs for all parties out of providing a greater legitimacy to resolutions passed at times not in a presence of one party, there must be a serious change (structural and managerial) in functioning of public representatives in Labor Courts.

It was found in a survey conducted for the purpose of present article that most of the litigants in the Labor Court maintained that the participation of public representatives in legal process is of importance, as maintained by lawyers regarding National Labor Court.

To our opinion, there is difficulty for the State of Israel to optimally implement the method of lay Judges who are representatives of the public. Despite the justification for including public representatives in Labor Courts as customary is inclusion of representatives of the public in those and other courts in 60 countries around the world – proportionality balance has still not been created in the judicial system in Labor Courts in Israel. Theoretically, the Legislator’s intention was that the contribution of public representatives will encompass factors of importance such as: inclusion in reign of the Law and thickening of democracy, making the legal process accessible to the public at large to put his faith in the system, contributing to understanding of the facts presented in claims and maintaining balanced and just working relationships. In our opinion, behind the scenes an unreasonable picture is being portrayed in actuality and not just in theory. Namely, the Legislator’s intention is not reflected and the role of public representatives is left bereft of contents: public representatives do not write verdicts, do not participate in a sitting, they create a feeling that they do not have a real expression in the courtroom and in the proceedings and they are governed by the presiding judge and sit passively in the courtroom, and a significant part of attorneys believe that they are unnecessary in current situation. These facts are directed at the fact that they are unnecessary with no weight or significant contribution.

To bring about a change and implement the system of lay judges in criminal trials against perpetrators of terrorism against Israel, it is recommended to raise the minimum requirements for appointment, being active in the court, six-month training through senior lay judges and judges. All these will aggrandize and supply content to the role and lay judges will arrive prepared to trial and not as it is today. Then it will be possible to test empirically their contribution as it will allow them for knowledge and analytical skills, and mainly create legal balance through the part of the public regarding the values and beliefs such as justice rather than law as the

Israeli public perceives the decisions of Israeli courts.

In explanation to a candidate for a public representative position, it was stated amongst other things that the representative of the public is a member of the panel for all purposes, and his status during the sitting is similar to that of the judge besides him in the panel he serves in. In procedural aspect, this means that the absence of a public representative who is a lay judge in the panel will damage the process that in some circumstances might even result in cancellation of the panel decision. A labor court system is ruled by judges, while public representatives are functioning in practice as apparent partners in most cases, and certainly in the Regional Labor Courts.

Remarkable is the fact that the amount of lay judges from the public who are willing to serve in this prestigious position is big. Therefore, it is recommended that the Labor Courts system will be wise to formulate patterns of conduct appropriate to the status and contribution of public representatives in relation to their position [6, 7].

As we have recommend in the article, "Fight against terrorism by trial", our recommendations in current article is to pass by legislation an application of a substantial change (structural and administrative) in general, in the role of public representatives or jurors in courts of law. As an opening, it will be said right away that expertise in the aspect of Law in state courts and in international courts and tribunals should be saved for judges and the public representatives should be specialized in achieving the goals of the Law, as reflectors of the atmosphere in society and social justice from an aspect of „reasonable justice” rather than the Law. Therefore our unambiguous recommendation is to train public representatives to appear as judges in every matter also in criminal aspects of international courts and also in state courts and particularly in the anti-terrorism trials as it happens in non-democratic states like Russia and China and in democratic European countries and the USA. The public representatives or the jury should be freer than a judge from Evidence Law and different precedents that encumber a proceeding, and to represent a more moral aspect in the direction of justice rather than the Law.

So, as a result of our investigation we have concluded that in the Global Terrorism Strategy and Plan of Action, states must make every effort to develop and maintain an effective rule of law of national criminal justice system that can ensure, those involved in planning or perpetration of terrorist acts or in support of terrorist acts are brought to justice, on the basis of a principle to extradite or prosecute, with due respect for human rights and fundamental freedoms after a terrorist suspect was arrested, charged, detained and prosecuted. Guaranteeing due process rights, including for individuals suspected of terrorist activity, is critical for ensuring that anti-terrorism measures are effective, respect the rule of law and are considered as fair. On the other hand, human rights are not a platform for national annihilation; they cannot justify undermining national security in any case and in all circumstances. **Similarly, a constitution is not a prescription for national sui-**

cide. But on the other hand, we must not consider the values and principles relating to human dignity and freedom.

Prosecution and punishment of terrorism offences. The deterrence effect is essentially flawed according to Beccaria (1764) who claims in regards to deterrence, that the punishments' power of deterrence will increase the more following conditions are maintained:

- a. The punishment must be made public.
- b. Certainty of punishment is more important than its severity, as the more a criminal is aware that his chances of being revealed are higher, he would be more deterred from perpetrating offences.
- c. The punishment should be as close as possible to the perpetration of the offence.
- d. At least in Israel, the legal proceeding in white-collar offences takes years, so that the deterrence effect is essentially flawed.

Terrorism criminality constitutes an isolated phenomenon and therefore we must be creative with the ways of deterrence of potential offenders. This saying paves the way through an analysis of current situation in the field of punishment of terrorism offenders, as a step of presenting a new model for dealing with reduction of the phenomenon.

References:

1. Rub Jacob. *Sociological and legal aspects for changing the governing method in Labor and Social Security Courts regarding Employee Protection in Time of Emergency Law 2006: the proper purpose of serving of public representatives for creating legitimacy in halls of justice*. Haifa University, managing states of emergency. Department of Geography, January 15, 2015.
2. Shwartz Oron, Narkis Yogev. *Jury in Israel?* 21.02.13 <http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-4347661,00.html> (Date of visit: 11.5.2015).
3. Magnezi Aviel. *Eight years of deliberations: complaints on judges*, 19.02.13 <http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-4346511,00.html> (Date of visit: 11.5.2015).
4. Shorek Yoram. *Have the jury reached their verdict?* 4.11.2011 <http://news.nana10.co.il/Article/?ArticleID=843924> (Date of visit: 11.4.2015).
5. Shoshani Amir. *Ensurance and property claims forum*, 2.8.2014 <http://www.mishpati.co.il/forum.aspx?forumid=35&page=13> (Date of visit: 21.1.2015).
6. Rub Jacob. *Sociological and legal aspects for changing the governing method of Appeal Committees of Property Tax and Compensation Fund 1961 – for enhancing credibility and dividing justice – the proper purpose of serving of public representatives for creating a socio-economic legitimacy in awarding compensation of the state of Israel to the population of those harmed in events of emergency*. Haifa University, managing states of emergency. Department of Geography, January 15, 2015.
7. Davidov, Bags, Shemer. *Public representatives in Labor courts, functioning and contribution in practice*, 2012. islls.huji.ac.il/PublicRepresentatives.pdf (Date of visit: 13/1/2015).
8. Regev-Besora. *Quantitative and economic aspects of law enforcement policy of white collar offences in Israel*: thesis submitted for the PH.D Degree, Guidance by prof. Weisbord David, prof. Yakir Plesner. The Hebrew University, Jerusalem, 2008, p. 20-21.
9. Weisburd, Waring, Wheeler. *Class, status, and the punishment of white-collar criminals*, *Law & Social Inquiry*, 15(2), 1990, p. 223-243.
10. List of Laws from <http://knesset.gov.il/laws/heb/template.asp?Type=1>
 - Labor Courts Law, 1969.
 - Civil Defense Law, 1979.
 - Emergency-time authority arrest law, 1979.
 - By power of Civil Defense law 1951 – "special situation in the rear".
 - Regulations of defense in time of emergency, 1945.
 - Fight with Terrorism Law, 2011.
 - Property tax and Compensation Fund Law, 1961.
 - Instructions of National Insurance Law [integrated edition], 1995 and its regulations.
 - Claims according to state health insurance, 1994.

UNELE ASPECTE REFERITOR LA ACCESUL LIBER LA JUSTIȚIE AL CONSUMATORILOR PRIN PRISMA PLĂȚII TAXEI DE STAT

Pavel MIDRIGAN,
doctor, conferențiar universitar interimar (USPEE „Constantin Stere”)

Accesul liber la justiție este un drept fundamental, prevăzut de Constituția Republicii Moldova, precum și de Convenția Europeană a Drepturilor Omului. În același timp, acest drept nu este absolut, ci este condiționat de unele modalități, inclusiv de condiția plății taxei de stat. Această condiție este prevăzută de legislația națională – atât de Codul de procedură civilă, cât și de Legea taxei de stat. În același timp, Legea privind protecția consumatorului prevede un șir de facilități pentru consumator, dându-i prioritate în litigiile cu agenții economici. Au intervenit unele modificări în legislația în vigoare, referitor la accesibilitatea consumatorilor la instanțele de judecată prin faptul scutirii de plata taxei de stat. Totuși, exemplele aduse de aplicare a legislației și recomandărilor Curții Supreme de Justiție se aplică neuniform, fapt ce lezează drepturile consumatorilor.

Cuvinte-cheie: acces la justiție; admisibilitate; taxă de stat; proces echitabil; consumator.

The free access to justice is a fundamental right provided by the Constitution of Republic of Moldova as well as the European Convention of Human Rights. At the same time, this right is not absolute, but it is conditioned by some methods, including on payment of fees. This condition is laid down by national law, both by the Civil Procedure Code and the state tax Law. Meanwhile consumer protection law provides a number of facilities for the consumers, giving them priority in disputes with businesses. There are some changes in the actual legislation, relating the accessibility of consumers to the courts by exemption from fees. However, examples of enforcement to the Supreme Court and recommendations are applied unevenly, which violates the rights of consumers.

Keywords: access to justice; admissibility; fees; fair trial; consumer.

Potrivit dispozițiilor art. 6 pct. 1) din Convenția Europeană a Drepturilor Omului „Orice persoană are dreptul de a-i fi examinată cauza în mod echitabil, public și într-un termen rezonabil, de către un tribunal independent și imparțial, stabilit prin lege, care va hotărî fie asupra încălcării drepturilor și obligațiilor cu caracter civil, fie asupra temeiniciei oricărei acuzații în materie penală îndreptată împotriva sa. Hotărârea trebuie să fie pronunțată în public, dar accesul în sala de ședință poate fi interzis presei și publicului, pe întreaga durată a procesului sau a unei părți a acestuia, în interesul moralității, al ordinii publice ori al securității naționale într-o societate democratică, atunci când interesele minorilor sau protecția vieții private a părților la proces o impun, sau în măsura considerată strict necesară de către tribunal, atunci când, datorită unor împrejurări speciale, publicitatea ar fi de natură să aducă atingere intereselor justiției”.

Accesul liber la justiție este consacrat, ca drept fundamental, atât prin art.6 pct.1) din Convenție, cât și prin art.20 din Constituția Republicii Moldova, prin art.10 din Declarația Universală a Drepturilor Omului, precum și prin art.14 pct.1) din Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice. În ceea ce privește mijloacele concrete de asigurare a accesului liber la justiție, acestea sunt lăsate de Convenție la latitudinea statelor care au ratificat-o, prin dispozițiile art.6 pct.1) nefiind prevăzute expres alte asemenea mijloace. În practica instanțelor naționale a fost invocată, în mod frecvent de părți, ca măsură de îngădire a accesului liber la justiție, lipsa de gratuitate a procesului civil, prin instituirea în sarcina titularului cererii de chemare în judecată a obligației de plată a unei taxe de stat și prin neasigurarea asistenței juridice gratuite. Niciunul din cele două argumente nu justifică o îngădire reală a dreptului de acces la justiție. Cu toate acestea,

aspectul fiscal al accesului la justiție al cetățenilor trebuie tratat cu prudență, având în vedere că atât textele constituționale, cât și cele convenționale lasă statelor o marjă de apreciere în ceea ce privește întinderea acestui drept. Așadar, asigurarea egalității părților în fața justiției și a liberului acces la justiție cuprinde și o componentă privitoare la cheltuielile judiciare, în care se include și taxa de stat. Desigur că, pe plan teoretic (principial, legislativ), consacrarea principiului egalității în fața justiției reprezintă o garanție solidă a respectării drepturilor și libertăților fundamentale ale omului. Mai delicată și incertă este însă modalitatea de traducere în practică a acestui principiu, pentru că un atare demers pragmatic vine în contact cu realități de ordin economic și social inerente nivelului de dezvoltare la care au ajuns țările și, implicit, nivelurile de pregătire, instruire și educație ale populațiilor sau ale structurilor unei populații.

Astfel, art.20 din Constituția Republicii Moldova prevede accesul liber la justiție prin faptul că orice persoană are dreptul la satisfacție efectivă din partea instanțelor judecătorești competente împotriva actelor care violează drepturile, libertățile și interesele sale legitime. Nici o lege nu poate îngădi accesul la justiție.

Curtea Constituțională, la rândul său, prin Hotărârea sa nr.31 din 01.10.2013 (p.54) a invocat că în orice societate democratică protecția persoanei (fizice sau juridice) este una din atribuțiile de bază ale statului, iar posibilitatea persoanei de a utiliza în instanța de judecată toate mijloacele procedurale necesare pentru apărarea sa constituie un remediu efectiv pentru asigurarea unui proces echitabil, principiu care se desprinde din cuprinsul art.20 alin.(1) din Constituție, conform căruia orice persoană are dreptul la satisfacție efectivă din partea instanțelor judecătorești competente împotriva actelor care violează drepturile,

libertățile și interesele sale legitime [1]. În continuare, Curtea Constituțională remarcă că într-o societate democratică, în care respectarea și ocrotirea persoanei constituie o îndatorire primordială, este inadmisibil ca un drept consfințit deja de legislație să fie diminuat. Renunțarea la una dintre modalitățile care asigurau o protecție efectivă a justițiabililor, cu consecința trecerii la un standard inferior de ocrotire a drepturilor și libertăților fundamentale în raport cu cel anterior, consacrat de legislația infraconstituțională, constituie o încălcare a principiilor constituționale. Or, art.54 din Constituție statuează că în Republica Moldova nu pot fi adoptate legi care ar suprima sau ar diminua drepturile și libertățile.

În același timp, accesul la justiție nu este un drept absolut. Una din condițiile esențiale ale accesului la justiție, prevăzută de legislația națională, este plata taxei de stat.

În acest sens, conform dispozițiilor art.83 din Codul de procedură civilă, taxa de stat reprezintă o sumă care se percepe, în temeiul legii, de către instanța judecătorească în beneficiul statului de la persoanele în ale căror interese se exercită actele procedurale de judecare a pricinii civile sau cărora li se eliberează copii de pe documente din dosar. Scopul achitării taxei de stat în cadrul procesului civil este de a compensa parțial statului cheltuielile pentru asigurarea activității instanțelor judecătorești. Totodată, achitarea taxei de stat are drept scop și ordonarea adresărilor cu rea-credință în instanță, întrucât povara suportării cheltuielilor de judecată cade pe seama părții care a pierdut procesul. În acțiunile patrimoniale, taxa de stat se determină în funcție de caracterul și valoarea acțiunii, iar în acțiunile nepatrimoniale și în alte cazuri prevăzute de lege, în proporții fixe, conform Legii taxei de stat.

Curtea Europeană a Drepturilor Omului a statuat în hotărârile sale că în interesul unei bune administrări a justiției poate justifica impunerea unei restricționări financiare a accesului unei persoane la un tribunal. În particular, ținând cont de principiul conform căruia Convenția urmărește protejarea unor drepturi care nu sunt teoretice sau iluzorii, ci concrete și efective, Curtea reiterează faptul că în ceea ce privește cuantumul cheltuielilor de judecată, apreciat în contextul circumstanțelor unei spețe date, inclusiv capacitatea reclamantului de a le achita, precum și faza procedurală în care această restricție este impusă sunt factori care trebuie luați în considerare, atunci când se determină dacă o persoană a beneficiat de dreptul de acces la un tribunal sau dacă, datorită cuantumului cheltuielilor de judecată, dreptul de acces la un tribunal a fost restrâns în așa măsură încât este afectat în însăși substanța sa. S-a arătat, de asemenea, că, deși art. 6 din Convenție nu garantează accesul gratuit la justiție, uneori costurile ridicate ale procedurilor pot aduce atingere acestui drept. Astfel, o taxă de stat în cuantum ridicat, o cauțiune proporțională cu valoarea obiectului procesului sau alte cheltuieli de judecată disproporționate față de posibilitățile financiare ale reclamantului pot reprezenta o descurajare în fapt a liberului acces la justiție. Curtea a arătat, într-o cauză în care taxa de stat era egală cu salariul mediu anual, că principiile de mai sus sunt aplicabile și în litigiile comerciale, chiar dacă angajarea în activități comerciale presupune alocarea unor fonduri pentru eventualitatea angajării unor acțiuni în justiție. Curtea de la Strasbourg amintește că art.6 alin. (1) din Convenție garantează fiecărei persoane dreptul ca

o instanță să îi determine drepturile și obligațiile civile. Astfel, se consacră un „drept la justiție”, din care dreptul de acces, mai precis dreptul de a se adresa unei instanțe în materie civilă, nu constituie decât un aspect. Cu toate acestea, „dreptul la justiție” nu este absolut. El poate face obiectul unor limitări, de vreme ce, prin însăși natura sa, reclamă reglementare din partea statului, care urmează a alege mijloacele pe care le va folosi în acest scop. În această privință, Curtea amintește că nu a negat niciodată că interesul unei bune administrări a justiției poate justifica impunerea unei restricționări financiare a accesului unei persoane la justiție. În pofida marjei de apreciere de care dispune statul în această materie, Curtea subliniază că limitarea dreptului de acces la justiție nu este compatibilă cu prevederile art. 6 alin. (1) din Convenție decât dacă prin aceasta se urmărește un scop legitim și dacă există un grad rezonabil de proporționalitate între mijloacele utilizate și scopul vizat.

În vederea asigurării principiului consfințit de Legea supremă a statului privind asigurarea accesului liber la justiție, și a prevederilor art.6 din Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale, cuantumul taxei de stat urmează a fi unul proporțional care să nu condiționeze încălcarea acestui principiu fundamental. În acest context, ținem să menționăm că suma ce urmează a fi achitată ca taxă de stat în instanță nu trebuie să constituie un impediment al cetățenilor de a se adresa în justiție pentru a fi restabiliți într-un drept încălcat și a obține o satisfacție efectivă. Chiar dacă activitatea de justiție nu poate fi gratuită, aceasta nu înseamnă că o reglementare legală poate împiedica o persoană să se adreseze justiției prin stabilirea unor taxe insuportabile. De altfel, după cum s-a menționat, Legea taxei de stat prevede și cazurile când acțiunile sunt scutite de taxe, avându-se în vedere tocmai respectarea principiului accesului liber la justiție. Prin urmare, cuantumul taxei de stat stabilit prin Legea taxei de stat este unul ce asigură părților accesul liber și egal la justiție, prin respectarea principiului diminuării impedimentelor economico-financiare la realizarea acestui drept fundamental.

Astfel, cadrul legal referitor la plata taxei de stat la acțiunile în instanțele de judecată, este stipulat în mai multe acte legislative:

1. Legea taxei de stat nr.1216-XII din 30.12.1992, cu modificările respective;
2. Codul de procedură civilă, 2002;
3. Legea privind protecția consumatorilor nr. 105 din 13.03.2003.

În acest sens, Plenul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova a adoptat Hotărârea nr. 25 din 28.06.2004 cu privire la practica aplicării de către instanțele judecătorești a legislației despre încasarea cheltuielilor de judecată în cauzele civile [2]. Prin Hotărârea în cauză, Plenul Curții Supreme de Justiție atenționează instanțele judecătorești asupra necesității aplicării conforme și stricte a dispozițiilor Legii taxei de stat nr.1216-XII din 30.12.1992, ale Codului de procedură civilă și al altor reglementări tangențiale cu domeniul cheltuielilor de judecată, expunându-se în mod detaliat asupra aplicării conforme și stricte a dispozițiilor legale în acest domeniu.

Totodată, dreptul de acces la un tribunal urmează a fi înțeles ca un drept de acces concret și efectiv, ceea ce

determină instanța de judecată de a supune adresarea oricărei persoane în justiție cu o restricție pecuniară clară și concretă, evidențiind-o în conținutul încheierii de contestare a neajunsurilor la adresarea cu un instrument de atac, urmărind scopul de respectare a echilibrului între necesitatea asigurării bunei administrări în justiție și proporționalitatea unei astfel de restricții.

De menționat și faptul că Curtea Supremă de Justiție a modificat hotărârea indicată prin Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție nr.6 din 24 decembrie 2012 [3], prin care a specificat că, pornind de la principiul respectării dreptului de acces liber la justiție, consfințit de jurisprudența CEDO, în cadrul soluționării cererilor privind acordarea facilităților la plata taxei de stat, instanțele judecătorești urmează să examineze cu minuțiozitate fiecare caz concret pentru a nu admite îngrădirea dreptului persoanei la „un tribunal”, conducându-se la soluționarea acestor cereri atât de normele dreptului național, cât și de prevederile Convenției și jurisprudenței CEDO.

Obiectul studiului dat se referă la accesul la justiție al consumatorilor. De menționat că Legea privind protecția consumatorilor, precum și Legea taxei de stat până în anul 2012 stipulau că acțiunile consumatorilor în instanțele de judecată urmau să fie depuse cu achitarea taxei de stat cu excepția, prevăzută de art. 85 alin. (4) CPC, că instanța de judecată poate scuti reclamantul de plata taxei de stat sau de plata unei părți a ei în cazurile în care ... [4].

Una din primele întrebări pe care și-o pun persoanele fizice – consumatorii, înainte de a acționa în judecată, este: cât ne costă acest litigiu?

Între timp, pornind de la practica judiciară internațională, au fost introduse unele modificări în legislația în vigoare, referitor la drepturile consumatorului, inclusiv la accesul la justiție.

În acest sens, conform Legii nr.140 din 28.07.11 a fost introdus un punct nou în art. 4 al Legii taxei de stat: pct. 7¹) – sunt scutiți de plata taxei de stat în instanțele judecătorești reclamantii – în acțiunile de protecție a drepturilor consumatorilor.

Tot prin Legea nr.140 din 28.07.11 pentru completarea și modificarea unor acte legislative, a fost modificat art.26 alin. (2) al Legii privind protecția consumatorului, conform căruia consumatorii sunt scutiți de taxa de stat în acțiunile privind protecția drepturilor sale [5] Drept temei de modificare a Legii privind protecția consumatorului a fost invocat faptul că prezenta lege stabilește bazele juridice pentru protejarea de către stat a persoanelor în calitatea lor de consumatori și transpune Directiva 2005/29/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 11 mai 2005 privind practicile comerciale neloiale ale întreprinderilor de pe piața internă față de consumatori și de modificare a Directivei 84/450/CEE a Consiliului, a Directivelor 97/7/CE, 98/27/CE și 2002/65/CE ale Parlamentului European și ale Consiliului și Regulamentului (CE) nr. 2006/2004 al Parlamentului European și al Consiliului, publicată în *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene (JO)*, nr.L 149/22 din 11 iunie 2005. Adică, în motivarea acestor modificări, legiuitorul a făcut referință la cadrul legal internațional, la care noi „chipurile” ne ajustăm, scopul fiind unul destul de clar – apărarea drepturilor și intereselor consumatorilor.

Prin completarea art.26 alin. (2) al Legii protecției

consumatorului, prin coraborare cu art. 1 al legii indicate, legiuitorul a eliminat astfel posibilitatea de interpretare, pentru a determina persoana scutită de taxa de stat, a format o identitate de persoană unică de reclamant-consumator. Fie acesta luat ca individ, fie ca organizație a consumatorilor. Ceilalți termeni sunt fie unii generali, interpretarea lor nefiind necesară pentru scopul prezentului articol, fie țin de procedura civilă (ex. valoarea acțiunii). Deși art.26 al Legii protecției consumatorului nu folosește pârât pentru agentul economic, formând astfel identitatea opusă celei de consumator-reclamant, situația pasivă în litigiul a agentului economic este indicată prin termenul „împotriva”. Concluzia este că reclamantul-consumator este cel scutit de plata taxei de stat, atunci când își apară drepturile specifice prin promovarea unui litigiu contra agentului economic. În cazul acestui text, legiuitorul a inversat structura obișnuită a normei, respectiv a făcut ca dispoziția să preceadă ipoteza, dispoziția fiind exonerarea de plată a taxelor, iar ipoteza fiind compusă din situația în care acțiunea ține de domeniul protecției consumatorului și din frazele cu rol clarificator pentru calitatea părților și obiectul acțiunii. Legiuitorul, cunoscând acest principiu, a făcut mai mult de a folosi termeni generali, integratori. Din formularea textului rezultă voința legiuitorului de a elimina orice dubiu cu privire la intenția sa de a obține o aplicare cât mai largă pentru cazurile de scutire enumerate. În felul acesta, dispoziția normei este atotcuprinzătoare din perspectiva posibilităților de a acționa în instanță. Astfel, sintagma „consumator” reprezintă ansamblul principiilor și normelor de drept care garantează protecția statului pentru cetățenii săi în calitatea acestora de consumatori de produse și servicii.

În practica judiciară a Republicii Moldova, au apărut mai multe discuții referitor la faptul dacă în toate cazurile persoana fizică are calitatea de consumator, după cum prevede art.1 al Legii privind protecția drepturilor consumatorului. În Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție nr.7 din 09.10.2006 „Cu privire la practica aplicării legislației despre protecția consumatorilor la judecarea cauzelor civile” nu a fost dat un răspuns clar, mai ales referitor la calitatea de consumator în cazul raporturilor în construcția apartamentelor sau caselor individuale [6].

În acest sens, s-a pronunțat și CSJ în Recomandarea nr. 4 din 01 noiembrie 2012 [7], prin care s-a atras atenția tuturor instanțelor, că persoanele fizice care încheie contracte de investiții în construcție cad sub incidența Legii cu privire la protecția consumatorilor. Astfel, a fost prevăzut că instanța de judecată, la judecarea litigiilor în cauză, este obligată să țină cont și de prevederile art. 513, 602, 603 și 610 CC. Or, aplicarea formală a Legii privind protecția consumatorului, și anume, a normei ce vizează responsabilitatea vânzătorului, prestatorului, fără a ține cont de normele Codului civil menționate mai sus, poate duce în consecință la pronunțarea unor hotărâri arbitrare.

S-ar părea că atât legiuitorul, cât și Curtea Supremă de Justiție au reconfirmat faptul că consumatorii în apărarea drepturilor și intereselor lor în instanțele de judecată sunt scutiți de plata taxei de stat și se pot adresa în instanțele de judecată, fără nici o restricție.

Reamintim faptul că conform art.1 al Legii privind drepturile consumatorului, *consumator* este orice persoană fizică ce intenționează să comande sau să procure

ori care comandă, procură sau folosește produse, servicii pentru necesități nelegate de activitatea de întreprinzător sau profesională [8].

Mai facem o precizare importantă că, în unele litigii, consumatorii reclamânți indică și alte obiecte ale litigiilor decât termenul sau calitatea în construcții: rezilierea contractului pentru neîndeplinirea la timp a obligațiilor, declararea dreptului de proprietate, încasarea prejudiciului, separarea bunurilor ... dar având totuși calitatea de consumator în sensul art. 1 al Legii privind drepturile consumatorului și Recomandării CSJ nr. 4 din 01.11.2012.

Întrebarea care se impune este: cum este aplicată de instanțele de judecată acest cadru legal și recomandările CSJ în cazul în care consumatorul se adresează pentru apărarea drepturilor și intereselor sale în instanța de judecată?

Astfel, cet. M.M. s-a adresat în Judecătoria Botanica cu o cerere de chemare în judecată către SRL „Euro Mansarde” cu privire la recunoașterea rezilierii contractului de investiții în construcția spațiului locativ noulă, transmiterea în posesie a apartamentului (mansardă), încasarea prejudiciului material și moral (dosarul nr. 2-2096/14). În același timp, reclamanta, în calitate de consumator, făcând referință la cadrul legal sus-învoat și explicațiile CSJ, a solicitat scutirea de plata taxei de stat. În motivarea acestei cerințe, în afară de cadrul legal invocat, adică Legea privind drepturile consumatorului, Legea taxei de stat, reclamanta a mai invocat faptul că este lucrător al sferei bugetare, are un salariu insuficient pentru plata taxei de stat, are la întreținere o fiică care este studentă.

Instanța de judecată, prin încheiere a dispus de a respinge cererea cu privire la scutirea de plata taxei de stat a reclamantei la depunerea cererii de chemare în judecată. În același timp, instanța a comunicat reclamantei despre necesitatea lichidării neajunsurilor indicate, acordându-i pentru aceasta un termen de 5 zile din momentul primirii copieii de pe încheierea în cauză, explicându-i, în același timp, că în caz că nu va lichida neajunsurile menționate, cererea de chemare în judecată nu va fi considerată ca depusă.

Prin ce a motivat totuși instanța de judecată o astfel de încheiere?

1. Instanța de judecată a invocat art.3 al Legii taxei de stat care prevede că pentru cererile de chemare în judecată la litigiile cu caracter patrimonial cuantumul taxei de stat este stabilit în mărime de 3% din valoarea acțiunii sau din suma încasată, dar nu mai puțin de 150 lei și nu mai mult de 25.000 de la persoanele fizice. La art. 4 pct. 7) al legii indicate și la care a făcut referință reclamanta, nu s-a pronunțat deloc, cu toate că era obligată.

2. Conform art.85 alin. (4) CPC, în funcție de situația materială și de probele prezentate în acest sens, persoana fizică poate fi scutită de plata taxei de stat sau de plata unei părți a ei. S-a invocat jurisprudența CEDO (*Malahov vs Moldova*), prin care, după cum apreciază instanța, denotă că „dreptul la o instanță” nu este absolut. Acesta poate fi supus limitărilor, or art. 6 & 1 acordă statului dreptul de a alege liber mijloacele acestui scop. Limitările, inclusiv financiare ale dreptului de acces al persoanei la o „instituție judecătorească” nu vor fi compatibile cu art. 6& 1 decât dacă aceasta urmărește un scop legitim și există o pro-

porționalitate rezonabilă între mijloacele folosite și scopul legitim urmărit.

Instanța a indicat că la caz se constată că potențialul reclamant a solicitat scutirea de plata taxei de stat, fără a fi făcută dovada imposibilității achitării taxei de stat și situației materiale precare, conform condițiilor indicate mai sus. Nimic nu s-a invocat referitor la calitatea de consumator.

La analiza acestei încheieri, adică la aplicarea legislației și practicii judiciare, luând în considerație și unele decizii CEDO, vom reveni ceva mai târziu, însă să urmărim calea acestei cauze civile.

Astfel, reclamanta M.M. (consumator, după cum am indicat în sensul Legii privind drepturile consumatorilor) a fost nevoită să achite taxa de stat pentru a fi examinată cauza. Instanța de fond a admis parțial cerințele reclamantei M.M.

Curtea de Apel Chișinău, examinând cauza dată în ordine de apel, a admis apelul companiei de construcții, a casat hotărârea instanței de fond, adoptând o nouă hotărâre, prin care a respins totalmente cerințele reclamantei (consumatorului) M.M.

În situația dată, consumatorul M.M. s-a adresat cu recurs ordinar la Curtea Supremă de Justiție. Referitor la plata taxei de stat, reclamanta (consumator) M.M. a solicitat în recurs eliberarea parțială de plata taxei de stat, prezentând probele incapacității de plată. În demersul său, recurenta a făcut referință la Legea privind protecția consumatorului, Legea taxei de stat (modificată), Recomandarea nr.4 din 01.11.2012 a Curții Supreme de Justiție privind aplicabilitatea legii privind protecția consumatorilor în cauzele civile ce vizează litigiile cu privire la darea în exploatare în termen a imobilelor, inclusiv caselor de locuit, prestarea în termen a serviciilor etc.

Curtea Supremă de Justiție în Recomandarea nr.4 din 01.11.2012 invocată, a indicat clar că în cauzele civile ce vizează litigiile cu privire la darea în exploatare în termen a imobilelor, inclusiv caselor de locuit, prestarea în termen a serviciilor etc. este aplicabilă relațiilor indicate în Legea privind protecția consumatorilor. Dacă este aplicabilă, de ce nu se aplică de către instanțele de judecată și măcar nu explică, cu toate că este obligată instanța să motiveze: de ce nu este în cazurile date aplicabil art. 26 alin. (2) al Legii privind drepturile consumatorului, care prevede scutirea consumatorului de plata taxei de stat? Este aceasta o încălcare a legii și o încălcare a dreptului de acces la justiție a consumatorului, dacă acest acces este prevăzut expres de lege? Evident că da.

Curtea Supremă de Justiție urma să clarifice această situație, să indice neconsecutivitatea aplicării legii și indicațiile Curții Supreme de Justiție la examinarea cauzelor cu participarea consumatorilor de către instanțele inferioare, însă nu a fost să fie, această practică duplicitară a continuat.

După cum am invocat *supra*, consumatorul M.M. s-a adresat la Curtea Supremă de Justiție cu recurs ordinar, fiind astfel atacată Decizia Curții de Apel Chișinău. Recurenta a înaintat un demers, prin care a solicitat scutirea parțială de plata taxei de stat la depunerea cererii de recurs. În demers a fost invocat art. 26 al Legii privind protecția consumatorului, conform căruia, consumatorii

sunt scutiți de taxa de stat în acțiunile privind protecția drepturilor lor.

Art. 4 din Legea taxei de stat, pct. 7¹) conform căruia sunt scutiți de plata taxei de stat în instanțele judecătorești reclamantii – în acțiunile de protecție a drepturilor consumatorilor. Recomandarea Curții Supreme de Justiție nr. 4 din 01.11.2012, precum și probele, ce confirmă incapacitatea de plată totală a taxei de stat. Evident că, în cazul dat, M.M. are calitatea de consumator în sensul art. 1 al Legii privind protecția consumatorului și urmează a fi exonerată de plata taxei de stat în acțiunile sale în instanțele de judecată. Adică, au fost invocate două motive legale: primul, o lege care exonerează totalmente de plata taxei de stat, iar a doua – posibilitatea exonerării parțiale de plata taxei de stat, cu atât mai mult că din materialele cauzei se vede clar că recurenta a luat credit din bancă pentru a plăti construcția apartamentului (mansardă).

Prin Încheierea Curții Supreme de Justiție (dosarul nr. 2c-894/14) a fost respins demersul recurente M.M. (consumator) privind exonerarea de plata taxei de stat. Motivele invocate de Curtea Supremă de Justiție (care de fapt constituie practica judiciară) sunt:

1. În conformitate cu art. 85 alin. (4) CPC, în funcție de situația materială și de probele prezentate în acest sens, persoana fizică sau juridică poate fi scutită de judecător (de instanța judecătorească) de plata taxei de stat sau de plata unei părți a ei. Astfel, legislația națională prevede că, persoana, solicitând scutirea de plata taxei de stat, urmează să probeze lipsa mijloacelor financiare, prezentând probe pertinente în acest sens.

2. Instanța reține că CEDO într-o jurisprudență constantă (*Clionov vs Moldova*; *Tudor-Comerț vs Moldova*; *Teltronic CATV vs Polonia*, etc.) a statuat că instanțele judecătorești naționale sunt obligate de a stabili capacitatea părților de a plăti taxa de stat luând în considerație natura procesului inițiat, circumstanțele specifice ale cauzei.

3. Colegiul reține că recurenta nu s-a conformat prevederilor legale privind imposibilitatea achitării taxei de stat și nu a prezentat probe pertinente privind existența situației financiare precare a acesteia, or argumentul invocat de către M.M. nu poate fi calificat drept impediment pentru achitarea taxei de stat la depunerea cererii de recurs.

Astfel, demersul consumatorului M.M., privind scutirea parțială de plata taxei de stat la depunerea recursului, a fost respins, prin ce a fost respins accesul la justiție, acces prevăzut de legislația în vigoare indicată mai sus.

Vom încerca a analiza cadrul legal și practica judiciară aplicată de către instanțele de judecată, în primul rând, de către Curtea Supremă de Justiție, deciziile căreia constituie practica judiciară, care, conform jurisprudenței CEDO, sunt obligatorii pentru toate instanțele judecătorești.

Astfel, Curtea Supremă de Justiție în încheierea sa de respingere a demersului de scutire parțială a taxei de stat a invocat că în conformitate cu art. 437 alin.(2) CPC, la cererea de recurs trebuie să se anexeze dovada plății de stat, dacă cererea de recurs se impune cu taxă. Litigiul de pus judecării este un litigiu patrimonial și quantumul taxei de stat ce urmează a fi achitat la depunerea cererii, ținând cont de valoarea acțiunii... Dar pentru persoana, care are calitatea de consumator, în virtutea cadrului legal invocat, și care prevede expres că este exonerat de plata taxei

de stat, are importanță că litigiul este patrimonial sau nu? Consider că nu, nu are nici o importanță, deoarece legiuitorul a stabilit că este suficient de a avea numai calitatea de consumator.

1. Curtea Supremă însă nu a motivat și nu s-a pronunțat: de ce în cazul dat (reclamanta M.M. are calitatea de consumator) nu este aplicabil pct. 7¹) art. 4 al Legii taxei de stat și alin. (2) art.26 al Legii privind drepturile consumatorilor, care expres prevede că consumatorii sunt scutiți de plata taxei de stat și recurenta clar a făcut referință la aceste norme legale? De ce nu sunt aplicabile explicațiile indicate de către Curtea Supremă de Justiție în Recomandarea nr.4 din 01.11.2012 privind aplicabilitatea legii privind protecția consumatorilor în cauzele civile ce vizează litigiile cu privire la darea în exploatare în termen a imobilelor, inclusiv caselor de locuit, prestarea în termen a serviciilor etc. Cu atât mai mult că Curtea Supremă de Justiție, în Recomandarea dată, clar a indicat că aplicarea formală a Legii privind protecția drepturilor consumatorilor poate duce în consecință la pronunțarea unor hotărâri arbitrare. În cazul dat, luând în considerație circumstanțele concrete, adică neaplicarea legislației în vigoare și practica judiciară, nemotivarea de neaplicare a acestor acte legislative, poate fi apreciată ca o aplicare formală a Legii protecției consumatorului ce a dus la o hotărâre arbitrară și, respectiv, încălcarea dreptului constituțional de acces la justiție? Nu se exclude faptul că instanța putea să respingă aplicarea legislației indicate mai sus, care prevede dreptul scutirii de plata taxei de stat a consumatorilor, dar din care motive concrete? O nemotivare a hotărârii, de trei instanțe de judecată, mai ales de Curtea Supremă de Justiție, din ce motiv nu este aplicabil art. 26 alin. (2) al Legii protecției consumatorului ar constitui o încălcare a art. 6&1 CEDO.

2. Curtea Supremă de Justiție a reținut că Curtea Europeană a Drepturilor Omului într-o jurisprudență constantă (*Clionov vs Moldova*; *Tudor-Comerț vs Moldova*; *Teltronic CATV vs. Polonia* etc.) a statuat că instanțele judecătorești naționale sunt obligate de a stabili capacitatea părților de a plăti taxa de stat luând în considerație natura procesului inițiat, circumstanțele specifice ale cauzei. Curtea Supremă de Justiție a făcut referință la practica CEDO, însă cum a aplicat practic această jurisprudență în cazul dat? Ce a indicat CEDO în hotărârile indicate?

– Cauza Clionov (hotărârea CEDO din 09.10.2007) pct.17. Curtea notează că Curtea Supremă de Justiție s-a bazat pe prevederile legislației când a refuzat să examineze recursul reclamantului, și anume, omisiunea acestuia de a plăti taxa de stat. Prin urmare, Curtea trebuie să examineze dacă atunci când a respins cererea reclamantului de a-l scuti de plata taxei de stat CEDO a constatat o încălcare a art. 6.1 CEDO. Prin urmare, în cazul dat indicarea la cauza *Clionov vs Moldova* nu are nici o relevanță, deoarece se referea la situația, când la cererea de recurs nu era anexată proba achitării de stat și instanța refuza din start examinarea recursului ca rezultat al neîndeplinirii cerințelor art.437 CPC. Putem să ne întrebăm: în ce constă referința Curții Supreme de Justiție la această cauză examinată la CEDO în 2007, cu atât mai mult, au fost efectuate modificări în legislație în legătură cu această hotărâre a CEDO și nu are nici o atribuție cu accesul consumatorului la justiție, fiind exonerat de plata taxei de stat

prin lege și consumatorul făcând clar referință la această normă legală?

– Cauza Tudor-Comerț vs Moldova

CEDO a notat că este necesar a examina dacă la examinarea apelului și recursului reclamantului, Colegiul de recurs al Judecătorei Economice și Curtea Supremă de Justiție au luat în considerație circumstanțele particulare ale cauzei, în primul rând, abilitatea de a achita taxa de stat. Curtea a notat că doar Curtea Supremă de Justiție a menționat pretenția reclamantului de incapacitate de achitare a plății de stat. Instanța a constatat această pretenție ca fiind nejustificată, dar nu s-a referit la nicio parte a hotărârilor instanțelor judecătorești inferioare în care ar fi fost examinată abilitatea reclamantului de a plăti taxa de stat. Nici Curtea Supremă de Justiție nu a verificat acest aspect. Mai mult ca atât, Curtea Supremă de Justiție a statuat expres că instanțele erau împiedicate prin lege de a scuti persoanele juridice de plata taxei de stat. O astfel de interdicție de blanșetă la acordarea scutirilor la plata taxei de stat ridică în sine o chestiune prin prisma art. 6 § 1 al Convenției (a se vedea *Clionov c. Moldovei*, hotărârea din 9 octombrie 2007, § 41). Curtea a mai notat că, potrivit materialelor dosarului național, compania reclamantă nu avea o activitate economică în acea perioadă și, prin urmare, nu era capabilă de a plăti taxa de stat. Mai mult ca atât, cererea companiei era îndreptată împotriva pretinșelor acțiuni ilegale ale organelor de stat, care practic au ruinat compania. Curtea a conchis că dreptul companiei reclamante de acces la o instanță de judecată a fost limitat până la punctul în care a devenit iluzoriu. Curtea a constatat, în unanimitate, violarea art. 6 § 1 CEDO.

Aceeași întrebare: în ce constă concret, sau ce a vrut să spună Curtea Supremă de Justiție, făcând referință la această hotărâre, că a respins corect demersul scutirii de plata taxei de stat a consumatorului? Cu atât mai mult, în cauza *Tudor-Comerț vs Moldova*, reclamantul era o entitate comercială și nu consumator, deci nu se bucura de această preferință legală de exonerare de plata taxei de stat. E mai mult o copie mecanică din decizie în decizie a hotărârilor CEDO, decât o analiză, motivare și aplicarea corectă la cazul examinat a practicii CEDO.

După cum am invocat *supra*, cauza *Clionov vs Moldova* a fost examinată la CEDO în 2007. Între timp, în baza acestei hotărâri a CEDO, cadrul legal a fost completat. După cum a fost indicat în prezentarea proiectului de lege în Parlament, prin amendamentele propuse se va putea asigura respectarea dispozițiilor cuprinse în art. 20 din Constituția Republicii Moldova, în care se menționează că orice persoană are dreptul la satisfacție efectivă din partea instanțelor judecătorești competente împotriva actelor care violează drepturile, libertățile și interesele sale legitime, nici o lege nu poate îngredi accesul liber la justiție, precum și a art. 6 § 1 CEDO.

Astfel, a fost completat alin. (2) art. 428 CPC, care prevede că dacă recurentul solicită scutirea, amânarea sau eșalonarea plății taxei de stat, cu prezentarea documentelor justificative, cererea de recurs nu se restituie, completul din trei judecători urmând să se pronunțe asupra demersului înaintat.

Mai facem referință la o hotărâre CEDO, referitor la plata taxei de stat, la care instanțele de judecată nu au făcut referință.

– Cauza Istrati vs Moldova: CEDO: Curtea Supremă de Justiție a luat în considerație hotărârea *Clionov vs Moldova*, circumstanțele specifice ale cauzei sale, în primul rând, capacitatea acestuia de plată. 18. Părțile nu au contestat faptul că Curtea Supremă de Justiție nu a examinat niciodată dosarul. Prin urmare, instanța judecătorească nu cunoștea în mod direct situația financiară a reclamantului. Mai mult, Curtea Supremă de Justiție a fost împiedicată prin prevederi exprese ale legislației (art. 437 alin. (2) al Codului de procedură civilă, a se vedea paragraful 21 de mai sus) să verifice posibilitatea reclamantului de plată. Interdicția de blanșetă la acordarea scutirilor la plata taxei de stat, conținută în acel articol, ridică în sine o chestiune prin prisma art. 6 § 1 al Convenției. 19. În lumina celor de mai sus, Curtea consideră că reclamantului i-a fost refuzat accesul la o instanță. Prin urmare, a avut loc o violare a art. 6 § 1 al Convenției.

În cazul dat, Curtea Supremă de Justiție a verificat natura procesului inițiat (cu participarea consumatorului, care îi acordă dreptul la scutirea de plata taxei de stat, însă nu s-a pronunțat asupra acestui fapt), precum și faptul că probele prezentate pentru scutirea parțială de plata taxei de stat nu sunt pertinente (referitor la probele pertinente nu este încă o interpretare clară). Aceasta ce înseamnă, că probele nu sunt pertinente în sensul legal?

Revenim în acest sens la Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție nr. 6 din 24 decembrie 2012, prin care a fost specificat că, pornind de la principiul respectării dreptului de acces liber la justiție, consfințit de jurisprudența CEDO, în cadrul soluționării cererilor privind acordarea facilităților la plata taxei de stat, instanțele judecătorești urmează să examineze cu minuțiozitate fiecare caz concret pentru a nu admite îngrădirea dreptului persoanei la „un tribunal”, conducându-se la soluționarea acestor cereri atât de normele dreptului național, cât și de prevederile Convenției și jurisprudenței CEDO. După cum am invocat mai sus, reclamanta în demersul său de a fi eliberată parțial de plata taxei de stat, pentru a avea acces la justiție, a indicat starea materială, salariul în sectorul bugetar, întreținerea copilului student ... În afară de aceasta, din materialele cauzei era clar indicat că reclamanta ca atare, banii pentru apartamentul în construcție i-a împrumutat de la o bancă comercială, pentru care urma să plătească și o dobândă importantă ... Care probe ar putea să convingă instanța, sau care criterii ar urma să prezinte reclamantul în demersul său pentru a fi parțial eliberat de plata taxei de stat, cu atât mai mult, având dreptul să fie complet eliberată de plata taxei de stat, pentru a-i asigura accesul la justiție?

Instanța a invocat faptul că reclamanta nu s-a conformat prevederilor legale privind imposibilitatea achitării taxei de stat și nu a prezentat probe pertinente privind existența situației financiare precare a acesteia ... Evident că o astfel de apreciere nu este tocmai în sensul Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție nr. 6 din 24.12.2012 – instanțele de judecată urmează să examineze cu minuțiozitate fiecare caz concret pentru a nu admite îngrădirea dreptului la un tribunal. În ce constă această „minuțiozitate” în cazul dat concret?

După cum am invocat mai sus, reclamanta M.M. chiar din momentul înaintării cererii de chemare în in-

stanța de judecată a invocat faptul că are calitatea de consumator și pretențiile sale sunt înaintate în această calitate, inclusiv referitor la plata taxei de stat. Nici instanța de fond, nici instanța de apel și, respectiv, Curtea Supremă de Justiție nu s-au pronunțat, dar erau obligate, inclusiv conform jurisprudenței CEDO, de ce cet. M.M. nu are calitate de consumator și de ce nu poate fi aplicată în cazul dat Legea cu privire la protecția consumatorului în partea scutirii de plata taxei de stat.

Analizând jurisprudența Curții Supreme de Justiție, a fost constatat că și în alte cauze analogice, adică referitor la litigiile dintre consumatori, instanțele de judecată au aplicat Legea protecției consumatorilor nu în spiritul pe care l-a invocat legiutorul și CSJ prin Recomandarea nr. 4 din 01.01.2012.

Astfel, prin încheierea Curții de Apel Chișinău din 22 august 2013, nu a fost dat curs cererii de apel depuse de Hamurari Vladimir, comunicându-se apelantului despre necesitatea prezentării dovezii de plată a taxei de stat în mărime de 25.000 lei, stabilindu-i termen până la 23 octombrie 2013. Conform art.3 alin. (1) lit. a) și j) din Legea taxei de stat nr. 1216-XII din 03 decembrie 1992, pentru cererile de chemare în judecată privitor la litigiile cu caracter patrimonial, taxa de stat se stabilește în cuantum de 3% din valoarea acțiunii, dar nu mai puțin de 150 lei și nu mai mult de 25.000 lei; iar pentru cererile de apel împotriva hotărârilor instanțelor judecătorești se stabilește taxa de stat în cuantum de 75% din taxa calculată din suma contestată. Astfel, în circumstanțele stabilite, Colegiul civil, comercial și de contencios administrativ al Curții Supreme de Justiție consideră că acțiunile instanței de apel au fost efectuate potrivit dispozițiilor legale și întemeiat prin încheierea din 22 august 2013 în care s-a dispus de a nu da curs cererii de apel depuse de Hamurari Vladimir, stabilindu-i un termen rezonabil pentru înlăturarea neajunsurilor. Or, potrivit jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului (cazul *Kreuz vs Polonia*, nr. 28249/95; cazul *Golder și Z vs Marea Britanie*; cazul *Malahov vs Moldova*, nr. 32268/02), dreptul la un tribunal nu este absolut. Acesta prin natura sa poate fi supus limitărilor, deoarece dreptul de acces la justiție, prin sine, cere reglementare din partea statului. Nu poate fi reținut și se respinge argumentul formulat în recurs cu referire la faptul că este scutit de plata taxei de stat dat fiind faptul că în cadrul raporturilor apărute între părți recurentul are calitatea de consumator al serviciilor financiare și de construcție în sensul Legii privind protecția consumatorilor, deoarece se bazează pe interpretarea eronată a normelor de drept material. Or, prin art. 85 alin. (1) lit.a) CPC, legiutorul a prevăzut scutirea de plata taxei de stat pentru judecarea pricinilor reclamanților în acțiunile de protecție a drepturilor consumatorilor, care nu constituie obiectul acțiunii în prezenta pricină (dosarul nr.2r-802/13). Dar cum cu Recomandarea Curții Supreme de Justiție în Recomandarea nr.4 din 01.11.2012 privind aplicabilitatea legii privind protecția consumatorilor în cauzele civile ce vizează litigiile cu privire la darea în exploatare în termen a imobilelor, inclusiv caselor de locuit, prestarea în termen a serviciilor etc.?

Avem însă și alt exemplu de aplicare a legislației în vigoare tot de către Curtea Supremă de Justiție: cu

referire la argumentul recurentului, precum că cererea de apel a fost admisă fără plata taxei de stat, deși litigiul are caracter patrimonial, Colegiul menționează că potrivit art. 85 alin. (1) lit. a) și f) CPC și art. 4 alin. (1) subalin. 7¹) și pct. 13) din Legea taxei de stat nr. 1216 din 03.12.1992, autoritățile publice și consumatorii sunt scutiți de achitarea taxei de stat. Având în vedere circumstanțele expuse, Colegiul civil, comercial și de contencios administrativ lărgit al Curții Supreme de Justiție ajunge la concluzia că decizia instanței de apel este legală și întemeiată, motiv pentru care respinge recursul declarat de SRL „Autoimperial” ca neîntemeiat și menține decizia instanței de apel (dosarul nr. 2ra-827/14). Cum se zice, când se vrea – se poate.

Cum de înțeles astfel de aplicare a legislației în vigoare, a explicațiilor și recomandărilor Curții Supreme de Justiție, cu atât mai mult că deciziile Curții Supreme de Justiție formează practica judiciară, iar neaplicarea uniformă a legislației de către instanțele de judecată poate fi motiv de adresare la CEDO?

Curtea Supremă de Justiție în Recomandarea nr.4 din 01.11.2012 a mai indicat că aplicarea formală a Legii privind protecția consumatorului ...poate duce în consecință la pronunțarea unei hotărâri arbitrare. În cazul dat, avem cazul nu numai de a pronunța o hotărâre arbitrară, dar încălcarea dreptului de acces la justiție, stipulat de art. 6 & 1 CEDO.

Indicăm această neclaritate, pentru că în practică, în condițiile în care litigiul trebuie să fie previzibil sub toate aspectele sale, inclusiv al costurilor, am întâlnit, în exemplele aduse, două moduri de taxare. Prima – cererea este taxată la valoare, conform art.3 al Legii taxei de stat ca litigiu patrimonial [9], fiind respinsă aplicarea art. 26 alin. (2) al Legii protecției consumatorului. A doua – cererea este scutită de taxa de stat în temeiul alin. (2) art.26 al Legii protecției consumatorului. Am prezentat decizii concrete ale Curții Supreme de Justiție.

Din perspectiva tehnicii legislative, legiutorul aduce scutirea taxei de stat, stipulată în Legea taxei de stat și CPC în cadrul legii speciale, și anume, protecția drepturilor consumatorului. La această modificare, s-a făcut clar referință în preambulul Legii protecției consumatorului (nr.140 din 28.07.2011, în vigoare din 01.01.2012): prezenta lege stabilește bazele juridice pentru protejarea de către stat a persoanelor în calitatea lor de consumatori și transpune Directiva 2005/29/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 11 mai 2005 privind practicile comerciale neloiale ale întreprinderilor de pe piața internă față de consumatori și de modificare a Directivei 84/450/CEE a Consiliului, a directivelor 97/7/CE, 98/27/CE și 2002/65/CE ale Parlamentului European și ale Consiliului și Regulamentului (CE) nr. 2006/2004 al Parlamentului European și al Consiliului, publicată în *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene (JO)*, nr. L 149/22 din 11 iunie 2005. Deci, ne aflăm deci în perioada în care Republica Moldova își ajustează tot mai mult legislația națională cu cea europeană. În afară de aceasta, art. 2, art. 85 CPC stipulează că pot fi stabilite prin lege și alte cazuri de scutire a părților de plata taxei de stat.

Una din categoriile de astfel de excepții este reprezentată de acțiunile și cererile scutite de respectivele taxe, adică acelea care pot fi introduse în mod gratuit

(litigiile de muncă, litigiile în contenciosul administrativ, ce decurg din dreptul de autor...). Aceste acțiuni și cereri trebuie să îndeplinească anumite condiții pentru a intra în categoria celor scutite la taxare. Condițiile sunt: (i) identitate între reclamant și consumator (sau asociația pentru protecția consumatorului), (ii) identitate între pârât și agentul economic, (iii) obiectul cererii are legătură cu protecția consumatorului reclamant, respectiv vizează apărarea drepturilor și intereselor legitime ale acestuia. Dacă cererea sau acțiunea îndeplinește aceste condiții, atunci consider că acțiunea este scutită la taxare, căci art. 26 alin. (2) din Legea protecției consumatorului reprezintă norma specială în raport cu restul prevederilor din CPC și Legea taxei de stat și deci unica aplicabilă. Finalitatea prevederilor de la art. 26 al Legii protecției consumatorului este aceea de a asigura un acces gratuit la justiție pentru consumatorii persoane fizice sau asociațiile pentru protecția consumatorilor. Având în vedere uriașa diferență de putere financiară dintre consumatori și agenții economici, credem că legiuitorul a urmărit prin scutirea de plata taxei de stat realizarea unui echilibru de arme între cele două părți, căci, în situația contrară, consumatorul ar fi fost reticent să demareze un litigiu care i-ar fi epuizat rezervele bănești încă de la început. Pe de altă parte, legiuitorul a intenționat responsabilizarea agenților economici prin amenințatoarea perspectivă a unor litigii numeroase, dăunătoare pentru imaginea comercială și ieftine pentru partea adversă. Prin formarea acestor condiții vitrege pentru agentul economic, legiuitorul a vizat modificarea comportamentului acestora față de consumatori. Nu este pentru prima dată când politica financiară a unui stat este folosită în alt scop decât acela de a aduce venituri la buget. Utilizarea acestor mecanisme este preluată din dreptul european specific; legislația de pe acest palier suprastatal conținând numeroase exemple de reechilibrare a unor principii de drept (*i. e. pacta sunt servanda*), atunci când sunt utilitare în mod abuziv. Consider că interpretarea literară este cea mai potrivită pentru înțelegerea prevederilor de la art. 26 al Legii protecției consumatorului, deoarece nu există motive pentru a restrânge aplicarea lui, legiuitorul furnizându-ne un text clar și precis. Sfera largă a cazurilor la care se aplică norma provine din modul său de redactare, și nu dintr-o interpretare extensivă. Din această interpretare *ad litteram* rezultă că instanței îi revine o singură obligație – aceea de a se abține să taxeze justițiabili ce promovează acțiuni prin care își protejează drepturile și interesele provenite din calitatea lor de consumatori de bunuri și produse.

De menționat și faptul că din partea mai multor juriști au fost înaintate mai multe demersuri către Curtea Supremă de Justiție pentru a clarifica această situație, însă până la momentul Curtea nu a intervenit.

Concluzii și recomandări

Accesul liber la justiție constituie un drept fundamental, prevăzut atât de Constituția Republicii Moldova, cât și de Convenția Europeană a Drepturilor Omului. În același timp, acest drept nu este absolut, ci este condiționat de unele modalități, inclusiv de condiția plății taxei de stat. Această condiție este prevăzută de legislația națională, atât de Codul de procedură civilă, cât și de Legea taxei de stat. În același timp, legiuitorul a stipulat și unele

modalități, când judecătorul sau instanța de judecată, poate să scutească persoanele fizice sau juridice de plata taxei de stat, pornind de la starea materială.

Un aspect aparte revine acțiunilor cu participarea consumatorilor, care reprezintă o prioritate, având în vedere noțiunea de consumator. Legea privind protecția consumatorului prevede un șir de facilități pentru consumator, dându-i prioritate în litigiile cu agenții economici. Totuși, impunerea plății taxei de stat constituia un impediment important în înaintarea acțiunilor în instanțele de judecată. Au intervenit unele modificări în legislația în vigoare, referitor la accesibilitatea consumatorilor în instanțele de judecată, prin faptul scutirii de plata taxei de stat. Totuși, exemplele aduse de aplicare a legislației și recomandărilor Curții Supreme de Justiție se aplică neuniform, fapt ce lezează drepturile consumatorilor. În acest context, consider oportun:

– Curtea Supremă de Justiție urmează să efectueze o analiză profundă de aplicare de către instanțele de judecată a legislației în vigoare referitor la plata taxei de stat de către consumatori;

– Curtea Supremă de Justiție urmează, prin adoptarea unei Hotărâri a Plenului, de a explica clar aplicarea legislației, privind protecția drepturilor consumatorilor prin prisma eliberării de plata taxei de stat în toate litigiile, luând ca bază nu caracterul litigiului patrimonial sau nepatrimonial, ci calitatea reclamantului, adică este suficient de a avea calitatea de consumator;

– Fiind stipulat clar în Legea privind protecția consumatorului că consumatorul este eliberat de plata taxei de stat și această normă este specială față de Codul de procedură civilă și Legea taxei de stat în litigiile cu participarea consumatorului, consider că nu este oportun ca consumatorul să solicite prin demers eliberarea de plata taxei de stat conform art. 85 CPC, deoarece acesta se referă la alte situații, dar numai să facă referință la art. 26 alin. (2) al Legii privind protecția consumatorului.

Referințe:

- Hotărârea Curții Constituționale nr. 31 din 01.10.2013.
- Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție nr. 25 din 28.06.2004 cu privire la practica aplicării de către instanțele judecătorești a legislației despre încasarea cheltuielilor de judecată în cauzele civile.
- Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție nr. 6 din 24 decembrie 2012.
- Codul de procedură civilă, 2002.
- Legea nr. 140 din 28.07.11 pentru completarea și modificarea unor acte legislative.
- Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova „Cu privire la practica aplicării legislației despre protecția consumatorilor la judecarea cauzelor civile” nr.7 din 09.10.2006.
- Recomandarea Curții Supreme de Justiție nr. 4 din 01.11.2012 „Privind aplicabilitatea Legii privind protecția consumatorilor în cauzele civile ce vizează litigiile cu privire la darea în exploatare în termen a imobilelor, inclusiv caselor de locuit, prestarea în termen a serviciilor etc.”.
- Legea privind protecția drepturilor consumatorilor nr.105-XV din 13.03.2003.
- Legea taxei de stat nr.1216 din 03.12.1992.

INFRAȚIUNILE LEGATE DE GESTIUNEA SAU SUPRAVEGHEREA BĂNCII (art.239¹ ȘI 239² DIN CODUL PENAL): ANALIZĂ JURIDICO-PENALĂ

Partea I

Vitalie STATI,

doctor în drept, conferențiar universitar (USM)

În articolul de față se stabilește, printre altele, că, în sensul art.239¹ și 239² CP RM, prin „gestiunea băncii” se înțelege efectuarea conducerii, a gestionării și a controlului asupra băncii. De asemenea, se relevă că, pentru calificarea faptei în baza alin.(1) art.239¹ CP RM, este important ca acțiunea necesară, pe care putea și trebuia să o întreprindă făptuitorul (însă nu a întreprins-o), să fie prevăzută în una din următoarele trei surse: a) lege; b) hotărârea BNM; c) statutul băncii. Se argumentează că ambianța infracțiunilor prevăzute la art.239¹ CP RM trebuie deosebită de ambianța infracțiunii specificate la alin.(3) art.252 CP RM. Se ajunge la concluzia că subiectul infracțiunii prevăzute la alin.(1) art.239¹ CP RM trebuie să aibă una din următoarele calități speciale: a) membrul unui organ de conducere a băncii; b) acționarul băncii.

Cuvinte-cheie: gestiunea defectuoasă a băncii; gestiunea frauduloasă a băncii; pierderi financiare; documente bancare; date false; date veridice; organele de conducere a băncii; acționarii băncii.

In the present article it is established, among other things, that in the sense of art.239¹ and 239² PC RM, by “bank management” we understand the performing of activities including the administration, management and control of the bank. It is also revealed that for the classification of the offence under par.(1) art.239¹ PC RM, it is important that the necessary actions, which could and should have been undertaken by the perpetrator (but it wasn't), to be provided by one of the three following sources: a) law; b) decision of NBM; c) bank status. It is argued that the condition of the offences under art.239¹ PC RM must be distinguished from the condition of the offence specified at par.(3) art.252 PC RM. It is concluded that the subject of the offence referred to at par.(1) art.239¹ PC RM must have one of the following special qualities: a) a member of a governing body within the bank; b) the bank's shareholder.

Keywords: improper bank management; fraudulent bank management; financial losses; bank documents; false data; probable data; the governing bodies of the bank; the bank's shareholders.

În tipologia infracțiunilor economice (prevăzute de cap. X al părții speciale a Codului penal), distingem tipul infracțiunilor legate de gestiunea sau supravegherea băncii. Acestea sunt specificate la art.239¹ și 239² CP RM. Articolele în cauză au apărut în Codul penal ca urmare a aprobării, prin Hotărârea Guvernului Republicii Moldova privind angajarea răspunderii asupra proiectului de lege pentru modificarea și completarea unor acte legislative, nr.621 din 21.07.2014 [1], a proiectului de lege pentru modificarea și completarea unor acte legislative [2]. Ca rezultat al aprobării acestei hotărâri, a fost adoptată Legea pentru modificarea și completarea unor acte legislative din 25.07.2014 [3].

În comparație cu alte infracțiuni economice, cele prevăzute la art.239¹ și 239² CP RM pot fi comise doar de angajații sau acționarii unei bănci comerciale. Comun pentru infracțiunile specificate la aceste două articole este că ele sunt săvârșite „din interiorul” băncii comerciale (spre deosebire, de exemplu, de infracțiunile prevăzute la art.238 CP RM, care sunt comise „din exteriorul” băncii comerciale). În ipoteza în care subiect al infracțiunilor specificate la art.239¹ și 239² CP RM este fie persoana care gestionează o bancă comercială, fie persoana care lucrează pentru o bancă comercială, se poate susține că aceste două articole constituie norme speciale în raport cu art.335 CP RM. Așadar, infracțiunile în cauză pot apărea în postura de forme particularizate ale abuzului de serviciu. În

principal, ambianța infracțiunii este ceea ce deosebește infracțiunile prevăzute la art.239¹ și 239² CP RM de infracțiunea specificată la alin.(3) art.252 CP RM. În principal, conținutul faptei prejudiciabile și structura laturii obiective este ceea ce deosebește infracțiunile prevăzute la art.239¹ și 239² CP RM de infracțiunile specificate la art.239 CP RM.

După această prezentare a aspectelor comune, să trecem la analiza propriu-zisă a fiecăreia dintre infracțiunile prevăzute la art.239¹ și 239² CP RM.

1. Gestiunea defectuoasă sau frauduloasă a băncii

În art.239¹ CP RM, sub denumirea marginală de gestiune defectuoasă sau frauduloasă a băncii sunt reunite două variante-tip de infracțiuni.

Astfel, prima variantă-tip de infracțiune, prevăzută la alin.(1) art.239¹ CP RM, se exprimă în neîntreprinderea acțiunilor necesare prevăzute de lege, de hotărârile Băncii Naționale a Moldovei și de statutul băncii, în situația înregistrării pierderilor financiare sau existenței pericolului unor asemenea pierderi, de către membrii organelor de conducere sau acționarii acesteia.

La rândul său, cea de-a doua variantă-tip de infracțiune, specificată la alin.(2) art.239¹ CP RM, constă în falsificarea sau nimicirea documentelor bancare, inducerea în eroare, prezentarea sau utilizarea unor date false, distorsionarea sau tănuirea datelor veridice de către administratorul băncii, în procesul de administrare a băncii.

În *Nota informativă* la proiectul de lege pentru modificarea și completarea unor acte legislative, printre altele, se prezintă următoarele considerente în sprijinul oportunității incriminării faptelor prevăzute la art.239¹ CP RM: „Ultimii ani au demonstrat că normele privind piața financiară nu sunt întotdeauna respectate și aplicate conform exigențelor legale, fapt care a afectat semnificativ încrederea în sectorul financiar-bancar. În aceste condiții, consolidarea regimurilor de sancțiuni în sectorul financiar-bancar, ca parte componentă a cadrului legal în materie, este soluția care va garanta efectul disuasiv și va acționa drept catalizator în garantarea respectării legalității... Nesancționarea persoanelor fizice de la conducerea băncii determină ca acestea să-și asume riscuri excesive în activitățile pe care le desfășoară. Acest fapt poate periclita grav protecția consumatorilor (care cuprinde o gamă largă de utilizatori de servicii financiare) și integritatea pieței, cu efecte negative grave asupra întregii economii” [4].

Printre condițiile care favorizează săvârșirea infracțiunilor prevăzute la art.239¹ CP RM, se numără cele consemnate de P.-M. Marcoci și Gh.B. Bîrzu: 1) interferențele dintre mediul economic și cel bancar, adesea, afectat de asocierea bancherilor sau a unor funcționari bancari la diferite grupuri de interese formale și mai ales informale, ale căror obiective de afaceri sunt satisfăcute pe fondul posibilității încălcării legii; 2) incapacitatea autorităților de control intern bancar; 3) interacțiunile cu mediul politic; 4) managementul neperformant al entităților bancare. Acesta, dublat de lipsa de transparență a actelor de administrare a patrimoniuului societății bancare, generează mediul propice încheierii unor tranzacții asimetrice cu efect păgubitor asupra băncii [5]. Astfel, de exemplu, în Hotărârea Curții de Conturi privind rezultatele auditului gestionării patrimoniului dat/luat în locațiune de către „Banca de Economii” S.A. pe perioada anilor 2008-2011, nr.5 din 14.02.2012 [6], se menționează: „Conducerea (se are în vedere conducerea băncii comerciale „Banca de Economii” S.A. – n.a.) nu a fost preocupată de implementarea unor sisteme de management care să asigure o activitate eficientă și, respectiv, o bună gestiune a resurselor financiare”. Totodată, în recomandările Centrului Analitic Independent „Expert-Grup” după studierea raportului Kroll [7], se relevă: „Managementul fraudulos de la cele trei bănci (se au în vedere băncile comerciale „Banca de Economii” S.A., „Banca Socială” S.A. și „Unibank” S.A. – n.a.) a fost posibil din cauza ineficienței mijloacelor de penalizare a persoanelor cu funcții-cheie din aceste bănci. Aceasta deși în 2014 au fost introduse în Codul penal unele prevederi privind gestiunea defectuoasă sau frauduloasă a băncii”. Oportunitatea incriminării la art.239¹ CP RM a faptelor, reunite sub denumirea marginală de gestiune defectuoasă sau frauduloasă a băncii, reiese și din Regulamentul nr.575/2013 al Parlamentului European și al Consiliului European din 26.06.2013 privind cerințele prudențiale pentru instituțiile de credit și societățile de investiții și de modificare a Regulamentului (UE) nr.648/2012: „Deficiențele de governanță corporativă a unui număr de instituții au contribuit la asumarea excesivă a riscurilor în sectorul bancar, ceea ce a condus la

probleme sistemice... Pentru a garanta un mediu bancar variat și sustenabil în Europa, autoritățile competente ar trebui să poată impune cerințe de capital mai stricte instituțiilor de importanță sistemică care, ca urmare a activităților desfășurate, pot reprezenta o amenințare la adresa economiei mondiale” [8].

Toate acestea justifică incriminarea la art.239¹ CP RM a faptelor reunite sub denumirea marginală de gestiune defectuoasă sau frauduloasă a băncii.

În cele ce urmează, vom examina, în primul rând, infracțiunea prevăzută la *alin. (1) art.239¹ CP RM*.

Astfel, *obiectul juridic generic* al acestei infracțiuni (și al infracțiunii specificate la *alin. (2) art.239¹ CP RM*, precum și al infracțiunii prevăzute la *art.239² CP RM*) îl formează relațiile sociale cu privire la economia națională (*alias* relațiile sociale economice), bazate pe următoarele principii de desfășurare a activității economice: libertatea activității economice; exercitarea activității economice în temeiuri legale; concurența loială a subiecților activității economice; buna-credință a subiecților activității economice; interzicerea formelor vădit infracționale ale conduitei subiecților activității economice.

Obiectul juridic special al infracțiunii specificate la *alin. (1) art.239¹ CP RM* îl constituie relațiile sociale cu privire la întreprinderea acțiunilor necesare în situația înregistrării de către bănci a pierderilor financiare sau existenței pericolului unor asemenea pierderi.

Datorită specificului său, infracțiunea analizată nu are *obiect material*. Nu atestăm prezența niciunei entități corporale prin al cărei intermediu să fie adusă atingere relațiilor sociale cu privire la întreprinderea acțiunilor necesare în situația înregistrării de către bănci a pierderilor financiare sau existenței pericolului unor asemenea pierderi.

Victimă a infracțiunii prevăzute la *alin. (1) art.239¹ CP RM* este banca al cărei conducător sau acționar este subiectul infracțiunii.

Conform *art.3* al Legii instituțiilor financiare, adoptată de Parlamentul Republicii Moldova la 21.07.1995 [9], bancă este instituția financiară care acceptă de la persoane fizice sau juridice depozite sau echivalente ale acestora, transferabile prin diferite instrumente de plată, și care utilizează aceste mijloace total sau parțial pentru a acorda credite sau a face investiții pe propriul cont și risc. În mod similar, potrivit *art.2* al Legii cu privire la Banca Națională a Moldovei, adoptată de Parlamentul Republicii Moldova la 21.07.1995 [10], bancă este instituția financiară care prin activitatea sa acceptă de la persoane fizice sau juridice depozite sau echivalente ale acestora ce sunt transferabile prin diferite instrumente de plată, și care utilizează aceste mijloace total sau parțial pentru a acorda credite sau a face investiții pe propriul său cont și risc.

Precizăm că, în *alin. (1) art.239¹ CP RM*, prin „bancă” se are în vedere banca comercială. Cu această ocazie, menționăm că lista integrală a băncilor comerciale licențiate din Republica Moldova este publicată de către BNM pe pagina <http://www.bnm.org/ro/content/bancile-licentiate-din-republica-moldova>.

BNM nu poate fi victimă a infracțiunii specificate la *alin. (1) art.239¹ CP RM*. Nu pot fi victime ale infracțiunii

nii analizate nici organizațiile financiare nebancale (de exemplu: organizațiile de microfinanțare; organizațiile de credit ipotecar etc.).

Latura obiectivă a infracțiunii examinate include următoarele două semne:

1) fapta prejudiciabilă exprimată în inacțiunea de neîntreprindere a acțiunilor necesare prevăzute de lege, de hotărârile BNM sau de statutul băncii;

2) ambianța infracțiunii: situația înregistrării pierderilor financiare sau existenței pericolului unor asemenea pierderi.

Inițind investigarea faptei prejudiciabile prevăzute la alin.(1) art.239¹ CP RM, vom sublinia că, în esență, aceasta se exprimă în gestiunea defectuoasă a băncii. Ce înseamnă „gestiunea băncii”? Răspunsul la această întrebare ni-l sugerează dispoziția de la alin.(1) art.38⁴ al Legii instituțiilor financiare: „Lichidatorul are atribuții depline și exclusive de a conduce, a gestiona și a controla banca (în continuare – gestiunea băncii) (*subl. ne aparține*)...”. Considerăm că o asemenea abordare este pe deplin valabilă în conjunctura infracțiunii specificate la alin.(1) art.239¹ CP RM. Așadar, prin „gestiunea băncii” se înțelege efectuarea conducerii, a gestionării și a controlului asupra băncii.

Gestiunea defectuoasă a băncii presupune efectuarea conducerii, a gestionării și a controlului necorespunzător (adică la momentul nepotrivit, în volum incomplet, într-un mod inexact, necalitativ etc.) asupra băncii. În legătură cu aceasta, este util să-i cităm pe I.Drigă și D.Niță: „Producerea riscurilor în activitatea bancară, ca rezultat al unui management bancar defectuos, determină reducerea profitului bancar... O prăbușire la scară largă a băncilor duce la costuri economice și sociale imense. Crizele bancare au demonstrat nu numai faptul că băncile își asumă adesea riscuri excesive. Unele bănci se angajează în operațiuni riscante care depășesc nivelul capitalului necesar pentru a acoperi pierderile rezultate ca urmare a materializării în întregime a riscurilor asumate. În acest caz, respectivele bănci necesită intervenție din partea autorității bancare sau trebuie chiar să fie închise. Alte bănci sunt mai prudente, având capacitatea să facă față unei crize din sistemul bancar... Pornind de la particularitățile activității bancare, se poate spune că industria bancară este unică, iar asigurarea unui sistem bancar sănătos necesită mai multe intervenții cu caracter reglator. Numeroase măsuri au fost inițiate cu scopul de a îmbunătăți stabilitatea sistemului bancar, asigurând pentru bănci o combinație optimă între disciplina oficială și cea de piață. De asemenea, un punct de vedere larg răspândit este acela conform căruia disciplina oficială, implementată prin supraveghere și reglementare, ar trebui direcționată, în ultimă instanță, spre asigurarea stabilității întregului sistem bancar” [11].

Pentru calificarea faptei în baza alin.(1) art.239¹ CP RM, este important ca acțiunea necesară, pe care putea și trebuia să o întreprindă făptuitorul (însă nu a întreprins-o), să fie prevăzută în una din următoarele trei surse: a) lege; b) hotărârea BNM; c) statutul băncii. Această listă este exhaustivă și nu poate include alte surse.

Din conținutul următorului act normativ, putem se-

siza care acțiuni necesare, ce puteau și trebuiau să fie întreprinse (însă nu au fost întreprinse), s-ar putea atesta în cazul infracțiunii prevăzute la alin.(1) art.239¹ CP RM. Astfel, în Ordonanța BNM cu privire la retragerea licenței băncii comerciale „Investprivatbank” S.A. și numirea lichidatorului, nr.313 din 19.06.2009 [12], se arată: Conform rezultatelor controlului, pentru perioada 29.02.2008-31.03.2009, s-a constatat că banca comercială „Investprivatbank” S.A. (în continuare – banca) comite încălcări ale prevederilor legilor, actelor normative ale BNM, în special, ale cerințelor prudențiale prevăzute pentru activitatea băncilor, ale actelor interne proprii, care se manifestă prin următoarele: Banca nu menține mărimea capitalului de gradul I și coeficientul suficienței capitalului ponderat la risc în conformitate cu cerințele stabilite, încălcând astfel prevederile art.5 și 14 din Legea instituțiilor financiare și ale Regulamentului BNM cu privire la suficiența capitalului ponderat la risc (redacție nouă), nr.269 din 17.10.2001 [13]. Conform datelor controlului, capitalul de gradul I și coeficientul suficienței capitalului băncii au valoare negativă și la 31.03.2009 au constituit minus 117,8 mil. lei și minus 17,6% respectiv. Acest fapt contravine prevederilor actelor normative sus-menționate, potrivit cărora băncile trebuie să mențină mărimea capitalului de gradul I în sumă minimă de 100 mil. lei, iar coeficientul suficienței capitalului trebuie să constituie mărimea minimă de 12%... Banca nu menține lichiditatea curentă și lichiditatea la termen în mărimea corespunzătoare exigențelor stabilite în Regulamentul BNM cu privire la lichiditatea băncii, nr.28 din 08.08.1997 [14]. Nerespectarea actelor interne ale băncii la efectuarea operațiunilor de acordare a creditelor noi pe parcursul anului 2008 a condus la dependența substanțială a băncii de resursele lichide atrase de pe piața interbancară, precum și la nerespectarea exigențelor privind lichiditatea. Din motivul insuficienței de lichidități, banca nu-și poate onora obligațiile scadente față de clienții săi. Reținerile la plata obligațiilor curente, la 15.06.2009, au constituit 275,9 mil. lei și includ datoriile față de persoanele juridice în mărime de 53,9 mil. lei și datoriile față de persoanele fizice în mărime de 222,0 mil. lei. Ponderea acestor datorii constituie 30,52% din obligațiunile curente ale băncii și depășește substanțial mărimea de 10%... Dirijarea ineficientă a activității băncii (și anume: subestimarea riscului aferent portofoliului de credite, altor active și angajamentelor condiționale, precum și nerespectarea actelor normative și interne în domeniul creditării) a condus la necesitatea majorării reducerilor pentru pierderi la active și provizioanelor pentru pierderi la angajamentele condiționale în sumă totală de 278,3 mil. lei, ceea ce a influențat negativ asupra mărimii capitalului normativ total al băncii... Banca încalcă prevederile actelor normative ale BNM: Regulamentului BNM cu privire la expunerile „mari”, nr.3/09 din 01.12.1995 [15]; Regulamentului BNM privind tranzacții cu persoanele afiliate, nr.1/09 din 10.11.1995 [16]; Regulamentului cu privire la creditele expirate, aprobat prin Hotărârea BNM nr.130 din 15.05.1998 [17]; Regulamentului cu privire la clasificarea activelor și angajamentelor condiționale și formarea reducerilor pentru pierderi la active și provizioanelor pentru pierderi la angajamente

condiționale, aprobat prin Hotărârea BNM, nr.224 din 30.08.2007 [18]... Banca încalcă prevederile Legii cu privire la prevenirea și combaterea spălării banilor și finanțării terorismului, adoptate de Parlamentul Republicii Moldova la 26.07.2007 [19]: nu în toate cazurile cunoaște beneficiarii efectivi ai clienților; nu dispune de informația privind scopul și natura tranzacțiilor; nu efectuează monitorizarea continuă a tranzacțiilor efectuate prin conturile clienților; nu a raportat Centrului pentru Combaterea Crimelor Economice și Corupției ca suspecte tranzacțiile efectuate prin conturile unor clienți, precum și tranzacțiile realizate cu o valoare ce depășeau 500 mii de lei, inclusiv cele realizate prin mai multe operațiuni, în decursul a 30 zile calendaristice.

Prevederi similare conțin următoarele acte normative: Hotărârea BNM cu privire la retragerea autorizației și numirea administratorului din oficiu la BCA „Bancosind”, nr.97 din 15.12.1997 [20]; Ordonanța BNM cu privire la retragerea autorizației și numirea administratorului din oficiu la BCA „Bucuriabank”, nr.129 din 02.07.1998 [21]; Ordonanța BNM cu privire la retragerea autorizației și numirea administratorului din oficiu la BCIA „Vias”, nr.164 din 16.03.1999 [22]; Ordinul BNM cu privire la retragerea autorizației și numirea administratorului din oficiu la Banca „Guinea” S.A., nr.169/09-02 din 14.06.1999 [23]; Ordonanța BNM cu privire la retragerea autorizației și numirea administratorului din oficiu la „BIID MB” S.A., nr.179/09-02 din 02.11.1999 [24]; Ordonanța BNM cu privire la retragerea autorizației și numirea administratorului din oficiu la BCI „Oguzbank” S.A., nr.219 din 21.11.2000 [25]; Ordonanța BNM cu privire la retragerea autorizației și numirea administratorului din oficiu la banca comercială „Basarabia”, nr.16/16 din 21.05.1996 [26]; Ordonanța BNM nr.43/09-02 din 13.12.1996 [27]; Ordonanța BNM cu privire la retragerea autorizației și numirea administratorului din oficiu la BCA „Întreprinzbankă”, nr.49 din 28.01.1997 [28]; Ordonanța BNM cu privire la retragerea autorizației Băncii municipale „Chișinău” S.A., nr.32 din 19.09.2002 [29]; Hotărârea BNM cu privire la retragerea licenței B.C. „Universalbank” S.A. de desfășurare a activităților financiare și inițierea procesului de lichidare silită, nr.29 din 15.02.2012 [30] etc.

Din analiza acestor acte normative, putem deduce că acțiunile necesare, prevăzute de lege sau de hotărârile BNM (în accepțiunea alin.(1) art.239¹ CP RM), sunt acțiunile specificate în: Legea instituțiilor financiare; Regulamentul BNM cu privire la lichiditatea băncii, nr.28 din 08.08.1997 [31]; Regulamentul BNM cu privire la poziția valutară deschisă a băncii, nr.41 din 28.11.1997 [32]; Hotărârea BNM privind aprobarea Regulamentului cu privire la suficiența capitalului ponderat la risc (redacție nouă), nr.269 din 17.10.2001 [33]; Hotărârea BNM cu privire la aprobarea Regulamentului cu privire la clasificarea activelor și angajamentelor condiționale, nr.231 din 27.10.2011 [34]; Regulamentul BNM cu privire la expunerile „mari” (Anexa nr.1 la Hotărârea BNM cu privire la aprobarea, modificarea și abrogarea unor acte normative ale Băncii Naționale a Moldovei, nr.240 din 09.12.2013 [35]); Regulamentul BNM privind tranzacțiile băncii cu per-

soanele sale afiliate (Anexa nr.2 la Hotărârea BNM cu privire la aprobarea, modificarea și abrogarea unor acte normative ale Băncii Naționale a Moldovei, nr.240 din 09.12.2013 [36]) etc.

Din dispoziția de la alin.(1) art.239¹ CP RM, aflăm că acțiunea necesară, pe care putea și trebuia s-o întreprindă făptuitorul (însă nu a întreprins-o), poate fi prevăzută de statutul băncii. De exemplu, pct.4.6 al Statutului Băncii Comerciale „Mobiasbank – Grup Societe Generale” S.A. stabilește: „Acționarii sunt obligați: a) să informeze persoana, care ține Registrul Acționarilor, despre orice modificări în datele sale, incluse în Registru; b) să obțină permisiunea scrisă a BNM în cazul în care intenționează să dețină de sine stătător sau în comun cu alte persoane, direct sau indirect, o cotă substanțială din capitalul Băncii, precum și în cazul în care intenționează să majoreze o astfel de cotă astfel, încât se vor atinge sau se vor depăși limitele de 5%, 10%, 20%, 33% și 50% din capitalul Băncii; c) să îndeplinească alte obligații, prevăzute de legislație” [37]. De asemenea, de exemplu, pct.6.5.1 al Statutului Băncii Comerciale „Moldindconbank” S.A. prevede: „Persoanele cu funcții de răspundere ale Băncii, determinate conform legislației în vigoare: a) nu pot primi donații sau servicii fără plată de la Bancă, persoanele juridice afiliate Băncii, cu excepția celor a căror valoare nu depășește salariul mediu pe țară; b) nu vor acorda avantaje unor terți în detrimentul Băncii; c) nu vor folosi oportunitățile de afaceri ale Băncii în scopul realizării intereselor proprii, ale persoanelor sale afiliate, ale partenerilor de afaceri, precum și intereselor altor persoane” [38].

Într-un alt context, pentru calificarea faptei în baza alin.(1) art.239¹ CP RM, nu este suficient să fie săvârșită inacțiunea de neîntreprindere a acțiunilor necesare prevăzute de lege, de hotărârile BNM sau de statutul băncii. Este necesar ca această inacțiune să fie comisă într-o anumită ambianță: situația înregistrării pierderilor financiare sau a existenței pericolului unor asemenea pierderi. În lipsa acestei ambianțe, alin.(1) art.239¹ CP RM este inaplicabil.

Consemnăm că la 31.07.2015 înregistrau pierderi financiare băncile comerciale „Banca de Economii” S.A. [39], „Banca Socială” S.A. [40] și „Unibank” S.A. [41]. Cât privește pericolul înregistrării pierderilor financiare, acesta nu trebuie confundat cu riscul înregistrării unor asemenea pierderi. Un astfel de risc este inerent în ipoteza desfășurării activității bancare. Aceasta reiese chiar din definițiile noțiunii „bancă”, care au fost formulate *supra*.

Riscul înregistrării pierderilor financiare exprimă probabilitatea apariției unor asemenea pierderi. În contrast, pericolul înregistrării pierderilor financiare exprimă verosimilitatea apariției unor asemenea pierderi. Cu alte cuvinte, posibilitatea apariției pierderilor financiare este: reală – în prezența pericolului înregistrării pierderilor financiare; abstractă – în prezența riscului înregistrării pierderilor financiare.

Ambianța infracțiunii specificate la alin.(1) art.239¹ CP RM trebuie deosebită de ambianța infracțiunii prevăzute la alin.(3) art.252 CP RM [42]: a) realizarea măsurilor de supraveghere specială a băncii sau de ad-

ministrare specială a băncii *ori* b) situația de prevedere a insolvabilității băncii. Realizarea măsurilor de supraveghere specială a băncii sau de administrare specială a băncii se face în conformitate cu art.37¹-37¹⁸ ale Legii instituțiilor financiare. Cât privește situația de prevedere a insolvabilității băncii, deducem posibilitatea acesteia din analiza alin.(3¹) art.38 al Legii instituțiilor financiare: „În cazul în care o bancă se află în incapacitate de plată sau este supraîndatorată, sau există pericolul să intre în incapacitate de plată (subl. ne aparține), conducătorul organului executiv al băncii este obligat să înștiințeze imediat BNM”.

Infrațiunea prevăzută la alin.(1) art.239¹ CP RM este o infracțiune formală. Ea se consideră consumată din momentul neîntreprinderii acțiunilor necesare prevăzute de lege, de hotărârile BNM sau de statutul băncii.

Latura subiectivă a infracțiunii specificate la alin. (1) art.239¹ CP RM se caracterizează prin intenție directă. Aceasta înseamnă că făptuitorul își dă seama de caracterul prejudiciabil al inacțiunii de neîntreprindere a acțiunilor necesare prevăzute de lege, de hotărârile BNM sau de statutul băncii, în situația înregistrării pierderilor financiare sau existenței pericolului unor asemenea pierderi, și dorește să săvârșească inacțiunea în cauză.

Motivele infracțiunii prevăzute la alin.(1) art.239¹ CP RM constau în: interesul material; năzuința obținerii unor avantaje nepatrimoniale; interpretarea eronată a obligațiilor de serviciu etc.

Subiectul infracțiunii examinate este persoana fizică responsabilă care, la momentul comiterii infracțiunii a atins vârsta de 16 ani.

În afară de aceasta, subiectul trebuie să aibă una din următoarele calități speciale: 1) membrul unui organ de conducere a băncii; 2) acționarul băncii.

Potrivit art.18 al Legii instituțiilor financiare, organele de conducere ale băncii sunt: a) adunarea generală a acționarilor; b) consiliul; c) organul executiv; d) comisia de cenzori.

De exemplu, din Statutul Băncii Comerciale „Moldova-Agroindbank” S.A. aflăm: „Adunarea generală a acționarilor este organul suprem de conducere al Băncii și se poate întruni în sesiuni ordinare anuale sau în sesiuni extraordinare, ținute în termenele prevăzute de lege. Adunarea generală a acționarilor se convoacă de către Comitetul de Conducere al Băncii în temeiul deciziei Consiliului Băncii” (pct.6.2); „De competența Adunării generale a acționarilor țin următoarele chestiuni: a) aprobarea Statutului Băncii în redacție nouă sau a modificărilor și completărilor operate în el, inclusiv cele ce țin de schimbarea claselor și numărului de acțiuni, de convertirea, consolidarea sau fracționarea acțiunilor Băncii, prevăzute la lit.f) pct.6.17 și lit.a) alin. (1) pct.6.18 din Statutul Băncii; b) aprobarea Codului guvernării corporative al Băncii, precum și modificarea sau completarea acestuia; c) adoptarea hotărârilor cu privire la modificarea capitalului social; d) aprobarea modului de asigurare a accesului acționarilor la documentele băncii, prevăzute la lit.g) pct.8.4 din Statutul Băncii, pentru inițiere; e) alegerea membrilor Consiliului Băncii și încetarea înainte de termen a împuternici-

rilor lor; f) alegerea membrilor Comisiei de cenzori a Băncii și încetarea înainte de termen a împuternicirilor lor; g) aprobarea regulamentelor Consiliului Băncii și ale Comisiei de cenzori; h) stabilirea cuantumului retribuției muncii, remunerațiilor anuale și compensațiilor membrilor Consiliului Băncii și ale membrilor Comisiei de cenzori; i) adoptarea hotărârilor privind tragerea la răspundere sau eliberarea de răspundere a membrilor Consiliului Băncii și ai Comisiei de cenzori; j) confirmarea organizației de audit pentru efectuarea auditului obligatoriu ordinar și stabilirea cuantumului retribuției serviciilor ei, etc.” (pct.6.6) [43].

În corespundență cu alin.(1) art.19 al Legii instituțiilor financiare, Consiliul băncii este format dintr-un număr impar de membri, dar nu mai puțin de trei. Membrii consiliului sunt aleși de Adunarea generală a acționarilor băncii pentru un termen de până la 4 ani. Membrii consiliului pot fi redenumiți pentru un nou termen. Adunarea generală a acționarilor băncii poate stabili remunerarea membrilor consiliului. Majoritatea membrilor consiliului trebuie să fie persoane care nu sunt afiliate băncii, cu excepția afilierii determinate de calitatea de membru al Consiliului băncii.

De exemplu, în Statutul Băncii Comerciale „Comerțbank” S.A. se stabilește: „Consiliul Băncii reprezintă interesele acționarilor în perioada dintre Adunările generale și, în limitele atribuțiilor sale, exercită conducerea generală și controlul asupra activității Băncii” (pct.43.1); „Consiliul Băncii, conform legislației Republicii Moldova în vigoare și Statutului Băncii, are următoarele atribuții: a) alegerea Președintelui Consiliului Băncii; b) luarea deciziei cu privire la convocarea Adunării generale; c) aprobarea valorii de piață a bunurilor care constituie obiectul unei tranzacții de proporții; d) luarea deciziei cu privire la încheierea tranzacțiilor de proporții prevăzute de legislația Republicii Moldova în vigoare și de pct.60.1. din prezentul Statut; e) aprobarea registrelor Băncii și stabilirea cuantumului retribuției serviciilor lui; f) aprobarea prospectului ofertei publice de valori mobiliare, etc.” (pct.43.2); „La atribuțiile Consiliului Băncii se referă de asemenea: a) aprobarea direcțiilor prioritare ale activității Băncii; b) aprobarea Regulamentului Comitetului de conducere al Băncii, a regulamentelor ce țin de activitatea Băncii; c) luarea deciziei cu privire la alegerea Comitetului de conducere, numirea Președintelui Comitetului de conducere și, la propunerea acestuia, a Prim-vicepreședintelui, Vicepreședintelui (Vicepreședinților) și a Contabilului-șef al Băncii sau încetarea înainte de termen a împuternicirilor lui (lor), cu privire la stabilirea cuantumului retribuției muncii lui (lor), remunerației și compensațiilor, cu privire la tragerea lui (lor) la răspundere sau eliberarea de răspundere; d) aprobarea dărilor de seamă trimestriale și anuale ale Comitetului de conducere; e) aprobarea hotărârilor privind deschiderea, transformarea sau dizolvarea filialelor și reprezentanțelor Băncii, privind numirea și eliberarea din funcție a conducătorilor lor, precum și a modificărilor și completărilor operate în Statut în legătură cu aceasta, etc.” (pct.43.3) [44].

Conform Statutului Băncii Comerciale „ProCredit Bank” S.A., „conducerea activității curente a Băncii se

va realiza de către Comitetul de Conducere al Băncii, organul executiv colegial, atribuțiile cărora sunt prevăzute în prezentul Statut și în Regulamentul Comitetului de Conducere al Băncii. De competența Comitetului de Conducere țin toate chestiunile de conducere a activității curente a Băncii, cu excepția chestiunilor ce țin de competența Adunării Generale a Acționarilor sau Consiliului de Administrație” (pct.9.1); „Membrii Comitetului de Conducere se numesc de către Consiliul de Administrație pentru o perioadă nelimitată și sunt revocați din funcție de către Consiliul de Administrație. Componenta numerică a Comitetului de Conducere se stabilește prin decizia Consiliului de Administrație, nu va fi mai mică de 3 (trei) persoane și va fi constituită cel puțin din Președintele Comitetului de Conducere și doi adjuncți ai acestuia” (pct.9.2); „Comitetul de Conducere al Băncii: a) conduce și organizează activitatea curentă a Băncii, în conformitate cu hotărârile Adunării Generale a Acționarilor și deciziile Consiliului de Administrație; b) adoptă hotărâri și dă alte indicații obligatorii pentru toți salariații Băncii în problemele ce țin de activitatea curentă și operativă a Băncii și care nu reprezintă competența Adunării Generale a Acționarilor sau a Consiliului de Administrație ale Băncii; c) aprobă statele de personal, stabilește mărimea salariilor salariaților Băncii, cu excepția salariațiilor în funcțiile subordonate Adunării Generale a Acționarilor sau Consiliului de Administrație; d) asigură menținerea și păstrarea la sediul Băncii a Statutului, regulamentelor și registrelor contabile ale Băncii, precum și a proceselor-verbale ale Adunării Generale a Acționarilor și ale Consiliului de Administrație, și oricăror alte documente interne stabilite de legislație; e) asigură pregătirea proiectelor planului de afaceri al Băncii pentru o perioadă îndelungată (de la trei până la cinci ani) și a bugetului anual operațional al Băncii, transmite aceste proiecte Consiliului de Administrație pentru aprobare, prezintă anual Consiliului de Administrație propuneri de modificări la planul de afaceri, dacă este necesar, etc.” (pct.9.3) [45].

Potrivit art.20 al Legii instituțiilor financiare, Comisia de cenzori este alcătuită dintr-un număr impar, dar nu mai puțin de 3 membri aleși de Adunarea Generală a acționarilor băncii pentru o perioadă de până la 4 ani. Membrii Consiliului băncii nu pot fi concomitent membri ai Comisiei de cenzori. Majoritatea membrilor Comisiei de cenzori trebuie să fie persoane care nu sunt angajați ai băncii (alin.(1)); Comisia de cenzori: a) stabilește pentru bancă proceduri de evidență și de control contabil în temeiul regulamentelor BNM, supraveghează respectarea lor și controlează conturile și alte documente ale băncii; b) controlează respectarea legilor și a regulamentelor aplicabile băncii și prezintă Consiliului băncii rapoartele respective; c) prezintă avize în problemele solicitate de Consiliul băncii și în alte probleme pe care le consideră necesare (alin.(2)); Comisia de cenzori se întrunește în ședințe ordinare o dată în trimestru și în ședințe extraordinare, la convocarea Consiliului băncii sau a doi membri ai săi. Deciziile se iau cu votul majorității membrilor, care nu sunt în drept să se abțină de la votare (alin.(3)).

În conformitate cu Regulamentul cu privire la Co-

misia de cenzori a „Băncii de Finanțe și Comerț” S.A., „Comisia de Cenzori este un organ al Băncii, care exercită funcția de control asupra activității financiar-administrative a Băncii. Comisia de Cenzori instituie procedurile evidenței contabile și control ale Băncii în conformitate cu regulamentele Băncii Naționale, exercită supravegherea respectării acestor proceduri, verifică conturile și alte documente ale Băncii” (pct.1.1); „Comisia de Cenzori îndeplinește următoarele funcții: a) stabilește procedurile evidenței contabile și de control ale Băncii, în conformitate cu reglementările BNM efectuează supravegherea respectării acestora și verifică conturile și alte documente ale Băncii; b) verifică respectarea legislației și regulamentelor aplicabile Băncii, și prezintă Consiliului Băncii darea de seamă; c) prezintă avize cu privire la aspectele solicitate de Consiliul Băncii și la discreția sa, a altor aspecte considerate necesare” (pct.2.1) [46].

Amintim că subiect al infracțiunii prevăzute la alin. (1) art.239¹ CP RM poate fi nu doar membrul unui organ de conducere a băncii, ci și acționarul băncii.

Conform alin.(1) art.24 al Legii Republicii Moldova privind societățile pe acțiuni, adoptate de Parlamentul Republicii Moldova la 02.04.1997 [47], acționar este persoana care a devenit proprietar al unei sau a mai multor acțiuni ale societății în modul stabilit de prezenta lege și de alte acte legislative. În mod similar, de exemplu, potrivit pct.12.1 al Statutului Băncii Comerciale „Eximbank – Gruppo Veneto Banca” S.A., „acționar este persoana fizică sau juridică din Republica Moldova, din alte state, apatrid, precum și stat străin și organizații internaționale, care a devenit proprietar al unei sau a mai multor acțiuni ale Băncii în modul stabilit de legislație” [48].

Potrivit alin.(5) art.24 al Legii privind societățile pe acțiuni, acționar poate fi nu doar o persoană fizică, dar și o persoană juridică. Cu toate acestea, așa cum reiese din sancțiunea de la alin.(1) art.239¹ CP RM, persoana juridică nu poate fi subiect al infracțiunii prevăzute la această normă.

Pentru calificarea faptei în baza alin.(1) art.239¹ CP RM, nu este relevant dacă aceasta este săvârșită în participație sau nu. În acord cu lit.c) alin.(1) art.77 CP RM, săvârșirea infracțiunii prin orice formă de participație poate fi luată în considerare la individualizarea pedepsei stabilite în sancțiunea de la alin.(1) art.239¹ CP RM.

În altă ordine de idei, va fi supusă analizei infracțiunea specificată la alin.(2) art.239¹ CP RM.

Obiectul juridic special al infracțiunii în cauză îl formează relațiile sociale cu privire la gestiunea cu bună-credință, fără fraude, a băncii.

Obiectul material sau *imaterial* al infracțiunii prevăzute la alin.(2) art.239¹ CP RM îl reprezintă, după caz:

1) documentele bancare (în ipotezele de falsificare sau nimicire a documentelor bancare).

Potrivit alin.(1) art.29 al Legii instituțiilor financiare, instituția financiară trebuie să țină la sediul său și/sau să asigure din sediu accesul la următoarele registre și documente în formă electronică sau pe suport de hârtie: a) statutul și regulamentele, modificările la ele;

b) registrul acționarilor săi, inclusiv numărul de acțiuni înregistrate pe numele fiecărui acționar; c) procesele-verbale ale ședințelor și deciziile consiliului său; d) procesele-verbale și deciziile adunărilor generale ale acționarilor; e) registrele contabile care reflectă clar și corect activitatea instituției respective, operațiunile efectuate, situația sa financiară; f) evidența zilnică detaliată a operațiunilor efectuate pentru fiecare client, soldurile conturilor lui; g) alte documente prevăzute de Legea instituțiilor financiare și de actele normative ale BNM;

2) datele false (în ipotezele de prezentare sau utilizare a unor date false);

3) datele veridice (în ipotezele de distorsionare sau tănuire a datelor veridice).

Produsul [49] infracțiunii specificate la alin.(2) art.239¹ CP RM îl constituie: 1) documentele bancare false (în ipoteza de falsificare a documentelor bancare); 2) datele distorsionate (în ipoteza de distorsionare a datelor veridice).

Victimă a infracțiunii prevăzute la alin.(2) art.239¹ CP RM este banca al cărei administrator este subiectul infracțiunii. La înțelesul noțiunii de bancă ne-am referit cu ocazia examinării infracțiunii specificate la alin.(1) art.239¹ CP RM. De aceea, facem trimitere la explicațiile corespunzătoare.

Referințe:

1. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2001, nr.116-118.
2. Proiectul de lege pentru modificarea și completarea unor acte legislative. <http://www.parlament.md/ProcesulLegislativ/Proiectedeactelegislative/tabid/61/LegislativId/2413/language/ro-RO/Default.aspx>
3. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2014, nr.238-246.
4. Notă informativă la proiectul de lege pentru modificarea și completarea unor acte legislative. <http://www.parlament.md/ProcesulLegislativ/Proiectedeactelegislative/tabid/61/LegislativId/2413/language/ro-RO/Default.aspx>
5. Marcoci P.-M., Bîrzu Gh.B. *Unele aspecte juridice privind investigarea fraudei bancare*. În: *Analele Universității „Constantin Brâncuși” din Târgu Jiu, Seria Științe Juridice*, 2011, nr.2, p.177-188.
6. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1996, nr.1.
7. *Recomandările Expert-Grup după studierea raportului Kroll*. <http://www.expert-grup.org/ro/activitate/comunicate-depresa/item/1126-recomandari-eg-kroll&category=188>
8. Regulamentul nr.575/2013 al Parlamentului European și al Consiliului European din 26.06.2013 privind cerințele prudențiale pentru instituțiile de credit și societățile de investiții și de modificare a Regulamentului (UE) nr.648/2012. În: *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene*, 2013, nr.L176/1
9. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1996, nr.1.
10. *Ibidem*, 1995, nr.56-57.
11. Drigă I., Niță D. *Falimentul – consecința unui management bancar defectuos*. În: *Economia. Seria Management*, 2009, vol.12, nr.2, p.205-222.
12. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2009, nr.105.
13. *Ibidem*, 2001, nr.130.
14. *Ibidem*, 1997, nr.94-95.
15. *Ibidem*, 1995, nr.31.
16. *Ibidem*, 1995, nr.67.
17. *Ibidem*, 1998, nr.87-89.
18. *Ibidem*, 2007, nr.149-152.
19. *Ibidem*, 2007, nr.141-145.
20. *Ibidem*, 1997, nr.84.

21. *Ibidem*, 1998, nr.62.
22. *Ibidem*, 1999, nr.26.
23. *Ibidem*, 1999, nr.62.
24. *Ibidem*, 1999, nr.120.
25. *Ibidem*, 2000, nr.147.
26. *Ibidem*, 1996, nr.31.
27. *Ibidem*, 1996, nr.81.
28. *Ibidem*, 1997, nr.7.
29. *Ibidem*, 2002, nr.131-133.
30. *Ibidem*, 2012, nr.34-37.
31. *Ibidem*, 1997, nr.94-95.
32. *Ibidem*, 1999, nr.112-114.
33. *Ibidem*, 2001, nr.130.
34. *Ibidem*, 2011, nr.216-221.
35. *Ibidem*, 2014, nr.17-23.
36. *Ibidem*, 2014, nr.17-23.
37. Statutul Băncii Comerciale „Mobiasbanca – Groupe Societe Generale” S.A. www.mobiasbanca.md/files/reports/Statutul%20Bancii.pdf
38. Statutul Băncii Comerciale „Moldindconbank” S.A. www.micb.md/img/n-info-doc/statut.pdf
39. Societatea pe Acțiuni Banca de Economii. Informație despre activitatea economico-financiară. http://www.bnm.org/ro/content/bancile-licentiate-din-republica-moldova?open=BECO_MD_2X
40. Banca Comercială „Banca Socială” S.A. Informație despre activitatea economico-financiară. http://www.bnm.org/ro/content/bancile-licentiate-din-republica-moldova?open=BSOC_MD_2X
41. Banca Comercială „Unibank” S.A. Informație despre activitatea economico-financiară. <http://www.bnm.org/ro/content/bancile-licentiate-din-republica-moldova?open=JSCUMD2X>
42. Această normă stabilește răspunderea pentru cauzarea insolvenței băncii, prin acțiuni sau inacțiuni intenționate ale administratorului acesteia, inclusiv prin efectuarea cheltuielilor excesive, vinderea activelor băncii la un preț sub valoarea reală a acestora, asumarea obligațiilor nerezonabile, angajarea în relații de afaceri cu o persoană insolubilă, omiterea colectării creanțelor băncii la scadență sau în orice alt mod contrar bunei administrări, care diminuează intenționat patrimoniul băncii.
43. Statutul Băncii comerciale „Moldova-Agroindbank” S.A. <http://www.maib.md/file/dezvaluirea/Statutul%20BC%20MAIB.pdf>
44. Statutul Băncii Comerciale „Comertbank” S.A. http://www.comertbank.md/Sites/comertbank_md/Uploads/statutul.C85547BF9CBE49D3BC63F17FF0554391.pdf
45. Statutul Băncii Comerciale „ProCredit Bank” S.A. <http://www.procreditbank.md/files/pdf/1StatutPCB.pdf>
46. Regulamentul cu privire la Comisia de cenzori a „Băncii de Finanțe și Comerț” S.A. http://www.fincombank.com/img/pdf/comisia_de_cenzori_Ro.pdf
47. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1997, nr.38-39.
48. Statutul Băncii Comerciale „Eximbank – Gruppo Veneto Banca” S.A. <http://www.eximbank.com/files/statements/Statutul.pdf>
49. După A. Reșetnicov, „prin «produs al infracțiunii» trebuie de înțeles acea entitate care a apărut ca atare în urma săvârșirii infracțiunii, ca rezultat al influențării nemijlocite infracționale la care a fost supusă o altă entitate (alte entități). Produsul infracțiunii nu se confundă cu: obiectul material al infracțiunii; mijloacele de săvârșire a infracțiunii; bunurile dobândite prin infracțiune; alte entități având legătură cu activitatea infracțională. Prezența produsului infracțiunii este indispensabilă în acele cazuri când dispoziția incriminatoare conține formulări de genul «falsificare», «confeccionare», «fabricare», «creare artificială» etc.”*
- * Reșetnicov A. *Natura juridică a produsului infracțiunii*. În: *Revista științifică a USM „Studia Universitatis”*. Seria „Științe sociale”, 2007, nr.6, p.185-191.

În ipoteza infracțiunii prevăzute la alin.(2) art.239¹ CP RM, dihotomia „obiectul material al infracțiunii/produsul infracțiunii” poate fi atestată doar atunci când infracțiunea în cauză adoptă modalitățile normative de falsificare a documentelor bancare sau de distorsionare a datelor veridice. Nu și atunci când apare în modalitățile normative de nimicire a documentelor bancare, de inducere în eroare, de prezentare a unor date false, de utilizare a unor date false sau de tănuire a datelor veridice.

RĂSPUNDEREA CONTRAVENȚIONALĂ ÎN TRANSPORTUL RUTIER DE PASAGERI

Iurie MIHALACHE,

doctor în drept, conferențiar universitar (USPEE „Constantin Stere”)

Pentru încălcarea regulilor din transportul rutier de pasageri, persoana poate fi atrasă, după caz, la răspundere contravențională sau la răspundere fiscală. Articolul conține recomandări cu referire la natura relațiilor care iau naștere din obligația pasagerilor de achitare a amenzii pentru călătoria fără bilet, precum și includerea acestor obligații în categoria sancțiunilor civile.

Cuvinte-cheie: călătorie fără bilet; amendă; pasager; răspundere contravențională; răspundere fiscală; răspundere civilă.
* * *

For violating the rules of road passenger transport, the person may be subjected, if necessary, to contravention or liable to tax liability. The article contains a proposal to consider the nature of relations arising from the obligation of a passenger to pay a fine for ticketless travel and luggage transportation as the civil one as well as to determine this obligation within the framework of penalty.

Keywords: ticketless travel; fine; passenger; administrative responsibility; tax liability; civil responsibility.

Importanța acordată răspunderii contravenționale în transportul rutier de persoane se explică prin faptul că fenomenul neeliberării biletelor de călătorie constituie acte de corupție din partea tuturor subiecților implicați (transportatori, șoferi, taxatori, controlori de peron, călători), fapt ce prejudiciază considerabil încasările în bugetul de stat și bugetele autorităților publice locale. Mai mult, conform Legii cu privire la asigurarea obligatorie de răspundere civilă a transportatorilor față de călători nr.1553/1998 [1], biletul de călătorie constituie singura dovadă a asigurării pasagerului pe tot parcursul călătoriei, iar dacă pasagerilor nu le-au fost acordate bilete de călătorie, în caz de accidente, nu vor primi despăgubiri de asigurare (art.11 alin.(2)).

Pentru încălcarea regulilor din transportul rutier de pasageri, persoana vinovată poate fi atrasă, după caz, la răspundere contravențională sau la răspundere fiscală. Codul contravențional al RM [2] distinge un capitol separat, denumit „Contravenții ce atentează la regimul din transporturi” (cap.XII), care stabilește sancțiuni pentru: încălcarea normelor de capacitate a traficului de pasageri (art.197), transportarea ilegală a călătorilor (art.197 alin. (1)), încălcarea regulilor de conduită a pasagerilor în transporturi (art.203), călătoria fără bilet (art.204), falsificarea biletelor și tichetelor și/sau comercializarea biletelor și tichetelor false (art.205). Conducătorii mijloacelor de transport sunt sancționați și pentru convorbirile telefonice în timpul deplasării (art.235 alin.(2)), interdicție motivată de faptul că discuțiile la telefonul mobil le poate sustrage atenția de la trafic, punând astfel în primejdie viața și sănătatea pasagerilor.

O contravenție frecventă în domeniul transportului rutier ține de transportarea persoanelor peste numărul de locuri prevăzute în pașaportul tehnic al mijlocului de transport. Conform art.197 alin.(2) din Codul contravențional, încălcarea normelor de capacitate a traficului de pasageri de către conducătorul de maxi-taxi, de autobuz de rută interurbană sau internațională

se sancționează cu amendă de la 25 la 50 de unități convenționale (de la 500 la 1000 de lei). Însă pentru sancționarea conducătorului mijlocului de transport de comiterea încălcării prevăzute la art.197 alin.(2) Cod contravențional, jurisprudența relevă că procesul-verbal de constatare a contravenției nu este suficient. Agentul constator trebuie să prezinte în instanța de judecată și alte probe relevante, cum ar fi fotografii, înregistrări video, martori etc. În acest context, aducem ca exemplu situația de caz în care Colegiul Penal al Curții de Apel Chișinău a respins recursul agentului constator Inspectoratul Național de Patrulare ca nefondat și a menținut fără modificări hotărârea primei instanțe din motiv că agentul constator nu a prezentat probe suficiente. Curtea de Apel a explicat că „în afară de simpla constatare a faptelor prin procesul-verbal cu privire la contravenție, agentul constator ar fi trebuit să aducă și alte probe, precum fotografii ce ar confirma acest fapt, sau oarecare înregistrări video, declarații ale martorilor. Or, simpla indicare a faptelor în decizia cu privire la aplicarea sancțiunii contravenționale nu poate constitui temei de sancționare a persoanei pentru încălcarea art.197 alin.(2) din Codul contravențional” [3]. În alt caz similar, Judecătoria Criuleni declară nul, în temeiul art.445 Cod contravențional, procesul-verbal întocmit de agentul constator motivând că *în ședința de judecată nu s-a confirmat vinovăția șoferului în comiterea contravenției prevăzute de art.204 alin.(2) Cod contravențional, deoarece declarațiile agentului constator nu se confirmă prin nici o probă. Procesul-verbal dovedește doar o situație de fapt care a dus la încheierea sa și care conduce în mod rezonabil la formularea unei acuzații pe împrejurări de fapt ce necesită existența unei probe în susținerea acestuia, în cazul de față neputându-se reține prezumția simplă a confirmării procesului-verbal de contravenție, întrucât acesta nu este susținut de nici un fel de dovadă* [4].

La răspundere contravențională pot fi atrași și pasa-

gerii. Aceștia trebuie să aibă un comportament adecvat în timpul transportului, în caz contrar, pot fi sancționați conform Codului contravențional. Astfel, urcarea sau coborârea din mersul vehiculului se sancționează cu amendă de până la 15 unități convenționale [5] sau cu muncă neremunerată în folosul comunității de până la 40 de ore (art.203) [6]. Aruncarea gunoierului și altor obiecte pe fereastra sau pe ușa troleibuzului, autobuzului și maxi-taxiului, se sancționează cu amendă de la 10 la 20 u.c. sau cu muncă neremunerată în folosul comunității de la 20 la 40 de ore. Aceeași amendă este stabilită pentru fumatul în troleibuze, autobuze și maxi-taxiuri (art.203 alin.(2) și (3)).

Cea mai răspândită contravenție din domeniul transporturilor comisă de pasageri reprezintă călătoria fără bilet în transportul public. Principala obligație a pasagerului este de a procura bilet de călătorie, iar lipsa biletului la pasager are la bază neglijența ori chiar intenția rea de a nu achita taxa. Anume din acest motiv, art.204 alin.(4) și (5) din Codul contravențional stabilește că pasagerul urmează a fi sancționat cu amendă de la 15 la 30 u.c. în cazul călătoriei fără bilet în transportul regulat rutier urban, suburban, interurban și internațional. Pasivitatea pasagerului, prin faptul că nu cere de la șofer sau taxator biletul care i se cuvine (când din neatenție nu i s-a eliberat bilet sau pasagerul intenționat refuză să ia biletul), semnifică că el acceptă de a călători fără bilet. Răspunderea contravențională a pasagerului în acest caz se angajează nu pentru faptul că nu a achitat costul călătoriei, ci pentru aceea că nu deține biletul de călătorie [7]. Dacă pasagerul va aduce dovezi precum că a achitat costul călătoriei, dar nu are biletul de călătorie cu sine, aceasta nu-l va elibera de răspundere, ci îi va servi ca circumstanță atenuantă [8]. Pasagerul se poate exonera de răspundere numai în cazul în care va dovedi că a achitat taxa, a solicitat de la taxator eliberarea biletului de călătorie, însă i s-a refuzat. În asemenea situație, cu toate că pasagerul nu deține bilet de călătorie, acțiunea sa va fi calificată ca săvârșită fără vinovăție [9].

Ca exemplu, aducem situația de caz examinată de Judecătoria Ciocana, mun. Chișinău. Pasagerul A.P. a urcat în troleibuz și nu a achitat costul călătoriei până la stația următoare, invocând faptul că de el nu s-a apropiat taxatoarea. Instanța de judecată a decis că pasagerul A.P. se face vinovat de comiterea contravenției prevăzute de art.204 alin.(5) din Codul contravențional, cu semnele: călătoria fără bilet în transportul regulat urban rutier și electric. Potrivit instanței, *obligația călătorului de a achita costul călătoriei presupune obligația de a întreprinde acțiuni active de achitare a costului călătoriei. La caz, persoana în privința căreia a fost întocmit procesul-verbal de contravenție trebuia să se apropie din propria inițiativă de taxatoare sau de altă persoană împuternicită pentru a achita costul. Faptul așteptării taxatoarei pentru a achita nu poate fi considerată ca executare a obligației de a achita. Astfel, în acțiunile persoanei sunt întrunite toate elementele componente de contravenție* [10].

La călătoria cu autobuzele pe rute interurbane sunt

frecvente cazurile când pasagerii speculează, achitând costul biletului până la o localitate, dar coborând la alta. În asemenea cazuri, dacă pasagerul ajunge până la localitatea indicată în biletul de călătorie și nu părăsește mijlocul de transport, ci continuă călătoria fără a avea achitat restul distanței, el se consideră pasager fără de bilet și asupra sa poate fi angajată răspunderea contravențională, în temeiul art.204 din Codul contravențional.

În schimb, dacă pasagerul din neatenție (de exemplu, a adormit) nu a coborât la stația înscrisă în bilet, considerăm că el nu trebuie sancționat, deoarece fapta sa nu întrunește componenta de contravenție. Cu alte cuvinte, norma de la art.204 din Codul contravențional se va aplica numai în cazul intenției pasagerului: de exemplu, la cursa de autobuz Chișinău-Rezina pasagerul procură biletul de călătorie până la stația Orhei, însă intenția sa ascunsă a fost de a coborî la ultima stație, cea din Rezina.

Primind biletul de călătorie, pasagerul este obligat să-l păstreze până la sfârșitul călătoriei, iar la cererea persoanelor cu drept de control, să-l prezinte. Biletul se păstrează intact, fără deteriorări sau rupturi pentru a nu crea dificultăți în procesul de verificare și pentru a evita falsurile. Potrivit Codului contravențional (art.205), falsificarea biletelor, punerea în comercializare și comercializarea biletelor false pentru transportul urban, interurban și internațional cu autobuze se sancționează cu amendă de la 2.000 la 3.000 de lei.

Discuții iau naștere cu referire la amenziile care sunt aplicate călătorilor fără bilete de către controlorii întreprinderilor municipale „Regia transport electric” și „Parcul urban de autobuze”. În conformitate cu decizia Consiliului municipal Chișinău din 27 noiembrie 2009 „Cu privire la depistarea contravențiilor și sancționarea pasagerilor contravenienți în transportul public” [11], sunt în drept să constate contravenții în troleibuze și autobuze de rută angajații întreprinderilor municipale „Regia transport electric” și „Parcul urban de autobuze”, abilitați cu funcții de control (pct.2.1). Pentru călătoria fără documente de călătorie, dacă persoana plătește pe loc, nu se întocmește proces-verbal. Amendă constituie 50 de lei cu eliberarea chitanței respective. Dacă persoana refuză achitarea amenzii, controlorii întocmesc pe numele acesteia proces-verbal pentru sancționarea în quantum de până la 200 de lei, cu remiterea procesului-verbal în instanța de judecată.

Problema majoră este că aplicarea amenzii fără întocmirea procesului-verbal de contravenție constituie o încălcare gravă a legii. Situația respectivă o întâlnim la inspectorii abilitați cu funcții de control din cadrul întreprinderilor municipale „Regia transport electric” și „Parcul urban de autobuze” care aplică pasagerilor ce nu dețin bilete de călătorie amenda de 50 de lei fără întocmirea proceselor-verbale. Art.407 din Codul contravențional stabilește că *contravențiile prevăzute la art.204 (călătoria fără bilet) se constată de organele de specialitate ale administrației publice în domeniul transportului auto și electric. Sunt în drept să constate contravenții și să încheie procese-*

verbale în transportul auto și electric – inspectorii abilitați cu funcții de control. Procesele-verbale cu privire la contravenții se remit spre examinare în fond instanței de judecată competente. Analizând prevederile art.204 din Codul contravențional, ajungem la concluzia că inspectorii abilitați cu funcții de control din cadrul întreprinderilor municipale „Regia transport electric” și „Parcul urban de autobuze” pot doar să constate contravenții și să încheie procese-verbale. Pe de altă parte, fără a ține cont de art.204 și art.207 din Codul contravențional, Consiliul municipal Chișinău prin decizia din 27 noiembrie 2009 „Cu privire la depistarea contravențiilor și sancționarea pasagerilor contravenienți în transportul public” a acordat întreprinderilor municipale dreptul de a aplica amenzi în mărime de 50 de lei, fără întocmirea proceselor-verbale.

Conform art.254 alin.(10)-(12) din Codul fiscal [12], efectuarea transporturilor de pasageri cu mijloace de transport auto, inclusiv în regim de taxi, pe rute urbane, suburbane, interurbane, transfrontaliere sau internaționale, fără bilete de călătorie se sancționează cu amendă de 3.000 de lei, aplicată agentului transportator și conducătorului mijlocului de transport sau persoanei responsabile de taxarea călătoriei. Plecarea mijlocului de transport auto din autogară (stație auto) cu pasageri îmbarcați fără bon de casă emis de mașina de casă și de control se sancționează cu amendă de 3.000 de lei, aplicată contribuabilului care administrează autogara (stația auto). Plecarea mijlocului de transport auto din autogară (stație auto) cu pasageri îmbarcați având bilete de călătorie înregistrate la agentul transportator, dar fără bonul de casă achiziționat de la casa autogării (stației auto) se sancționează cu amendă de 3.000 de lei, aplicată conducătorului mijlocului de transport.

Semne de întrebare apar cu referire la delimitarea competențelor organului administrației publice și organului fiscal în aplicarea sancțiunilor pentru aceleași încălcări. În acest context, putem distinge următoarele criterii de delimitare: a) *după legea aplicabilă*: sancțiunile contravenționale se aplică conform normelor Codului contravențional, iar sancțiunile fiscale în temeiul prevederilor din Codul fiscal; b) *după agentul constatare*: sancțiunile contravenționale se constată de organele administrației publice abilitate, precum Autoritatea Administrativă „Agenția Națională Transport Auto”, întreprinderile municipale „Regia transport electric” și „Parcul urban de autobuze” etc.; agentul constatare pentru încălcările fiscale este Inspectoratul Fiscal Principal de Stat prin intermediul inspectoratelor sale teritoriale; c) *după cercul de persoane care pot fi supuse sancțiunilor*: sancțiunile contravenționale pot fi aplicate doar persoanelor fizice, cum sunt: conducătorul mijlocului de transport, controlorul de peron, persoana responsabilă de taxare sau călătorul, în timp ce sancțiunile fiscale pot fi aplicate persoanelor fizice – conducătorului mijlocului de transport, persoanei responsabile de taxarea călătoriei sau contribuabilului care administrează autogara (stația auto), cât și persoanei juridice – agentu-

lui transportator (art.254 alin.(10)-(12) din Codul fiscal); d) *după amploarea sancțiunilor*: contravențiile se sancționează cu amendă în proporții reduse, de la 200 la 600 de lei și care, prin hotărârea instanței de judecată pot fi preschimbate în muncă neremunerată în folosul comunității; sancțiunile fiscale se exprimă prin amendă în mărime fixă de 3.000 de lei.

Altă delimitare esențială între domeniul răspunderii contravenționale și fiscale este că răspunderea contravențională poate fi angajată de agentul constatare care, potrivit Codului contravențional, deține competențe în acest sens. Conform circularei Inspectoratului Fiscal Principal de Stat „Privind acțiunile ce urmează a fi întreprinse în cazul verificării transportului auto de călători pe rute regulate” din 11.04.2014 [13], neeliberarea pe traseu a biletului de călătorie în transportul rutier regulat urban, suburban, interurban și internațional de către conducătorul mijlocului de transport sau persoana responsabilă de taxarea călătoriei, nu constituie încălcare fiscală. Faptele privind neeliberarea biletelor de călătorie în transportul rutier regulat cad sub incidența art.204 alin.(1)-(2) (denumit călătoria fără bilete) din Codul contravențional. Ținând cont că nu este de competența sa să aplice amenzi, la constatarea contravențiilor din art.204 alin.(1)-(2) Cod contravențional, inspectoratul fiscal, ca agent constatare, poate doar să încheie procese-verbale cu privire la contravenții și să le remită spre examinare în instanța de judecată. Actul de control și Procesul-verbal cu privire la contravenții întocmite de inspectoratul fiscal nu constată nici încălcări fiscale și nici fapte contravenționale. Aprecierea va fi dată de instanța de judecată.

Practica instanțelor judecătorești în problema dată este neuniformă. La data de 18.02.2014 inspectorul fiscal din cadrul Inspectoratului Fiscal de Stat Criuleni a efectuat un control pe traseu în urma căruia a constatat că șoferul G.P. nu a eliberat bilete de călătorie la 14 pasageri ce călătoreau pe ruta s. Stețcani – mun. Chișinău, prin ce a comis contravenția prevăzută de art.204 alin.(2) din Codul contravențional. Prin Hotărârea Judecătorei Criuleni din 01.04.2014, a fost declarat nul procesul-verbal cu privire la contravenție întocmit în baza art.204 alin.(2) de către agentul constatare al Inspectoratului Fiscal de Stat, raionul Criuleni și încetat procesul contravențional în privința conducătorului mijlocului de transport. Argumentul adus de instanța de fond a fost *încălcarea regulilor de competență la constatarea contravenției* [14]. Ne fiind de acord cu hotărârea primei instanțe, Inspectoratul Fiscal de Stat Criuleni a înaintat recurs demonstrând că nu a fost încălcată competența la constatarea contravenției, deoarece conform art.407 alin.(2) lit.(a) Cod contravențional, sunt în drept să constate contravenții și să încheie procese-verbale în transportul auto și electric – șefii serviciilor abilitate cu funcții de control, iar organul fiscal, conform atribuțiilor prevăzute de Hotărârea Guvernului nr.1736 din 31.12.2002, este organ abilitat cu funcția de control.

Colegiul Penal al Curții de Apel Chișinău a res-

pins recursul declarat de Inspectoratul Fiscal de Stat Criuleni, motivând că la întocmirea procesului-verbal de contravenție în privința lui G.T. au fost încălcate stipulările legii privind competența la constatarea contravenției. Conform art.407 din Codul contravențional, contravenția prevăzută de art.204 alin.(2) se constată de organele de specialitate ale administrației publice în domeniul transportului auto și electric, *deci organul de inspectare financiară nu era în drept să întocmească procesul-verbal privind contravenția prevăzută de art.204 Cod contravențional* [15]. În alt caz similar, Judecătoria Criuleni declară nul procesul-verbal cu privire la contravenția prevăzută de art.204 alin.(2) Cod contravențional întocmit de agentul constator al Inspectoratului Fiscal de Stat Criuleni. Argumentul instanței a fost același, că conform art.407 din Codul contravențional, contravenția prevăzută de art.204 Cod contravențional se constată de organele de specialitate ale administrației publice în domeniul transportului auto și electric, prin urmare, *organul de inspectare financiară nu era în drept să întocmească procesul-verbal privind contravenția prevăzută de art.204 Cod contravențional* [16]. Colegiul Penal al Curții de Apel Chișinău a admis recursul declarat de organul fiscal, a casat hotărârea Judecătoriei Criuleni și a dispus rejudecarea cauzei de instanța de fond în alt complet de judecată. În viziunea instanței de apel, *Inspectoratul Fiscal de Stat Criuleni a acționat corect în cazul când a constatat contravenția și după competență a transmis-o în instanța de fond pentru aplicarea sancțiunii* [17]. După același scenariu, Judecătoria Bălți încetează procesul contravențional pornit de Inspectoratul Fiscal de Stat Bălți în privința conducătorului mijlocului de transport pentru neeliberarea biletelor de călătorie. Instanța de judecată deduce că *Inspectoratul Fiscal de Stat Bălți nu deține atribuții de agent constator pentru contravențiile prevăzute de art.204 Cod contravențional; or, contravențiile respective sunt abilitate să le constate organele de specialitate din domeniul transportului*. Mai mult, instanța relevă că însuși reprezentantul organului fiscal a confirmat în ședința de judecată că autoritatea pe care o reprezintă nu are atribuții în domeniul transportului [18]. În mod similar, procedează Judecătoria Dubăsari care, declarând nulitatea procesului-verbal de contravenție întocmit de Inspectoratul Fiscal de Stat Dubăsari, aduce lămuriri că *procesul-verbal a fost întocmit cu încălcarea competenței materiale, de către un agent constator în competența căruia nu intră constatarea contravenției prevăzute la art.204 Cod contravențional* [19]. Însă pot fi întâlnite și situații bizare, în care instanța de judecată se pronunță că Inspectoratul Național de Patrulare nu ar fi agentul constator responsabil de întocmirea proceselor-verbale de contravenție pentru încălcările de la art.204 alin.(2) Cod contravențional [20], iar în alt caz, Serviciul Vamal al RM își asumă pe nedrept atribuții de agent constator pentru aceleași încălcări [21].

Expunându-ne opinia, considerăm că motivul

aplicării neuniforme a legislației de către instanțele judecătorești se datorează interpretării diferite a sintagmei prevăzute de art.407 alin.(1) din Codul contravențional: „Sunt în drept să constate contravenții și să încheie procese-verbale în transportul auto și electric – inspectorii abilitați cu funcții de control” și „Contravențiile prevăzute la art.204 se constată de organele de specialitate ale administrației publice în domeniul transportului auto și electric”. Astfel, din motiv că mai multe autorități publice abilitate cu funcții de control își asumă responsabilități în transportul rutier, este dificil a determina cine sunt agenții constatori pentru încălcările de la art.407 alin.(2) din Codul contravențional.

Soluția pe care o propunem este de a modifica art.407 prin completarea alin.(2) lit.(a) cu expresia: „(...) *inspectorii abilitați cu funcție de control indicați în Codul transporturilor rutiere*”. Totodată, art.6 din Codul transporturilor rutiere de completat cu un nou alin.(7) după cum urmează: „*Se consideră inspectorii abilitați cu funcție de control (agenți constatori) în domeniul transportului rutier: a) Autoritatea Administrativă «Agenția Națională Transport Auto»; b) Inspectoratul Fiscal Principal de Stat cu subdiviziunile sale teritoriale; c) Inspectoratul Național de Patrulare; d) inspectorii abilitați cu drept de control în domeniul transportului rutier din cadrul administrației publice locale*”.

Practica inspectoratelor fiscale teritoriale de a întocmi procese-verbale de contravenție pentru încălcările prevăzute de Codul fiscal este greșită. În situația în care pe traseu constată efectuarea transportului de pasageri fără bilete de călătorie, agentul constator al inspectoratului fiscal urmează să încheie proces-verbal și să aplice amendă în temeiul art.254 alin.(10) din Codul fiscal, iar dacă transportul de pasageri fără bilete de călătorie pe traseu este depistat de alți agenți constatori abilitați, se va încheia proces-verbal de contravenție, conform art.407 din Codul contravențional.

Menționăm și faptul că interpretarea acordată de Inspectoratul Fiscal Principal de Stat prin circulara „Privind acțiunile ce urmează a fi întreprinse în cazul verificării transportului auto de călători pe rute regulate” nr. 26-12-11-683/3172 din 11.04.2014 este total neadecvată. Nefiind agent constator de drept contravențional, la constatarea încălcărilor din Codul contravențional, inspectoratul fiscal urmează să procedeze conform art.440 alin.(5) Cod contravențional și să remită în aceeași zi procesul-verbal conform competenței unui alt agent constator, dar nicidecum în instanța de judecată.

Discuții doctrinare. În literatura de specialitate (S.Morozov, I.Arbeitskaia, I.Strelnikova) se susține că raporturile stabilite între transportator și autoritatea publică poartă caracter administrativ, iar raporturile dintre transportator și pasager sunt de drept civil, bazate pe contractul de transport [22]. În temeiul contractului încheiat cu consumatorul, transportatorul este obligat să transporte la punctul de destinație orice pasager care și-a manifestat intenția în acest scop. Taxa de călătorie

pe care pasagerul o achită, în funcție de costul biletului, reprezintă remunerarea transportatorului pentru serviciile prestate, obligație care rezultă din contract. Corespunzător, nerespectarea acestor obligații (neefectuarea transportului de către operator sau neplata biletului de călătorie de către consumator) angajează răspunderea juridică civilă.

Analizând fundamentele răspunderii contravenționale, deducem că în dreptul contravențional este prezent agentul constatat abilitat cu dreptul de constatare a contravenției și de aplicare a amenzilor. Problema este că neplata de către pasager a biletului de călătorie constituie o neexecutare a obligațiilor contractuale, pasagerul urmând a fi sancționat nu conform normelor Codului contravențional, cum este în prezent, ci conform normelor dreptului civil. Or, angajarea răspunderii contravenționale pentru neexecutarea unor obligații provenite din raporturi contractuale este neadecvată.

În același context, se pune problema că amenzile pentru neplata biletelor de călătorie sunt percepute nu în folosul transportatorilor, dar în bugetul statului. Cu această ocazie, în doctrină (*S. Gurjei*) se susține că problema dată ar putea fi soluționată pe calea rambursării din bugetul de stat în folosul transportatorilor a sumelor încasate de la plata amenzilor [23]. Altă soluție ar fi ca amenda pentru neplata biletelor de călătorie să fie calificată prin lege drept sancțiune cu caracter juridico-civil și denumită *penalitate* pentru neplata biletelor de călătorie. Penalitatea urmează a fi stabilită în procente, pornind de la costul biletului de călătorie neachitat [24].

Discuții doctrinare există și cu referire la natura juridică a amenzii, ca formă de aplicare a constrângerii de stat. Profesorul *A. Samoilenko* menționează că amenda pentru călătoria fără bilet în transportul public reprezintă o formă simplificată de aplicare a constrângerii de stat și derivă din răspunderea extrajudiciară (contravențională) [25]. Cercetătorul *C. Lazukina* descrie că constrângerea de stat poate fi aplicată pe calea procedurii judiciare sau extrajudiciare. Procedura judiciară se desfășoară conform unei forme procesuale depline (cu ședințe publice și în prezența avocatului), pe când procedura extrajudiciară reprezintă o formă mai simplificată, „subprocesuală”, aducând ca exemplu aplicarea amenzilor pentru călătoria fără de bilet în transportul public [26].

Efectuând o cercetare mai profundă a problemei date, profesorul *C. Sosnova* ajunge la concluzia că amenda pentru călătoria fără de bilet reprezintă un act de aplicare a dreptului, care se deosebește de actul normativ prin anumite particularități: actele normative poartă caracter general și reglementează un grup mai larg de relații sociale, pe când amenda se răsfrânge la un caz concret și în privința unei persoane fizice concrete [27]. Același punct de vedere este susținut de cercetătorii *N. Kotelinikov* și *I. Nepomneaschiaia* în viziunea cărora amenda pentru călătoria fără de bilet în transportul public este un act de aplicare a dreptului, act ce poartă caracter individual și reglementează raporturi concrete [28].

Concluzii și recomandări. Călătoria fără bilet

este o problemă foarte gravă în Republica Moldova. Actualul mecanism de sancționare este bazat pe răspunderea contravențională a călătorului, conducătorului mijlocului de transport, controlorului de peron, precum și taxatorului pentru faptul că nu eliberează pe traseu bilete sau admit spre transportare persoane care nu au bilete (art.204 Cod contravențional), în timp ce Codul fiscal sancționează pentru aceleași încălcări agentul transportator, controlorul de peron sau persoanele care administrează autogara (art.254 alin.(10)-(12)). Explicația constă în faptul că în Codul fiscal, întreprinderea de transport este responsabilă de achiziționarea biletelor, ținerea evidenței lor și înmânarea acestora conducătorului rutier sau taxatorului, în timp ce aceștia din urmă sunt sancționați de Codul contravențional pentru încălcările comise nemijlocit de ei.

Dreptul acordat întreprinderilor municipale „Regia transport electric” și „Parcul urban de autobuze” prin decizia Consiliului municipal din 27 noiembrie 2009 „Cu privire la depistarea contravențiilor și sancționarea pasagerilor contravenienți în transportul public” de a aplica amenzi fără întocmirea proceselor-verbale, contravine art.207 alin.(2) și (3) din Codul contravențional, care stabilește că contravențiile prevăzute în art.204 (călătoria fără bilet) se constată prin procese-verbale care se remit spre examinare în fond instanței de judecată competente.

Practica denotă existența anumitor fapte care constituie încălcări ale Codului transporturilor rutiere și ale Regulamentului transporturilor rutiere de pasageri și bagaje, dar în Codul contravențional aceste încălcări nu sunt prevăzute ca fiind contravenții. În acest scop, propunem completarea art.197 din Codul contravențional cu norme care să indice noi fapte în calitate de contravenții, precum:

– neînregistrarea de către conducătorii de vehicule în transport public a biletelor de călătorie în borderoul de evidență a biletelor, cu excepția transportului urban;

– nerespectarea de către conducătorii de vehicule în transportul public a regulilor de completare a carnetului foi de parcurs (CFP);

– modificarea (corectarea) intenționată de către conducătorul de vehicule în transport public a borderoului de evidență a biletelor de călătorie;

– nerespectarea de către conducătorii de vehicule în transportul rutier de mărfuri sau călători a normelor privind organizarea procesului de control a regimului de muncă și odihnă sau încălcarea acestui regim;

– admiterea la efectuarea transporturilor rutiere de mărfuri sau călători a conducătorului de vehicul care nu a fost supus examenului medical, care nu posedă permis de conducere de categoria din care face parte vehiculul sau care nu posedă, în cazurile stabilite de Guvern, certificat de competență profesională și/sau card de tahograf al conducătorului rutier valabil.

Totodată, considerăm a fi neinspirată actuala încadrare în Codul contravențional a sancțiunii pentru neplata biletelor de călătorie pe traseu în categoria răspunderii contravenționale. Propunem ca răspun-

derea pasagerilor pentru neplata biletelor de călătorie pe traseu să fie exclusă de la art.204 alin.(2), (4) și (5) Cod contravențional și să fie aplicată din perspectiva dreptului civil. Amenda care se aplică în prezent urmează a fi calificată drept sancțiune cu caracter juridico-civil și denumită *penalitate pentru neplata biletului de călătorie*. Penalitatea urmează a fi stabilită în procente, din costul biletului de călătorie neachitat.

Referințe:

1. *Legea cu privire la asigurarea obligatorie de răspundere civilă a transportatorilor față de călători* nr.1553 din 25.02.1998. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1998, nr.38.
2. *Codul contravențional al Republicii Moldova* nr.218 din 24.10.2008. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2009, nr.3-6.
3. Decizia Colegiului Penal al Curții de Apel Chișinău din 23.03.2015, dosar nr.4r-646/15. Sursa: www.instante.justice.md.
4. Hotărârea Judecătoriei Criuleni din 01.04.2014, dosar 4-2/14. Arhiva Judecătoriei Criuleni.
5. Conform art.34 din Codul contravențional al Republicii Moldova, o unitate convențională este egală cu 20 de lei.
6. Deoarece mărimea amenzii este redusă, contravenientul acceptă să achite amenda pe loc. În practică, pentru asemenea situații, munca neremunerată în folosul comunității se aplică foarte rar, ea se face prin hotărârea instanței de judecată și numai dacă contravenientul acceptă să execute o asemenea sancțiune (art.37 alin.(3) și (4) Cod contravențional).
7. Усенко Е.С. *Правовое регулирование ответственности в сфере оказания автотранспортных услуг по перевозке пассажиров: баланс частных и публичных интересов*. В: Сборник материалов конференции аспирантов и молодых ученых посвященной 80-летию образования Красноярского края. Красноярск: Волтерс, 2014, с.56.
8. Mihalache I. *Dreptul transporturilor: Manual*. Chișinău: Pontos, 2012, p.56.
9. Лукашов А. *Об ответственности перевозчика и пассажира за нарушение порядка оплаты транспортных услуг*. В: *Юрист*, 2007, № 12, p.30.
10. Hotărârea Judecătoriei Ciocana, mun. Chișinău, din 12.09.2014, dosar nr. 4-76/14. Arhiva Judecătoriei Ciocana, mun. Chișinău.
11. Decizia Consiliului municipal Chișinău nr.12/10 din 27 noiembrie 2009 „Cu privire la depistarea contravențiilor și sancționarea pasagerilor contravenienți în transportul public”, publicată pe site-ul oficial al Primăriei municipiului Chișinău, <http://chisinau.md/lib.php?l=ro&idc=408&year=2009> (vizitat 11.04.2015).
12. *Codul fiscal al Republicii Moldova*, nr.1163 din 24.04.1997. În: *Republicat în Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2007, ediție specială.
13. Circulara Inspectoratului Fiscal Principal de Stat „Privind acțiunile ce urmează a fi întreprinse în cazul verificării transportului auto de călători pe rute regulate” nr. 26-12-11-683/3172 din 11.04.2014.
14. Hotărârea Judecătoriei Criuleni din 01.04.2014, dosar 4-2/14. Arhiva Judecătoriei Criuleni.
15. Decizia Colegiului Penal al Curții de Apel Chișinău din 28.05.2014, dosar 4r-1196/14. Sursa: www.instante.justice.md.
16. Hotărârea Judecătoriei Criuleni din 27.02.2014, dosar 4-1/14. Arhiva Judecătoriei Criuleni.
17. Decizia Colegiului Penal al Curții de Apel Chișinău din 27.03.2014, dosar 4r-868/14. Sursa: www.instante.justice.md.
18. Hotărârea Judecătoriei Bălți din 08.05.2014, dosar nr.4-298/14. Arhiva Judecătoriei Bălți.
19. Hotărârea Judecătoriei Dubăsari din 30.07.2014, dosar nr.4-52/14. Arhiva Judecătoriei Dubăsari.
20. Hotărârea Judecătoriei Soroca din 27.03.2014, dosar nr.4-66/14. Arhiva Judecătoriei Soroca.
21. Hotărârea Judecătoriei Basarabeasca din 02.10.2012, dosar nr.4-168/12. Arhiva Judecătoriei Basarabeasca.
22. Морозов С.Ю. *Постатейный комментарий к Федеральному закону от 08 ноября 2007 г. № 259-ФЗ “Устав автомобильного транспорта и городского наземного электрического транспорта”*. Саратов: Ай ПИ Медиа, 2009, с.87; Арбатская Ю.В. *Особенности правового регулирования организации транспортного обслуживания населения автомобильным транспортном субъектами Российской Федерации*. В: Актуальные вопросы правотворчества и правоприменения в Российской Федерации: материалы научно-практической конференции, г. Иркутск, 09 сентября 2010 г. Иркутск: Изд-во БГУЭП, 2010, с.12; Стрельникова И.А. *Устав автомобильного транспорта и городского наземного электрического транспорта: достоинства и недостатки правового регулирования*. В: *Современное право*, 2008, № 9, с.57.
23. Гуржей С.Ю. *Правовое регулирование перевозок городским общественным пассажирским автомобильным транспортом*: Автореф. дисс. ... канд. юрид. наук, спец. пред. право; науч. рук. В.В. Кванина, Челябинск, 2007, с.23.
24. Гуржей С.Ю. *Ценовое регулирование перевозок городским общественным пассажирским автомобильным транспортом*. В: *Вестник Южно-Уральского государственного университета*. Серия “Право”. Челябинск: Изд-во ЮУрГУ, 2007, № 18, вып. 11, с. 89.
25. Самойленко А.В. *Административные штрафы за совершение проступков на транспорте*. В: *Труды Киевской высшей школы МВД СССР*. Киев: Изд-во КВШ МВД СССР, 1972, вып.6, с.99.
26. Лазукина К.В. *О правовой природе штрафа за безбилетный проезд на автомобильном транспорте*. В: *Вестник Волгоградской академии МВД России*, 2013, №2, с.31.
27. Соснова К.В. *Перевозка пассажиров и багажа автомобильным транспортом по законодательству РСФСР и Российской Федерации*. В: *Ученые записки: Сборник статей*. Волгоград: Изд-во ВИЭСП, 2011, №11, с.257.
28. Котельников Н.В., Непомнящая И.С. *О правовой природе ответственности перевозчика при перевозке пассажиров и багажа автомобильным транспортом*. В: *Вестник Волгоградской академии МВД России*. Волгоград: Изд-во Волгогр. акад. МВД России, 2013, №3, с.56.

CALIFICAREA INFRAȚIUNILOR ÎN CAZUL CONCURENȚEI DINTRE O NORMĂ GENERALĂ ȘI UNA SPECIALĂ

Igor HADÎRCĂ,

doctor în drept, conferențiar universitar (USM)

Stanislav COPEȚCHI,

doctor în drept, lector universitar (USM)

Obiectul prezentului demers științific îl formează analiza conceptului de calificare a infracțiunilor în cazul concurenței normelor. În special, accentul este pus pe calificarea infracțiunilor în cazul concurenței dintre o normă generală și una specială. Sunt scoase în evidență varietățile concurenței dintre o normă generală și una specială. Se argumentează că în cazul concurenței dintre o normă generală și una specială, cea din urmă se aplică, indiferent de faptul dacă aceasta stabilește pentru fapta comisă o pedeapsă penală mai aspră sau mai blândă decât norma generală.

Cuvinte-cheie: concurență; calificare; normă generală; normă specială.

The subject of the present scientific demarche is analyzing the concept of qualifying the offences in the case of competition's rules. In particular, the emphasis is on the qualifying offences in the case of competition between a general and a special rule. Varieties of competition between a general and a special rule are highlighted. It is argued that in the case of competition between a general and a special rule, the last one shall be applied regardless of whether it sets for the committed act a criminal penalty more severe or softer than the general rule.

Keywords: competition; qualifying; general rule; special rule.

În general, calificarea unei fapte infracționale, potrivit unei norme incriminatorii concrete, nu trezește dificultăți în situația în care persoana abilitată cu aplicarea legii penale cunoaște bine conținutul normelor din Codul penal și posedă capacități de stabilire a concordanței între semnele faptei comise și semnele componenței de infracțiune. În unele cazuri însă, practicianul poate să se confrunte cu anumite probleme de calificare. Mult mai dificilă este sarcina persoanei care efectuează urmărirea penală sau a judecătorului, atunci când pentru calificarea celor comise trebuie de ales din două sau mai multe norme sub incidența cărora cade fapta săvârșită.

Deci, în dreptul penal, în repetate rânduri se întâlnește situația când una și aceeași întrebare, la prima vedere, se soluționează în același timp de două sau mai multe norme juridico-penale, însă, de fapt, doar una din respectivele norme este menită să soluționeze o atare problemă.

Pot fi cazuri când o singură infracțiune cade complet sub incidența mai multor norme penale, dar trebuie aleasă și aplicată doar una – cea optimă. Aceasta se întâmplă în cazul *concurenței normelor juridico-penale*.

Calificarea infracțiunilor și concurența normelor juridico-penale sunt categorii juridice interdependente, ambele existând în activitatea de aplicare a legii [1].

În doctrină se arată că esența concurenței normelor juridico-penale constă în faptul că cele comise sunt cuprinse de mai multe norme, dar aplicabilă este doar una dintre ele [2, p.14]. În opinia autorului rus L.V. Inogamova-Hegay, concurența normelor juridico-penale constă în reglementarea concomitentă de către două sau mai multe norme a unei relații juridico-penale, unde doar una din norme este prioritară [3, p.11]. Așadar, esența concurenței normelor juridico-penale constă în faptul că două sau mai multe norme de drept penal pretind concomitent la reglementarea uneia și

aceleiași relații sociale, iar sarcina este de a alege doar una dintre respectivele norme.

În literatura de specialitate română [4, p.296], concurența normelor mai este numită *concurș de texte*, acesta fiind prezent atunci când același fapt, privit sub același aspect și conținând perfect aceleași elemente constitutive, este prevăzut de mai multe texte ale aceleiași legi sau ale mai multor legi.

În context, concurența normelor juridico-penale trebuie delimitată de coliziunea normelor. În doctrină se arată că coliziunea presupune prezența a, cel puțin, două norme cu conținut contradictoriu, pe când în cazul concurenței normelor nu există o asemenea necorespondență, fiind comisă o singură infracțiune, semnele căreia sunt cuprinse în același timp de două sau mai multe norme juridico-penale, aplicabilă fiind doar una dintre ele [5, p.214-215]. Comparativ cu concurența normelor, coliziunea normelor juridico-penale este unul din tipurile contradicțiilor în drept, consecința negativă a imperfecțiunii legislației [6, p.19].

În ordinea juridică națională, este dată definiția concurenței normelor penale. Astfel, potrivit alin.(1) art.115 CP RM, *concurența normelor penale presupune săvârșirea de către o persoană sau de către un grup de persoane a unei fapte prejudiciabile, cuprinsă în întregime de dispozițiile a două sau mai multor norme penale și constituind o singură infracțiune*.

Din definiția legală a concurenței normelor, sunt desprinse următoarele **trăsături distinctive**:

a) săvârșirea unei singure fapte prejudiciabile (infracțiuni), indiferent dacă printr-o singură acțiune/inacțiune sau prin mai multe acțiuni/inacțiuni infracționale;

b) săvârșirea infracțiunii de către o persoană sau un grup de persoane;

c) fapta prejudiciabilă comisă trebuie să fie cuprinsă în întregime de dispozițiile a, cel puțin, două norme penale din partea specială a Codului penal, iar în cazul

infracțiunilor săvârșite în participație sau al celor neconsumate – și de normele penale din partea generală a Codului penal;

d) aplicabilă la calificare este doar una din normele penale ce cuprind fapta prejudiciabilă comisă.

Caracteristica generală a normelor, care se află în concurență, constă în faptul că acestea cu diferit grad de generalizare și cu diferită deplinătate prevăd semnele uneia și aceleiași infracțiuni. Corespunzător, atât la nivelul conținutului, cât și la nivelul volumului, aceste norme parțial coincid [7, p.240]. În cazul noilor norme penale ce concurează între ele, legiuitorul separă o activitate infracțională într-o normă aparte dintr-un cerc de fapte infracționale prevăzute de o altă normă penală în scopul atenuării sau, din contra, agravării răspunderii penale pentru această activitate infracțională [8, p.235].

În context, se impune a efectua delimitarea concurenței normelor juridico-penale de concursul de infracțiuni. De exemplu, legiuitorul rus stabilește expres în alin.(3) art.17 din Codul penal [9] că dacă infracțiunea este prevăzută de norma generală și de cea specială, lipsește concursul de infracțiuni și răspunderea penală survine în baza normei speciale.

Definițiv pentru concursul de infracțiuni este că acțiunile/inacțiunile infracționale comise sunt cuprinse de, cel puțin, două norme din partea specială a Codului penal, toate fiind aplicabile la calificare. Prin această caracteristică are loc delimitarea concursului de infracțiuni de concurența normelor. În cazul concurenței normelor, la fel sunt incidente mai multe norme din partea specială a Codului penal, care conțin semnele acțiunilor/inacțiunilor prejudiciabile săvârșite, însă cele comise trebuie calificate doar în conformitate cu una din normele respective, și anume – potrivit normei care cuprinde integral și reflectă cel mai bine cele comise. Pentru concursul de infracțiuni, este caracteristic faptul că niciuna din norme nu cuprinde integral cele săvârșite, calificarea fiind corectă și integrală doar atunci când vor fi aplicate împreună două sau mai multe norme din partea specială a Codului penal.

O legătură mai strânsă se observă între concurența normelor juridico-penale și concursul ideal de infracțiuni, aceasta deoarece cea din urmă categorie juridică presupune săvârșirea mai multor infracțiuni printr-o singură acțiune/inacțiune, similar concurenței normelor juridico-penale. De exemplu, infracțiunea prevăzută la lit.c) alin.(3) art.171 CP RM (violul însoțit de contaminarea intenționată cu maladia SIDA) este o infracțiune unică. Dacă legiuitorul nu ar fi instituit în cadrul art.171 CP RM în calitate de semn calificativ „contaminarea cu maladia SIDA”, atunci cele comise urmau a fi apreciate drept concurs ideal de infracțiuni, și anume: dintre infracțiunea de viol și infracțiunea de contaminare intenționată cu maladia SIDA (alin.(2) art.212 CP RM); adică, printr-o singură acțiune sunt comise două infracțiuni. În condițiile legislației în vigoare, se va aplica doar norma de la lit.c) alin.(3) art.171 CP RM, între norma respectivă și cea de la alin.(2) art.212 CP RM existând un raport de tipul întreg-parte. Calificarea se va face potrivit normei-întreg.

Totodată, este posibil ca în comportamentul făptuito-

rului să se regăsească semnele constitutive a mai multor infracțiuni (concurs de infracțiuni), unde una din normele aplicabile pentru calificarea unei infracțiuni să se afle în concurență cu o altă normă. În acest caz, vom fi în prezența concomitentă a concursului de infracțiuni și a concurenței normelor, considerent din care la aplicarea legii penale se va ține cont atât de regulile de calificare a infracțiunilor în cazul concursului de infracțiuni, cât și de regulile de calificare a infracțiunilor în cazul concurenței normelor penale. De exemplu, în ipoteza răpirii mijlocului de transport și încălcării ulterioare de către conducătorul mijlocului de transport a regulilor de securitate a circulației sau de exploatare a mijloacelor de transport, încălcare ce a cauzat din imprudență decesul unei persoane, concurs de infracțiuni va exista între normele de la art.192¹ și lit.b) alin.(3) art.264 CP RM, în timp ce între normele de la art.149 și lit.b) alin.(3) art.264 CP RM va exista concurență între o normă generală și una specială.

Reiterăm asupra faptului că în cazul concurenței normelor, va fi aplicabilă doar una din ele – cea care reflectă mai bine cele comise. Reținerea la calificare a ambelor norme concurente ar însemna nesocotirea principiului neadmiterii tragerii la răspundere penală de două ori pentru una și aceeași faptă, stipulat la alin.(2) art.7 CP RM. De exemplu, este inadmisibilă calificarea celor comise atât potrivit art.287 CP RM, cât și conform art.155 CP RM în ipoteza huliganismului exprimat prin acțiunile intenționate care încalcă grosolan ordinea publică însoțite de amenințare cu aplicarea violenței asupra persoanelor. Or, norma de la art.155 CP RM fiind o normă-parte în raport cu norma de la art.287 CP RM – normă-întreg – este absorbită de cea din urmă. Invocarea suplimentară a normei de la art.155 CP RM ar însemna reținerea la calificare de două ori a aceleiași fapte de amenințare cu aplicarea violenței – ca parte a unei infracțiuni și ca infracțiune distinctă.

În acord cu alin.(2) art.115 CP RM, alegerea uneia din normele concurente care reflectă cel mai exact natura juridică a faptei prejudiciabile comise se efectuează în condițiile art.116-118. Din conținutul normelor de la art.116-118 CP RM, sunt desprinse trei tipuri ale concurenței normelor juridico-penale, și anume:

a) concurența dintre normele generale și cele speciale (art.116 CP RM);

b) concurența dintre două norme speciale (art.117 CP RM);

c) concurența dintre o parte și un întreg (art.118 CP RM).

Existența în dreptul penal a normelor generale și a celor speciale, a normelor-parte și a normelor-întreg este dictată de necesitatea obiectivă de respectare a principiului vinovăției, echității și umanismului pedepsei; de stabilirea exactă a particularităților faptei real săvârșite, de determinarea personalității făptuitorului, a condițiilor concrete de ispășire a pedepsei etc. [10, p.50].

În continuare, studiul de față va fi axat pe analiza conceptului de calificare a infracțiunilor în cazul concurenței dintre o normă generală și una specială, și pe identificarea varietăților concurenței dintre o normă generală și una specială.

Așadar, concurența dintre o normă generală și una specială are loc, atunci când o singură infracțiune este cuprinsă de două sau mai multe norme juridico-penale din partea specială a Codului penal, unde una din norme cuprinde fapta săvârșită prin detalierea trăsăturilor acesteia, iar alta, din contra, prin caracterizarea generală a faptei comise. Norma generală reprezintă un concept generic, reflectând mai multe cazuri de același fel (similare), în timp ce norma specială reprezintă un caz specific (individual) din totalitatea cazurilor cuprinse de norma generală.

În așa fel, se reduce substanțial numărul faptelor prejudiciabile care pot cădea sub incidența normei speciale, dar, în același timp se mărește numărul semnelor ce caracterizează faptele infracționale care urmează a fi încadrate potrivit normei speciale. Astfel, norma de la lit.b) alin.(3) art.264 CP RM (încălcarea regulilor de securitate a circulației sau de exploatare a mijloacelor de transport de către conducătorul mijlocului de transport, încălcare ce a cauzat din imprudență decesul unei persoane), pe de o parte, reduce numărul faptelor prejudiciabile pasibile de calificare potrivit normei de la art.149 CP RM (lipsirea de viață din imprudență), iar pe de altă parte, instituie semne noi (suplimentare) în raport cu norma generală (art.149 CP RM), a căror lipsă exclude calificarea în acord cu respectiva normă. Drept exemplu de astfel de semn îl reprezintă mijlocul de săvârșire a infracțiunii, acesta fiind mijlocul de transport, semn care este suplimentar în raport cu norma de la art.149 CP RM. Or, pentru calificarea faptei potrivit numitei norme nu are relevanță mijlocul de săvârșire a infracțiunii.

În acord cu alin.(1) art.116 CP RM, normă generală se consideră norma penală care prevede două sau mai multe fapte prejudiciabile, iar normă specială – norma penală care prevede numai cazurile particulare ale acestor fapte.

Concurența dintre o normă generală și una specială formează corelația normelor juridico-penale ce se află în relație de subordonare după volum. Norma generală, fiind un concept cu un mare grad de abstractizare, include în sine multitudinea cazurilor, iar norma specială cuprinde unul din astfel de cazuri. Normele speciale au în conținutul lor unele semne specifice, care fie atenuează, fie agravează răspunderea și pedeapsa penală. Pentru evitarea erorilor de calificare, este important a se stabili dacă normele speciale nu vin în contradicție cu normele generale. Or, normele generale trebuie să conțină acele semne, care integral intră în conținutul tuturor normelor speciale.

În acest context, V.Berliba menționează: „Norma generală cuprinde un conținut generic, iar cea specială – un conținut tipic de infracțiune. Drept conținut tipic apar normele care indică fapte infracționale și, evident, se includ în limitele conținutului generic respectiv, dar la care se adaugă și anumite semne speciale. Norma specială se află într-o legătură strânsă cu cea generală, constituie o continuare logică a acesteia, o varietate a ei” [7, p.241].

Norma de la alin.(2) art.116 CP RM stabilește regula de calificare concretă în cazul concurenței dintre o normă generală și una specială. Potrivit acesteia, în

cazul concurenței dintre norma generală și cea specială, se aplică numai norma specială – regula *specialia derogant generalia*. Astfel, conform regulii enunțate, încadrarea juridică a faptei se va face întotdeauna în textul incriminator din norma specială. *Per a contrario*, încadrarea celor comise potrivit normei generale este incorectă și, drept consecință, ilegală. În niciun caz omorul săvârșit în stare de afect nu poate fi calificat potrivit normei de la alin.(1) art.145 CP RM (omorul intenționat); nu poate fi calificată conform art.149 CP RM încălcarea regulilor de securitate a circulației sau de exploatare a mijloacelor de transport de către conducătorul mijlocului de transport, încălcare ce a cauzat din imprudență decesul unei persoane, chiar dacă norma generală sancționează mai blând fapta comisă. Astfel, norma specială se aplică indiferent de faptul dacă aceasta stabilește pentru fapta comisă o pedeapsă penală mai aspră sau mai blândă decât norma generală. Or, separând norma specială de cea generală, legiuitorul și-a stabilit, fără echivoc, poziția față de această varietate a concurenței normelor juridico-penale, bazându-se pe diferite motive sociale, politice și juridice ale situației actuale, regula de calificare a concurenței normelor generale și speciale [7, p.238]. Tocmai de aceea, în vederea respectării voinței legiuitorului și întru evitarea neglijării principiului legalității incriminării, calificarea trebuie făcută doar potrivit normei speciale, indiferent de condițiile de sancționare a comportamentului infracțional. În doctrină se arată că calificarea în baza unei norme generale are loc în cazul în care lipsesc normele speciale [11, p.124].

Definitoriu pentru concurența dintre o normă generală și una specială este faptul că, prin excluderea normei speciale din cadrul legii penale, comportamentul infracțional al persoanei urmează a fi încadrat potrivit normei generale. Și invers, norma generală poate fi „micșorată” pe calea defalcării din norma generală a unor „părți” în calitate de norme speciale [5, p.223-225].

Concurența dintre o normă generală și una specială poate avea mai multe varietăți.

1) După modalitatea tehnico-legislativă:

a) *Atât norma generală, cât și cea specială se află în cadrul aceluiași articol.* În această ipoteză, norma generală și cea specială sunt situate în cadrul unor alineate diferite ale aceluiași articol. Este cazul concurenței dintre norma aflată în cadrul componentei de bază și norma din cadrul componentei circumstanțiale (de exemplu, norma de la alin.(1) art.145 și normele de la alin.(2) art.145 CP RM). Este specială norma de la lit.a) alin.(2) art.145 CP RM – omorul intenționat săvârșit cu premeditare, deoarece presupune un caz particular (specific) la omorul intenționat prevăzut la alin.(1) art.145 CP RM.

Precizăm că, pentru a opera regulile de calificare în cazul concurenței dintre o normă generală și una specială, norma generală trebuie să se regăsească doar în cadrul componentei de bază. În același timp, norma specială poate să se regăsească în cadrul unei componente de bază sau în cadrul unei componente circumstanțiale. În cele mai dese cazuri, norma specială este amplasată în cadrul componentei circumstanțiale. Totuși, ca

excepție, norma specială poate fi amplasată, exact ca și norma generală, în cadrul unei componente de bază, deși în contextul aceluiași articol. De exemplu, norma de la alin.(2) art.248 CP RM este una specială în raport cu cea de la alin.(1) art.248 CP RM, deși ambele componente sunt de bază (variante-tip).

b) Norma generală și cea specială sunt amplasate în cadrul unor articole diferite. De exemplu, concurența dintre normele de la art.166 CP RM (privațiunea ilegală de libertate) și de la art.308 CP RM (reținerea sau arestarea ilegală), cea din urmă constituind un caz special de privațiune ilegală de libertate. La fel, exemplu elocvent de concurență între o normă generală și una specială, prevăzute în articole diferite, îl formează norma de la art.327 și cea de la art.324 CP RM. Tocmai despre o astfel de concurență se relevă în pct.5.4 din Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova „Cu privire la aplicarea legislației referitoare la răspunderea penală pentru infracțiunile de corupție”, nr.11 din 22.12.2014: „Coruperea pasivă este o infracțiune care aduce atingere activității de serviciu și, în cazul când persoana publică, persoana publică străină, funcționarul internațional, persoana cu funcție de demnitate publică pretinde, acceptă, primește sau extorcă remunerația ilicită, aceștia în mod abuziv își exercită și atribuțiile de serviciu. Prin urmare, coruperea pasivă reprezintă un caz particular de abuz de serviciu sau abuz de putere. De aceea, între art.324 și art.327 CP RM există o concurență între o normă specială și una generală, în sensul art.116 CP RM. Deci, la calificare se va reține doar art.324 CP RM, nu însă un concurs de infracțiuni. Concursul de infracțiuni (real) dintre art.324 și art.327 CP RM va exista doar în ipoteza realizării efective a unuia dintre scopurile infracțiunii de corupere pasivă. Aceasta întrucât latura obiectivă a infracțiunii de corupere pasivă va fi depășită și vom fi în prezența a două conținuturi constitutive” [12]. Tot potrivit numitei hotărâri explicative (pct.10.4), fapta persoanei care promite, oferă sau dă, personal ori prin mijlocitor, bunuri, servicii ori alte avantaje patrimoniale sau nepatrimoniale expertului (pentru a formula concluzii sau declarații false), interpretului (pentru a efectua interpretări incorecte), traducătorului (pentru a efectua traduceri incorecte), în cadrul urmăririi penale ori judecării cauzei în instanța de judecată națională sau internațională, va fi încadrată în conformitate cu art.314 CP RM (determinarea la depunerea de declarații minciunoase, la formularea de concluzii false sau la efectuarea de traduceri incorecte), nu însă în baza art.325 CP RM, deoarece determinarea la formularea de concluzii false sau la efectuarea de interpretări ori traduceri incorecte constituie un caz particular de corupere activă, deci se reține concurența de norme în sensul art.116 CP RM.

2) După semnele infracțiunii care sunt detaliate și/sau suplimentate de norma specială:

a) Norma specială vine să detalieze și/sau să suplimenteze semnele obiectului infracțiunii.

Aici pot fi evidențiate mai multe ipoteze:

– *detalierea și/sau suplimentarea obiectului juridic special.* Drept exemplu poate servi norma de la lit.d) alin.(2) art.145 CP RM (omorul săvârșit în legătură cu îndeplinirea de către victimă a obligațiilor de serviciu

sau obștești) în calitate de normă specială, în raport cu norma de la alin.(1) art.145 CP RM, în calitate de normă generală. Pe lângă viața persoanei și relațiile sociale aferente acesteia, infracțiunea consemnată la lit.d) alin.(2) art.145 CP RM atentează suplimentar la relațiile sociale referitoare la îndeplinirea normală de către victimă a obligațiilor de serviciu sau obștești;

– *detalierea și/sau suplimentarea obiectului material.* La această ipoteză atribuim norma de la alin.(3) art.248 CP RM (normă specială) în raport cu cea de la alin.(1) art.248 CP RM (normă generală). În concreto, obiectul material al infracțiunii de contrabandă capătă conotații speciale în cadrul normei de la alin.(3) art.248 CP RM comparativ cu norma generală, acesta fiind format din: armament, dispozitive explozive și muniții;

– *detalierea și/sau suplimentarea victimei infracțiunii.* Exemplu clasic poate servi norma de la lit.e) alin.(2) art.145 CP RM (normă specială) în raport cu norma de la alin.(1) art.145 CP RM (normă generală). Comparativ cu norma generală, în calitate de victimă a infracțiunii prevăzute la lit.e) alin.(2) art.145 CP RM poate apărea doar un minor, o femeie gravidă ori o persoană aflată în stare de neputință cunoscută sau evidentă, care se datorează vârstei înaintate, bolii, handicapului fizic sau psihic ori altui factor.

b) Norma specială vine să detalieze și/sau să suplimenteze semnele laturii obiective a infracțiunii.

Aici la fel pot fi evidențiate mai multe ipoteze:

– *detalierea și/sau suplimentarea acțiunii/inacțiunii prejudiciabile.* În calitate de exemplu invocăm norma de la lit.b) alin.(2) art.206 CP RM (normă specială) în raport cu cea de la alin.(1) art.206 CP RM (normă generală). Latura obiectivă a infracțiunii de trafic de copii consemnată la lit.b) alin.(2) art.206 CP RM este formată din acțiunea principală (una din cele șase modalități normative alternative prevăzute în cadrul variantei-tip (normei generale)) și acțiunea adiacentă (abuzul și/sau violența sexuală), în timp ce latura obiectivă a traficului de copii stipulată la alin.(1) art.206 CP RM (norma generală) nu are în componența sa acțiune adiacentă, fiind formată, în mod alternativ, din următoarele acțiuni: recrutarea, transportarea, transferul, adăpostirea sau primirea unui copil, precum și darea sau primirea unor plăți ori beneficii pentru obținerea consimțământului unei persoane care deține controlul asupra copilului. Astfel, norma de la lit.b) alin.(2) art.206 CP RM vine să suplimenteze acțiunea prejudiciabilă a infracțiunii prevăzute la alin.(1) art.206 CP RM, prima fiind în raport cu cea din urmă;

– *detalierea și/sau suplimentarea urmăririi prejudiciabile.* Respectiva varietate a concurenței dintre o normă generală și una specială este posibilă atât în cazul în care norma generală cuprinde în sine o componentă de infracțiune formală, cât și în ipoteza în care cuprinde o componentă de infracțiune materială. Relevant e ca în ambele situații norma specială să cuprindă o componentă de infracțiune materială. Pentru prima ipoteză, atunci când norma generală reflectă prezența unei componente formale, iar cea specială – a unei componente materiale, este caracteristic faptul că componenta de infracțiune din cadrul normei generale nu conține urmarea prejudiciabilă în calitate de semn obligatoriu, dar

în cadrul componenței de infracțiune din cadrul normei speciale un atare semn constitutiv este prezent. De fapt, în ipoteza dată componența de infracțiune formală (prevăzută în cadrul normei generale) se transformă în una materială (prevăzută în cadrul normei speciale). Cu alte cuvinte, acțiunea/inacțiunea prejudiciabilă din cadrul normei generale duce la apariția unor urmări prejudiciabile prevăzute în cadrul normei speciale. Spre exemplu, norma de la lit.d) alin.(3) art.171 CP RM (violul care a cauzat din imprudență o vătămare gravă a integrității corporale sau a sănătății) este o normă specială în raport cu norma de la alin.(1) art.171 CP RM. Componența de infracțiune prevăzută la lit.d) alin.(3) art.171 CP RM este una materială, în timp ce componența de infracțiune prevăzută la alin.(1) art.171 CP RM este una formală. Acțiunea prejudiciabilă din cadrul infracțiunii consemnate la alin.(1) art.171 CP RM duce, în cele din urmă, la apariția consecinței prejudiciabile prevăzute la lit.d) alin.(3) art.171 CP RM.

Pentru a doua ipoteză, atunci când atât norma generală, cât și cea specială reflectă prezența unei componențe materiale, este caracteristic faptul că urmarea prejudiciabilă primară (inițială) duce, în cele din urmă, la survenirea unei consecințe prejudiciabile suplimentare (secundare). Urmarea primară este conținută de norma generală, în timp ce urmarea suplimentară – de norma specială. În context, în doctrina dreptului penal se opinează: „Provocarea ilegală a avortului în varianta agravată (alin.(2) art.159 CP RM) reprezintă o infracțiune unică complexă, în cadrul căreia vătămarea gravă ori medie a integrității corporale sau a sănătății, precum și decesul victimei reprezintă o amplificare progresivă a urmării inițiale – întreruperea cursului sarcinii, urmare care se regăsește la varianta-tip” [13, p.244]. Deci, normele de la lit.b) și c) alin.(2) art.159 CP RM sunt speciale în raport cu norma de la alin.(1) art.159 CP RM;

– *detalierea și/sau suplimentarea altor semne ale laturii obiective a infracțiunii*. Pentru o asemenea varietate a concurenței este definitoriu că norma specială conține prevederi menite să detalieze și/sau să completeze semnele laturii obiective prevăzute în cadrul normei generale, altele decât acțiunea/inacțiunea și urmarea prejudiciabilă (de exemplu, locul, timpul, metoda și mijlocul săvârșirii infracțiunii etc.). Astfel, norma de la lit.j) alin.(2) art.145 CP RM, în calitate de normă specială în raport cu cea de la alin.(1) art.145 CP RM, scoate în evidență metoda specifică cu care este pasibilă de comitere fapta de omor intenționat – deosebita cruzime. Tot așa și norma de la lit.m) alin.(2) art.145 CP RM reliefează mijlocul de săvârșire a infracțiunii, în calitate de semn constitutiv secundar al laturii obiective – mijlocul periculos pentru viața sau sănătatea mai multor persoane.

c) *Norma specială vine să detalieze și/sau să suplimenteze semnele subiectului infracțiunii*. Este cazul concurenței dintre o normă generală și una specială, unde cea din urmă vine să detalieze și/sau să suplimenteze calitățile subiectului special al infracțiunii. Respectiva varietate este incidentă atât în cazul în care norma generală reflectă prezența unui subiect special al infracțiunii, cât și în cazul în care nu cuprinde un astfel

de semn. Relevant e ca în ambele cazuri norma specială să reflecte un atare semn constitutiv.

Pentru prima ipoteză, e caracteristic faptul că norma generală cuprinde doar semnele generale ale subiectului infracțiunii, iar norma specială – trăsăturile subiectului special al infracțiunii. De pildă, este specială norma de la lit.e) alin.(2) art.165 CP RM (traficul de ființe umane săvârșit de o persoană publică, de o persoană cu funcție de răspundere, de o persoană cu funcție de demnitate publică, de o persoană publică străină sau de un funcționar internațional) în raport cu norma de la alin.(1) art.165 CP RM.

Pentru a doua ipoteză este specific că atât norma generală, cât și norma specială cuprind semnele subiectului special al infracțiunii, iar norma specială vine să suplimenteze calitățile speciale ale subiectului infracțiunii descrise de norma generală. De exemplu, norma de la lit.a) alin.(3) art.324 CP RM (coruperea pasivă săvârșită de o persoană cu funcție de demnitate publică), în calitate de normă specială, vine să suplimenteze calitățile speciale ale subiectului infracțiunii prevăzute la alin.(1) art.324 CP RM (în ipoteza coruperii pasive săvârșite de o persoană publică). De fapt, persoana cu funcție de demnitate publică este o persoană publică cu calități speciale. Existența unui astfel de raport între noțiunile enunțate o demonstrează R.Popov: „...noțiunea «persoană cu funcție de demnitate publică» este parte a noțiunii «persoană publică». În contextul legii penale în vigoare, cele două noțiuni se află tocmai într-o asemenea relație. Or, nu poate fi ignorat că din art.2 al Legii cu privire la funcția publică și statutul funcționarului public reiese că între noțiunea «persoană cu funcție de demnitate publică» și noțiunea «funcționar public» există o relație de tip «parte-întreg». Existența unei asemenea relații derurge și din alin.(2) art.2 al Legii cu privire la statutul persoanelor cu funcții de demnitate publică [14]: «Funcția de demnitate publică este o funcție publică ce se ocupă prin mandat obținut direct, în urma alegerilor, sau indirect, prin numire, în condițiile legii». Însă, ceea ce este mai important, potrivit alin.(2) art.123 CP RM, funcționarul public se regăsește printre categoriile de persoane publice” [15, p.127].

Pe de altă parte, nu în toate cazurile prezența subiectului special în cadrul mai multor norme din același articol denotă prezența unei concurențe între respectivele norme. De exemplu, deși art.310 CP RM conține două norme ce cuprind semnele unui subiect special, acestea nu se află în raport de concurență. Norma de la alin.(1) art.310 CP RM incriminează fapta de falsificare a probelor în procesul civil de către un participanț la proces sau de către reprezentantul acestuia, iar norma de la alin.(2) art.310 CP RM incriminează fapta de falsificare a probelor în procesul penal de către persoana care efectuează urmărirea penală, procuror sau de către apărătorul admis în procesul penal. La o analiză atentă a acestor prevederi, desprindem că respectivele norme nu se pot afla în raport de concurență, deoarece subiectul infracțiunii prevăzute la alin.(2) art.310 CP RM nu vine să suplimenteze sau să detalieze calitățile speciale ale subiectului infracțiunii prevăzute la alin.(1) art.310 CP RM.

d) *Norma specială vine să detalieze și/sau să suplimenteze semnele laturii subiective a infracțiunii.* Pentru această varietate, este specific că norma specială vine să suplimenteze latura subiectivă a infracțiunii cu unele semne secundare obligatorii. De exemplu, norma de la lit.k) alin.(2) art.145 CP RM (omorul intenționat săvârșit cu scopul de a ascunde o altă infracțiune sau de a înlesni săvârșirea ei), drept normă specială în raport cu cea de la alin.(1) art.145 CP RM, vine să suplimenteze semnele laturii subiective a infracțiunii cu scopul în calitate de semn secundar obligatoriu. Același tip de concurență se atestă între norma de la alin.(1) art.145 CP RM și norma de la lit.b) alin.(2) art.145 CP RM (omorul intenționat săvârșit din interes material). Doar că, în acest caz, motivul, și nu scopul infracțiunii, apare pe post de semn subiectiv suplimentar, în raport cu semnele subiective ale componentei din cadrul normei generale.

După semnele componentei de infracțiune, pot concura și normele amplasate în articole diferite. De exemplu, după semnele obiectului infracțiunii, atunci când sustragerea apare pe post de acțiune prejudiciabilă și aceasta este comisă pe ascuns, sunt concurente normele de la art.217⁴ CP RM (sustragerea sau extorcarea substanțelor narcotice sau psihotrope), art.290 CP RM (purtarea, păstrarea, procurarea, fabricarea, repararea sau comercializarea ilegală a armelor și munițiilor, sustragerea lor), art.360 CP RM (luarea, sustragerea, tănuirea, degradarea sau distrugerea documentelor, imprimatelor, ștampilelor sau sigiliilor) etc. cu norma de la alin.(1) art.186 CP RM (furtul). Luând în calcul calitățile speciale ale obiectului material al infracțiunii și, implicit, specificul obiectului protecției penale, legiuitorul a considerat oportună defalcarea din norma de la art.186 CP RM a faptelor de sustragere pe ascuns a bunurilor care posedă astfel de calități. Deci, ca exemplu, sustragerea pe ascuns a substanțelor narcotice sau psihotrope este un caz special (aparte) de sustragere ascunsă. Prin urmare, norma de la art.217⁴ CP RM este una specială în raport cu norma de la art.186 CP RM. În virtutea regulii de calificare specificate la alin.(2) art.116 CP RM, calificarea unei atare fapte infracționale se va face în conformitate cu norma specială, adică potrivit art.217⁴ CP RM.

După semnele laturii obiective a infracțiunii, pot concura normele de la art.324 CP RM (norma specială) și de la art.327 CP RM (norma generală). Or, preținderea, acceptarea sau primirea, personal sau prin mijlocitor, de către o persoană publică sau de către o persoană publică străină de bunuri, servicii, privilegii sau avantaje sub orice formă, ce nu i se cuvin, pentru sine sau pentru o altă persoană, sau acceptarea ofertei ori promisiunii acestora pentru a îndeplini sau nu, ori pentru a întârzia sau a grăbi îndeplinirea unei acțiuni în exercitarea funcției sale sau contrar acesteia, constituie o formă specială a abuzului de putere sau a abuzului de serviciu.

După semnele subiectului infracțiunii, pot concura normele de la art.308 CP RM (norma specială) și norma de la art.327 CP RM (norma generală). Subiectul infracțiunii prevăzute la alin.(1) art.308 CP RM îl reprezintă persoana care efectuează urmărirea penală,

iar subiectul al infracțiunii prevăzute la alin.(2) art.308 CP RM – judecătorul, în timp ce în calitate de subiect al abuzului de putere sau al abuzului de serviciu poate evolua persoana publică și persoana cu funcție de demnitate publică. Respectiv, subiectul infracțiunilor prevăzute la art.308 CP RM îl formează persoana publică și, după caz, persoana cu funcție de demnitate publică, cu un statut special – persoana care efectuează urmărirea penală și, după caz, judecătorul.

În cele mai dese cazuri, normele amplasate în cadrul unor articole diferite concurează în baza mai multor elemente ale componentei de infracțiune. De exemplu, norma de la art.327 CP RM (abuzul de putere sau abuzul de serviciu) și cea de la art.307 CP RM (pronunțarea unei sentințe, decizii, încheieri sau hotărâri contrare legii) concurează după semnele obiectului, subiectului și laturii obiective a infracțiunii. Specială este norma de la art.327 CP RM, deoarece pronunțarea unei sentințe, decizii, încheieri sau hotărâri contrare legii constituie un caz aparte al abuzului de putere.

În altă privință, este de menționat că *concurența dintre o normă generală și una specială poate fi și între o normă din partea generală și una din partea specială a Codului penal*. În aceste condiții, norma din partea generală a Codului penal reprezintă norma generală, iar norma din partea specială a Codului penal – norma specială. Mai cu seamă pot intra în concurență cu normele din partea specială a Codului penal normele din partea generală ce reglementează instituția participației penale și a infracțiunii neconsumate. Spre exemplu, sunt concurente normele de la art.26, art.171 CP RM (pregătire la săvârșirea infracțiunii de viol) și art.175¹ CP RM (acostarea copiilor în scopuri sexuale). În alți termeni, fapta de acostare a copiilor în scopuri sexuale poate constitui o formă specială a pregătirii la săvârșirea infracțiunii de viol. De fapt, acostarea copiilor în scopuri sexuale reprezintă o pregătire calificată. De regulă, actele preparatorii sau cele executorii urmează a fi calificate în acord cu norma din partea specială și cu cea din partea generală ale Codului penal care reglementează pregătirea sau tentativa la infracțiune. Ca excepție, în unele situații, în vederea prevenirii și combaterii mai eficiente a anumitor tipuri de infracțiuni, legiuitorul recurge la incriminarea distinctă, în partea specială a Codului penal, în calitate de infracțiuni consumate, a actelor de pregătire la săvârșirea unei infracțiuni. În aceste situații, activitatea de pregătire la săvârșirea unei infracțiuni este atât de periculoasă, încât interesele persoanelor, statului și ale societății *per ansamblu* necesită luarea unor măsuri juridico-penale la o etapă mult mai timpurie, și anume – atunci când sunt create condiții pentru săvârșirea infracțiunii. De aceea, cu referire la exemplul enunțat *supra*, propunerea, inclusiv prin intermediul tehnologiilor de informare și de comunicare, a unei întâlniri cu un copil în scopul săvârșirii împotriva acestuia a oricărei infracțiuni cu caracter sexual, dacă propunerea a fost urmată de fapte materiale care conduc la o astfel de întâlnire, urmează a fi calificată potrivit art.175¹ CP RM, dar nu potrivit art.26 și uneia din normele din partea specială a Codului penal care incriminează infracțiunile cu caracter sexual. Norma de la art.175¹ CP RM fiind una specială, constituie un caz

particular al pregătirii la săvârșirea unei infracțiuni cu caracter sexual (spre exemplu, violul). În același timp, atribuirea calității de pregătire calificată faptei infracționale specificate la art.175¹ CP RM nu exclude posibilitatea existenței pregătirii la săvârșirea respectivei infracțiuni. Exemple similare formează normele de la art.283 CP RM (banditismul) și de la art.284 CP RM (crearea sau conducerea unei organizații criminale).

Același lucru este valabil și în cazul infracțiunilor săvârșite în participație. În unele cazuri, organizarea, instigarea sau complicitatea la săvârșirea unei fapte prejudiciabile este incriminată drept infracțiune de sine stătătoare, la calificare nefiind necesară efectuarea alegerii către normele de la art.42 CP RM. În ipoteza organizării, instigării sau complicității calificate, normele de la art.42 CP RM au rolul de norme generale, în timp ce cele din partea specială a Codului penal – norme speciale. Exemplu de complicitate calificată îl formează norma de la lit.d) alin.(1) art.243 CP RM (spălarea banilor) – participarea la orice asociere, înțelegere, complicitate prin acordarea de asistență, ajutor sau sfaturi în vederea comiterii acțiunilor prevăzute la lit.a)-c). Respectiva normă este un caz particular al complicității, în general, considerent din care complicitatea la săvârșirea uneia din cele trei fapte prejudiciabile ale spălării banilor, consemnate la lit.a)-c), exclude necesitatea de a se face trimitere la norma de la alin.(5) art.42 CP RM. Astfel, dacă complicitatea la săvârșirea infracțiunii de omor neagravată trebuie calificată potrivit normelor de la alin.(5) art.42 și de la alin.(1) art.145 CP RM, atunci complicitatea la săvârșirea infracțiunii de spălare a banilor urmează a fi încadrată doar potrivit normei de la lit.d) alin.(1) art.243 CP RM.

Concurează norma generală care definește organizatorul ca participant la infracțiune (alin.(3) art.42 CP RM) și unele normele speciale din partea specială a Codului penal. La astfel de norme speciale atribuim, de exemplu, art.283 CP RM (banditismul), atunci când fapta prejudiciabilă se exprimă prin acțiunea de organizare a unor bande armate în scopul atacării persoanelor juridice sau fizice, art.284 CP RM (crearea sau conducerea unei organizații criminale), art.285 CP RM (dezordinile în masă). Potrivit alin.(3) art.42 CP RM, se consideră organizator persoana care a organizat săvârșirea unei infracțiuni sau a dirijat realizarea ei, precum și persoana care a creat un grup criminal organizat sau o organizație criminală ori a dirijat activitatea acestora. În normele speciale din partea specială a Codului penal, acțiunile organizatorului, pe de o parte, sunt descrise în mod distinct, iar pe de altă parte, sunt detaliate, motiv din care acestea și sunt aplicabile la calificare, în detrimentul normei de la alin.(3) art.42 CP RM.

Ca rezultat al studiului efectuat, formulăm următoarele **concluzii**:

1) Esența concurenței normelor juridico-penale constă în faptul că două sau mai multe norme de drept penal pretind concomitent la reglementarea uneia și aceleiași relații sociale, iar sarcina este de a alege doar una din respectivele norme.

2) În cazul concurenței normelor, reținerea la calificare a ambelor norme concurente ar însemna nesocotirea principiului neadmiterii tragerii la răspundere

penală de două ori pentru una și aceeași faptă, stipulat la alin.(2) art.7 CP RM.

3) Concurența dintre o normă generală și una specială are loc atunci când o singură infracțiune este cuprinsă de două sau mai multe norme juridico-penale din partea specială a Codului penal, unde una din norme cuprinde fapta săvârșită prin detalierea trăsăturilor acesteia, iar alta, din contra, prin caracterizarea generală a faptei comise.

4) În cazul concurenței dintre o normă generală și una specială, cea din urmă se aplică, indiferent de faptul dacă aceasta stabilește pentru fapta comisă o pedeapsă penală mai aspră sau mai blândă decât norma generală.

Referințe:

1. Шакин В.Б. *Квалификация преступлений и конкуренция уголовно-правовых норм*. В: *Сибирский Юридический Вестник*, 2002, № 1. <http://law.edu.ru/doc/document.asp?docID=1115335> (vizitat 12.06.2015).
2. Горелик А.С. *Конкуренция уголовно-правовых норм*. Красноярск, 1998.
3. Иногамова-Хегай Л.В. *Конкуренция норм уголовного права*. Москва, 1999.
4. Tanoviceanu I. *Tratat de drept și procedură penală*. Vol.II. București: Curierul Judiciar, 1927.
5. Кудрявцев В.Н. *Общая теория квалификации преступлений*. Москва, 2007.
6. Арзуманян А.Э. *Конкуренция норм Российского права (вопросы теории и практики)*: Автореферат дисс. ... канд. юрид. наук, Саратов, 2009.
7. Barbăneagră A., Alecu Gh., Berliba V. ș.a. *Codul penal al Republicii Moldova. Comentat. Anotat*. Chișinău: Sarmis, 2009.
8. Borodac A., Gherman M. *Calificarea infracțiunilor*. Chișinău, 2006.
9. Уголовный кодекс Российской Федерации: Закон Российской Федерации № 63-ФЗ от 13 июня 1996 г., принят Государственной Думой 24 мая 1996 г., одобрен Советом Федерации 5 июня 1996 г., введен в силу с 1 января 1997. В: *Собрание Законодательства Российской Федерации*, 1996, №25.
10. Манджиева Э.Г. *Понятие конкуренции норм права и ее юридическая природа*. В: *Вестник Волжского университета им. В.Н. Татищева*. К 10-летию Волжского университета им. В.Н. Татищева. Тольятти: ВУиТ, 2005, вып. 47.
11. Кузнецова Н.Ф. *Проблемы квалификации преступлений*: Лекции по спецкурсу „Основы квалификации преступлений”. Науч. ред. и предисл. академика В.Н. Кудрявцева. Москва: Городец, 2007.
12. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova „Cu privire la aplicarea legislației referitoare la răspunderea penală pentru infracțiunile de corupție”, nr.11 din 22.12.2014 http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_exp.php?id=195 (vizitat 12.06.2015).
13. Plop A. *Răspunderea penală pentru provocarea ilegală a avortului*. Chișinău: CEP USM, 2015.
14. *Legea Republicii Moldova cu privire la statutul persoanelor cu funcții de demnitate publică*, nr.199 adoptată de Parlamentul Republicii Moldova la 16.07.2010. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2010, nr.194-196.
15. Popov R. *Subiectul infracțiunilor prevăzute în capitolele XV și XVI din partea specială a Codului penal*. Chișinău: CEP USM, 2012.

NECESITATEA UMANĂ CA FUNDAMENT AL MOTIVAȚIEI INFRAȚIONALE PRIN PRISMA ȘTIINȚEI PSIHOLOGICE ȘI A DREPTULUI PENAL

Sergiu CRIJANOVSKI,

doctor în drept

(procuror al Secției reprezentarea învinuirii în Curtea Supremă de Justiție)

Petru HARMANIUC,

(absolvent al Institutului Național de Justiție; candidat la funcția de judecător)

Acest articol științific reprezintă un studiu fundamental aprofundat interdisciplinar (drept penal, psihologie), dedicat motivației infraționale. Au fost obținute rezultate științifice originale, substanțiale și necesare în urma studierii critice și detaliate a doctrinei juridico-penale, precum și a psihologiei. În baza axiomei științei psihologice, conform căreia necesitatea umană constituie fundamentul motivației infraționale, autorii au demonstrat că faptele identice, inclusiv la nivel de cele mai mici detalii, pot fi săvârșite sub imperiul unei diversități majore de motive; reacția emoțională a persoanei depinde, în mare măsură, de perceperea de către aceasta a informațiilor care devin semnificative anume pentru ea; nu motivul (ură, gelozie, invidie etc.) conduce la comportamentul infrațional, ci deformarea componentului „filtrului intern” al structurii personalității; nu se consideră a fi antisocială satisfacerea necesităților umane, ci metoda de satisfacere a necesității pe care o acceptă făptuitorul. Concluziile autorilor obținute în urma studiului efectuat pot fi utile în doctrina contemporană a dreptului penal substanțial.

Cuvinte-cheie: necesitatea umană; motiv; motivație; persoană; dreptul penal; psihologie; filtrul intern; frustrare; agresiune exteriorizată; conștientizarea faptei; voință.

This scientific article presents a fundamental profound interdisciplinary study (criminal law and psychology) which is dedicated to the criminal motivation. Original scientific results, substantial and necessary, have been achieved as the outcome of the critical research and detailed approach of the criminal doctrine, as well as of psychology. In the base of the psychological axiom according to which the human necessity constitutes the basis of criminal motivation, authors have demonstrated that the same deeds, inclusively on the level of the most insignificant details, can be committed under different reasons; the emotional reaction of the persons depends on information comprehension which becomes significant for the concrete person; not the reason (revenge, hate, jealousy etc.) induces to the criminal misbehavior, but the deformation of the component like internal barometer in the personality structure; satisfaction of the human necessities is not considered to be antisocial, but the method of satisfaction which is accepted by the perpetrator. Conclusions formulated by the authors of this study can be applied in the contemporary doctrine of the Substantive Criminal Law.

Keywords: human necessity; reason; motivation; person; criminal law; psychology; internal filter; frustration; external aggression; comprehension of the deed; volition.

În perioada contemporană a dezvoltării societății tot mai des se vorbește despre necesitatea cercetării multilaterale, pluridisciplinare și complexe a omului, deși conceptul „omul” pe parcursul mai multor secole a constituit obiectul de studiu al filozofilor, sociologilor, psihologilor, fiziologilor, antropologilor, medicilor, pedagogilor, juriștilor, criminologilor ș.a.

Experiența juridică atestă într-un mod indiscutabil că sumarea simplă a datelor, informațiilor, obținute de fiecare cercetător, diferențierea și compararea acestora în procesul de discuții științifice, unde fiecare specialist continuă să vorbească în limitele limbajului său de specialitate, nu conduc la efectul scontat. Omul rămâne „dispersat” pe ramuri diferite ale specialităților diverse, însă abordarea sistemică, spre regret, lipsește.

În opinia noastră, pentru a obține un rezultat științific acceptabil, inclusiv pentru doctrina penală, se impune elaborarea unor concepte (teorii) care ar dobândi caracterul interdisciplinar, ar fi rezultative nu doar într-o singură direcție științifică, ci ar fi apte prin rezultatele lor să fie aplicabile în mai multe direcții.

Necesitatea unor astfel de investigații fundamentale este evidentă, deoarece lipsa unui sistem integral al conceptelor uniforme noi o sesizăm și în limitele aceleiași științe. Termenii-cheie pentru știința dreptului penal și criminologie, cum ar fi „voința”, „conștiința”, „persoana”, „caracterul” nu au definiții unanim recunoscute în știința juridi-

că. Aproape fiecare jurist își expune propria viziune asupra acestora. Într-adevăr, dacă vom încerca să pornim discuții științifice despre un obiect, proces sau fenomen cu juriști-adepti ai diferitelor școli juridice, ne vom ciocni de faptul că fiecare dintre ei are propria opinie referitoare la astfel de obiecte de cercetare. Totodată, e clar și indiscutabil că răspunsurile uniforme vor contribui la transformarea științei dreptului penal, precum și a criminologiei, în științele exacte, cum ar fi chimia, astronomia, biologia etc.

Psihologia demonstrează în mod cert că acțiunile omului sunt determinate de anumite motive și sunt îndreptate spre anumite scopuri. Aprecierea corectă a oricărui comportament devine imposibilă fără luarea în considerație a motivelor și a scopurilor. Această regulă este aplicabilă și pentru explicarea comportamentului infrațional.

Legislația procesual-penală solicită demonstrarea motivelor săvârșirii infrațiunii în împrejurările care constituie obiectul probațiunii.

Astfel, devine importantă clarificarea conceptului de motiv și rolul acestuia în comiterea unei fapte infraționale. Motivul constituie un fenomen psihic, alături de scop, iar împreună cu vinovăția formează latura subiectivă a infrațiunii. În opinia autorilor V.N. Kudrevțev și A.V. Naumov, motivul reprezintă imbolduri lăuntrice determinate de necesitățile omului, care generează la individ hotărârea de a săvârși infrațiunea și care îl dirijează totalmente [1].

Urmările prejudiciabile sunt cuprinse de motivele persoanei doar în cazul infracțiunilor intenționate. Referindu-ne la faptele infracționale comise din imprudență evidențiem că motivele individului nu cuprind urmările prejudiciabile survenite.

Recunoașterea necesităților umane drept cauză fundamentală a faptelor infracționale, renunțarea la conceptul conform căruia gândirea umană constituie forța motrice a activității lui, a devenit începutul unei explicații științifice autentice și corecte a comportamentului uman. De menționat, în acest sens, că oamenii s-au deprins să-și justifice cele săvârșite prin felul de a gândi, prin filosofia personală, însă devine evident că comportamentul persoanei este direct determinat de necesitatea persoanei care se reflectă în conștiința acesteia [2].

În acest context, este necesar să definim noțiunea de „necesitate”. Astfel, necesitatea constituie forța substanțială și specifică care condiționează comportamentul și activitatea persoanei și care determină faptele acesteia, inclusiv cele infracționale.

Pentru a clarifica acest concept, vom constata că oamenii își satisfac necesitățile prin interacțiunea cu mediul înconjurător, inclusiv cu mediul social. Mai mult, ținem să precizăm că mediul social cuprinde și cultura juridică a populației. Condiția indispensabilă a satisfacerii necesităților este înarmarea cu mijloace, metode, cunoștințe și aptitudini. Parțial ele sunt înnăscute (în astfel de situații – ele sunt numite capacități), însă predominant ele sunt dobândite în proces de dezvoltare individuală în urma însușirii experienței generațiilor anterioare. Cu alte cuvinte, conduita umană constituie o necesitate, care este înarmată cu informații (date) privind căile de satisfacere a acesteia.

Recunoscând rolul crucial și substanțial al necesităților umane în determinarea comportamentului uman, inclusiv celui infracțional al persoanei, specialiștii nu au creat o slasificare sistemică a necesităților umane, ci s-au limitat la divizarea acestora în necesități materiale și spirituale, biologice și culturale (istorice). Unor astfel de clasificări le este caracteristică o anumită doză de libertate și lipsa unui principiu clar de construire a acestora. Iată de ce fiecare autor încearcă să propună un număr propriu de necesități [3]. Însă nici o clasificare nu a devenit unanim recunoscută. Se observă cert că enumerarea și clasificarea tuturor necesităților umane constituie o activitate de cercetare fără rezultat, deoarece necesitățile fundamentale (primare) se transformă în pluralitatea celor accesorii (secundare).

Putem conchide că necesitatea biologică a omului de a-și asigura și a-și păstra temperatura corpului la nivel optim de funcționare generează nevoia de îmbrăcăminte; aceasta, la rândul său, generează necesitatea în producerea unor materiale pentru confecționarea hainelor; necesitatea de a avea aceste haine conduce la necesitatea de a le obține, inclusiv pe cale ilegală. Însă de precizat că clasificând necesitățile, noi trebuie să ne limităm doar la acele care nu sunt sintetizate una din cealaltă și care nu se substituie. Pe cale de consecință, orice nivel de satisfacere a unui grup de necesități nu înseamnă satisfacerea automată a altor necesități.

În cadrul acestui perimetru de doctrină, vom evidenția că doar fapta exteriorizată a omului, cum ar fi reacțiile lui fizice sau verbale, săvârșite cu vinovăție, formează temei pentru survenirea răspunderii penale. Amintim că gândurile persoanei nu sunt sancționate, ci doar comportamen-

tul exteriorizat. Astfel, cunoștințele noastre despre logică și percepție, memorie și gândire își pierd capacitatea de a fi indici obiectivi ai proceselor psihice ale omului, din momentul în care noi ne referim la sfera necesităților și motivelor.

În acest sens, concluzionăm că faptele identice, inclusiv la nivel de cele mai mici detalii, pot fi săvârșite sub imperiul unei diversități majore de motive. Mai mult, motivele reale ale comportamentului sunt camuflate și ascunse nu doar de la un observator extern, dar deseori și de la subiectul propriu-zis. Pătrunderea în sfera acestor motive constituie problema majoră a științei juridico-penale. Totodată, putem afirma că indicele obiectiv al necesităților umane există și se materializează în emoții care nu pot fi controlate de conștiința persoanei și de voința acesteia. Nu putem vorbi despre manifestarea exterioară sub forma de mimică, intonația vocii, mișcări expresive ale corpului. Astfel de manifestări sunt foarte bine dirijate, însă cercetarea frământărilor lăuntrice ne permite să afirmăm următoarele: spune-mi, ce te îngrijorează sau te bucură și eu îți voi răspunde cine ești.

Ce reprezintă emoția? Emoția poate fi definită ca reflectarea produsă de creierul uman a unei necesități actuale și posibilității ei de satisfacție, care se caracterizează prin probabilitatea obținerii unui scop bine determinat. Aprecierea unei astfel de probabilități omul o face în baza experienței individuale înnăscute sau dobândite anterior. Persoana într-un mod condiționat compară informația privind mijloacele, timpul de care dispune, resursele care, în opinia lui, sunt la dispoziție pentru a-și satisface necesitatea, pe de o parte, și informația care a parvenit imediat după sau împreună cu fapta, pe de altă parte.

Prognozarea probabilității obținerii scopului poate avea loc atât la nivel conștient, cât și la nivel inconștient. Creșterea probabilității obținerii scopului în urma obținerii unei informații noi generează emoții pozitive. Persoana tinde activ să le majoreze, cu alte cuvinte, să le intensifice, să le prelungească, să le repete. Micșorarea probabilității obținerii scopului preconizat, în comparație cu prognoza negativă, pe care omul încearcă să le minimalizeze, să le atenueze, să le întrerupă, să le prevină. Astfel, în sensul neurofiziologic, emoția presupune starea activă a sistemului formațiunilor specializate ale creierului, care îl provoacă pe subiect să-și schimbe comportamentul în direcția maximizării sau minimalizării acestei stări, ceea ce în final determină funcțiile regulatorii ale emoțiilor, rolul acestora în organizarea comportamentului condiționat de un anumit scop.

Emoții apar la persoană nu doar în procesul de activitate, dar și până la începerea unor acțiuni, deoarece persoana este capabilă să-și prognozeze probabilitatea obținerii scopului prin analogie cu succesul sau eșecul acțiunilor care au fost întreprinse în situații similare pentru obținerea altor scopuri. Mai mult, persoana este capabilă să prognozeze evenimente, bazându-se pe experiența socială care îi este deja cunoscută. Cu cât acțiunea preconizată este neobișnuită, cu atât există mai multe șanse că probabilitatea prognozată de obținere a rezultatului în mod subiectiv nu va coincide cu posibilitatea obiectivă de obținere a acesteia. De aici apare emotivitatea deosebită a scopurilor noi. Forța reacției emoționale se află în funcție directă cu semnificația necesității și probabilitatea satisfacerii acesteia.

Știința psihologiei a demonstrat că reacția emoțională a persoanei depinde, în mare măsură, de perceperea ei a

informațiilor care devin semnificative anume pentru ea. Prin profunzimea reacției emoționale, putem sesiza care necesități sunt actuale pentru persoană și care îi sunt indiferente. Anume aici ni se descoperă prima cauză a forțelor motrice ale comportamentului uman.

Astfel, putem evidenția *necesitățile de bază* (fundamentale). Necesitățile vitale (biologice) în apă, hrană, somn, confort, protecție și siguranță contra factorilor nocivi. La necesitățile vitale se atribuie și necesitatea în economisirea propriilor forțe, care îl impun să găsească o cale mai scurtă.

Necesitățile sociale, în sensul restrâns, includ necesitatea de a aparține unui grup social de a menține o anumită poziție socială, de a se bucura de atașamentul și dragostea din partea celor din jur. Necesitățile sociale pot fi divizate în două categorii: necesități „*pentru sine*”, care sunt percepute de către subiect ca un drept personal, precum și necesități „*pentru alții*”, care sunt percepute de către subiect ca obligații.

Nu putem să contrapunem semnificația necesităților pentru sine cu semnificația necesității pentru alții, deoarece ambele au o funcție socială distinctă. Necesitatea „*pentru sine*” generează sentimentul de proprie semnificație și autoapreciere. Combinația necesităților pentru sine și pentru ceilalți formează un ansamblu foarte controversat și labil. Erich Fromm [4] afirmă că persoana care este capabilă să-i iubească pe toți nu poate iubi pe nimeni. Pe de altă parte, persoana simte scopul propriei vieți doar atunci când conștientizează că cineva are nevoie de ea, prin urmare, activitatea desfășurată pentru alții se transformă în activitatea pentru sine. Nu în zadar, persoana se consideră că a avut o experiență fericită dacă ea a adus bucurie mai multor persoane.

Printre necesitățile sociale dorim să evidențiem tendința și necesitatea de a respecta normele sociale, inclusiv cele juridice, în lipsa cărora ar fi imposibilă supraviețuirea sistemelor sociale. Persoana are nevoie de ideologie juridică, religioasă etc. Normele de drept se formează în urma interconexiunii permanente a factorilor istorici, economici, naționali etc., ele obțin reflectare în conștiința socială, sunt susținute de ideologia existență și moravurile sociale.

Normele bine inserate și acceptate devin aptitudini și obișnuințe, a doua natură a omului. Într-un moment anumit ele nu se mai controlează de conștiința persoanei și se transformă în fapte subconștiente. Persoana deja nu gândește despre modul cum să procedeze. Norma profund însușită formează o deprindere, o conduită instinctivă, automată, deși este evident că nu putem vorbi, *in stricto sensu*, despre un instinct, deoarece instinctul înseamnă înăscut.

Instinctele nu se conștientizează apriori și de aceea nu se pot atribui la subconștientul persoanei. Normele sociale, inclusiv cele juridice se însușesc pe parcursul educației. Cea din urmă grupă a necesităților sociale constituie necesitățile „ideale” ce înseamnă necesitatea de a cunoaște mediul înconjurător, locul său în societate, perceperea sensului vieții, însușirea unor valori sociale deja existente.

Necesitățile *vitale, sociale și ideale* (de cunoaștere) sunt de două feluri – necesitatea de păstrare și necesitatea de dezvoltare. Cu alte cuvinte, necesitatea de creștere și evoluție. *Necesitatea de păstrare* se realizează în limitele normei sociale deja existente. *Necesitatea de dezvoltare* depășește norma, deoarece persoana se deosebește prin

lipsa de limite a necesităților proprii și prin capacitatea ei de extindere.

Compoziția individuală și irepetabilă a necesităților, precum și ierarhizarea lor la un individ concret determină personalitatea acestuia. Necesitatea dominantă sau necesitatea care mai des și îndelungat domină se transformă în sarcina vieții acestui individ și formează fundamentul personalității acestuia.

În afară de necesitățile fundamentale enumerate *supra*, în literatura de specialitate apar încă două:

- a) necesitatea în scop (scop vital);
- b) necesitatea înfrângerii obstacolelor care îngreunează obținerea scopului.

În psihologie, această necesitate este numită *voință*. Pentru a-și satisface propriile necesități, omul trebuie să posede anumite metode și mijloace. Insușirea acestor mijloace este departe de procesul satisfacerii necesităților fundamentale (vitale, sociale, ideale) și este generată de o necesitate de sine stătătoare.

Uneori ea poartă denumirea de motivația competenței, cum ar fi perfecționarea instinctivă de către copil a mișcărilor sale de la cele elementare și primitive la tendința spre măiestrie, iscusință, dezvoltarea abilităților și dobândirea (acumularea) cunoștințelor care îl pot ajuta în procesul de controlare a mediului înconjurător.

Competența constituie nu doar o simplă posesie de cunoștințe (în astfel de cazuri este oportun să vorbim despre erudiție), ci pregătirea potențială de a rezolva problemele în cunoștință de cauză. Competența se dobândește. Motivația competenței se realizează prin mecanisme de conștiință, subconștientul și supraconștientul (intuiție).

Totodată, manifestarea individuală și componența necesităților adiționale din grupul necesităților de înfrângere a obstacolelor determină caracterul acestei persoane. Analiza necesităților umane, diferențierea lor în fundamentale și accesorii ne permite să abordăm personalitatea și caracterul acesteia.

În atare ordine de idei, vom menționa aportul științific considerabil în explicarea motivației comportamentului deviant adus de către psihologul E.P. Ilin. În opinia autorului, comportamentul deviant al persoanei este explicat de două determinante polare: biologică și socială. Dacă determinanta biologică explică comportamentul deviant prin genetica persoanei, particularitățile sistemului ei nervos, atunci determinanta social-economică neagă orice factor intern și psihologic în explicarea naturii comportamentului deviant [5]. Psihologul citat este de părere că comportamentul deviant al persoanei este condiționat psihologic, cu alte cuvinte, are o motivație deosebită și incorectă. E.P. Ilin consideră că comportamentul deviant se educă, iar tendința de a-și satisface necesitățile vitale printr-o motivație incorectă la fel se asimilează prin exemplu.

Sunt evidențiate următoarele forme de motivație a comportamentului deviant:

- motivația comportamentului agresiv (frustrare și conflict);
- motivația comportamentului agresiv (evitarea unei situații conflictuale, fugă, abandon etc.);
- motivația comportamentului infracțional (necesitatea se satisface printr-o metodă ilegală, prin fapta infracțională persoana tinde să primească o ușurare psihică);
- motivația comportamentului adictiv;
- motivația comportamentului suicidar.

Academicianul V.N. Kudreavțev definește motivația ca un proces de formare a motivului infracțiunii, inclusiv evoluția acestuia, care se realizează ulterior în fapta infracțională. Autorul consideră că motivația urmează a fi delimitată de mecanismul comportamentului infracțional atât în funcție de volum, cât și în funcție de conținut. Motivația, în opinia lui, nu cuprinde mecanismul comportamentului infracțional în întregime, deoarece cel din urmă include și realizarea deciziei infracționale, precum și autocontrolul exercitat. Totodată, autorul citat *supra* nu include în categoria motivației aprecierea faptei de către subiect și capacitatea acestuia de a prevedea urmările propriilor fapte și luarea de decizii [6]. Concluzionăm că motivul este prezentat ca temeiul faptei, și nu ca impulsul energetic care îl impune pe subiect să manifeste.

Pentru delicvenți le este caracteristică dominarea necesităților în mijloace de existență și formarea insuficientă a necesităților în coeziune morală, în dezvoltare socială, cunoaștere, interacțiune socială.

Astfel, în literatura de specialitate (D.I. Feldștein) sunt evidențiate cinci categorii de delicvenți, în funcție de manifestarea necesităților în cadrul săvârșirii faptelor antisociale, după cum urmează:

– *Grupa întâi* – delicvenți care au comis fapte infracționale ocazional. Această categorie de persoane se caracterizează prin voință slabă, sunt induși ușor și manipulabili. Necesitățile lor sunt prosoziale, și nu constituie cauza faptelor antisociale.

– *Grupa a doua* – persoane cu necesități slab deformate. Sunt creduli, ușor manipulabili.

– *Grupa a treia* – persoane cu un conflict între necesități prosoziale și necesități slab deformate. Viziunile morale corecte nu au reușit să devină deprinderi. Se caracterizează prin dorința egoistă de a-și satisface necesitățile, ceea ce conduce în final la săvârșirea infracțiunii.

– *Grupa a patra* – persoane cu necesități deformate și tentații josnice. Fapta prejudiciabilă este săvârșită conform situației, ca rezultat al unei decizii spontane de a comite fapta antisocială pe fundalul unei motivații vicioase a personalității.

– *Grupa a cincea* – persoane cu necesități amonale, anormale, primitive. Egoismul și indiferența față de necesitățile altor persoane, tendința de a-și petrece timpul în stil de consumație, agresivitatea este asociată cu fapta infracțională intenționată [7].

Astfel, pornind de la cele expuse, putem construi schematic motivarea comportamentului agresiv conturând următoarele legități:

I. Prezența unui stimul extern:

– agresiune externă (atac, amenințare, un comportament jignitor sau ofensator, interdicție, lipsirea de un anumit bun, crearea obstacolelor, obstrucționarea activității);

– situație frustrantă (lipsa obiectului care ar satisface necesitatea persoanei; refuz; restricții; obstacole obiective).

II. Etapa premergătoare de conștientizare:

– conștientizarea situației;

– aprecierea acestei situații ca fiind una semnificativă pentru subiect;

– transformarea conflictului în frustrare (aparitia stării de ură, supărare, gelozie, invidie etc.);

– manifestarea ostilității împotriva propriei persoane sau împotriva altor persoane;

– necesitatea de a obține o descărcare psihică care se manifestă în două etape: formularea unui scop abstract (a pedepsi, a umili, a se răzbuna, a-și păstra demnitatea); apariția imboldului pentru căutarea unui scop concret.

III. Etapa de apreciere a situației și a propriilor forțe:

– activitatea internă de căutare a unei acțiuni pozitive în concordanță cu scopul abstract (a izola; a lovi; a insulta; a ofensa; a deteriora; a nimici; a amenința; a protesta etc.);

– aprecierea acțiunii posibile în concordanță cu împrejurările reale prin:

- controlul moral;
- atitudinea față de sursa conflictului;
- aprecierea propriilor forțe;
- aprecierea forțelor agresorului;
- aprecierea situației externe;
- aprecierea urmărilor negative ale comportamentului agresiv.

IV. Etapa de exteriorizare:

– luarea unei decizii finale privind metoda, mijloacele, locul și timpul de satisfacere a necesității;

– construirea unui model cert al rezultatului agresiunii (concretizarea scopului);

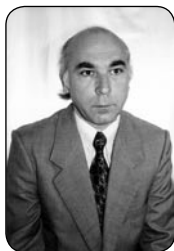
– apariția imboldului (tentației) de a obține scopul concret;

– săvârșirea faptei infracționale (comportamentul agresiv).

Trebuie de menționat că nu necesitatea este una infracțională, sau scopul preconizat, ci alte componente ale motivului, cum ar fi controlul moral și „filtrul intern” al persoanei. Nu motivul (ură, gelozie, invidie etc.) conduce la comportamentul infracțional, ci deformarea componentului „filtrului intern” al structurii personalității. Nu se consideră a fi antisocială necesitatea de a obține mâncare sau dorința de a se răzbuna, ci metoda de satisfacere a necesității pe care o acceptă făptuitorul. La rândul său, metoda ilegală de satisfacere a necesității transformă fapta în întregime în una antisocială.

Referințe:

1. *Российское уголовное право*. Под ред. В.Н. Кудрявцева и А.В. Наумова. Москва: Спарк, 1997, с.155-156.
2. Симонов П.В. *Междисциплинарная концепция человека*. Москва: Знание, 1989, Серия «Биология», № 1, с.4.
3. Хромченко А.Л. *К вопросу о разработке классификации потребностей в российской научной традиции*. В: *Общественные науки и современность*, 2007, № 4, с. 143-150. <http://ecsocman.hse.ru/data/2010/12/01/1214822715/Hromchenko.pdf> (accesat: 07.11.2015); Леонова М.В. *Проблемы классификации и актуализации потребностей в теории человеческой мотивации Маслоу*. http://lomonosov-msu.ru/archive/Lomonosov_2011/1231/34900_ec17.pdf (accesat: 07.11.2015).
4. Фромм Эрих. *Искусство любить: исследование природы любви*. Перевод Л.А. Чернышевой (E.Fromm. The Art of loving. An Enquiry into the Nature of Love). Москва: Педагогика, 1990. <http://www.dubichs.info/images/E.Fromm.pdf> (accesat: 07.11.2015).
5. Ильин Е.П. *Мотивация и мотивы*. Санкт-Петербург: Питер, 2002 (512с.), с.236.
6. *Ibidem*, с. 244.
7. Фельдштейн Д.И. *Психология становления личности*. Москва: Международная педагогическая академия, 1994 (192с.).

REGLEMENTĂRI JURIDICE PRIVIND UNELE MĂSURI PENTRU ACCELERAREA SOLUȚIONĂRII PROCESELOR ÎN ROMÂNIA

Ion ȚUȚUIANU,

doctor în drept, lector universitar (Univ. „Vasile Alecsandri”, Bacău)

Mica reformă a reprezentat un pas semnificativ în dinamica vieții juridice românești. Modificările aduse legislației civile și celei penale au prefigurat mult așteptata mare reformă a legislației naționale, în sensul identificării mecanismelor necesare accelerării soluționării proceselor, ca o coordonată esențială a statului de drept.

Prevederile Legii nr.202 din 25 octombrie 2010 privind unele măsuri pentru accelerarea soluționării proceselor au adus în actualitate numeroase probleme din activitatea de interpretare și aplicare a legii, de corelare a dispozițiilor modificatoare cu cele existente în Codul de procedură civilă și în Codul de procedură penală de la acel moment, dar și cu privire la aplicarea lor în timp.

Cuvinte-cheie: reformă; mediere; infracțiune.

* * *

The minor reform represented a significant step in the Romanian legal life dynamics. Changes to civil and criminal law foreshadowed the long-awaited major reform of national legislation, in terms of identifying mechanisms to accelerate the settlement process as an essential coordinate of the rule of law. The Law no.202 of 25 October 2010 on measures to accelerate the settlement process brought to actuality many problems in the work of interpretation and enforcement, modifying correlation with the existing provisions of the Code of Civil Procedure and the Code of Criminal Procedure at that time but also their application in time.

Keywords: reform; mediation; delinquency.

1.1. Reglementări de natură penală

Se impune a preciza că Legea nr.202/2010 își merită numele de mica reformă și aceasta din prisma modificărilor operate la nivelul vechiului Cod penal. Astfel, la art.XX din actul normativ menționat, operau doar trei intervenții asupra Codului penal:

- la art.18¹ alin.(2) și (3) se modifica;
- după art.74 se introduce un nou articol, art.74¹;
- La art.184, după alin.(5) se introduce un nou alineat, alin.(6).

În cuprinsul fostului Cod penal, Legea nr.202/1010 privind unele măsuri pentru accelerarea soluționării proceselor, legiuitorul a înțeles să opereze două modificări la art.18¹ vechiul C. pen., una la alin.(2), introducând, referitor la persoana și conduita făptuitorului, sintagma „dacă este cunoscut, iar cealaltă la alin.(3), înlocuind obligația de a aplica sancțiunea cu caracter administrativ cu *facultatea* de a o aplica.

În privința primei modificări, cea de la alin.(2), noua formă a textului permitea teoretic constatarea incidenței art.18¹ vechiul C. pen., chiar și atunci când nu s-a stabilit identitatea făptuitorului.

Personal consider că legiuitorul nu ar fi trebuit să opereze modificări și în privința art.11 C. proc. pen. cu privire la soluțiile ce pot fi date în cursul procesului penal, atunci când există unul dintre cazurile în care punerea în mișcare a acțiunii penale sau exercitarea acesteia este împiedicată.

Potrivit art.10¹ lit.b) din vechiul C. proc. pen., reprezenta o astfel de cauză de împiedicare împrejurarea că fapta nu prezintă gradul de pericol social al unei inacțiuni.

Este normal a ne întreba: ce soluție putea dispune organul de urmărire penală atunci când, potrivit art.18¹ vechiul C. pen., fapta nu prezintă gradul de

pericol social al unei infracțiuni, dar făptuitorul este necunoscut.

Prin aplicarea dispozițiilor vechiului Cod de procedură penală, în faza de urmărire penală, lipsa pericolului social concret al unei infracțiuni atrăgea fie soluția de neîncepere a urmăririi penale [1], fie soluția de scoatere de sub urmărire penală [2]. Aceste soluții erau condiționate de stabilirea identității făptuitorului. Atunci când nu se cunoștea cine este făptuitorul, soluția dispusă era clasarea [3].

Prin urmare, la nivel procedural, se ivea un conflict de norme juridice generat tocmai de posibilitatea de a se reține aplicabilitatea art.18¹ vechiul C. pen., chiar în ipoteza în care nu se cunoștea identitatea făptuitorului.

Prin această modificare, s-a mai adăugat un motiv de critică acestei instituții controversate a dreptului penal, alături de lungul șir de critici deja existent.

Trebuie remarcat că determinarea gradului de pericol social concret este legată de analiza cumulativă a unor factori fie de natură obiectivă (modul și mijloacele de comitere a faptei, împrejurările în care fapta a fost comisă, urmarea produsă sau care s-ar fi putut produce), dar și de natură subiectivă (nu doar conduita și persoana făptuitorului, dar și scopul urmărit).

Or, scopul urmărit, ca element ce caracterizează latura subiectivă a infracțiunii, nu poate fi determinat în absența identificării făptuitorului. De asemenea, persoana sau conduita făptuitorului poate constitui uneori factorul-cheie în a aprecia că fapta nu este „*în mod vădit lipsită de importanță*”, mai ales în cazul unui făptuitor cu antecedente penale, a unui proaspăt liberat din penitenciar, a unui care a săvârșit fapta în timp ce era în liberare provizorie sub control judiciar.

În plus, în situația în care nu este descoperit făptuitorul, nu se poate aprecia dacă acesta ar avea vârsta

responsabilității penale ori dacă avea discernământ, situații ce ar conduce la o altă soluție procesuală.

În mod categoric, prin posibilitatea de a atribui această etichetă de „faptă care nu prezintă gradul de pericol social al unei infracțiuni” nu s-a contribuit la o prevenire a săvârșirii faptelor penale, nu s-a ajuns la o celeritate a procesului penal, ci s-a sporit gradul de subiectivism al organelor de urmărire penală în alegerea spețelor ce intrau sub incidența art.18¹ vechiul C. pen. și poate chiar tentația de a închide, în această manieră, anumite dosare penale ce figurează cu autori necunoscuți.

Cea de-a doua modificare a Legii 2020/2010 viza art.74¹ vechiul Cod penal „în cazul săvârșirii infracțiunilor de gestiune frauduloasă, înșelăciune, delapidare, abuz în serviciu contra intereselor persoanelor, abuz în serviciu contra intereselor publice, abuz în serviciu în formă calificată și neglijență în serviciu, prevăzute în prezentul cod, ori a unor infracțiuni economice prevăzute în legi speciale, prin care s-a pricnuit o pagubă, dacă în cursul urmăririi penale sau al judecării, până la soluționarea cauzei în primă instanță, învinuitul sau inculpatul acoperă integral prejudiciul cauzat, limitele pedepsei prevăzute de lege pentru fapta săvârșită se reduc la jumătate. Dacă prejudiciul cauzat și recuperat în aceleași condiții este de până la 100.000 euro, în echivalentul monedei naționale, se poate aplica pedeapsa cu amendă. Dacă prejudiciul cauzat și recuperat în aceleași condiții este de până la 50.000 euro, în echivalentul monedei naționale, se aplică o sancțiune administrativă, care se înregistrează în cazierul judiciar.

Dispozițiile prevăzute la alin.(1) și (2) nu se aplică dacă făptuitorul a mai săvârșit o infracțiune de același gen, prevăzută de prezentul cod, într-un interval de 5 ani de la comiterea faptei, pentru care a beneficiat de prevederile alin.(1) și (2)”.
 Doresc a preciza că textul introdus nu are corespondent în dispozițiile noului Cod penal. Din punctul meu de vedere, dispozițiile acestui text de lege sunt extrem de criticabile și aceasta deoarece riscă a produce efecte nedorite, mult mai grave decât cele anticipate prin modificarea în acest fel a Codului penal. Așadar, o primă observație este aceea că articolul menționat permitea ca printr-o conduită *post delictum* – achitarea prejudiciului cauzat, fără ca acest lucru să semnifice neapărat o recunoaștere a vinovăției – să se ajungă ca, pentru fapte extrem de grave, de pildă, pentru înșelăciune cu consecințe deosebit de grave (pedeapsă de la 10 la 20 de ani), să se aplice o sancțiune „administrativă”.

Este important a preciza că, din punct de vedere terminologic, vechiul Codul penal nu cunoștea expresia „sancțiune administrativă”. Art.91 vechiul C. pen. viza „sancțiunile cu caracter administrativ”, făcându-se în asemenea mod distincția dintre aceste sancțiuni prevăzute de legea penală și „sancțiunile administrative” specifice unei răspunderi de drept administrative.

Textul art.74¹ vechiul C. pen. făcea referire la cuantumul prejudiciului cauzat prin infracțiune și recuperat, quantum stabilit în euro, deși moneda națională a României este leul. Raportarea la moneda euro putea

determina probleme în aplicarea practică a acestor dispoziții, pentru că unul și același prejudiciu, raportat la cursul de schimb valutar de la momentul săvârșirii faptei ori de la momentul judecării, ar putea determina încadrarea sau, după caz, neîncadrarea sumei menționate în prevederile art.74¹ alin.(1) sau (2) vechiul C. pen.

O altă importantă modificare adusă de Legea nr.202/2010 se regăsea în cuprinsul art.184 din vechiul C. pen. Astfel, după alin.(5) s-a introdus un nou alineat, alin.(6), cu următorul cuprins: „Pentru faptele prevăzute la alin.(2) și (4), împăcarea părților înlătură răspunderea penală”.

Această completare viza art.184 din vechiul C. pen., cu denumirea marginală „Vătămarea corporală din culpă”. Prin completarea introdusă la articolul menționat, pentru infracțiunea de vătămare corporală din culpă prin care s-a generat vreuna dintre consecințele prevăzute la art.182 vechiul C. pen. (vătămarea corporală gravă), acțiunea penală se exercita în continuare din oficiu, dar părțile se puteau împăca, împăcare ce ducea la înlăturarea răspunderii penale a infractorului.

Ca urmare, referitor la vătămarea corporală din culpă, singurele situații în care legea nu recunoștea părților dreptul de a se împăca și de a stinge acțiunea penală erau cele în care fapta era săvârșită în condițiile art.184 alin.(4¹) vechiul C. pen., adică de o persoană care se afla în stare de ebrietate.

Fiind o lege mai favorabilă – în condițiile în care părțile ar fi dorit să se împăce – dispozițiile art.184 alin.(6) vechiul C. pen. își găseau aplicabilitate și în procesele în curs la data intrării în vigoare a Legii nr.202/2010, chiar și în cauzele aflate în faza apelului sau a recursului la data intrării în vigoare a legii mai favorabile.

1.2. Reglementări de procedură penală

Spre deosebire de vechiul C. pen., vechiul Cod de procedură penală a suferit, prin intrarea în vigoare a Legii nr.202/2010, substanțiale modificări, printre care cele ce se regăseau în cuprinsul art.10 alin.(1) lit.h). Astfel, la art.10 alin.(1), lit.h) se modifica și avea următorul cuprins: „h) a fost retrasă plângerea prealabilă ori părțile s-au împăcat ori a fost încheiat un acord de mediere în condițiile legii, în cazul infracțiunilor pentru care retragerea plângerii sau împăcarea părților înlătură răspunderea penală”.

Art.10 lit.h) vechiul C. proc. pen. viza unul dintre cazurile în care acțiunea penală nu putea fi pusă în mișcare ori, dacă a fost pusă în mișcare, nu mai putea fi exercitată, conducând la finalizarea procesului penal fie prin soluția de neîncepere a urmăririi penale ori de încetare a urmăririi penale – în faza de urmărire penală, fie de încetare a procesului penal – în faza de judecată. Practic, era vorba de incidența a două cauze care înlăturau răspunderea penală, anume retragerea plângerii prealabile [4] și împăcarea părților [5].

Articolul menționat era completat în privința lit.h) prin introducerea mențiunii privind încheierea unui acord de mediere ca impediment procesual în declanșarea sau continuarea procesului penal, alături de retragerea plângerii prealabile ori de împăcarea părților.

Textul nou introdus avea corespondent în dispozițiile art.16 alin.(1) lit.g) noul C. proc. pen. Încheierea unui astfel de acord de mediere, pentru a conduce la soluția menționată, trebuia să intervină exclusiv în cazul infracțiunilor pentru care retragerea plângerii sau împăcarea părților înlătura răspunderea penală.

De altfel, prevederile referitoare la efectele medierii în materia infracțiunilor sancționate la plângerea prealabilă a persoanei vătămate (sau pentru care împăcarea părților înlătură răspunderea penală) erau introduse exclusiv în reglementarea procesual penală, fără a exista modificări ori completări ale vechiului Cod penal în privința cauzelor care înlăturau răspunderea penală. În consecință, „încheierea unui acord de mediere” nu reprezintă o nouă cauză de înlăturare a răspunderii penale, ci o modalitate particulară de împăcare a părților.

Reglementarea procesuală nou-introdusă trebuia corelată cu dispozițiile cuprinse în Legea nr.192/2006 privind medierea și organizarea profesiei de mediator și aici am în vedere, pe de o parte, stipulările din cap. VI, intitulat „Dispoziții speciale privind medierea unor conflicte”, Secțiunea 2 „Dispoziții speciale privind medierea în cauzele penale”, dar și celelalte dispoziții ale Legii privind procedura medierii, inclusiv cele din cuprinsul art.56 privind modalitățile de finalizare a procedurii de mediere.

Astfel, potrivit art.56 din Legea nr.192/2006, procedura de mediere se încheie, după caz:

- a) prin încheierea unei înțelegeri între părți în urma soluționării conflictului;
- b) prin constatarea de către mediator a eșuării medierii;
- c) prin depunerea contractului de mediere de către una dintre părți.

Cu privire la încheierea unei înțelegeri, același text prevede că aceasta poate fi și sub forma unei înțelegeri parțiale.

Acordul de mediere la care făcea referire art.10 alin.(1) lit.h) din vechiul C. proc. pen. – ca situație ce conduce la încetarea urmăririi penale sau a procesului penal – trebuia înțeles ca acordul prin care se finalizează procedura de mediere, și nu ca acord al părților în vederea desfășurării procedurii de mediere.

Astfel, potrivit art.58 alin.(1) din Legea medierii, „Când părțile aflate în conflict au ajuns la o înțelegere, se poate redacta un acord scris, care va cuprinde toate clauzele consimțite de acestea și care are valoarea unui înscris sub semnătură privată. De regulă, acordul este redactat de către mediator, cu excepția situațiilor în care părțile și mediatorul convin altfel”.

Prevederile cu caracter general amintite se completează cu dispozițiile cu caracter special din art.70 alin.(5) din Legea medierii, acordul menționat, pentru a produce efecte în materie penală, trebuind să fie întocmit obligatoriu în formă scrisă și, după caz, să fie autentificat de către un notar public, să fie prezentat organului judiciar în forma încheiată de către mediator (ca înscris sub semnătură privată) și să fie confirmat personal de către părți în fața organului judiciar. „Pentru soluționarea cauzelor penale în baza acordului încheiat

ca rezultat al medierii, părțile sunt obligate să depună la organul judiciar forma autentică a acordului sau să se prezinte în fața organului judiciar pentru a se lua act de voința acestora” [6].

Personal consider că, pentru a lua act de voința părților și a dispune asupra soluției de încetare a urmăririi penale ori, după caz, a procesului penal, organul judiciar penal avea obligația de a verifica conținutul înscrisului prezentat pentru a constata dacă din voința părților rezultă caracterul total al împăcării (atât în latura penală, cât și în latura civilă), caracterul necondiționat și definitiv al acesteia.

De asemenea, soluția de încetare a urmăririi penale ori a procesului penal urma a putea fi pronunțată de organul judiciar și în situația pluralității de învinuiți sau inculpați, dar numai raportat la cei care au semnat acordul de mediere cu partea vătămată, având în vedere că împăcarea părților produce efecte *in personam*).

Referitor la completarea art.10 alin.(1) lit.h) vechiul C. proc. pen. se impun unele observații. Modificarea textului de lege menționat nu era legată de intenția accelerării proceselor în materie penală, așa cum și-a propus inițiatorul legii, Ministerul Justiției, ci s-a profitat de promovarea legii modificatoare a Codului de procedură penală pentru a se rezolva și alte aspecte juridice incidentale.

Introducerea prevederilor referitoare la „acordul de mediere” s-a realizat în scopul de a face funcțională, în materie penală, instituția medierii, în condițiile în care Legea medierii este în vigoare din 25 mai 2006, dar prevederile sale erau neaplicabile în materie penală la peste patru ani de la adoptare din cauza necorelării cu dispozițiile Codului de procedură penală.

Modificarea art.10 alin.(1) lit.h) era de salutat cu atât mai mult, cu cât realizarea unei împăcări a părților prin procedura medierii le permite acestora nu doar să fie mai bine informate despre avantajele unei astfel de proceduri (prin serviciile de mediere oferite de un mediator autorizat), dar se garantează și dreptul la asistență juridică al lor pe parcursul medierii, potrivit prevederilor art.68 alin.(1) din Legea nr.192/2006.

Legiuitorul nu a operat însă toate corelările necesare între Legea medierii și Codul de procedură penală, astfel că au rămas inaplicabile, de exemplu, prevederile din art.70 alin.(1), (2) și (4) din Legea nr.192/2006 privind suspendarea timp de maxim 3 luni a procesului penal în situația în care s-a declanșat procedura medierii (s-a încheiat contractul de mediere) după începerea procesului penal.

Astfel, au rămas neschimbate dispozițiile art.239 și art.303 din vechiul C. proc. pen. care prevedeau posibilitatea suspendării procesului penal, în faza de urmărire penală, respectiv în faza de judecată.

O altă modificare a vechiului Cod proc. pen. o regăsim după art.16, introducându-se un nou articol, articolul 16¹, cu următorul cuprins: „în cursul procesului penal, cu privire la pretențiile civile, inculpatul, partea civilă și partea responsabilă civilmente pot încheia o tranzacție sau un acord de mediere, potrivit legii. Inculpatul, cu acordul părții responsabile civilmente, poate recunoaște, în tot sau

în parte, pretențiile părții civile, în cazul recunoașterii pretențiilor civile, instanța obligă la despăgubiri în măsura recunoașterii. Cu privire la pretențiile civile nerecunoscute, pot fi administrate probe”.

Textul art.16¹ vechiul C. proc. pen. avea un conținut identic cu reglementarea cuprinsă în art.23 noul C. proc. pen. Articolul completator viza modalitatea de soluționare a acțiunii civile, atunci când aceasta era alăturată celei penale în cadrul procesului penal, instituind posibilitatea părților de a ajunge la un acord cu privire la cuantumul și modalitatea de achitare a pretențiilor civile determinate de comiterea infracțiunii, pretențiile reprezentând atât daune materiale, cât și/ori daune morale.

Textul introducea trei noi posibilități de rezolvare a acțiunii civile – prin tranzacție, prin mediere ori prin recunoașterea pretențiilor civile de către inculpat (recunoaștere totală sau parțială). Primele două modalități – tranzacția și medierea – constau în acorduri de voință între partea civilă și inculpat sau învinuit, în vreme ce recunoașterea reprezenta un act de voință unilateral.

Cu privire la tranzacție, formal, posibilitatea unei astfel de modățiți de stingere a acțiunii civile (exercitată în cadrul procesului penal) există încă din 1864, de la data adoptării Codului civil român. Astfel, potrivit art.1707 C. civ., „se poate transige asupra unei acțiuni civile ce derivă din o infracțiune”. În absența unor dispoziții corelative în vechiul Cod de procedură penală, tranzacția în materia civilă în cadrul procesului penal a fost însă inaplicabilă.

Noul text de lege de la art.16¹ vechiul C. proc. pen. introducea în mod expres această posibilitate de stingere a acțiunii civile, dar prezintă, în propria-mi opinie, neajunsuri majore prin reglementarea extrem de sumară pe care o oferă aplicabilității acestei instituții în procesul penal.

Din modalitatea de reglementare a alin.(1) art.16¹ din vechiul C. proc. pen. rezultă că tranzacția în procesul penal putea fi încheiată fie în faza de urmărire penală (după punerea în mișcare a acțiunii penale – câtă vreme tranzacția se poate încheia de inculpat), fie în faza de judecată.

O primă serie de întrebări care se ridicau erau legate de aspectele de formă și de efectele tranzacției – care este modalitatea în care tranzacția se înfățișează organului judiciar, dacă aceasta trebuie să îmbrace forma scrisă, dacă este suficient înscrisul sub semnătură privată ori este necesar un înscris în formă autentică, dacă părțile trebuie să se prezinte personal în fața organului judiciar pentru a o confirma, ce efecte are tranzacția efectuată în faza de urmărire penală – finalizată cu o soluție de netrimitere în judecată ori efectele acesteia când cauza este trimisă în instanță, rămâne valabilă tranzacția anterior încheiată, poate fi modificată, poate fi denunțată anterior încheierii dezbaterilor?

Doresc a preciza că textul nou-introdus era sărac în explicații, iar voința inițiatorului legii nu se regăsea nici în Expunerea de motive la Proiectul acestei legi cu ocazia înaintării către Parlament [7].

Dacă tranzacția este rezultatul activității de mediere, dispozițiile din cuprinsul Legii nr.192/2006 pot fur-

niza răspunsuri satisfăcătoare la o parte dintre aceste întrebări. În celelalte cazuri, revine practicii judiciare sarcina de a oferi soluții în aplicarea textului de lege. Prin similitudine cu reglementările tranzacției în procesele civile, apreciez că tranzacția se impune a fi realizată întotdeauna în scris, fie sub forma înscrisului sub semnătură privată – ce trebuie completat de prezentarea personală (sau prin reprezentant legal ori prin reprezentant convențional cu procură specială) a părților în fața organului judiciar și confirmarea tranzacției –, fie prin depunerea la organul judiciar a tranzacției în formă autentică, situație în care nu ar mai fi necesară prezența în același timp și în a același loc (la organul judiciar) a părților.

În privința efectelor tranzacției, în situația în care faza de urmărire penală se finalizează cu o soluție de netrimitere în judecată, procurorul, deși a luat act de voința părților în stingerea pe calea tranzacției a acțiunii civile, nu va fi putut dispune prin ordonanță asupra stingerii acțiunii civile în acest mod, în condițiile în care reglementarea procesului penală a încetării urmăririi penale și a scoaterii de sub urmărire penală nu oferea organului de urmărire penală posibilitatea de a soluționa acțiunea civilă.

În privința efectelor tranzacției realizate în cursul urmăririi penale finalizate apoi cu trimiterea în judecată, aceasta își păstrează valabilitatea, însă efectele ei se vor produce doar prin rămânerea definitivă a hotărârii prin care instanța ia act de tranzacția părților.

Cu privire la posibilitatea părților de a modifica cuprinsul tranzacției anterior încheiate, apreciez că, în respectarea principiului disponibilității ce guvernează rezolvarea acțiunii civile în procesul penal, părțile aveau posibilitatea ca prin acordul lor de voință să modifice forma tranzacției până la începerea dezbaterilor.

Cu privire la posibilitatea denunțării unilaterale a tranzacției anterior semnate și confirmate în fața organului judiciar (ori după fiind contractul de tranzacție în formă autentică), opinez că o modificare unilaterală (inclusiv prin denunțare) a unui contract de tranzacție nu ar fi putut produce efecte.

1.3. Reglementări de natură civilă

Este cunoscut faptul că vechiul Cod de procedură civilă a suferit, odată cu intrarea în vigoare a Legii nr.202/2010, numeroase modificări, însă în cele ce urmează mă voi limita a prezenta modificările aduse în cuprinsul art.720¹ din vechiul Cod.

Modificarea art.720¹ vechiul C. proc. civ. consta în recunoașterea caracterului de procedură prealabilă în materia litigiilor comerciale evaluabile în bani și procedurii de mediere.

Dispozițiile art.720¹ alin.(1) vechiul C. proc. civ. se corelau astfel cu cele ale art.43 alin.(2¹) din Legea nr.192/2006 privind medierea și organizarea profesiei de mediator, introdus prin art.I pct. 21) din Legea nr.370/2009 [8], potrivit căruia în procesele și cererile în materie civilă și comercială, înainte de introducerea cererii de chemare în judecată, părțile pot încerca soluționarea litigiului prin mediere.

În lipsa unor reglementări exprese în Codul de procedură civilă, procedura prealabilă a medierii urma a se realiza în condițiile prevăzute de art.43 alin.(1) din Legea nr.192/2006.

Astfel, părțile aflate în conflict se pot prezenta împreună la mediator. În cazul în care se prezintă numai una dintre părți, mediatorul, la cererea acesteia, va adresa celeilalte părți invitația scrisă, în vederea informării și acceptării medierii, stabilind un termen în acest sens.

Prin derogare de la dispozițiile art.43 alin.(1) din Legea nr.192/2006, care prevede că termenul stabilit de mediator trebuie să fie de cel mult 15 zile, în cazul utilizării procedurii medierii ca procedură prealabilă trebuia respectat termenul prevăzut de art.720¹ alin.(4) vechiul C. proc. civ., respectiv un termen de minim 15 zile. Invitația se transmitea prin orice mijloace care asigură confirmarea primirii textului. Partea solicitantă va furniza mediatorului datele necesare contactării celeilalte părți. Mediatorului îi revenea obligația de a face și alte demersuri legale pe care le consideră necesare pentru invitarea părților la mediere, cu respectarea dispozițiilor Legii nr.192/2006.

În cazul imposibilității de prezentare a vreuneia dintre părțile convocate, mediatorul avea posibilitatea de a stabili, la cererea acesteia, o nouă dată în vederea informării și acceptării medierii. În cazul acceptării medierii, părțile aflate în dispută și mediatorul vor semna contractul de mediere.

Dacă una dintre părți refuza, în scris, în mod explicit, medierea ori nu răspundea invitației menționate la alin.(1) ori nu se prezenta de două ori la rând la datele fixate pentru semnarea contractului de mediere, medierea se considera neacceptată.

Dovada îndeplinirii procedurii prealabile a medierii se făcea așadar cu procesul-verbal întocmit de mediator cu privire la neacceptarea medierii, întocmit în condițiile art.43 alin.(3) din Legea nr.192/2006. În acest caz, se impuneau a fi respectate și dispozițiile art.720¹ alin.(5) vechiul C. proc. civ., în sensul că partea se putea adresa instanței doar după trecerea unui termen de 30 de zile de la data comunicării invitației la mediere.

În cazul în care părțile încheiau un contract de mediere, însă procedura de mediere nu se finalizează cu semnarea unui acord, fie pentru că pe parcursul procedurii una dintre părți denunța contractul de mediere, în condițiile art.60 din Legea nr.192/2006, fie pentru că nu se ajungea la o înțelegere în condițiile art.58 din același act normativ, dovada parcurgerii acestei proceduri se făcea cu procesul-verbal cu privire la eșuarea medierii, întocmit în condițiile art.56 alin.(1) lit.b) și art.57 din Legea nr.192/2006. În această situație, partea interesată avea posibilitatea de a sesiza instanța competentă de îndată, nefiind necesară trecerea termenului de 30 de zile prevăzut de art.720¹ alin.(5) vechiul C. proc. civ.

În cuprinsul art.720¹ după alin.(1) era introdus un nou alineat, alineatul 1¹ ce avea următorul cuprins: *termenul de prescriptive a dreptului la acțiune pentru dreptul litigios supus medierii se suspendă pe durata*

acestei proceduri, dar nu mai mult de 3 luni de la începerea ei".

Acest text nou introdus în vechiul Cod de procedură civilă viza situațiile în care una dintre părți recurgea la procedura medierii ca procedură prealabilă sesizării instanței competente să soluționeze un litigiu comercial evaluabil în bani.

Termenul de 3 luni în care era suspendat cursul termenului dreptului material la acțiune începea să curgă de la data semnării contractului de mediere. În cazul îndeplinirii unei proceduri prealabile încheierii contractului de mediere, termenul de prescripție a dreptului material la acțiune nu era suspendat, deoarece procedura medierii începe doar de la semnarea contractului de mediere, conform art.44 alin.(1) din Legea nr.192/2006.

Este important a preciza că textul reprezintă o derogare de la dispozițiile art.49 din Legea nr.192/2006, potrivit cu care termenul de prescripție a dreptului la acțiune pentru dreptul litigios supus medierii se suspendă începând cu data semnării contractului de mediere, până la închiderea procedurii de mediere în oricare dintre modurile prevăzute de lege.

În materie comercială dispozițiile art.720¹ alin. (1¹) vechiul C. proc. civ. erau mult mai restrictive, asigurând suspendarea cursului prescripției dreptului material la acțiune doar pentru o perioadă de trei luni. Dacă acest termen în care era suspendat cursul prescripției dreptului material la acțiune trecea și reîncepea să curgă prescripția, în cazul în care exista riscul împlinirii acesteia, singura modalitate pe care partea o avea la dispoziție era să denunțe unilateral contractul de mediere, conform art.60 din Legea nr.192/2006 și să se adreseze instanței competente.

Din această cauză, ar fi fost indicat a se proceda la eliminarea acestui articol, cu efectul aplicării și în materia comercială a dispozițiilor art.49 din Legea nr.192/2006.

Concluzii

Pe lângă modificările impuse de necesitatea implementării dispozițiilor legislației europene, cum ar fi cele referitoare la mediere, Legea privind unele măsuri pentru accelerarea soluționării proceselor cuprindea și reglementări care preluau atât o serie de instituții din noul Cod de procedură civilă, precum și din noul Cod de procedură penală, făcând aplicarea lor *avant la lettre*, cât și unele reguli create jurisprudențial, chiar dacă uneori printr-o practică neunitară.

Referințe:

1. A se vedea art.230 din vechiul C. proc. pen.
2. A se vedea art.11 pct. 1) lit.b) din vechiul C. proc. pen.
3. A se vedea art.11 pct. 1) lit.c) din C. proc. pen.
4. A se vedea art.131 alin.(2) din C. pen.
5. A se vedea art.132 din C. pen.
6. A se vedea art.70 alin.(5) din Legea nr.192/2006.
7. www.just.ro
8. Monitorul Oficial, nr.831 din 3 decembrie 2009.

PARTICULARITĂȚILE RAPORTURILOR JURIDICE ÎN DREPTUL VAMAL

Grigore RUSU,
doctor în drept, conferențiar universitar
Edgar ROTUNDU,
doctorand (USM)

Raporturile juridice de drept vamal reprezintă relațiile sociale care sunt reglementate de normele dreptului vamal și apar în legătură cu trecerea peste frontiera vamală a mărfurilor și mijloacelor de transport. Subiecții ai raporturilor juridice de drept vamal sunt participanții concreți la relațiile economice externe. De cele mai multe ori, aceștia sunt, pe de o parte, administrațiile vamale; pe de altă parte, persoanele fizice și persoanele juridice, care trec peste frontiera vamală mărfuri și mijloace de transport. În cazul dat, participanți la aceste raporturi sunt două și mai multe persoane. Astfel, un element esențial al raporturilor sociale reglementate de normele dreptului vamal îl constituie subiecții acestora.

Cuvinte-cheie: raport juridic; drept vamal; obiectul relațiilor sociale; legislația vamală; frontiera de stat; organ vamal; prevederi legale.

* * *

Customs legal relations represent the social relations which are established by the rules of Customs Law and appear in the connection of passing goods and means of transport. The subjects of customs legal relations are concrete participants of foreign economic relations. Most often, they are customs administrations and on the other hand natural and legal persons who pass the customs border the goods and means of transport.

In this case, there are two or more participants in these relationships. Thus, an essential element of social relations which is governed by the rules of customs law constitutes their subject.

Keywords: legal relationship; Customs Law; object of social relation; custom legislation; state border; customs; legal provisions.

Normele juridice având un caracter abstract se realizează prin intermediul raporturilor juridice, raportul juridic fiind definit ca un raport social, concret istoric, volițional, reglementat de norma juridică în cadrul căruia participanții se manifestă ca titulari de drepturi și obligații prin exercitarea cărora se realizează finalitatea normelor juridice [1].

Gheorghe Avornic prin „raport juridic” înțelege orice relație socială care cade sub influența normei juridice sau care este reglementată de ea, unii participanți la acesată relație având drepturi subiective, alții purtând obligații juridice, acestea fiind puse în acțiune și asigurate, în caz de necesitate, prin forța coercitivă a statului [2]. Prin urmare, raportul juridic este o relație socială reglementată prin intermediul normelor juridice; atât timp cât o relație socială nu e reglementată de norme juridice, ea nu poate fi o relație juridică [3].

Raporturile juridice de drept vamal se nasc pe baza normelor juridice de drept vamal, aceste raporturi se numesc *juridice de drept vamal*, deoarece sunt create și derivă din acțiunea dreptului vamal. Norma juridică este o categorie abstractă, iar raportul juridic de drept vamal este o realitate concretă. Fără norma juridică de drept vamal, nu putem vorbi despre raport juridic de drept vamal; astfel, un raport juridic vamal nu poate să apară în afara normei juridice de drept vamal. Faptele juridice, ca izvoare ale raportului juridic de drept vamal, reprezintă acele împrejurări, care, potrivit legii, dau naștere, modifică sau sting raporturi juridice, provocând prin aceasta anumite consecințe juridice. Faptele juridice pot îmbrăca forma evenimentelor sau acțiunilor umane. Evenimentele sunt împrejurări ce au loc independent de voința oamenilor, iar acțiunile umane reprezintă manifestări de voință ale oamenilor cu caracter licit sau ilicit și pot fi constitutive, modificatoare, extinctive sau impositive [4].

Raporturile de drept vamal se deosebesc cu mult de numeroasele categorii de raporturi juridice, cum ar fi:

relațiile de muncă, relațiile de familie, relațiile politice, de organizare de stat etc. Anume de la această varietate a obiectului relațiilor sociale pe care le reglementează dreptul pornește însăși clasificarea lui în diferite ramuri, cum ar fi, de exemplu: vamal, penal, civil etc.

În raporturile juridice se întrunesc nevoile cerute de dezvoltarea obiectivă a vieții concretizate în diverse relații sociale. Premisele raportului juridic le constituie anumiți factori, cum ar fi: norma juridică, subiecții raportului juridic și faptele juridice.

În opinia lui Aurel Moldovan, raporturi juridice de drept vamal sunt acele raporturi cu structură specifică, care apar în cursul realizării actului vamal în sine, natura raportului de drept vamal fiind patrimonială [5]. Dacă vorbim despre particularitățile raportului juridic de drept vamal, e cazul să menționăm următoarele:

– relațiile juridice de drept vamal reprezintă relațiile sociale care sunt reglementate de normele dreptului vamal;

– raportul juridic de drept vamal este un raport cu caracter social, deoarece se manifestă prin faptul că el se stabilește întotdeauna între autoritățile vamale – ca reprezentanți ai statului, pe de o parte, iar pe de altă parte, ca persoane fizice sau juridice, importatori, exportatori sau reprezentanți ai acestora [6];

– raportul juridic de drept vamal este un raport volițional, care semnifică voința subiecților raportului juridic de drept vamal;

– raportul juridic de drept vamal este un raport istoric, deoarece a apărut și a evoluat de-a lungul anilor, suferind, ca și normă de drept vamal, intervenții în legătură cu modificările ce au avut loc în societate pe parcurs. Așa, de exemplu; în dreptul privat roman sclavul era considerat un bun [7];

– una dintre caracteristicile raportului juridic de drept vamal îl constituie faptul că acestea sunt individualizate, deoarece în el sunt implicați subiecți concreți, purtători ai dreptului și obligațiilor;

– relațiile juridice de drept vamal apar în legătură cu trecerea mărfurilor peste frontiera vamală a *mărfurilor și mijloacelor de transport* [8];

– raportul juridic de drept vamal este un raport valoric care urmărește obținerea de venituri fiscale și de taxe vamale.

O particularitate distinctă a raportului juridic de drept vamal o constituie faptul că acesta este un raport juridic de putere prin instituirea statului – reprezentat prin organul vamal abilitat să acționeze în numele lui pentru aplicarea legislației vamale – în poziția de beneficiar unic al executării obligației patrimoniale din acest raport, el având în sfera reglementărilor vamale și o funcție de garant și apărător al respectării conduitei impuse [9].

În opinia lui A.Moldovan, structura raportului juridic bugetar, cu subiecții, conținutul și obiectul lui, poate constitui un punct de plecare în practica socială, ceea ce generează raporturi juridice de drept vamal.

Specificul conținutului raportului juridic de drept vamal rezidă în faptul că este format din ansamblul de drepturi și obligațiuni specificate în Codul vamal și în legislația vamală, de care subiecții participanți trebuie să țină cont la îndeplinirea actului vamal.

În legătură cu obiectul raportului juridic de drept vamal, acesta privește stabilirea legalității operației vamale și finalizarea acesteia prin încasarea de către stat a drepturilor ce i se cuvin și prin satisfacerea cerințelor, solicitărilor importatorului, exportatorului sau ale persoanei fizice expuse în declarația adresată organelor specializate în domeniul vamal [10]. În dreptul vamal, obiectul raportului juridic îl constituie bunurile materiale și acțiunile juridice pe care titularul dreptului subiectiv le îndeplinește, precum lucrurile și alte bunuri materiale care sunt scoase din țară sau aduse în țară.

O particularitate a raporturilor dreptului vamal o constituie și conținutul. În acest context, este de menționat că: conținutul raportului juridic în dreptul vamal îl constituie obligațiunile și drepturile subiecților ce participă la raportul juridic în drept vamal. Atribuțiile de bază ale organului vamal sunt stabilite în art. 11 din Codul vamal al Republicii Moldova. Acestea pot fi grupate în următoarele categorii:

- elaborarea politicii vamale a statului;
- elaborarea măsurilor de politică economică referitor la trecerea mărfurilor peste frontiera vamală;
- asigurarea securității economice a statului;
- lupta împotriva contrabandei și a încălcării reglementărilor vamale și legislației vamale;
- contribuirea la prevenirea și combaterea spălării banilor;
- contribuirea la combaterea terorismului internațional;
- contribuirea la realizarea măsurilor de apărarea securității statului;
- efectuarea cercetărilor științifice, oferirea consultațiilor în domeniu;
- exercitarea controlului vamal.

Răspunderea organelor vamale este stabilită în art. 307 din Codul vamal al Republicii Moldova.

În același timp, organele vamale au și anumite obligațiuni, cea mai principală fiind de a respecta întocmai legislația vamală, prevederile Constituției Republicii Moldova, ale Codului vamal, ale Legii privind Serviciul Vamal, ordinele, decretele Președintelui Republicii Moldova ș.a.

În exercitarea funcției de serviciu, autoritățile vama-

le trebuie să *respecte prevederile legale, să aibă o atitudine adecvată, decentă, morală, obligația de a purta o răspundere în fața legii.*

O trăsătură a raportului juridic de drept vamal o constituie faptul că acesta nu se termină întotdeauna la acordarea liberului de vamă, adică la încheierea operațiunii, existând situații intermediare în care unele drepturi și obligații ale organelor vamale ori ale importatorilor sau exportatorilor se extind dincolo de îndeplinirea actului vamal, cum ar fi regimul de antidepozitare, de tranzitare sau dreptul organelor vamale de a controla la agenții economici operațiunile vamale într-o perioadă de 5 (cinci) ani [11].

O altă particularitate a raportului juridic de drept vamal constă în faptul că autoritățile vamale, ca reprezentante ale statului, acționează și în scopul de a preveni și descoperi fraudele comerciale de natură vamală, precum și infracțiunile de drept vamal. De menționat că raportul juridic de drept vamal prezintă unele elemente specifice în privința taxelor. Un alt element specific al raportului juridic de drept vamal se referă la existența unor concepte și termeni specifici utilizați anume în această sferă a dreptului vamal, cum ar fi: teritoriul vamal, politica vamală, regimul vamal, zona de comerț liber, uniunea vamală.

De asemenea, o particularitate a raportului juridic de drept vamal o constituie subiecții care sunt antrenați în procesul vamal.

Astfel, raporturile juridice de drept vamal reprezintă relațiile sociale care sunt reglementate de normele dreptului vamal și apar în legătură cu trecerea peste frontiera vamală a mărfurilor și mijloacelor de transport. Subiecți ai raporturilor juridice de drept vamal nu sunt altcineva decât participanții concreți la relațiile economice externe. De cele mai multe ori, aceștia sunt, pe de o parte, administrațiile vamale: pe de altă parte, persoanele fizice și persoanele juridice care trec peste frontiera vamală mărfuri și mijloace de transport. În cazul dat, participanții la aceste raporturi sunt două sau mai multe persoane. Astfel, un element esențial al raporturilor sociale reglementate de normele dreptului vamal îl constituie subiecții acestora.

Așadar, raportul juridic vamal are la bază următoarele caracteristici:

- 1) este un raport social;
- 2) reprezintă voința statului de a reglementa o relație concretă din sfera activității vamale;
- 3) are caracter de impunere, prin care se urmărește:
 - a) încasarea plăților;
 - b) protecția economiei naționale față de importurile de mărfuri din străinătate;
 - c) protecția consumatorului local;
 - d) asigurarea ordinii de trecere a frontierei de stat;
- 4) subiect obligatoriu al raportului juridic vamal apare întotdeauna sistemul de organe vamale ca organe de drept.

Dacă e să ne referim la normele ce țin, de exemplu, de vămuire, de declarare, observăm că mărfurile și mijloacele de transport, mijloacele bănești, obiectele de uz personal, bagajele însoțite și neînsoțite, deplasate peste frontiera vamală de către persoanele fizice, persoanele juridice, reprezentanții diplomaților și consulatelor, membrii delegațiilor oficiale, ai organizațiilor internaționale în mod obligatoriu se declară organului vamal.

În activitatea vamală sunt implicate și recunoscute

ca atare o serie de persoane fizice și juridice (agenți economici), după cum urmează:

1. Persoanele fizice care trec frontiera în diferite scopuri: *de serviciu; comerciale; turistice; pentru a face studii; la lucru; în vizită particulară; se află în tranzit; în scopuri personale*. Codul vamal al Republicii Moldova stabilește la art.1 definițiile noțiunilor principale ce vizează activitatea vamală și subiecții dreptului vamal: definițiile noțiunilor de persoană, de autoritate vamală, operator economic, declarant și reprezentant vamal.

Un alt specific ar fi și persoanele care la trecerea frontierei vamale dețin statut de persoană cu funcție de demnitate publică, precum și persoanele care dețin înalta funcție de răspundere (Președintele țării, Președintele Parlamentului, persoanele cu statut diplomatic).

Vorbind despre persoane fizice, menționăm că, în acest caz, în categoria lor se includ și persoane cu funcție de demnitate publică, care trec frontiera în scop de serviciu diplomatic.

2. Persoanele juridice (agenții economici) care trec frontiera sunt de diferite categorii:

1) persoanele juridice – agenți economici participanți la activitatea economică externă a statului, care importă mărfurile pe teritoriul vamal al statului pentru comercializarea lor;

2) persoanele juridice – agenți economici participanți la activitatea economică externă a statului, care exportă mărfurile produse pe teritoriul statului național pentru a fi comercializate în afara teritoriului vamal al statului;

3) persoanele juridice – agenți economici participanți la activitatea economică externă a statului, care sunt proprietarii mărfurilor la trecerea acestora peste frontiera vamală a statului;

4) persoanele juridice – agenți economici participanți la activitatea economică externă a statului, care sunt posesorii mărfurilor la trecerea acestora peste frontiera vamală a statului;

5) persoanele juridice – agenți economici participanți la activitatea economică externă a statului, care sunt reprezentanți ai mărfii la trecerea acesteia peste frontiera vamală a statului;

6) persoanele juridice – agenți economici participanți la activitatea economică externă a statului, care efectuează transportarea/trecerea mărfurilor, încărcăturilor, obiectelor peste frontiera vamală externă și internă a statului;

7) persoanele juridice – agenți economici participanți la activitatea economică externă a statului, care efectuează transportarea mărfurilor, încărcăturilor aflate în tranzitul clasic internațional prin teritoriul vamal național al statului;

8) persoanele juridice rezidenți ai statului național – agenți economici participanți la activitatea economică externă a statului, care se ocupă de prestarea serviciilor legale, ce reies din statele de funcții, în afara teritoriului vamal al statului;

9) persoanele juridice străine – agenți economici participanți la activitatea economică externă a statului, aflate temporar pe teritoriul statului întru prestarea de servicii ce reies din statutul ei juridic de specializare și prestare de servicii [7].

Persoane ca subiecți în dreptul vamal al Republicii Moldova se consideră persoanele stabilite în Republica Moldova – întreprinderile, instituțiile, organizațiile care

se află pe teritoriul Republicii Moldova, create conform legislației, persoanele juridice și persoanele fizice care desfășoară activitatea de întreprinzător în conformitate cu legislația și care sunt înregistrate pe teritoriul Republicii Moldova, cetățenii Republicii Moldova domiciliați pe teritoriul ei.

Persoana străină – persoană care nu face parte din categoria persoanelor indicate *supra*.

Persoană care trece mărfuri peste frontiera vamală – proprietarul mărfurilor, deținătorul de mărfuri.

Colaborator vamal – persoana căreia i se acordă, permanent sau provizoriu, în virtutea legii, anumite drepturi și obligații în vederea exercitării atribuțiilor organului vamal sau acțiunilor administrative de dispoziție, organizatorice și economice.

Ofițer de urmărire penală din Serviciul Vamal – colaborator vamal abilitat cu dreptul de a efectua urmărirea penală în cazul infracțiunilor care țin de competența organului vamal.

Transportator – persoana care trece de facto mărfurile peste frontiera vamală sau care este responsabilă de folosirea mijlocului de transport.

Titular al operațiunii – persoana în numele căreia s-a făcut declarația vamală (declarantului) [12].

Persoanele juridice de drept privat se pot constitui ca *subiecți ai dreptului vamal* doar în formele prevăzute de lege: societăți comerciale, cooperative, organizații necomerciale, întreprinderi de stat și municipale.

La rândul lor, acestea se divizează în persoane juridice cu scop lucrativ și persoane juridice cu scop nelucrativ. Din categoria persoanelor juridice cu scop lucrativ fac parte: societățile în nume colectiv, societățile în comandită, societățile cu răspundere limitată (S.R.L.), societatea pe acțiuni (S.A.), cooperativa de producție, cooperativele de întreprinzători, întreprinderi de stat, întreprinderile municipale.

Persoanele juridice cu scop nelucrativ, numite și necomerciale, sunt următoarele:

- organizațiile obștești de apărare a drepturilor omului, de femei, de veterani, de invalizi, de tineret, societățile științifice, ecologiste, cultural-educative, sportive;

- partidele și alte organizații social-politice, constituite conform Legii privind partidele politice și alte organizații social-politice;

- sindicatele;

- fundațiile;

- cooperativele de consum.

Referințe:

1. Certechi I., Craiovan I. *Introducerea generală a dreptului*. Ed. a XI-a. București, 1998, p.98.
2. Avornic Gh. *Teoria generală a dreptului*. Chișinău: Cartier Juridic, 2000, p.357.
3. Negru B., Negru A. *Teoria generală a dreptului și statului*. Chișinău, 2006, p. 444.
4. Moldovan A. *Curs universitar de Drept vamal*. București: C.H. Beck, 2006, p.5.
5. *Ibidem*, p.6.
6. *Ibidem*.
7. Negru B., Negru A. *Op.cit.*, p.446.
8. Erhan Ia., Cârnaț T. *Drept vamal comunitar*. Chișinău: CEP USM, 2011, p.82.
9. Moldovan A. *Op.cit.*, p.6.
10. *Ibidem*.
11. *Ibidem*.
12. Art.1 din Codul vamal al Republicii Moldova nr.1149-XIV. Adoptat de Parlamentul Republicii Moldova la data de 20.07.2000. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2000, nr.160-162/1201.

RĂSPUNDEREA PENALĂ PENTRU INFRAȚIUNILE LEGATE DE INSOLVABILITATE REGLEMENTATE DE LEGISLAȚIA PENALĂ A ALTOR ȚĂRI (*articol didactic*)

Svetlana PRODAN,
doctor în drept, lector universitar (USEM)

Prezenta publicație va dezvălui cercetarea conținutului legii penale străine ce reglementează răspunderea penală pentru infracțiunile de insolvabilitate, în context studiarea experienței altor țări în elaborarea modificărilor la Codul penal al RM. Legislația penală străină reglementează răspunderea penală pentru faptele penale ce sunt în curs de transformare, în legătură cu schimbarea legii civile ce reglementează insolvabilitatea, precum și punerea sa în aplicare.

Cuvinte-cheie: insolvabilitate; debitor; creditor; faliment; insolvabilitatea fictivă; infracțiuni de bancrută; obligații pecuniare.

The present publication will reveal the research of the foreign criminal law contents governing criminal responsibility for crimes of insolvency, in the context the studying of other countries' experience in developing amendments to the Criminal Code of RM. Foreign criminal legislation governs criminal liability for criminal acts that are undergoing transformation in connection with changing of the civil law governing insolvency, as well as the implementation.

Keywords: insolvency; debtor; creditor; bankruptcy; fictional insolvency; the crime of bankruptcy; pecuniary obligations.

Examinând o parte a legislațiilor străine, putem spune că majoritatea statelor incriminează, într-o formă sau alta, anumite fapte ilicite ale debitorului sau ale altor persoane aflate în legătură cu acesta, prin care se determină starea de insolvență.

Aplecându-ne mai mult asupra dreptului european, am constatat faptul că majoritatea statelor europene incriminează, sub denumiri diverse, provocarea cu intenție a falimentului unui debitor care acționează în câmpul afacerilor. În cele mai multe sisteme de drept europene, incriminarea bancrutei frauduloase și a altor fapte periculoase, legate de insolvența debitorilor, are loc în codurile penale, dar nu în legi speciale (coduri comerciale, legile privind insolvența etc.).

Printre sistemele de drept europene care incriminează faptele de bancrută frauduloasă în codurile penale, amintim Germania, Finlanda, Suedia, Spania, Luxembourg. Dintre statele europene care incriminează bancruta în alte acte normative decât Codul penal, menționăm Italia (*Legge fallimentare*) și Marea Britanie (*Insolvency Act*) [1].

Codul penal german prevede, în cap. 24, denumit „Infracțiuni privind insolvabilitatea”, cinci norme penale prin care sunt sancționate anumite fapte grave referitoare la provocarea falimentului ca urmare a unor nereguli financiare. În acest sistem, infracțiunea de insolvabilitate se referă la un grup de acte împotriva intereselor creditorilor sau infracțiune împotriva altor drepturi patrimoniale, sau alte infracțiuni legate de proprietate.

Cel mai semnificativ capitol este 283, care se numește „Bancrută” și reprezintă o listă extinsă de crime.

În doctrina dreptului penal german, este indicat faptul că în componentele de infracțiune, legate de insolvabilitate, sunt importante trei elemente:

1. Starea proprietății insolvabile sau de faliment.
2. Acțiunile referitoare la faliment, adică ne refe-

rim la latura obiectivă a infracțiunii: confiscarea proprietății, tranzacții fictive, proasta gestionare a tranzacției etc.

3. Starea de criză, care este condiția obiectivă a infracțiunii, acest semn este considerat ca fiind o manifestare reală a insolvabilității sau a falimentului.

În conformitate cu alin.(1) art.283, răspunderea este prevăzută în această secțiune pentru cei care sunt deja într-o stare de insolvență sau de insolvență iminentă, sau s-a intensificat de-a lungul următoarelor acțiuni:

1. Îndepărtează sau ascunde anumite părți dintr-un patrimoniu care ar aparține masei falimentare, dacă s-ar începe procedura de faliment, precum și persoanei care distruge, deteriorează sau aduce în stare de neîntrebuințare astfel de părți, într-un mod prin care se încalcă cerințele economice legale.

2. Încheie afaceri păgubitoare sau speculative ori operațiuni financiare pe bază de diferență a prețurilor, cu mărfuri sau hârtii de valoare, într-un mod prin care se încalcă cerințele economice legale, precum și persoanei care – prin cheltuieli, afaceri și speculații neeconomice – cheltuiește sume excesiv de mari sau acumulează datorii.

3. Procură mărfuri sau hârtii de valoare pe credit și apoi le vinde sau le înstrăinează, pe ele sau lucrurile fabricate din acele mărfuri, cu mult sub valoarea lor reală, într-un mod prin care se încalcă cerințele economice legale.

4. Încalcă drepturile unei alte persoane sau respectă anumite drepturi false.

5. Neglijează să țină registrele comerciale pe care legea o obligă să le țină sau le ține ori le modifică, în așa fel încât să îngreuneze o estimare generală a situației sale financiare.

6. Îndepărtează, ascunde, distruge sau deteriorează, înainte de expirarea termenului legal, registrele comerciale sau celelalte documente pe care un comer-

ciant este obligat prin lege să le păstreze o anumită perioadă de timp și care, astfel, îngreunează o estimare generală a situației sale financiare.

7. Încalcă dreptul comercial:

– prin faptul că întocmește bilanțurile în așa fel încât să îngreuneze o estimare generală a situației sale financiare sau

– neglijează să întocmească bilanțul sau inventarele la termenul prevăzut de lege.

8. Își reduce patrimoniul într-un mod prin care se încalcă cerințele economice legale sau ascunde, sau tănuiește afacerile pe care le face de fapt [2].

Toate modalitățile normative ale acestei infracțiuni trebuie să îndeplinească **cerința esențială** de a fi săvârșite în contextul contractării mai multor datorii sau a imposibilității de plată, iminente ori instalate. Practic, este vorba despre o încetare de plăți (insolvență).

Insolvența există atunci când datornicul a încetat, conform unor indicii recognoscibile din exterior per total și previzibile, să plătească pe o durată mai lungă obligațiile sale la scadență.

În cazul în care între timp datornicul a învins criza și există pericolul pentru creditor ca să nu își mai poată realiza pretențiile sale împotriva datornicului din perspectiva succesului, astfel încât făptuitorul rămâne lipsit de prezența condiției obiective pentru sancționare, datornicul respectiv nu va fi sancționat.

În alineatul (2) al §283 este incriminată o **variantă infracțională asimilată**, al cărei conținut este realizat dacă o persoană contractează datorii sau ajunge în imposibilitate de plată prin una din modalitățile menționate la alin. (1). Se observă că diferența dintre cele două variante ale infracțiunii constă în ceea ce privește cerința contractării mai multor datorii sau a imposibilității de plată iminente ori instalate.

Pentru existența variantei tipice, subiectul activ se află în situația de a fi contractat mai multe datorii sau a imposibilității de plată (iminente sau instalate), în timp ce pentru existența variantei asimilate subiectul activ ajunge într-o asemenea situație prin săvârșirea vreuneia dintre modalitățile normative prevăzute în alin. (1) al §283.

În ceea ce privește latura subiectivă a infracțiunilor prevăzute în alin. (1) și (2), aceasta trebuie să îmbrace forma intenției. În cazul în care faptele sunt comise din culpă, ele întrunesc conținutul uneia dintre cele două modalități ale variantei atenuate [3].

În alineatul (4) al §283 este incriminată o variantă atenuată, existentă, dacă:

1. în cazurile menționate la alin.(1) subiectul activ nu cunoaște, din culpă, faptul că a contractat mai multe datorii sau că se află în imposibilitate de plată, iminentă sau instalată, sau

2. în cazurile menționate la alin. (2) contractează datorii sau ajunge în imposibilitate de plată din culpă.

O altă variantă infracțională atenuată este incriminată în §283 alin.(5). Realizează conținutul acestei variante infracționale fapta persoanei care:

1. în cazurile menționate la alin. (1) modalitățile prevăzute la pct.2), 5) sau 7) acționează din culpă sau nu cunoaște, cel puțin din culpă, faptul că a contractat

mai multe datorii sau că se află în imposibilitate de plată, iminentă ori instalată, sau

2. în cazurile menționate la alin.(2), corelat cu alin. (1) pct. 2), 5) sau 7), acționează din culpă sau contractează datorii ori ajunge în imposibilitate de plată din culpă.

Fapta în această variantă se pedepsește numai dacă făptuitorul și-a suspendat plățile, împotriva sa a început procedura de faliment sau cererea de începere a procedurii a fost respinsă din lipsă de masă falimentară.

Săvârșirea infracțiunii în oricare dintre modalitățile prevăzute în alin.(1) și (2) ale textului incriminator este sancționată cu închisoarea de până la 5 ani. De asemenea, în cazul acestor forme infracționale, tentativa se pedepsește.

Cât privește variantele infracționale atenuate, acestea se pedepsesc cu închisoarea de până la 2 ani sau cu amendă.

§ 283b prevede răspunderea pentru o încălcare a obligației de contabilitate.

Încălcarea obligației de a ține contabilitatea este o infracțiune menită să prevină ajungerea debitorului în stare de insolvență. Conținutul acestei infracțiuni o formează fapta persoanei care:

1. Neglijează să țină registrele comerciale pe care legea o obligă să le țină, sau le ține ori le modifică, în așa fel încât să îngreuneze o estimare generală a situației sale financiare.

2. Îndepărtează, ascunde, distruge sau deteriorează, înainte de expirarea termenului legal, registrele comerciale sau celelalte documente pe care un comerciant este obligat prin lege să le păstreze o anumită perioadă de timp, și care, astfel, îngreunează o estimare generală a situației sale financiare [4].

3. Încalcă dreptul comercial:

a) prin faptul că întocmește bilanțurile, în așa fel încât să îngreuneze o estimare generală a situației sale financiare, sau

b) neglijează să întocmească bilanțurile sau inventarele la termenul prevăzut de lege.

Infracțiunea de încălcare a obligației de a ține contabilitatea se pedepsește cu închisoarea de până la 2 ani sau amendă. Dacă fapta este săvârșită din culpă, pedeapsa este închisoarea de până la un an sau amendă. În acest caz, făptuitorul se pedepsește numai dacă a suspendat plățile, împotriva sa a început procedura de faliment sau cererea de începere a procedurii a fost respinsă din lipsă de masă falimentară.

În § 283c și § 283d, Codul penal german incriminează faptele de favorizare a unui creditor sau a unui debitor.

A. *Favorizarea unui creditor.* Potrivit § 283c din Codul penal german, se pedepsește cu închisoarea de până la 2 ani sau cu amendă fapta persoanei care, cunoscând faptul că se află în imposibilitate de plată, acordă unui creditor o garanție sau o plată pe care acesta nu este îndreptățit s-o solicite, în acest fel sau momentan, și care astfel favorizează, cu bună știință, un creditor în defavoarea celorlalți creditori.

Făptuitorul se pedepsește numai dacă a suspendat plățile, împotriva sa a început procedura de faliment

sau cererea de începere a procedurii a fost respinsă din lipsă de masă falimentară [5].

B. *Favorizarea unui debitor*. Conform § 283d din Codul penal german, se pedepsește cu închisoare de până la 5 ani sau cu amendă fapta persoanei care îndepărtează sau ascunde anumite părți din patrimoniul altei persoane care ar aparține masei falimentare în cazul începerii procedurii de faliment, cu consimțământul celeilalte persoane sau în favoarea acesteia, precum și persoanei care distruge, deteriorează sau aduce în stare de neîntrebuintă astfel de părți, într-un mod prin care se încalcă cerințele economice legale, dacă persoana respectivă acționează:

– având cunoștință de faptul că cealaltă persoană se află în imposibilitate de plată, sau

– după sistarea plăților, în timpul unei proceduri de faliment sau al unei proceduri de determinare a deciziei începerii unei proceduri de faliment împotriva celeilalte persoane.

În sistemul *legislației franceze*, răspunderea pentru infracțiunile legate de insolvabilitate sunt prevăzute, în departamentul 3 „despre insolvabilitatea fictivă” în cap. 3 al cărții 3 Codul penal francez. Art.314-7 prevede răspunderea pentru organizarea sau supraîndatarea insolvabilității. Latura obiectivă este descrisă ca o acțiune alternativă. Actul este realizat prin creșterea pasivelor sau micșorarea activelor, precum și prin micșorarea sau ascunderea unei părți din venituri, ascunderea proprietăților. Modul săvârșirii infracțiunii este caracterizat ca momentul de până la pronunțarea deciziei sau sentinței de judecată, chiar și după pronunțarea deciziei sau sentinței de judecată.

Astfel, necesită prezența sentinței cu caracter patrimonial în cauzele penale sau decizii pe cauze civile sau administrative privind delictive, cvasidelictive sau pensia alimentară.

După cum putem vedea, legislatorii francezi, în acest caz, nu disting insolvabilitatea individuală și subiecții de afaceri.

Acest factor poate fi luat în considerație de legislatorul național în consolidarea normelor ce reglementează răspunderea pentru acțiunile greșite pentru insolvabilitatea persoanelor fizice în sfera privată.

În plus, este destul de curios stabilirea laturii obiective a infracțiunii în descrierea acțiunii ce a dus la insolvabilitate.

Latura subiectivă în componența acestei infracțiuni analizate caracterizează scopul evitării executării sentinței cu caracter patrimonial.

Subiecții acestei infracțiuni pot fi atât persoanele fizice, cât și persoanele juridice, ce au o caracteristică în legislația penală a Franței.

Principala sancțiune prevăzută la această infracțiune pentru persoanele fizice este de 3 ani închisoare sau o amendă.

În conformitate cu art.314-11 pentru persoanele fizice se mai pot aplica, de asemenea, confiscarea lucrurilor care au servit sau au fost prevăzute pentru comiterea faptei penale, sau lucrurile care au fost dobândite ca rezultat al comiterii acestei infracțiuni și publicarea în mass-media a verdictului instanței în materie penală, pe acest caz.

Persoanelor juridice li se aplică următoarele sancțiuni:

– o amendă, în funcție de starea sa, art.131-38 prevede o amendă de cinci ori mai mare decât amenziile pentru persoane fizice;

– confiscarea bunurilor care au servit sau au fost destinate pentru comiterea acestei fapte, sau lucrurile care au fost dobândite în urma săvârșirii acestei infracțiuni;

– publicarea în mass-media a informației cu privire la această sentință.

Din tipurile de sancțiuni cu un punct de vedere al schimbării legislației interne un mai mare interes îl are confiscarea bunurilor dobândite pe cale criminală sau fostul element al infracțiunii.

Este nedrept și împotriva intereselor comune să-i lasăm făptuitorului bunurile care el le-a dobândit în urma activității sale criminale.

În acest caz, confiscarea bunurilor, dobândite de făptuitor prin acțiunile sale criminale în legătură cu procedura de insolvabilitate, pot servi ca mijloace de asigurare a acțiunilor creditorilor.

O caracteristică a sistemului de justiție penală din Statele Unite sunt, în primul rând, multinivelarea, datorită prezenței atât a legislației federale, cât și a legislației fiecărui stat în parte, iar pe de altă parte, combinarea dispozițiilor așa-numitului *common-law*, regulamentelor [6].

La nivel federal, **răspunderea penală în SUA** este în principal reglementată de articolul 18 din Codul Statelor Unite, precum și legi separate. La nivel de stat – Codul penal statal, care este de drept comun. În SUA Codul infracțiunilor sunt pe principiul de prezentare alfabetică, și nu generică sau după obiectul direct al crimei.

Răspunderea penală pentru infracțiunile legate de procedura falimentului în conformitate cu secțiunea 11 (faliment) este prevăzută la cap. 9 din titlul 18, Codul Statelor Unite, care conține 7 secțiuni (151-157).

Punctul 154 prevede răspunderea pentru persoanele desemnate să efectueze procesul falimentului. Răspunderea este prevăzută pentru: 1) realizarea de proprietate încredințată în orice mod, direct sau indirect; 2) refuzul de a furniza părților interesate documentele necesare și conturile; și 3) refuzul de a furniza Agenției de Stat pentru studiu Property Management posibilitatea de a studia conturile și documentele referitoare la faliment. Răspunderea pentru această infracțiune – o amendă sau eliberarea din funcție. Această compoziție poate avea interes și pentru legiuitorul național, având în vedere faptul că nu este prevăzută o normă specială să asigure răspunderea pentru concurență și administratorilor de insolvență, în Codul penal nu este prezent. Cu toate acestea, este necesar să se ia în considerare stabilirea unei reguli speciale pentru furnizarea de răspundere a reprezentanților administrației întreprinderii – în stare de faliment.

Legiuitorul subliniază comportamentul deliberat al făptuitorului, în conformitate cu dispozițiile de la cap. 9 din titlul 18, Codul Statelor Unite. Infractorul trebuie să acționeze cu bună știință și în mod fraudulos.

Punctul 157 prevede răspunderea pentru bancru-

tă frauduloasă. Interdicția penală este formulată, în așa fel încât să exprime practica națională legislativă degradată. Răspunderea este destinată pentru persoanele care au dezvoltat sau vor dezvolta un dispozitiv fraudulos sau sistem de a iniția bancrută frauduloasă. Pedepsa pentru acest act – o amendă sau închisoare de până la 5 ani.

Pentru practica dreptului penal al SUA poate fi considerat falimentul în mod deliberat ca o formă de fraudă. Astfel, în Ghidul pentru Combaterea Crimelelor Economice sunt patru tipuri de acțiuni referitoare la falimentul deliberat („o singură etapă frauduloasă de operare”, „operațiune frauduloasă” același nume, „tranzacțiile frauduloase în sezonul de Crăciun”, „Fraude pe falimentul planificat în compania respectată”), și sunt considerate ca fiind o formă de fraudă [7].

În **România** bancruta este o infracțiune prevăzută în Legea nr.85/2006 privind procedura insolvenței. Această infracțiune este incriminată prin prevederile art.876-880 ale Codului comercial român. În art.876-879 CCR este incriminată infracțiunea de bancrută simplă, iar în art.880 infracțiunea de bancrută frauduloasă.

Obiectul juridic al acestor infracțiuni îl formează relațiile sociale cu privire la organizarea, funcționarea, dizolvarea și lichidarea societăților comerciale, indiferent de forma lor juridică de organizare, de domeniul în care își desfășoară activitatea sau de forma de proprietate pe care se întemeiază.

Cu privire la latura obiectivă a acestei infracțiuni, poate consta într-o acțiune (introducerea târzie a cererii de deschidere a procedurii în termen) sau într-o inacțiune (neintroducerea cererii în termenul stabilit de lege).

Forma agravantă a bancrutei este prevăzută în alin. (2) art.143 din Legea nr.85/2006, constă în săvârșirea a cel puțin una din modalitățile: 1) falsificarea, susținerea sau distrugerea evidențelor debitorului, ori ascunde o parte din activul averii acestuia; b) înfățișarea de datorii inexistente sau prezentarea în registrele debitorului, în alt act sau în situația financiară de sume nedatorate, fiecare dintre aceste fapte fiind săvârșite în fraudă creditorilor; c) înstrăinarea, în fraudă creditorilor, în caz de insolvență a debitorului, a unei părți din active.

Latura subiectivă a infracțiunii de bancrută se caracterizează în funcție de forma sa, în cazul bancrutei simple aceasta poate fi săvârșită cu vinovăție sub forma intenției directe sau indirecte. Pentru bancruta frauduloasă, este caracteristică vinovăția sub forma intenției directe.

În privința persoanei care poate fi pedepsită pentru comiterea infracțiunii de bancrută, Legea nr. 85/2006 nu precizează subiectul activ al acestei infracțiuni.

În opinia unor autori, subiect al infracțiunii de bancrută poate fi orice persoană. Astfel, infracțiunea se comite de regulă de administratori, directori, directori executivi, fondatorul, cenzorul, lichidatorul, o persoană care îndeplinește o funcție în cadrul societății.

Cu privire la pedeapsa aplicată în cazul săvârșirii infracțiunii de bancrută, Legea nr.85/2006 stabilește

că pentru bancruta simplă se aplică pedeapsa sub formă de privațiune de libertate de la 3 luni la un an sau cu amendă, iar în cazul infracțiunii de bancrută frauduloasă, se aplică pedeapsa cu închisoare de la 6 luni la 5 ani [8].

În **Codul penal al Spaniei** este dedicat un capitol pentru răspunderea penală de insolvabilitate, această răspundere este prevăzută în cap. 7 „Despre pedepsirea insolvabilității”.

Spre deosebire de Codul penal al RM, Codul penal al Spaniei nu prevede răspunderea penală pentru insolvabilitatea „fictivă” sau „intenționată”.

Potrivit art.260 CP al Spaniei, cel care se declară în stare de faliment, insolubil sau suspendă plățile, dacă situațiile de criză financiară sau insolvabilitate au fost în mod intenționat provocate sau agravate de debitor sau de persoana care acționează în numele ei, se sancționează cu pedeapsă sub formă de detenție de la 2 la 6 ani și amendă în valoare de la 8 la 24 salarii lunare, această prevedere se aseamănă foarte mult cu insolvabilitatea intenționată incriminată în CP RM.

Opinăm că mai aproape de insolvabilitatea fictivă ar fi trebuit de considerat art. 257 CP al Spaniei care prevede că: cel care se declară în stare de faliment, în ceea ce privește proprietatea sa în detrimentul creditorilor săi, se sancționează cu pedeapsa sub formă de detenție de la 1 la 4 ani și amendă în valoare de la 12 la 24 salarii lunare [9].

După cum vedem, legiutorul spaniol consideră că insolvabilitatea fictivă este mai periculoasă decât insolvabilitatea intenționată, dacă luăm în considerație pedeapsa ce li se aplică.

În **legislația rusă**, răspunderea penală pentru infracțiunile de insolvabilitate este prevăzută în art. 195-197 Cod penal al FR, care fac parte din cap. XXII „Infracțiuni în domeniul activității economice”.

După cum am menționat și în §1 al acestui capitol, obiectul infracțiunilor de insolvabilitate îl formează relațiile sociale cu privire la procesul de insolvabilitate și de satisfacere a cerințelor patrimoniale ale creditorilor.

În alin.(1) art.195 sunt prevăzute acțiunile alternative pentru care persoana vinovată de săvârșirea acestei infracțiuni prin cauzarea de prejudicii în proporții mari, în procesul de insolvabilitate sau de prevedere a insolvabilității. Aceste acțiuni alternative sunt:

ascunderea proprietății sau a obligațiilor patrimoniale, informații despre patrimoniu, dimensiunea acestuia, locație sau alte informații despre patrimoniu;

transferul posesiei patrimoniului către terțe persoane;

înstrăinarea patrimoniului;

distrugerea patrimoniului;

ascunderea, distrugerea, falsificarea de evidențe contabile și a altor evidențe ce reflectă activitatea financiară și statutul patrimoniului debitorului.

Latura subiectivă a infracțiunii de acțiuni ilegale, în cazul falimentului, se caracterizează sub forma vinovăției cu intenție directă sau indirectă.

Persoanele care au comis această faptă pot fi conducătorul sau proprietarul organizației debitoare, fie

întreprinzătorul individual, și sunt subiecți speciali ai acestei infracțiuni.

Dacă li se va dovedi vinovăția pentru aceste fapte, subiectul acestei infracțiuni riscă o pedeapsă sub formă de: amendă de la 100.000 la 500.000 ruble, sau salariu minim ori alte venituri, pentru o perioadă de la unu la trei ani, fie limitarea de libertate pe un termen de până la doi ani, sau muncă silnică, pentru o perioadă de maximum trei ani, sau de arest până la șase luni, sau cu închisoare de până la trei ani, cu o amendă de până la 200.000 de ruble sau salariu minim, sau alte venituri, pentru o perioadă de optsprezece luni, sau fără ea.

Alin.(2) art.195 prevede că în cazul în care persoanele satisfac creanțele creditorilor individual, din activele debitorului – persoana juridică (conducătorul persoanei juridice, fondatorul, administratorul), în detrimentul altor creditori, în cazul în care fapta este săvârșită în prezența falimentului, și a provocat daune în proporții mari, se pedepsește cu o amendă de până la 300.000 de ruble sau salariu minim, sau alte venituri, pentru o perioadă de până la doi ani, sau limitare de libertate de până la un an, sau prin muncă grea pentru un termen de cel mult un an, sau cu închisoare de până la patru luni, sau închisoare pe un termen de un an, cu o amendă de până la 80.000 de ruble sau salariu minim, sau alte venituri, pentru o perioadă de până la șase luni, sau fără ea.

Alin.(3) art.195 prevede că acțiunea ilegală a lichidatorului provizoriu de administrare sau de credit sau o altă organizație financiară, inclusiv evitarea sau refuzul de a transmite lichidatorului provizoriu de administrare sau de credit, sau altei organizații financiare, a documentelor necesare pentru executarea obligațiilor lor, sau a patrimoniului deținut de o persoană juridică, inclusiv instituției de credit sau o altă instituție financiară, în cazul în care funcția conducătorului persoanei juridice, inclusiv a instituției de credit sau o altă organizație financiară, alocate mandatarului sau șefului administrației interimare de credit sau o altă instituție financiară, în cazul în care astfel de acțiuni (inațiuni) au provocat pagube în proporții mari – se pedepsește cu amendă de până la 200.000 de ruble sau salariu minim sau alte venituri, pentru o perioadă de optsprezece luni, sau de lucrări obligatorii pentru un termen de până la patru ore, sau cu muncă corecțională pe un termen de maximum doi ani, sau muncă silnică pentru un termen de până la trei ani, sau cu închisoare de până la șase luni, sau cu închisoare pe un termen de maximum trei ani [10].

Pentru **falimentul intenționat** prevăzut la art.196 CP FR, se prevede că acțiunile de creare intenționată a insolvenței sau de argumentare intenționată a insolvenței se pedepesc cu o amendă de 200.000 la 500.000 de ruble sau salariu minim, sau alte venituri, pentru o perioadă de la unu la trei ani, sau muncă silnică pentru un termen de maximum cinci ani, sau cu închisoare de până la șase ani cu o amendă în valoare de 200.000 de ruble sau salariu minim, sau alte venituri, pentru o perioadă de optsprezece luni, sau fără ea.

Persoanele vinovate de aceste acțiuni trebuie să producă prejudicii în proporții mari, să comită această infracțiune cu vinovăție, sub forma intenției directe sau indirecte și să fie conducătorul sau proprietarul unei organizații comerciale, sau să fie un întreprinzător individual.

La art.197 CP FR se prevede infracțiunea de faliment fictiv, adică acțiunea de declarare cu bună știință falsă despre propria insolvență, ce a provocat daune în proporții mari [11].

Subiect al acestei infracțiuni, ca și la art.196, este conducătorul sau proprietarul unei organizații comerciale, sau un întreprinzător individual.

Pedeapsa prevăzută la acest articol este amenda de la 100.000 la 300.000 de ruble sau salariu minim sau alte venituri, pentru o perioadă de la unu la doi ani, sau muncă silnică pentru un termen de maximum cinci ani, sau cu închisoare de până la șase ani cu o amendă în valoare de 80.000 de ruble sau salariu, sau alte venituri, pentru o perioadă de până la șase luni, sau fără ea.

În concluzia celor expuse, putem menționa inițiativa statelor străine de a proteja creditorii împotriva abuzurilor debitorilor și a încercărilor acestora de a se eschiva de la onorarea obligațiilor pecuniare, ceea ce este un aspect important în vederea ocrotirii și dezvoltării economiei, și ocrotirii intereselor creditorilor împotriva faptelor penale, săvârșite de debitor și stabilesc răspunderea penală pentru infracțiunile legate de insolvență, ce sunt incriminate fie în coduri penale, fie în alte legi speciale (nonpenale).

Referințe:

1. Pașca V. *Bancruta frauduloasă*. București: Lumina-Lex, 2000. 108 p.
2. Costin M.N., Miff Angela. *Falimentul. Evoluție și actualitate*. București: Lumina Lex, 2000. 382 p.
3. Codul comercial român, adoptat în 1887.
4. Уголовный кодекс Испании. Москва, 1998.
5. Уголовный кодекс Франции. Москва, 2002.
6. Уголовный кодекс ФРГ. Москва, 2000.
7. Цанова В.В. *Опыт борьбы с экономическими преступлениями в США (ос-Юридическая наука и правоохранительная практика новые документы, термины, меры борьбы и их комментарии)*. Макеевка, 1998. 240 с.
8. Дементьева Е.Е. *Экономическая преступность и борьба с ней в странах с развитой рыночной экономикой*. Москва, 1992. 51 с.
9. Витвицкая С.С., Витвицкий А.А. *Преступления в сфере экономической деятельности*. Ростов-на-Дону: Донской юридический институт, 1998. 105 с.
10. Тиммербулатов А.М. *Уголовно-правовые проблемы банкротства: Автореферат дисс. ... канд. юрид. наук*. Москва, 1999. 22 с.
11. Носков Б.П., Петрыкина Н.Н. *Правовая охрана в сфере несостоятельности (банкротства)* – Орел, 2008. 241 с.

OBIECTUL JURIDIC GENERIC ȘI OBIECTUL JURIDIC SPECIAL AL INFRAȚIUNILOR PREVĂZUTE LA art.349 DIN CODUL PENAL

Partea II

Ghenadie PAVLIUC,
doctorand (USPEE „Constantin Stere”)

În studiul propus spre atenție se menționează: fiind lezată în cazul infracțiunii prevăzute la art.349 CP RM, integritatea corporală a persoanei constituie valoarea socială care este complementară față de sănătatea persoanei și care este diferită față de integritatea fizică sau psihică a persoanei, valoare care: a) exprimă un *statu-quo* de felul său, o stare psihosomatică, oricare ar fi gradul de morbiditate, a unei persoane; b) suferă atingere ca urmare a aplicării violenței nepericuloase pentru viață sau sănătate; relațiile sociale cu privire la libertatea fizică a persoanei nu pot constitui obiectul juridic secundar al infracțiunilor prevăzute la art.349 CP RM; este oportună completarea art.349 CP RM, astfel încât acesta să incrimineze fapta de ultragiure a persoanei cu funcție de răspundere sau a rudelor apropiate ale acestora, manifestată prin jignirea intenționată a onoarei și demnității acestora, în legătură cu exercitarea de către persoana cu funcție de răspundere a atribuțiilor funcționale, exprimată verbal, în scris sau prin alte mijloace de comunicare etc.

Cuvinte-cheie: obiectul juridic secundar al infracțiunii; onoarea și demnitatea persoanei; libertatea psihică (morală) a persoanei; libertatea fizică a persoanei; integritatea corporală a persoanei; sănătatea persoanei; viața persoanei; integritatea, substanța și potențialul de utilizare a bunurilor.

In the study proposed for attention are stated the following facts: injuring the bodily integrity of the human being under the offence referred to at art.349 PC RM, the bodily integrity of the human being is the social value complementary to the health of the person and which is also different from the person's physical or psychological integrity, a value that: a) expresses a *status quo* of its kind, a psychosomatic condition, whatever the level of illness of the person is; b) suffers prejudice as a result of the application of violence not dangerous to life or health; the social relationships on the person's physical freedom cannot form the secondary legal object of the offences referred to at art.349 PC RM; is appropriate to supplement art.349 PC RM, so as to infringe the act of provocation of the person with responsibility function or their close relatives, by deliberately insulting their honor and dignity, in connection with the performance by the person with responsibility function of his/her functional duties, insults expressed verbally, in written form or by other means of communication etc.

Keywords: the secondary legal object of the offence; the person's honor and dignity; the person's psychological (moral) freedom; the person's physical freedom; the bodily integrity of the human being; person's health; person's life; the integrity, substance and usage potential of the goods.

În afară de obiectul juridic principal, din structura obiectului juridic special al infracțiunilor analizate face parte **obiectul juridic secundar**. Din analiza prevederilor art.349 CP RM, ajungem la concluzia că obiectul juridic secundar al infracțiunilor, prevăzute la acest articol, îl formează, după caz, relațiile sociale cu privire la: libertatea psihică (morală) a persoanei (alin.(1) art.349 CP RM); integritatea corporală a persoanei ori integritatea, substanța și potențialul de utilizare a bunurilor a căror valoare nu atinge proporțiile mari (alin.(1¹) art.349 CP RM); sănătatea persoanei (lit.a) alin.(2) art.349 CP RM); integritatea, substanța și potențialul de utilizare a bunurilor a căror valoare atinge proporțiile mari (lit.c) alin.(2) art.349 CP RM); sănătatea sau viața persoanei (lit.d) alin.(2) art.349 CP RM).

Unii autori consideră că, în comparație cu relațiile sociale cu privire la activitatea normală a autorităților publice, mai multă valoare prezintă relațiile sociale cu privire la libertatea psihică (morală), integritatea corporală, sănătatea sau viața persoanei, ori cu privire la integritatea, substanța și potențialul de utilizare a bunurilor. De aceea, răspunderea pentru infracțiunile prevăzute la art.349 CP RM ar trebui prevăzută în capitolele legii penale care sunt dedicate infracțiunilor contra persoanei și contra patrimoniului [1]. Nu putem susține o asemenea abordare.

Privitor la problema temeiniciei includerii unor in-

fracțiuni într-un grup sau altul de fapte infracționale, S.Brînză a menționat, pe bună dreptate: „Drept criteriu al temeiniciei unei atare includeri nu poate fi întotdeauna admisă importanța comparativă a valorilor și relațiilor sociale care sunt vătămate prin săvârșirea infracțiunii. O asemenea abordare ar fi neștiințifică, subiectivistă și doar ar genera confuzie la clasificarea infracțiunilor. Reieșind dintr-un asemenea criteriu, așa infracțiune ca, de exemplu, favorizarea infractorului ar trebui raportată de fiecare dată la grupul acelor infracțiuni, în legătură cu care a avut loc favorizarea” [2]. Un argument asemănător îl prezintă P.L. Fris: „Pe «prima linie» a apărării juridico-penale trebuie pus acel obiect juridic care determină pericolul social al infracțiunii respective. Doar în paralel trebuie apărât obiectul juridic care nu are un asemenea rol” [3]. La fel, T.I. Markova consideră: „Nu întotdeauna valoarea socială mai importantă (din punctul de vedere al interesului public) este cea care reprezintă obiectul juridic principal. Contează ca obiectul juridic principal să fie reprezentat de valoarea socială care, în cea mai mare măsură, să determine orientarea antisocială a infracțiunii respective” [4]. Nu diferă esențial de această opinie punctul de vedere enunțat de A.M. Udod [5].

Suntem solidari cu aceste opinii. Considerăm că nu este întâmplătoare incriminarea faptelor prevăzute la art.349 CP RM tocmai în cap. XVII al părții speciale a

Codului penal. Astfel, legiuitorul a luat în considerare acel lucru că, prin aceste fapte, se aduce atingere libertății psihice (morale), integrității corporale, sănătății etc. nu a unei persoane oarecare. Atingere se aduce libertății psihice (morale), integrității corporale, sănătății etc. fie a unei persoane cu funcție de răspundere sau a rudelor ei apropiate, în scopul sistării activității de serviciu a acelei persoane cu funcție de răspundere ori al schimbării caracterului ei în interesul făptuitorului sau al altei persoane, fie a unei persoane care își îndeplinește datoria obștească sau a rudelor ei apropiate în legătură cu participarea acelei persoane care își îndeplinește datoria obștească la prevenirea ori curmarea unei infracțiuni sau a unei fapte antisociale. O astfel de circumstanță nu poate fi ignorată. Calitatea specială a victimei, alături de scopul infracțiunii și legătura dintre săvârșirea infracțiunii și activitatea legitimă a victimei, reprezintă acei factori care conferă statutul de obiect juridic principal relațiilor sociale cu privire la activitatea normală a autorităților publice.

În afară de aceasta, nu putem face abstracție de următorul aspect: obiectul juridic secundar al infracțiunilor prevăzute la art.349 CP RM are un caracter alternativ, în funcție de varianta-tip de care aparține; obiectul juridic principal este neschimbat în cazul fiecăreia dintre infracțiunile prevăzute la art.349 CP RM. Este firesc să fie așa. Or, datorită conexiunii dintre obiectul juridic generic și obiectul juridic principal al acestor infracțiuni, la infracțiunile prevăzute la art.349 CP RM pot fi raportate numai acele fapte pe care legiuitorul le-a declarat infracționale, în virtutea pericolului lor deosebit, tocmai în raport cu valoarea socială fundamentală specificată în denumirea cap. XVII din partea specială a Codului penal. Cu alte cuvinte, se au în vedere faptele, a căror săvârșire lezează relațiile sociale cu privire la autoritățile publice în condiții de inevitabilitate.

În continuare, urmează să caracterizăm valorile sociale ce reprezintă obiectul juridic secundar al infracțiunilor prevăzute la art.349 CP RM: libertatea psihică (morală) a persoanei; integritatea corporală a persoanei ori integritatea, substanța și potențialul de utilizare a bunurilor a căror valoare nu atinge proporții mari; sănătatea persoanei; viața persoanei; integritatea, substanța și potențialul de utilizare a bunurilor a căror valoare atinge proporții mari.

Astfel, relațiile sociale cu privire la **libertatea psihică (morală) a persoanei** formează obiectul juridic secundar al infracțiunii prevăzute la alin.(1) art.349 CP RM. Această infracțiune se exprimă fie în amenințarea cu omorul, cu vătămarea integrității corporale sau a sănătății ori cu nimicirea bunurilor persoanei cu funcție de răspundere sau a rudelor ei apropiate, în scopul sistării activității de serviciu a acelei persoane cu funcție de răspundere ori al schimbării caracterului ei în interesul celui care amenință sau al altei persoane, fie în aceeași amenințare împotriva persoanei care își îndeplinește datoria obștească sau a rudelor ei apropiate în legătură cu participarea acelei persoane care își îndeplinește datoria obștească la prevenirea ori curmarea unei infracțiuni sau a unei fapte antisociale.

Încă I.I. Foinițki și S.V. Poznașev raportau amenințarea la categoria infracțiunilor contra libertății persoanei [6]. La rândul său, M.A. Djangurazov menționează că amenințarea suprimă sau restrânge libertatea psihică [7]. Nu diferă mult de această părere opinia exprimată de S.V. Șeveleva [8].

Prin „libertate psihică (morală, internă) a persoanei” se înțelege puțința ce-i este lăsată fiecărei persoane de a hotărî (de a dispune) în toate actele sale, în cadrul ordinii juridice, după cum va crede de cuviință, deci după cum îi vor dicta conștiința, sentimentele și interesele sale [9]. A.Eșanu menționează: „Libertatea psihică a persoanei este posibilitatea ființei umane de a se autodetermina de sine stătător, fără oarecare presiuni exercitate din exterior” [10]. După părerea lui M.Botnarenco, „libertatea psihică presupune posibilitatea persoanei de a se autodetermina de sine stătător în toate actele sale după cum va crede de cuviință, fără presiuni exercitate din exterior. Pe cale de consecință, vor fi lezate relațiile sociale cu privire la libertatea psihică a persoanei atunci când este îngădită posibilitatea ei de a lua hotărâri în orice situație, fără a se teme că i s-ar produce vreun rău” [11]. N.D. Serghievski dezvoltă aceste idei: „Răul pe care-l prezintă o amenințare se exprimă, în primul rând, în presiunea asupra activității psihice a victimei, în provocarea acesteia a unui sentiment de teamă și de lipsă de siguranță. În plus, amenințarea este periculoasă prin aceea că, sub impactul unor astfel de sentimente sau din necesitatea de luare a unor măsuri de prudență și de prevenție, victima este pusă în situația de a renunța la modul de viață cu care s-a obișnuit” [12]. A.Tănase precizează: „Libertatea psihică nu este legată de activitatea persoanei, de actele fizice ale acesteia. Ea este legată de actele cu caracter psihic ale persoanei, presupunând deliberarea și hotărârea ei asupra realizării actelor fizice... Atingerea adusă libertății psihice a victimei presupune influențarea asupra psihicului acesteia, având scopul înfrângerii, dominării sau corectării voinței persoanei date. Altfel spus, făptuitorul urmărește ca victima să delibereze și să hotărască așa cum își dorește el. Nu putem afirma că, în acest caz, el își dorește ca victima să se comporte, să se miște, să circule, să se deplaseze așa cum și-ar dori-o făptuitorul (caz în care ne-am afla în prezența atingerii aduse libertății fizice a persoanei)” [13].

În adevăr, în ipoteza infracțiunii prevăzute la alin. (1) art.349 CP RM, amenințarea nu este un scop în sine. Amenințând victima, făptuitorul urmărește: 1) fie sistarea activității de serviciu a persoanei cu funcție de răspundere, fie schimbarea caracterului acestei activități în interesul făptuitorului sau al altei persoane (în cazul în care victimă este persoana cu funcție de răspundere sau ruda apropiată a acesteia); 2) neadmiterea, reprimarea sau pedepsirea persoanei care își îndeplinește datoria obștească, în legătură cu participarea acestei persoane la prevenirea ori curmarea unei infracțiuni sau a unei fapte antisociale (în cazul în care victimă este persoana care își îndeplinește datoria obștească sau ruda apropiată a acesteia). În ambele cazuri menționate mai sus, în esență, făptuitorul urmărește să înfrângă, să domine sau să corecteze voința victimei, acționând asupra libertății psihice a acesteia.

În alt context, printre altele, relațiile sociale cu privire la **integritatea corporală a persoanei** constituie obiectul juridic secundar al infracțiunii prevăzute la alin.(1) art.349 CP RM. Atingerea acestei valori sociale (și a relațiilor sociale aferente) are loc în ipoteza fie a aplicării violenței nepericuloase pentru viață sau sănătate asupra persoanei cu funcție de răspundere ori a rudelor ei apropiate, în scopul sistării activității de serviciu a acelei persoane cu funcție de răspundere ori al schimbării caracterului ei în interesul făptuitorului sau al altei persoane, fie a aceleiași acțiuni aplicate împotriva persoanei care își îndeplinește

datoria obștească sau a rudelor ei apropiate în legătură cu participarea acelei persoane care își îndeplinește datoria obștească la prevenirea ori curmarea unei infracțiuni sau a unei fapte antisociale.

Fără a intra în detalii, vom menționa că violența nepericuloasă pentru viață sau sănătate nu poate implica producerea unui prejudiciu sănătății persoanei. Este firesc, odată ce violența în cauză este nepericuloasă pentru viață sau sănătate. Din acest punct de vedere, suntem solidari cu părerea exprimată de S.Brînza: „Sferele celor două noțiuni – «sănătatea persoanei» și «integritatea corporală a persoanei» – nu se intersectează. Aceste noțiuni sunt complementare. Așa cum există complementaritate între noțiunile «sănătatea persoanei» și «viața persoanei». Noțiuni care de asemenea nu se intersectează” [14]. La rândul său, V.Manea afirmă: „În contextul legii penale a Republicii Moldova, nu se intersectează noțiunile «sănătatea persoanei» și «integritatea corporală a persoanei». Astfel, integritatea corporală a persoanei trebuie înțeleasă ca stare fiziologică determinată a organismului persoanei, apărută împotriva pricinuirii leziunilor corporale fără cauzarea prejudiciului sănătății. În contrast, sănătatea persoanei urmează a fi privită ca stare fiziologică determinată a organismului persoanei, apărută împotriva pricinuirii prejudiciului sănătății, concretizat în vătămarea gravă, medie sau ușoară a integrității corporale sau a sănătății” [15].

De asemenea, integritatea corporală a persoanei trebuie deosebită de integritatea fizică sau psihică a persoanei (care constituie valoarea socială lezată în plan secundar de infracțiunile prevăzute la art.166¹ CP RM). În opinia lui V.Stati, „în baza principiului «*noli mi tangere*», integritatea fizică sau psihică a persoanei presupune obligația negativă a tuturor celorlalți de a nu-i aduce atingere în plan fizic sau psihic” [16]. N.Gordilă și V.Stati menționează: „Nu trebuie confundate noțiunile «integritatea fizică sau psihică» și «integritatea corporală». Integritatea corporală este lezată ca urmare a producerii leziunilor corporale (fără cauzarea de prejudiciu sănătății), specificate în Partea V a Regulamentului Ministerului Sănătății al Republicii Moldova nr.99 din 27.06.2003 de apreciere medico-legală a gravității vătămării corporale [17]. În opoziție, integritatea fizică sau psihică este lezată ca urmare a cauzării unei dureri sau a suferinței fizice ori psihice” [18].

Din cele evocate mai sus, rezultă că integritatea corporală a persoanei constituie valoarea socială care este complementară față de sănătatea persoanei și care este diferită față de integritatea fizică sau psihică a persoanei, valoare care: 1) exprimă un *statu-quo* de felul său, o stare psihosomatică, oricare ar fi gradul de morbiditate, a unei persoane; 2) suferă atingere ca urmare a aplicării violenței nepericuloase pentru viață sau sănătate.

În altă ordine de idei, relațiile sociale cu privire la **sănătatea persoanei** formează obiectul juridic secundar al infracțiunii prevăzute la lit.a) alin.(2) art.349 CP RM. Această infracțiune se exprimă în aplicarea violenței periculoase pentru viață sau sănătate fie asupra persoanei cu funcție de răspundere ori a rudelor ei apropiate, în scopul sistării activității de serviciu a acelei persoane cu funcție de răspundere ori al schimbării caracterului ei în interesul făptuitorului sau al altei persoane, fie asupra persoanei care își îndeplinește datoria obștească sau a rudelor ei apropiate în legătură cu participarea acelei persoane care își îndeplinește datoria obștească la prevenirea ori curmarea unei infracțiuni sau a unei fapte antisociale. De aseme-

nea, în ipoteza prevăzută la lit.d) alin.(2) art.349 CP RM, relațiile sociale cu privire la sănătatea persoanei (alături de relațiile sociale cu privire la viața persoanei) constituie obiectul juridic secundar al infracțiunii.

În opinia lui S.Brînza, „din perspectiva apărării juridico-penale, sănătatea persoanei nu trebuie înțeleasă în sens îngust, ca rezultat (bun sau rău) al funcționării organismului omenesc. Ea trebuie percepută ca un *statu-quo* de felul său, ca o stare psihosomatică, oricare ar fi gradul de morbiditate, a unei persoane. De aceea, anomaliile, disfuncționalitățile sau deficiențele de ordin fizic sau psihic nu influențează în nici un fel asupra facultății persoanei de a beneficia, pe tot parcursul vieții sale, de apărarea sănătății sale prin mijloacele dreptului penal. În acest sens, ca valori sociale ocrotite de legea penală, atât viața persoanei, cât și sănătatea acesteia, nu sunt susceptibile de evaluări calitative sau cantitative” [19]. Nu diferă mult de această părere punctul de vedere al lui E.Visterniceanu: „Considerăm corectă opinia, conform căreia sănătatea persoanei este «starea fiziologică determinată a organismului unei alte persoane»” [20]. Această definiție este mai exact formulată și mai acceptabilă pentru perceperea noțiunii de infracțiune decât definiția dată de alți autori: „Prin «sănătate» se înțelege activitatea vitală normală a organismului uman, care funcționează corect” [21, 22].

În adevăr, la momentul comiterii infracțiunii prevăzute la lit.a) alin.(2) art.349 CP RM, nu are importanță în ce măsură victima este sănătoasă. Împotriva infracțiunii prevăzute la lit.a) alin.(2) art.349 CP RM, legea penală apără sănătatea persoanelor cu funcție de răspundere, a persoanelor care își îndeplinesc datoria obștească sau a rudelor apropiate ale acestora, care pot suferi de anomalii, disfuncționali sau cu deficiențe de ordin fizic sau psihic. Chiar dacă starea sănătății unor asemenea persoane este foarte precară, legea penală va apăra relațiile sociale cu privire la sănătatea persoanei. Sănătatea persoanei (și relațiile sociale aferente) sunt apărute penalmente până la moartea cerebrală a victimei. O altă abordare nu este cu putință, pentru că ar echivala cu discriminarea persoanei în funcție de starea sănătății acesteia.

În alt context, în ipoteza prevăzută la lit.d) alin.(2) art.349 CP RM, relațiile sociale cu privire la **viața persoanei** (alături de relațiile sociale cu privire la sănătatea persoanei) formează obiectul juridic secundar al infracțiunii.

O.Pop menționează că „viața, ca formă de mișcare, este un fenomen complex având la bază procese biologice și psihice care subordonează procesele inferioare (chimice, fizice, mecanice)” [23]. În opinia lui L.O. Krasavcova, „viața persoanei reprezintă o unitate complexă ce întrunește existența fiziologică și existența socială a individului” [24]. După părerea lui S.Brînza și V.Stati, „viața persoanei reprezintă existența socială a acesteia, adică realizarea posibilității de a participa la relațiile sociale, de a-și exercita drepturile și interesele și de a-și executa obligațiile, având ca premisă ansamblul proceselor biochimice din organismul uman ce condiționează dezvoltarea persoanei, reproducerea acesteia, relația persoanei cu mediul ambiant etc. ... Viața reprezintă cel mai important atribut al persoanei. Toate celelalte atribute ale persoanei – sănătatea, libertatea, cinstea, demnitatea etc. – își pierd sensul și semnificația odată cu suprimarea vieții persoanei. Dintre toate atributele persoanei numai viața este irecuperabilă” [25].

Este necesar să amintim că relațiile sociale cu privire la

viața persoanei au fost apărute și împotriva infracțiunilor prevăzute la art.350 „Atentarea la viața colaboratorului poliției” din Codul penal. Acest articol a fost exclus din legea penală prin Legea pentru modificarea și completarea Codului penal al Republicii Moldova, adoptată de Parlamentul Republicii Moldova la 18.12.2008 [26]. Prin aceeași lege a fost exclus din Codul penal articolul 305 „Atentarea la viața judecătorului, a persoanei care efectuează urmărirea penală ori contribuie la înfăptuirea justiției”. În *Nota informativă* la proiectul acestei legi, se menționează că art.305 și 350 CP RM au devenit inutile, deoarece ipotezele prevăzute de aceste articole intră sub incidența lit.d) alin.(2) art.145 CP RM, care stabilește răspunderea pentru omorul săvârșit în legătură cu îndeplinirea de către victimă a obligațiilor de serviciu sau obștești [27].

Însă motive similare puteau fi invocate vizavi, de exemplu, de art.342 CP RM. Acest articol stabilește răspunderea pentru atentarea la viața Președintelui Republicii Moldova, a Președintelui Parlamentului sau a Prim-ministrului, săvârșită în scopul sistării activității lor de stat sau a altei activități politice ori din răzbunare pentru asemenea activitate. Totuși, art.342 CP RM nu a fost exclus din legea penală. În acest mod, putem observa că, pe de o parte, s-a renunțat la apărarea într-o normă specială a vieții colaboratorului poliției, a altui lucrător din organele afacerilor interne sau a unei persoane în exercițiul funcției sau al datoriei obștești de menținere a ordinii publice și de combatere a criminalității, precum și a vieții judecătorului, a persoanei care efectuează urmărirea penală ori contribuie la înfăptuirea justiției, sau a rudelor apropiate ale acestora. Pe de altă parte, nu s-a renunțat la apărarea într-o normă specială a vieții Președintelui Republicii Moldova, a Președintelui Parlamentului sau a Prim-ministrului.

În același timp, nu putem face abstracție de faptul că lipsește un corolent al art.349 CP RM, în care s-ar apăra alte valori sociale decât viața persoanei, în cazul în care victime sunt Președintele Republicii Moldova, Președintele Parlamentului sau Prim-ministrul.

Lipsită de continuitate și coerență, o asemenea protecție selectivă a valorilor sociale, ce caracterizează persoana reprezentanților autorităților publice, nu poate să nu ridice semne de întrebare privind rațiunile de politică penală.

În altă ordine de idei, printre altele, relațiile sociale cu privire la **integritatea, substanța și potențialul de utilizare a bunurilor** a căror valoare nu atinge proporții mari constituie obiectul juridic secundar al infracțiunii prevăzute la alin.(1¹) art.349 CP RM. Atingerea acestei valori sociale (și a relațiilor sociale aferente) are loc în ipoteza fie a nimicirii bunurilor persoanei cu funcție de răspundere ori rudelor ei apropiate, în scopul sistării activității de serviciu a acelei persoane cu funcție de răspundere ori al schimbării caracterului ei în interesul făptuitorului sau al altei persoane, fie a aceiași acțiuni săvârșite asupra bunurilor persoanei care își îndeplinește datoria obștească sau rudelor ei apropiate în legătură cu participarea acelei persoane care își îndeplinește datoria obștească la prevenirea ori curmarea unei infracțiuni sau a unei fapte antisociale. În ipoteza infracțiunii prevăzute la lit.c) alin.(2) art.349 CP RM, obiectul juridic secundar al infracțiunii îl formează relațiile sociale cu privire la integritatea, substanța și potențialul de utilizare a bunurilor a căror valoare atinge proporții mari.

Integritatea bunului reprezintă însușirea acestuia de a fi sau de a rămâne intact, întreg. Substanța bunului pre-

supune însușirea acestuia de a nu suferi schimbări din punctul de vedere al formei, al structurii și al compoziției sale. În fine, potențialul de utilizare a bunului implică prezența condițiilor care permit folosirea bunului conform destinației sale.

Într-un alt context, în teoria dreptului penal rus a fost exprimată opinia, potrivit căreia obiectul juridic secundar al infracțiunilor prevăzute la art.318 CP RM (care corespunde cu art.349 CP RM), în cazul în care acestea presupun aplicarea violenței, îl pot forma relațiile sociale cu privire la **libertatea fizică a persoanei** [28].

Înainte de a ne pronunța asupra acestei probleme, este necesar să stabilim conținutul noțiunii „libertatea fizică a persoanei”. Astfel, potrivit opiniei lui Gh.Nistoreanu și A.Boroi, libertatea fizică a persoanei constă în posibilitatea acesteia de a se mișca, de a circula, de a acționa după voința sa și în limitele admise de lege [29]. După părerea lui S.Brînza, libertatea fizică a persoanei este legată de activitatea persoanei, în condițiile unei libere manifestări de voință. Ea reprezintă posibilitatea persoanei de a se mișca, de a circula și de a activa după voința sa, în limitele stabilite de normele juridice [30]. D.Gurev consideră că libertatea fizică a persoanei este dreptul său de a se comporta, circula și mișca după propria sa voință, în limitele stabilite de normele morale și juridice [31].

Într-o speță din practica judiciară, *alin.(1¹) art.349 CP RM a fost aplicat, printre altele, pentru limitarea libertății fizice a victimei prin imobilizarea acesteia* [32]. Considerăm că o asemenea faptă depășește sfera de aplicare a alin.(1¹) art.349 CP RM și necesită calificare conform art.166 CP RM.

Argumentele în favoarea unei asemenea abordări rezultă din următoarele opinii: „Limitarea libertății victimei nu poate forma acțiunea adiacentă în cadrul tâlhăriei... Privarea ilegală de libertate depășește cadrul laturii obiective a tâlhăriei... Reglementarea dată infracțiunii de tâlhărie, prin prevederile de la art.188 CP RM, nu presupune absorbirea în conținutul ei a infracțiunii de privațiune ilegală de libertate, care are, în orice ipoteză, existență juridică de sine stătătoare” [33]; „În cazul în care acțiunea adiacentă din alcătuirea infracțiunilor prevăzute la art.171 și 172 CP RM constă în constrângerea fizică, obiectul juridic secundar al infracțiunii îl formează relațiile sociale cu privire la integritatea corporală sau sănătatea persoanei. Dacă în legătură cu una din aceste infracțiuni se aduce atingere libertății fizice a persoanei, respectiva atingere depășește latura obiectivă a violului sau a acțiunilor violente cu caracter sexual. Deci, necesită calificare suplimentară conform art.164 sau 166 CP RM” [34]; „Asemenea infracțiuni, ca violul, acțiunile violente cu caracter sexual, jaful, tâlhăria etc. nu pot absorbi privarea de libertate. Deși în aparență privarea de libertate se raportează la etapa de pregătire de asemenea infracțiuni, în realitate oricare manifestare a privării de libertate (inclusiv cea caracteristică răpirii unei persoane) trebuie să-și găsească o calificare distinctă. Ca valoare socială specifică, libertatea fizică a persoanei nu este deloc inferioară sănătății, cinstei și demnității, inviolabilității și libertății sexuale sau altor asemenea valori ce caracterizează un anumit atribut al persoanei” [35].

Din rațiunile prezentate mai sus, relațiile sociale cu privire la libertatea fizică a persoanei nu pot constitui obiectul juridic secundar al infracțiunilor prevăzute la art.349 CP RM.

Rămânând în aria de investigare a obiectului juridic secundar al infracțiunilor prevăzute la art.349 CP RM, nu putem trece cu vederea perspectiva *de lege ferenda*. Ne referim la aceea că, în Proiectul de lege pentru modificarea și completarea unor acte legislative [36], se propune ca la alin.(1) art.349 CP RM să fie incriminată fapta de „ultragiere a persoanei cu funcție de răspundere, a persoanei publice sau a rudelor apropiate ale acestora, manifestată prin jignirea premeditată a onoarei și demnității acestora, în legătură cu exercitarea atribuțiilor funcționale, exprimată verbal, în scris sau prin alte mijloace de comunicare”.

Chiar în textul acestei norme proiectate sunt nominalizate valorile sociale care ar reprezenta obiectul juridic secundar al infracțiunii: **onoarea și demnitatea persoanei**.

În conformitate cu pct.5 al Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova „Cu privire la aplicarea legislației despre apărarea onoarei, demnității și reputației profesionale a persoanelor fizice și juridice”, nr.8 din 09.10.2006 [37], „onoarea reprezintă aprecierea pozitivă care reflectă calitatea persoanei în conștiința socială”; „demnitatea reprezintă autoaprecierea persoanei întemeiată pe aprecierea societății”. Definițiile, formulate în literatura de specialitate, nu se deosebesc mult de aceste definiții cu vocație de interpretare oficială [38].

Având în vedere tema studiului de față, este necesar să menționăm că unii autori evidențiază în calitate de valori sociale distincte onoarea persoanei cu funcție de răspundere și demnitatea persoanei cu funcție de răspundere [39]. Nu considerăm oportună o asemenea evidențiere. În eventualitatea adoptării alin.(1) art.349 CP RM în varianta propusă în proiect, obiectul juridic secundar al infracțiunii corespunzătoare îl vor forma relațiile sociale cu privire la onoarea și demnitatea persoanei, nu cu privire la onoarea și demnitatea persoanei cu funcție de răspundere, a persoanei publice sau a rudelor apropiate ale acestora. În caz contrar, s-ar reduce la zero semnificația pe care o are obiectul juridic principal al fiecăreia dintre infracțiunile prevăzute la art.349 CP RM. Nu este posibil ca una din componentele obiectului juridic special al infracțiunilor în cauză să exprime întreaga esență a acestora. Esența infracțiunilor prevăzute la art.349 CP RM o exprimă obiectul juridic principal alături de obiectul juridic secundar.

După această clarificare de poziții, menționăm că, în Codul penal al Republicii Moldova din 1961, răspunderea pentru ultragierea colaboratorului poliției era prevăzută la art.205¹: „Ultragierea colaboratorului poliției, adică jignirea premeditată a onoarei și demnității lui, ultragierea altui lucrător din organele afacerilor interne sau a unei persoane aflate în exercițiul datoriei de serviciu sau obștești pentru menținerea ordinii publice și combaterea criminalității, exprimată prin acțiune, verbal sau în scris...”. Din perspectivă istorică, nu este de prisos de amintit că norme penale cu conținut asemănător au existat în legiurile penale aplicate anterior pe teritoriul Republicii Moldova (de exemplu, în alin.(1) art.182 din Codul penal al României din 1865 [40] și în art.253 din Codul penal al României din 1936 [41]).

Actualmente, alin.(1) art.353 din Codul contravențional stabilește răspunderea pentru ultragierea colaboratorului organelor de ocrotire a normelor de drept, adică pentru „jignirea premeditată a onoarei și demnității procurorului, ofițerului de urmărire penală, ofițerului de informații și securitate, angajatului cu statut special al Ministeru-

lui Afacerilor Interne, altei persoane, aflată în exercițiul funcțiunii sau al datoriei obștești de asigurare a securității statului, de menținere a ordinii publice și de combatere a criminalității, exprimată prin acțiune, verbal sau în scris”. De exemplu, această normă a fost aplicată pentru că, *la 23.11.2014, aproximativ la ora 01.55, pe bd. Decebal, G.A. i-a adresat expresii licențioase polițistului A.R., care deține funcția de ofițer superior de sector* [42].

Sub anumite aspecte, onoarea și demnitatea persoanelor cu funcție de răspundere mai este apărată de: art.366 CP RM, care incriminează fapta de insultă adusă șefului de către subaltern, precum și subalternului de către șef, în timpul îndeplinirii obligațiilor legate de serviciul militar; alin.(16) art.287 din Codul contravențional, care sancționează insultarea persoanei cu funcție de răspundere din organul vamal; art.352 din Codul contravențional (care poate fi privit ca o normă de rezervă față de art.366 CP RM), care sancționează ultragierea militarului, adică jignirea premeditată a onoarei, demnității sau reputației profesionale a acestuia în exercițiul obligațiilor de serviciu militar, alte acțiuni (inacțiuni) care lezează dreptul militarului.

În legile penale ale altor state, răspunderea pentru ultragierea persoanelor cu funcție de răspundere este prevăzută de: art.154 din Codul penal al Cehiei [43]; art.290 din Codul penal al Lituaniei [44]; art.239 din Codul penal al Albaniei [45] etc.

O asemenea dispoziție incriminatoare a existat în Codul penal al României din 1968 [46], la alin.(1) art.239 „Ultrajul”. Însă această prevedere a fost exclusă prin Legea României nr.160 din 30.05.2005 pentru aprobarea Ordonanței de urgență a Guvernului nr.58 din 23.05.2002 privind modificarea și completarea unor dispoziții din Codul penal referitoare la infracțiunile contra demnității și infracțiunile contra autorității, precum și a unor dispoziții din Codul de procedură penală [47]. Această modificare a legii penale a fost criticată de către unii teoreticieni români. De exemplu, C.Dobre este de părerea că dezincriminarea insultei din conținutul ultrajului este „o măsură inoportună, cu consecințe dăunătoare în funcționarea autorităților publice” [48]. Părerii similare au fost exprimate de M.Făgăraș [49]. După părerea lui C.Duvac, dezincriminarea insultei din conținutul ultrajului „va duce la o diminuare sensibilă a protecției de care trebuie să se bucure persoanele care îndeplinesc o funcție ce implică exercițiul autorității de stat” [50]; „Prin incriminarea ultrajului săvârșit prin insultă... nu se restrânge libertatea de exprimare a persoanei, deoarece aceasta, ca în orice sistem normal de drept, trebuie să se exercite cu depunerea unei minime diligențe pentru verificarea informațiilor care se fac publice, încât să nu se aducă atingere demnității altor persoane sau instituțiilor de stat și să nu împiedice normala desfășurare a activităților ce implică exercitarea autorității de stat sau înfăptuirea în condiții normale a actului de justiție” [51]. De asemenea, A.Dambrauskienė afirmă că, atunci când i se acordă prioritate disproporționată libertății de exprimare, are de suferit onoarea și demnitatea persoanei [52].

În Decizia Curții Constituționale a României, referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor alin.(1) art.239 din Codul penal, nr.26 din 23.02.1999 [53], se explică: „Autorul excepției susține că această incriminare (se are în vedere alin.(1) art.239 din Codul penal al României din 1968 – *n.a.*) contravine prevederilor și tratatelor internaționale la care România este parte, referitoare la

libertatea de exprimare, precum și dispozițiilor constituționale care consacră egalitatea în drepturi a cetățenilor... Curtea constată că reglementarea legală atacată, prin excepția care face obiectul acestei cauze, nu încalcă libertatea de exprimare a ideilor și opiniilor, prevăzută în actele internaționale invocate de autorul excepției... Curtea constată că art.205... din Codul penal incriminează insulta..., faptă care aparține categoriei de infracțiuni contra demnității unei persoane... Spre deosebire de aceasta, obiectul juridic al infracțiunii de ultraj nu vizează în exclusivitate insulta... De această dată, valoarea socială ocrotită prin incriminarea faptei de insultă... o reprezintă exercitarea autorității de stat... Protecția penală asigurată autorității reprezintă o garanție a exercitării atribuțiilor ce îi revin și nicidecum un privilegiu, iar legitimitatea sa derivă din însăși legitimitatea existenței autorității. Prin urmare, tratamentul juridic diferit aplicat unor condiții diferite este justificat și admisibil tocmai de necesitatea ca egalitatea în fața legii să nu creeze stări privilegiate sau discriminatorii. Acestea sunt argumentele care stau la baza constituționalității prevederilor alin.(1) art.239 din Codul penal”.

În mod regretabil, în Codul penal al României din 2009 [54], în art.257 „Ultrajul”, nu se regăsește fapta de insultă.

Cu toate acestea, argumentele în favoarea incriminării unei asemenea fapte, formulate mai sus, sunt perfect valabile și merită a fi luate în considerare în vederea modificării proiectate a art.349 CP RM.

Pe lângă aceste argumente, nu pot fi neglijate nici cele expuse în *Nota informativă* la Proiectul de lege pentru modificarea și completarea unor acte legislative: „În cazul când o persoană jignește premeditat onoarea și demnitatea angajaților cu statut special al Ministerului Afacerilor Interne (polițiștilor), aceasta este trasă la răspundere în conformitate cu alin.(1) art.353 din Codul contravențional, fapt ce se sancționează cu amendă în mărime de la 10 la 25 u.c. (de la 200 la 500 lei) sau cu arest contravențional de la 10 la 15 zile. În situația în care se aplică amenda în mărime de 10 u.c. (200 lei), contravenientul este în drept să o achite în decurs de 72 ore, suma constituind 100 lei, respectiv jumătate din amenda stabilită, conform prevederilor alin.(3) art.34 din Codul contravențional. Drept urmare, sancțiunile menționate sunt cu mult mai mici în raport cu alte sancțiuni din Codul contravențional, de exemplu art.69 „Injuria”, care prevede că, injuria adusă în public, vorbele sau faptele care înjosesc onoarea și demnitatea persoanei, se sancționează cu amendă de la 20 la 60 u.c. sau cu muncă neremunerată în folosul comunității de până la 60 de ore. Or, demnitatea unui angajat al organelor de ocrotire a normelor de drept nu este cu nimic mai prejos decât demnitatea unui alt cetățean” [55].

Suntem de acord cu aceste argumente. De aceea, susținem incriminarea în art.349 CP RM a faptei de ultragiare a persoanei cu funcție de răspundere sau a rudelor apropiate ale acestora.

Analiza obiectului juridic generic și a obiectului juridic special al infracțiunilor prevăzute la art.349 CP RM ne permite să formulăm următoarele **concluzii**:

1) obiectul juridic generic al infracțiunilor prevăzute la art.349 CP RM (și al tuturor celorlalte infracțiuni prevăzute de cap. XVII din partea specială a Codului penal) îl formează relațiile sociale cu privire la autoritățile publice și securitatea de stat;

2) în sensul denumirii cap. XVII din partea specială

a Codului penal, sintagma „autoritățile publice” desemnează entitățile care administrează treburile publice pe un teritoriu în ale cărui limite un stat își exercită suveranitatea;

3) indiferent de denumirea autorității publice, modul de constituire și activitatea acesteia trebuie să fie reglementate printr-un act normativ;

4) sintagma „autoritățile publice” din denumirea cap. XVII din partea specială a Codului penal denotă că victimele infracțiunilor, ce atentează la activitatea normală a autorităților publice, ar trebui să reprezinte doar autoritățile publice centrale sau locale. Ele nu ar trebui să reprezinte instituții publice, întreprinderi de stat sau municipale etc. Cu atât mai puțin, victimele infracțiunilor, ce atentează la activitatea normală a autorităților publice, nu ar trebui să reprezinte o instituție privată sau o întreprindere privată;

5) fiind generică față de securitatea de stat, securitatea reprezintă starea care implică desfășurarea netulburată a relațiilor sociale, în a cărei prezență realizarea intereselor primordiale ale persoanei, ale societății și ale statului este asigurată împotriva oricăror pericole interne sau externe;

6) securitatea națională reprezintă un sistem ale cărui elemente îl constituie securitatea de stat, securitatea publică și securitatea oricărei persoane fizice, sistem a cărui funcționalitate este asigurată împotriva unor pericole de natură militară, economică, energetică, ecologică, informațională etc.;

7) de regulă, obiectul juridic special al infracțiunilor prevăzute la art.349 CP RM are un caracter multiplu;

8) obiectul juridic principal al acestor infracțiuni îl constituie relațiile sociale cu privire la activitatea normală a autorităților publice;

9) obiectul juridic secundar al infracțiunilor prevăzute la art.349 CP RM îl formează, după caz, relațiile sociale cu privire la: libertatea psihică (morală) a persoanei (alin. (1) art.349 CP RM); integritatea corporală a persoanei ori integritatea, substanța și potențialul de utilizare a bunurilor a căror valoare nu atinge proporții mari (alin.(1¹) art.349 CP RM); sănătatea persoanei (lit.a) alin.(2) art.349 CP RM); integritatea, substanța și potențialul de utilizare a bunurilor a căror valoare atinge proporții mari (lit.c) alin.(2) art.349 CP RM); sănătatea sau viața persoanei (lit.d) alin.(2) art.349 CP RM);

10) fiind lezată în cazul infracțiunii prevăzute la art.349 CP RM, integritatea corporală a persoanei constituie valoarea socială care este complementară față de sănătatea persoanei și care este diferită față de integritatea fizică sau psihică a persoanei, valoare care: a) exprimă un *statu-quo* de felul său, o stare psihosomatică, oricare ar fi gradul de morbiditate, a unei persoane; b) suferă atingere ca urmare a aplicării violenței nepericuloase pentru viață sau sănătate;

11) relațiile sociale cu privire la libertatea fizică a persoanei nu pot constitui obiectul juridic secundar al infracțiunilor prevăzute la art.349 CP RM;

12) este oportună completarea art.349 CP RM, astfel încât acesta să incrimineze fapta de ultragiare a persoanei cu funcție de răspundere sau a rudelor apropiate ale acestora, manifestată prin jignirea intenționată a onoarei și demnității acestora, în legătură cu exercitarea de către persoana cu funcție de răspundere a atribuțiilor funcționale, exprimată verbal, în scris sau prin alte mijloace de comunicare.

Referințe:

1. Ратников А.В. *Об объекте преступлений, посягающих на жизнь и здоровье сотрудников правоохранительных органов*. В: *Вестник ВИ МВД России*, 2011, № 2, с.180-183; Харитонов С.О. *До проблемы об'єкта злочинів, які посягають на осіб, що виконують службовий та громадський обов'язок*. В: Основні напрями розвитку кримінального права та шляхи вдосконалення законодавства України прокримінальну відповідальність. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (11-12 жовтня 2012 р.). Харків, 2012, с.328-332; Танько А.В. *Об'єкт злочину, передбаченого ст.345 КК України (погроза або насильство щодо працівника правоохоронного органу)*. В: *Південноукраїнський правничий часопис*, 2013, № 4, с.187-190.
2. Brînză S. *Obiectul infracțiunilor contra patrimoniului*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2005, p.358.
3. Фріс П.І. *Кримінальне право України. Загальна частина*. Київ: Атака, 2004, с.74.
4. Маркова Т.Ю. *Убийство в связи с осуществлением лицом служебной деятельности или выполнением общественного долга*: Автореферат дисс. ... канд. юрид. наук. Москва, 2003, с.11.
5. Удод А.М. *Характеристика об'єкту погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу (ст.345 КК України)*. В: *Європейські перспективи*, 2013, № 5, с.122-128.
6. Фойницкий И.Я. *Курс уголовного права. Часть особенная. Посягательства личные и имущественные*. Санкт-Петербург: Типография М.М. Стасюлевича, 1907, с.84; Познышев С.В. *Особенная часть русского уголовного права. Сравнительный очерк важнейших отделов Особенной части старого и нового Уложения*. Москва: Типография В.М. Саблина, 1909, с.136.
7. Джангуразов М.А. *Уничтожение или повреждение имущества как способ совершения преступления*. В: *Уголовная политика в сфере обеспечения безопасности здоровья населения, общественной нравственности и иных социально-значимых интересов*. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (20 мая 2012 г.). Краснодар, 2012, с.239-245.
8. Шевелева С.В. *Свобода воли и преступное принуждение: ретроспективный анализ законодательной регламентации в уголовном праве дореволюционной России*. В: *Криминологический журнал БГУЭП*, 2014, № 2, с.193-199.
9. Rătescu C., Ionescu-Dolj I., Periețeanu I.Gr. et al. *Codul penal adnotat*. Vol.III. *Partea Specială, II*. București: Socec, 1937, p.245-246.
10. Eșanu A. *Infracțiunea legată de prelevarea organelor sau țesuturilor umane în reglementarea legislației penale contemporane*. Chișinău: CEP USM, 2009, p.73.
11. Botnarencu M. *Obiectul infracțiunii prevăzute la art.173 CP RM*. În: *Studia Universitatis Moldaviae*. Seria „Științe sociale”, 2015, nr.3, p.67-81.
12. Сергиевский Н.Д. *Лекции по Особенной части русского уголовного права*. Санкт-Петербург: Литография Коплевской, 1885, с.75.
13. Tănase A. *Infracțiunea de trafic de ființe umane (art.165 CP RM): obiectul juridic, obiectul material, victima*. În: *Revista Națională de Drept*, 2010, nr.9-10, p.42-55.
14. Brînză S. *Problemele interpretării și aplicării prevederilor de la alin.(1) art.151 și alin.(1) art.152 CP RM*. În: *Revista Națională de Drept*, 2010, nr.3, p.2-14.
15. Manea V. *Obiectul infracțiunii prevăzute la art.286 CP RM*. În: *Revista Națională de Drept*, 2008, nr.10, p.42-52.
16. Stati V. *Răspunderea penală pentru infracțiunea de tortură și infracțiunea de organizare sau instigare a acțiunilor de tortură (art.309 CP RM)*. În: *Revista Națională de Drept*, 2008, nr.2, p.18-24; Stati V. *Răspunderea penală pentru infracțiunea de tortură și infracțiunea de organizare sau instigare a acțiunilor de tortură. Experiența Republicii Moldova*. În: *Tradiție și reformă în dreptul românesc*. A XVIII-a Conferință științifică anuală cu participare internațională. Anuar Drept. Tomul XIV. Iași: Venus, 2008, p. 240-254.
17. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2003, nr.170-172.
18. Poalelungi M., Dolea I., Vizdoagă T. et al. *Manualul judecătorului pentru cauze penale*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2013, p.593.
19. Brînză S. *Infracțiunea de omor simplu în legea penală a Republicii Moldova*. În: *Jurnalul de Studii Juridice*, 2010, număr special, p.15-30.
20. Загородников Н.И. *Преступления против здоровья*. Москва: Юридическая литература, 1969, с.9.
21. Дубовец П.А. *Ответственность за телесные повреждения по советскому уголовному праву*. Москва: Юридическая литература, 1964, с.9-10.
22. Visterniceanu E. *Obiectul tâlhăriei*. În: *Analele Științifice ale USM*. Seria „Științe socioumanistice”. Vol.I. Chișinău: CE USM, 2003, p.252-258.
23. Pop O. *Omorul*. Timișoara: Mirton, 2003, p.22.
24. Красавчикова Л.О. *Право на жизнь*. В: *Вестник Гуманитарно-го университета: Право*, 1996, № 1, с.23-36.
25. Brînză S., Stati V. *Drept penal. Partea specială*. Vol.I. Chișinău: Tipografia Centrală, 2011, p.125; Brînză S., Stati V. *Tratat de drept penal. Partea specială*. Vol.I. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015, p.147.
26. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2009, nr.41-44.
27. *Notă informativă la Proiectul de lege pentru modificarea și completarea Codului penal al Republicii Moldova*. <http://old.parlament.md/lawprocess/laws/december2008/277-XVI-18.12.2008/> (vizitat 01.08.2015).
28. *Уголовное право: Часть общая. Часть особенная*. Под ред. А.С. Михлина. Москва: Юриспруденция, 2000, с.227-228; *Российское уголовное право*. Том 2. *Особенная часть*. Под ред. Э.Ф. Побегайло. Москва: Илекса, 2008, с.657.
29. Nistoreanu Gh., Boroi A. *Drept penal. Partea specială*. București: ALL Beck, 2002, p.127.
30. Brînză S. *Unele reflecții asupra apărării penale a libertății persoanei împotriva infracțiunii de răpire a unei persoane (art.164 CP RM)*. În: *Revista Națională de Drept*, 2008, nr.1, p.8-14; Brînză S. *Infracțiunile prevăzute la art.164 și 166 CP RM: aspecte teoretice și practice*. În: *Studia Universitatis Moldaviae*. Seria „Științe sociale”, 2015, nr.3, p.41-59.
31. Gurev D. *Particularitățile obiectului infracțiunii de răpire a unei persoane (art.164 CP RM)*. În: *Studia Universitatis*, 2011, nr.8, p.49-57.
32. Приговор Суда района Вулкэнешть от 23 апреля 2015 г. Дело № 1-73/15. <http://jvl.justice.md> (vizitat 01.08.2015).
33. Visterniceanu E. *Obiectul tâlhăriei*, p.252-258.
34. Brînză S. *Teoria și practica interpretării judiciare a normelor referitoare la infracțiunile privind viața sexuală (art.171-175 CP RM)*. În: *Studia Universitatis*. Seria „Științe sociale”, 2010, nr.8, p.156-211.
35. Brînză S. *Unele reflecții asupra apărării penale a libertății persoanei împotriva infracțiunii de răpire a unei persoane (art.164 CP RM)*. În: *Revista Națională de Drept*, 2008, nr.1, p.8-14.
36. Proiectul de lege pentru modificarea și completarea unor acte legislative (Codul contravențional și Codul penal). <http://www.particip.gov.md/proiectview.php?l=ro&idd=2127> (vizitat 01.08.2015).
37. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova „Cu privire la aplicarea legislației despre apărarea onoarei, demnității și reputației profesionale a persoanelor fizice și juridice”, nr.8 din 09.10.2006. http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=66 (vizitat 01.08.2015).
38. *Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации*. Под ред. А.В. Бриллиантова. Москва: Проспект, 2010, с.714; Рудый Н.К. *Преступления против порядка управления, посягающие на служебную деятельность и личность представителей власти: сравнительный анализ законодательства России и стран СНГ*: Автореферат дисс. ... докт. юрид. наук. Москва, 2009, с.26; Анисимов А.Л. *Гражданско-правовая защита чести, достоинства и деловой репутации по законодательству Российской Федерации*. Москва: Владос-Пресс, 2001, с.9; Безроднова К.В. *Некоторые вопросы категорий чести и достоинства в современной юридической науке*. В: *Проблемы права*, 2013, № 5, с.193-198; Багхаев В.В. *Понятие и сущность защиты чести и достоинства и деловой репутации сотрудников органов внутренних дел*. В: *Ученые труды российской академии адвокатуры и нотариата*, 2014, № 1, с.79-82; Качала И.И. *Кримінальна відповідальність за вчинення злочинів проти чести та гідності особи*. В: *Актуальні проблеми держави і права*. Збірник наукових праць, 2010, Вип.55, с.248-252.
39. Сулейманова И.Е. *Насильственные преступления против представителей власти в сфере порядка управления: уголовно-правовое и криминологическое исследование*: Дисс. ... канд. юрид. наук. Уфа, 2015, с.99; Розикозда А.А. *Уголовно-правовая защита чести и достоинства представителей власти при исполнении ими служебных обязанностей: опыт России и Республики Таджикистан*: Автореферат дисс. ... канд. юрид. наук. Санкт-Петербург, 2011, с.18.
40. Hamangiu C. *Codul general al României. Legi uzuale*. Vol.I. *Codul penal*. București: Librăria Leon Alcalay, 1914, p.1232.
41. *Monitorul Oficial al României*, 1936, nr.65.
42. Hotărârea judecătorei sectorului Botanica, mun. Chișinău, asupra cazului cu privire la contravenție din 12.02.2015. Dosarul nr.4-343/14. <http://jbt.justice.md> (vizitat 01.08.2015).
43. *Trestný zákon*. În: *Sbírky zákonů*, 1961, Částka 65.
44. Criminal Code of the Republic of Lithuania. http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=366707 (vizitat 01.08.2015).
45. Criminal Code of the Republic of Albania. <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/47> (vizitat 01.08.2015).
46. *Buletinul Oficial*, 1968, nr.79-79bis.
47. *Monitorul Oficial al României*, 2005, nr.470.
48. Dobre C. *Ultrași și purtare abuzivă. Considerații critice*. În: *Revista de Drept Penal*, 2007, nr.1, p.118-119.
49. Făgăraș M. *Ultrașul săvârșit prin insultă sau calomnie*. În: *Revista de Drept Penal*, 2006, nr.3, p.123-128; Făgăraș M. *Din nou despre infracțiunea de ultraș săvârșită prin insultă sau calomnie*. În: *Revista de Drept Penal*, 2007, nr.3, p.132-134.
50. Diaconescu Gh., Duvac C. *Drept penal. Partea specială. Noul Cod penal*. București: România de Măine, 2006, p.515.
51. Diaconescu D., Duvac C. *Tratat de drept penal. Partea specială*. București: C.H. Beck, 2009, p.335.
52. Dambrauskienė A. *Defamation as a criminal offence in the context of the protection of freedom of expression*. In: 3rd International Conference of PhD Students and Young Researchers. Security as the purpose of law. Conference papers (9-10 April 2015, Vilnius University). Vilnius: Vilnius University, 2015, p.36-43.
53. *Monitorul Oficial al României*, 1999, nr.136.
54. *Monitorul Oficial al României*, 2009, nr.510.
55. *Notă informativă la Proiectul de lege pentru modificarea și completarea unor acte legislative (Codul contravențional și Codul penal)*. <http://www.particip.gov.md/proiectview.php?l=ro&idd=2127> (vizitat 01.08.2015).

ACUZAREA ÎN CADRUL PROCESULUI PENAL CONTRADICTORIAL

Lucia RUSU,
doctorand (ICJP al AȘM)

În legătură cu reformarea sistemului judiciar și schimbările intervenite în viața social-politică a statului nostru, principiul contradictorialității a obținut o nouă rezonanță din considerentul că reforma judiciară și de drept este legată direct de contradictorialitate. Reforma legii procesual penale trebuie să aibă la bază o temelie teoretică solidă. Contradictorialitatea însă, în calitate de noțiune juridică, este insuficient cercetată în doctrina dreptului procesual penal. La ziua de azi, specialiști notorii din domeniul dreptului procesual penal analizează și studiază importanța fundamentelor și principiilor de bază ale procesului penal și, în primul rând, contradictorialitatea acestuia. Legea procesual penală a Republicii Moldova cunoaște o evoluție și dezvoltare în sensul democratizării și lărgirii începuturilor contradictoriale în înfăptuirea justiției. Aceasta și este firesc, deoarece contradictorialitatea are o importanță enormă pentru întregul sistem al procesului penal, determinând, în mare parte, statutul juridic și raporturile dintre participanții la procesul penal, precum și relațiile juridice stabilite între participanții la proces și instanța de judecată.

Cuvinte-cheie: contradictorialitate; principiu; forma procesului penal; proces penal contradictorial; proces penal mixt; apărare; acuzare; jurisdicție; funcție procesual penală; acuzare publică; acuzare privată; învinuire; învinuit; inculpat; proces penal; ședință de judecată; căi de atac; oralitate; nemijlocire; legalitate; procedură penală prejudiciară; organ de urmărire penală; procuror.

In connection with the judiciary system reforming and changes in socio-political life of our state, the adversarial principle has gained a new resonance on the grounds that the judicial and legal reform is directly linked to adversariality. The reform of the criminal procedure law must be based on solid theoretical foundation. However, adversariality, as legal concept, is not enough investigated in the doctrine of the criminal procedure law. Currently, notorious specialists in the field of criminal procedure law examine and study the importance of fundamentals and basic principles of the criminal process and, primarily, its adversariality. The Criminal Procedure Law of the Republic of Moldova is advancing and developing through democratization and widening of adversariality beginnings in justice rendering. This is natural and, as adversariality has enormous significance for the entire system of criminal proceedings, largely determining the legal status and relations between the participants in criminal proceedings and the legal relationships between the parties to the proceedings and the court.

Keywords: adversariality; principle; criminal procedure form; adversarial criminal procedure; mixed criminal procedure; defence; prosecution; jurisdiction; criminal procedure function; public prosecution; private prosecution; indictment; indicted; criminal procedure; court hearing; methods of appeal; oral nature; immediacy; legality; pre-trial criminal procedure; criminal prosecution body; prosecutor.

Rolul procurorului în procesul penal este multiaspectual, constând în apărarea persoanei, a drepturilor și libertăților acesteia, în apărarea societății și a statului împotriva fenomenului criminalității, în constatarea și descoperirea tuturor infracțiunilor săvârșite, în prevenirea săvârșirii de noi infracțiuni [1]. Reprezentarea învinuirii în instanțele judecătorești constituie o atribuție constituțională de bază a procurorilor. Această activitate urmează a fi desfășurată la un înalt nivel profesional, contribuind real și eficient la justa examinare a cauzelor penale, în scopul protejării persoanei, societății și statului de atentatele criminale, astfel ca orice persoană care a săvârșit o infracțiune să fie pedepsită potrivit vinovăției sale și nici o persoană nevinovată să nu fie condamnată [12].

Acuzării în știința dreptului procesual penal îi este recunoscută calitatea de noțiune de bază, a cărei importanță constă în faptul că anume ea reprezintă forța motrice a procesului penal. Anume de acuzare este legată apariția procesului în cadrul cauzei și apariția apărării [3]. Cercetătorul M.S. Strogovici, evidențiind în cadrul procesului penal trei funcții procesual penale de bază, a desemnat una dintre acestea ca fiind urmărirea penală sau învinuirea. Conform lui, urmărirea penală reprezintă în cumal de acțiuni procesuale, orientate spre demascarea în comiterea infracțiunii a persoanei atrase la răspundere penală, asigurând aplicarea în privința acesteia a măsurii de pe-

deapsă meritate [4]. M.A. Celțov presupunea că urmărirea penală, de facto, reprezintă efectuarea tuturor acțiunilor în cauza penală, în întregime [5], iar autoarea P.S. Elkind expunea opinia că utilizarea termenului „urmărire penală” nu este rațională [6]. O altă opinie cu referire la acest subiect, în mare parte contrarie cu cele anterior evidențiate, a fost expusă de cercetătorul A.M. Larin, care determină urmărirea penală ca fiind o activitate procesuală premergătoare soluționării cauzei, care constă în formularea și fundamentarea concluziilor referitoare la comiterea de către o anumită persoană a unei fapte social-periculoase prevăzute de legea penală [7]. Potrivit lui Z.D. Enikeev, urmărirea penală începe cu intentarea cauzei penale și continuă la etapele ulterioare ale procesului [8]. Autorul V.Asanov trata urmărirea penală ca un fenomen multiaspectual, care constă din activitatea subiecților special împuterniciți în vederea descoperirii infracțiunii, a persoanei care a comis-o și transmiterea acesteia judecății în scopul dării unei sentințe echitabile și a aplicării pedepsei în calitate de măsură adecvată a influențării obștești [9].

Urmărirea penală a fost definită în mod diferit și în literatura de specialitate română. În viziunea savanților români I.Tanoviceanu și N.Volonciu, „urmărirea penală este activitatea desfășurată de organelle de urmărire penală ce are drept scop strângerea și verificarea tuturor probelor cu privire la săvârșirea infracțiunii, descoperirea faptuitorului, stabilirea răspunderii acestuia în vederea tri-

miterii în judecată și luarea măsurilor menite să asigure în continuare buna desfășurare a procesului penal” [10]. Prin strângerea probelor trebuie să se înțeleagă nu numai adunarea acestora pentru demonstrarea existenței infracțiunii și a vinovăției, ci și aprecierea lor sub aspect cantitativ și calitativ, respectiv dacă sunt suficiente și pertinente pentru a sta la baza soluționării cauzei cu prilejul judecării [11]. Organul de urmărire penală este obligat să adune probe atât în defavoarea, cât și în favoarea învinutului sau inculpatului. Această îndatorire trebuie îndeplinită, chiar dacă învinutul sau inculpatul recunoaște fapta [12]. Expresia „existența infracțiunilor” se referă la faptele incriminate de legea penală ca infracțiuni, fiind lipsită de relevanță modalitatea de săvârșire ori faza de executare a rezoluției infracționale. Prin identificarea făptuitorului se înțelege aflarea datelor necesare cunoașterii făptuitorilor, atât ca persoane fizice, cât și sub aspectul identității acestora [13].

Un alt notoriu savant român, Vasile Bercheșan, menționează că „urmărirea penală are ca obiect strângerea probelor necesare cu privire la existența infracțiunilor, la identificarea făptuitorilor și la stabilirea răspunderii acestora, pentru a se constata dacă este sau nu cazul să se dispună trimiterea în judecată” [14]. În viziunea autorului Boris Lichii, „Urmărirea penală constituie prima fază a procesului penal, integrându-se organic cu judecata și executarea hotărârilor, faze procesuale care îi succed, formând împreună un sistem procesual unitar” [15]. Prin urmărire penală se mai înțelege și activitatea desfășurată de organe speciale, în scopul strângerii și verificării probelor cu privire la pregătirea, tentativa sau săvârșirea infracțiunii, precum și în scopul depistării și prinderii infractorului [16].

Actualmente, legislatorul face referire la termenul „urmărire penală” în Legea Republicii Moldova „Cu privire la Procuratură”, unde în art. 8 se menționează că „Procurorul exercită urmărirea penală în numele statului în privința infracțiunilor atribuite în competență, iar în caz de necesitate poate exercita sau poate prelua urmărirea penală privind orice categorie de infracțiuni, în condițiile Codului de procedură penală”. Art. 9 alin. (1) al aceleiași legi prevede că „Pentru asigurarea aplicării legii penale de către organele de urmărire penală, de organele de constatare și de organele care exercită activitatea specială de investigații, procurorul conduce urmărirea penală, controlează corespunderea acțiunilor procesuale ale acestor organe prevederilor Codului de procedură penală, ale altor acte normative, precum și ale actelor internaționale” [17]. Despre urmărire penală se vorbește și în Legea nr. 333 din 10.11.2006 „Cu privire la statutul ofițerului de urmărire penală”, unde în art. 3 alin. (5) și (6) se menționează că „Urmărirea penală se efectuează pe principiul egalității cetățenilor în fața legii, fără deosebire de rasă, naționalitate, origine etnică, limbă, religie, sex, opinie, apartenență politică, avere, origine socială sau orice altă situație. Ofițerul de urmărire penală are obligația de a porni, în limitele competenței, urmărirea penală în cazul în care este sesizat, în modul prevăzut de legislație, că s-a săvârșit o infracțiune și de a efectua acțiunile necesare în vederea constatării faptei penale și a persoanei vinovate” [18]. În art.252 din Codul de procedură penală al Republicii Moldova se menționează că „urmărirea penală are ca obiect colectarea probelor necesare cu privire la existența infracțiunii, la identificarea făptuitorului, pentru a se constata dacă este sau nu cazul să se transmită cauza penală în judecată în condițiile legii și pentru a se stabili

răspunderea acestuia”. Atare definiție, în viziunea noastră, nu reflectă pe deplin toate trăsăturile caracteristice acestei activități.

În acest context, cu referire la procesul penal, îmbinarea „urmărire penală” presupune deplasarea pe urmele cuiva pentru a-l prinde, a-l aresta, a-l supraveghea și pedepsi [19]. Activitatea realizată în vederea identificării persoanei vinovate de comiterea infracțiunii are loc nu doar după începerea urmăririi penale, ci și până la inițierea acesteia. Aici, în primul rând, se include și activitatea specială de investigații [20], și acțiunile procesuale efectuate până la începerea urmăririi penale, și activitatea neprocesuală îndeplinită în vederea realizării acestor sarcini. În al doilea rând, această definiție nu înglobează toți subiecții antrenati în actul de urmărire penală. Pe lângă ofițerul de urmărire penală și procurorul în procesul urmăririi penale sunt implicate și alte persoane, care își apără interesele lor personale sau reprezentate. La aceste persoane pot fi atribuite partea vătămată, partea civilă, reprezentanții lor legali sau prin contract, care de asemenea pot îndeplini urmărirea penală, în special, în cauzele de acuzare private. În al treilea rând, urmărirea penală nu se finalizează odată cu transmiterea cauzei în judecată sau cu darea sentinței. Această activitate continuă și după intrarea sentinței în forța lucrului judecat și în procesul de executare a pedepsei aplicate. Mai mult decât atât, în literatura de specialitate se atrage atenție asupra faptului că vorbind despre urmărirea penală, savanții identificau această activitate ca adunarea materialului probator în latura învinuirii unei anumite persoane concrete, părere care ni se pare a fi corectă, dar în literatura din domeniu mai sunt întâlnite și alte păreri în acest sens [21]. Unii autori mai atrag atenție și asupra faptului că, la ziua de azi, urmărirea penală reprezintă funcția de bază a procuraturii [22].

În viziunea noastră, noțiunea de „urmărire penală” se raportează la noțiunea de învinuire ca un tot întreg la o parte, se prezintă în forma unui coraport dintre general și particular. Urmărirea penală este o noțiune mult mai largă decât învinuirea, ea include, pe lângă învinuire, și alte varietăți de activitate, ca de exemplu, procedura aplicării măsurilor de constrângere cu caracter medical. În astfel de cazuri, nu există învinuire, deoarece nu avem pe cine pune sub învinuire, însă există concluziile organului de urmărire penală (ale procurorului) referitoare la momentul că persoana a comis o faptă socialmente periculoasă [23].

La determinarea naturii și esenței juridice a învinuirii, savanții nici până la ziua de azi nu au ajuns la o opinie unică în acest sens. Unii dintre aceștia evidențiază câteva semnificații ale învinuirii. Astfel, M.S. Strogovici menționa despre 4 semnificații ale învinuirii [24], P.S. Elkind, recunoscând multitudinea semnificațiilor noțiunii de „învinuire”, ajungea la concluzia că acestea reprezintă diverse laturi ale unui tot întreg – a instituției învinuirii [25], iar V. Ia. Cekanov percepea învinuirea în două sensuri, în calitate de teză și în calitate de activitate de învinuire [26]. În literatura de specialitate, cea dintâi este cunoscută sub denumirea de învinuire în sens material, iar cea de a doua – este învinuire în sens procesual [27]. Autorul K.R. Seitznarov presupunea că învinuirea este doar o activitate procesuală [28]. Autorul V.Gh. Daev, în genere, nega prezența în procesul penal a funcției învinuirii [29], iar P.M. Davâdov menționa că învinuirea reprezintă o afirmație, o teză, obiectul și conținutul activității de învinuire și că doar un astfel de conținut urmează a fi plasat la temelia termenului „învinuire” care urmează să fie unic [30].

Acest punct de vedere se prezintă a fi cel mai corect. Într-adevăr, analiza prevederilor legii procesual penale și studierea practicii judiciare ne permit a formula o concluzie uniformă referitoare la faptul că legea și practica judiciară utilizează noțiunea de „învinuire” ca o afirmație a comiterii infracțiunii de către o persoană concretă. Formularea învinuirii prezentată instanței (art. 325 alin.(1) Cod de procedură penală al RM) și faptul că învinuitul are dreptul să știe în ce se învinuiește (art. 66, alin.(2) Cod de procedură penală al Republicii Moldova), și când este vorba de volumul învinuirii (art. 325 alin.(2) și art. 326 Cod de procedură penală al Republicii Moldova), și când persoana este pusă sub învinuire (art. 281 și 282 Cod de procedură penală al Republicii Moldova), toate acestea vorbesc despre confirmarea prezenței vinovăției în comiterea faptei infracționale în calitate de prevedere determinată, formulată în privința faptului că persoana a comis infracțiunea. Mai mult decât atât, P.D. Davâdov considera, de asemenea, că învinuirea și activitatea de învinuire sunt noțiuni diferite [31]. Noi suntem de părerea că această opinie este corectă, deoarece activitatea de învinuire reprezintă un cumul de acțiuni procesuale, orientate spre identificarea persoanei vinovate de comiterea infracțiunii, spre dovedirea vinovăției ei, asigurând în acest fel apariția unei sentințe de condamnare. Activitatea de învinuire este strâns legată de învinuire, fiind de neînchipuit fără de ea. Învinuirea determină volumul activității procesuale, direcția, limitele și volumul acesteia. Exact în acest mod sunt atașate de învinuire și persoanele care realizează, înfăptuiesc actul de învinuire, precum și actele procesuale în care este formulată învinuirea.

Legislatorul este inconsecvent în privința faptului că menționând de multiple ori despre învinuire (art. 51, 281, 282, 283, 320, 326 Cod de procedură penală, art. 5, 13 din Legea Republicii Moldova cu privire la Procuratură), totodată, nu a determinat în mod suficient poziția procesuală și statutul subiecților care înfăptuiesc actul de învinuire. Învinuirea, în virtutea legii procesual penale, este susținută de către anumiți participanți concreți la activitatea procesuală penală: procuror, partea vătămată, reprezentantul părții vătămate. Învinuirea în calitate sa de prevedere anumită urmează să aibă o formă determinată în care se află, se materializează. Această formă o reprezintă actele procesual penale, ca de exemplu, ordonanța de punere sub învinuire, rechizitoriul ș.a. Ele nu reprezintă nemijlocit învinuirea, ci doar o conțin. Învinuirea și funcția de învinuire nu sunt sinonime. Funcția învinuirii reprezintă o activitate a organelor determinate prin lege, orientată spre demascarea persoanei vinovate de comiterea faptei infracționale.

În sensul care ne interesează, ținem a menționa că principiul contradictorialității determină limitele poziției procesuale a procurorului la etapa examinării cauzei în judecată. Aici procurorul urmează să participe numai în calitate de parte. Statutul de parte a procurorului presupune că din momentul din care instanța a pus cauza pe rol, acesta nu mai beneficiază în cadrul cauzei de împuterniciri statal-organizatorice, ele fiind deținute de către instanța de judecată, procurorul urmând să-i dovedească corectitudinea concluziilor sale acuzatoriale în cadrul cauzei penale. „Urmărirea” în cadrul examinării cauzei este realizată de către procuror sub forma susținerii învinuirii. În perioada regimului totalitar sovietic, era recunoscută posibilitatea cumulării de către procuror a funcției învinuirii și funcției de supraveghere asupra respectării legii. Această opinie era susținută de către M.L. Șifman, care determina statu-

tul dublu al procurorului, menționând despre acuzatorul participant la ședința de judecată că el „îmbină funcția de învinuire și cea de supraveghere a respectării legalității” [32]. Cu această poziție nu putem fi de acord, deoarece funcțiile nominalizate sunt contrare după destinație, fiind incompatibile. Înfăptuind funcția de supraveghere a respectării legilor în instanța de judecată, procurorul, în primul rând, este obligat să o înfăptuiască în privința tuturor participanților la proces, inclusiv cu referire la instanța de judecată, care, în virtutea statutului său obligatoriu independent și destinației în procesul ședinței de judecată, nu poate să se afle sub supraveghere și control. Înfăptuirea supravegherii la adresa instanței o lipsește de posibilitatea de a lua hotărâri independent de opinia organului supraveghetor. În al doilea rând, supraveghind respectarea legilor, procurorul este obligat să manifeste dezinteres în deznădămintul cauzei nefiind dependent de învinuire, aprobată și confirmată anterior de către organul procuraturii.

La ziua de azi, funcția de supraveghere a respectării legii nu este prevăzută în art. 5 al Legii Republicii Moldova „Cu privire la Procuratură” nr.294-XVI din 25.12.2008 în calitate de atribuție sau competență a organului procuraturii [33]. Conform art.320 CPP, procurorul prezintă învinuirea în toate cauzele penale în numele statului. La exercitarea atribuțiilor sale în fața instanței de judecată, procurorul este independent și se supune numai legii. Acesta este obligat de a avea un rol activ în procesul de judecare a cauzei și: 1) prezintă în ședința de judecată probele învinuirii, și poate prezenta noi probe în cauza în care a condus sau a efectuat personal urmărirea penală; 2) participă la examinarea probelor prezentate de partea apărării, prezintă noi probe necesare pentru confirmarea acuzării, face demersuri și își expune părerea asupra chestiunilor ce apar în instanță; 3) cere de la instanța de judecată cauza penală pentru a formula inculpatului o acuzare mai gravă și a administra noi probe, dacă, în urma cercetării judecătorești, se constată că inculpatul a săvârșit și alte infracțiuni, iar probele sunt insuficiente; 4) modifică încadrarea juridică a infracțiunii săvârșite de inculpat, dacă cercetările judiciare confirmă că inculpatul a săvârșit această infracțiune; 5) expune în timpul dezbaterilor opinia referitor la aplicarea legii penale și a pedepsei față de inculpat pentru fapta admisă.

În temeiul art.6 pct.31) CPP, procurorul prezintă învinuirea în conformitate cu dispozițiile legii și coroborează cu partea vătămată în scopul apărării intereselor acesteia [34].

Direcționarea funcțională a activității procurorului în instanța de judecată nu ține de apărare sau de supravegherea faptului cum sunt respectate legile. Sarcina acestuia are o altă latură – îndeplinirea funcției procesuale de acuzator de stat. În viziunea autorului V.M. Savițki, procurorul în ședința de judecată ocupă poziția procesuală a părții învinuirii, egală cu alte părți participante în cauză și, susținând prin mijloacele atribuite de lege în acest sens învinuirea de stat, îndeplinește astfel funcția juridico-statală a supravegherii respectării stricte a legilor [35]. În opinia noastră, este dificil de a fi de acord cu această opinie. Statutul părții presupune prezența posibilităților, egale cu posibilitățile părții oponente, care este reprezentată în procesul penal prin învinuit (inculpat), apărătorul acestuia, partea civilmente responsabilă și reprezentantul ei. Astfel mijloacele, datorită cărora procurorul susține învinuirea, sunt folosite de către partea opusă pentru înfăptuirea apărării, însă, totodată, ea nu realizează o anumită funcție juridico-statală în cadrul procesului.

Este corectă poziția expusă în literatura de specialitate, conform căreia procurorul nu înfăptuiește supravegherea asupra executării legilor de către instanța de judecată. Acest punct de vedere este susținut de autorii M.S. Strogovici [36], I.D. Perlov [37], A.A. Ciuvilev [38]. Încă în anul 1889 notoriul savant procesualist rus V.V. Muraviov menționa următoarele: „procurorul nu trebuie să fie străjerul, paznicul special al legii în instanța de judecată, deoarece aceasta ar vorbi despre neîncrederea față de ea” [39].

În opinia savantului A.I. Glușkov, statutul procesual al procurorului la etapele judiciare este determinat pornind de la faptul că acesta este parte la proces [40]. Fiind doar parte în ședința de judecată, procurorul nu este în drept de a supraveghea acțiunile instanței și să reacționeze la faptele de încălcare comise sau admise din partea acesteia. Posibilitățile lui sunt limitate doar la înaintarea cererilor în ședința de judecată, care pot fi respinse și la declararea apelului sau a recursului în latura casării hotărârilor ilegale sau nefundamentate. Aici egalitatea cu partea apărării se manifestă prin faptul că exact astfel de împuterniciri îi sunt recunoscute și acesteia în ședința de judecată (inculpatului, apărătorului acestuia). În viziunea autorului V.E. Vinokurov, procurorul, participând la examinarea cazurilor civile și a altor categorii de dosare, realizează două funcții de bază: participă la examinarea cauzelor de către instanța de judecată și înfăptuiește supravegherea asupra legalității încheierilor, hotărârilor, sentințelor și deciziilor instanței. Această poziție se prezintă a fi justă. Activitatea procurorului în cadrul instanței este unică, ea presupunând participarea în calitate de parte în proces și expunerea dezacordului cu hotărârea judecătorească prin cererea de apel sau recurs. Obligațiunea procurorului de a înainta apel sau recurs în vederea casării hotărârilor judecătorești, în viziunea acestuia, ilegale sau nefundamentate în cauzele în care el nu a susținut acuzarea, reiese din obligațiunea de „urmărire și învinuire” specifică lui [41]. Poziția procesuală a procurorului în procesul penal este determinată, în primul rând, de prezența interesului procesual și, în al doilea rând, de prezența unui astfel de volum de drepturi de care dispune și partea opusă. Interesul procesual al procurorului se observă în faptul că, realizând împuterniciri de supraveghere la etapa urmăririi penale, unde procurorul materializează funcția învinuirii, el continuă să susțină concluziile rechizitoriului pe care el l-a întocmit și în baza căruia a expediat cauza în instanța de judecată. Direcția acuzatorie (de învinuire) a activității procurorului se reflectă în faptul că el, în calitate sa de reprezentant al organelor de ocrotire a normelor de drept, în situația depistării unei infracțiuni, este obligat să-l urmărească și să-l învinuiască pe cel cu vină. Procurorul este cointerestat în faptul ca instanța să fie de acord cu opinia și concluziile lui și să pronunțe anume o sentință de condamnare. Acest interes se fundamentează pe convingerea la care procurorul a ajuns drept urmare a cercetărilor întreprinse în cauza dată. În procesul urmăririi penale, procurorul poate participa la efectuarea anumitor acțiuni de urmărire penală. Tot el intervine cu demersuri către instanța de judecată în vederea aplicării măsurilor preventive privative de libertate sau aplică nemijlocit măsurile preventive date de lege în competența sa (cele neprivative de libertate). De asemenea, tot procurorul înfăptuiește audierea învinuitului, verifică legalitatea și temeinicia acțiunilor realizate de către organul de urmărire penală (ofițerul de urmărire penală). În acest fel, la etapa judecării cauzei, procurorul are deja o opinie stabilă referitoare la vinovăția învinuitu-

lui în comiterea faptei ce i se incriminează, este convins de suficiența probelor care confirmă prezența vinovăției și nu are oarecare pretenții în latura admisibilității acestora. Anume din acest considerent, poziția lui în procesul examinării cauzei în judecată este de a convinge instanța în corectitudinea poziției sale, manifestând, în acest sens, în ședință un anumit spirit activ, prezentând probe și obiectând în prezentarea materialului probator de către partea opusă. Procurorul asigurând temeinicia oricărei acuzații în materie penală trebuie să aibă posibilitate de a lua cunoștință și de a dezvolta toate probele, cererile sau excepțiile invocate de cealaltă parte [42]. În calitate de exemplu, în acest sens, putem invoca hotărârea CEDO în cauza *J.J. vs Olanda* [43] și hotărârea CEDO în cauza *P.G. și J.H. vs Marea Britanie* [44]. De asemenea, în sensul jurisprudenței CEDO, rechizitoriul joacă un rol crucial în procesul penal și, din momentul elaborării acestuia, inculpații sunt în mod oficial înștiințați cu privire la aspectele de fapt și de drept ale acuzațiilor ce li se aduc cu consemnarea acestui fapt în documente anexate la dosarul penal de care este responsabil acuzatorul de stat [45].

Procurorul participant la judecarea cauzei penale este obligat să mențină pe tot parcursul procesului penal un rol activ, îndeplinind acțiuni eficiente în prezentarea și probarea învinuirii aduse inculpatului. El este persoana care inițiază cereri și demersuri în sensul cercetării probelor, modificării învinuirii. În instanța de fond, procurorul insistă de a cerceta toate probele necesare adunate în cadrul urmăririi penale. De acest drept procurorul se bucură în continuarea procesului și în instanța de apel, propunând instanței să verifice și să cerceteze oricare alte probe noi în conformitate cu prevederile art.414 CPP, asupra cărora instanțele sunt obligate să se pronunțe motivat. Instanța de judecată poate dispune excluderea mijloacelor de probă, administrate de către procuror la urmărirea penală, numai în cazul în care constată o încălcare substanțială și semnificativă a unei dispoziții legale privind administrarea probatoriului care, în împrejurări concrete ale cauzei, face ca mijlocul de probă administrat să aducă atingere caracterului echitabil al procesului penal în ansamblu (de pildă, în cazul maltrătarilor admise de către ofițerii din organul de urmărire penală, tratamentului inuman și degradant, aplicării violenței, nulității absolute a actului procesual prevăzut de art.251 alin.(3) CPP etc. [46]. Drept exemplu în acest caz poate fi invocată Hotărârea CEDO în cauza *Boicenco vs Moldova* [47].

Egalitatea drepturilor procurorului cu drepturile reprezentanților din partea apărării în ședința de judecată se reflectă nu în egalitatea juridică sau faptică, ci doar în egalitatea procesuală. De a recunoaște, faptic, pe picior de egalitate (ca fiind egali) procurorul în calitate sa de acuzator de stat, care dovedește vinovăția celui învinuit în comiterea infracțiunii și învinuitul, a cărui soartă este hotărâtă în cadrul ședinței de judecată, nu se poate. Deosebirea dintre poziția procesuală a procurorului și a învinuitului (inculpatului) se observă în faptul că inculpatul este audiat, inclusiv de către procuror, față de el pot fi aplicate măsuri de constrângere și de influențare drept urmare a încălcării ordinii în ședința de judecată, ceea ce nu poate fi realizat cu referire la acuzatorul de stat. În opinia noastră, procurorul în procesul penal nu urmărește un interes propriu, ci un interes al statului, în virtutea faptului că el este un reprezentant al statului, nefiind cointerestat anume în sancționarea acestei persoane concrete. Interesul procurorului se manifestă în identificarea persoanei vinovate de comiterea infracțiunii și în pedepsirea acesteia, din care

considerent el susține învinuirea, fiind însă obligat de a renunța la învinuire dacă ea nu își va găsi confirmare în ședința de judecată (art. 320, alin.(5) CPP RM).

Ca urmare a cercetării efectuate, menționăm cu titlu de **concluzii** că realizarea funcției învinuirii de către partea vătămată, partea civilă și reprezentanții acestora se manifestă în faptul că aceste persoane în procesul penal susțin pe deplin sau în parte poziția acuzatorului de stat. De părerea părții vătămate depinde începerea urmării penale și evoluția de mai departe a cauzei penale în situațiile de acuzare privată. Pe dosarele de acuzare publică, poziția persoanelor nominalizate cu referire la soarta cauzei penale nu are nici o importanță pentru ofițerul de urmărire penală și procuror. Aceste persoane nu au obligația de a susține învinuirea. În legătură cu acest fapt, suntem de acord cu opinia autorului V.P. Bojiev, care menționează că la temelia activității părții vătămate se află începuturile dispozitive, dar nu cele publice, ca în situația acuzatorului de stat. Anume aceasta și explică posibila inconsecvență a pozițiilor lor. Aceste persoane nu pot asigura o substituție de o valoare egală a procurorului în cadrul procesului. Procesul judiciar contradictoriu necesită de la persoanele care susțin acuzarea în ședințele de judecată un comportament activ, orientat spre a dovedi instanței fundamentarea și corectitudinea poziției sale de învinuire [48]. De asemenea, direcționarea funcțională a activității procurorului în instanța de judecată o reprezintă susținerea învinuirii, care se exprimă prin comportament activ al procurorului în cadrul ședinței de judecată, orientate spre convingerea instanței de judecată în fundamentarea concluziilor sale referitoare la vinovăția inculpatului. Pentru realizarea acestor sarcini, procurorul este abilitat cu drepturi care-i permit de a se afla într-o poziție mai privilegiată în coraport cu partea apărării. Unul din elementele contradictorialității îl constituie egalitatea procesuală a părților. Orice competiție judiciară va fi efectivă doar atunci când toate posibilitățile oponentilor procesuali, în acest sens, vor fi egale.

Referințe:

- Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova „Cu privire la unele chestiuni ce vizează participarea procurorului la judecarea cauzei penale”, nr. 12 din 24.12.2012, pct. 8.
- Serbinov Igor, Catana Eugeniu, Chirtoaca Emilian ș.a. *Ghidul acuzatorului de stat*. Chișinău: Cartier juridic, 2005, p. 11.
- Строгович М.С. *Уголовное преследование в советском уголовном процессе*. Москва, 1951, с. 56; Савицкий В.М. *Государственное обвинение в суде*. Москва, 1971, с. 62.
- Строгович М. С. *Курс советского уголовного процесса*. Москва, 1958, с. 99.
- Чельцов М. А. *Советский уголовный процесс*. Москва, 1951, с. 88-89.
- Элькинд П. С. *Сущность советского уголовного процесса*. Ленинград, 1963, с. 67-68.
- Ларин А. М. *Расследование по уголовному делу: процессуальные функции*. Москва, 1986, с. 25.
- Еникеев З.Д. *Уголовное преследование*. Уфа, 2000, с. 105-109.
- Асанов А. О. *О содержании уголовного преследования*. В: *Уголовное право*, 2000, № 4, с. 5.
- Tanoviceanu I. *Tratat de drept și procedură penală*. București: Curierul Judiciar, 1924-1927, p.514-515; Volonciu Nicolae. *Drept procesual penal*. București: Ed. Didactică și Pedagogică, 1972, p. 241.
- Manzini V. *Tratato di diritto procesuale penale*. Vol. IV. Unione. Torino: Torinese, 1931, p. 147.
- Doltu I. *Rolul procurorului în prima fază a procesului penal, cu privire la respectarea normelor procesuale penale care asigură și garantează dreptul la apărare al învinutului și inculpatului*. În: *Pro lege*, 1995, nr. 3, p. 40-41.
- Dongoroz V., Dăringă G. ș.a. *Noul Cod de procedură penală și Codul de procedură penală anterior*. București: Ed. Politică, 1969, p. 12.
- Bercheșan Vasile. *Cercetarea penală (criminalistica – teorie și practică)*. Indrumar complet de cercetare penală. București: Editura și Tipografia ICAR, 2002, p. 25-26.
- Lichii Boris. *Urmărirea penală (studiu comparat)*. Centrul de instruire a Judecătorilor și Centrul de Drept. Chișinău, 2000, p. 11.
- Roman Dumitru, Vizdoagă Tatiana, Cerbu Adrian, Ursu Sergiu. *Organizarea și activitatea organelor de ocrotire a normelor de drept în Republica Moldova*. Chișinău: Cartdidact, 2004, p. 126.
- Legea Republicii Moldova „Cu privire la Procuratură” nr. 294-XVI din 25.12.2008. În: *Monitorul Oficial*, nr. 55-56/155 din 17.03.2009.
- Legea privind statutul ofițerului de urmărire penală nr. 333 din 10.11.2006. În: *Monitorul Oficial*, nr. 195-198 din 22.12.2006.
- Oprea Ioan, Pamfil Caremen-Gabriela, Radu Rodica, Zăstroiu Victoria. *Noul dicționar universal al limbii române*. Ed. II. București: Litera Internațional. 2006, p.1578.
- Legea Republicii Moldova privind activitatea specială de investigații, nr. 59 din 29.03.2012. În: *Monitorul Oficial*, nr. 113-118/373 din 08.06.2012.
- Асанов А. О. *О содержании уголовного преследования*. В: *Уголовное право*, 2000, №4, с. 3-5.
- Савицкий В. М. *Стержневая функция прокуратуры – осуществление уголовного преследования*. В: *Российская юстиция*, 1994, №10, с. 24-28.
- Ларин А. М. *Расследование по уголовному делу: процессуальные функции*. Москва, 1986, с. 24.
- Строгович М.С. *Курс советского уголовного процесса*. Москва, 1958, с. 100.
- Элькинд П.С. *Сущность советского уголовного процессуального права*. ЛГУ, 1963, с. 60-61.
- Чеканов В.Я. *Прокурорский надзор в уголовном судопроизводстве*. Саратов, 1972, с. 159.
- Калашникова Н.Я. *Гарантия право обвиняемого на защиту при изменении обвинения и наказания*. Москва, 1975, с. 46-52.
- Сейтназаров К.Р. *Принцип состязательности и его реализация при рассмотрении уголовных дел судами Каракалпакстана*. Автореферат канд. юридических наук. Киев, 1993, с. 18.
- Даев В.Г. *Процессуальные функции и принцип состязательности в уголовном судопроизводстве*. В: *Правоведение*, 1974, №1, с. 64-73.
- Давыдов П.М. *Обвинение в советском уголовном процессе*. Свердловск, 1974, с. 8.
- Ibidem*, с. 9-10.
- Шифман М.Л. *Прокурор в уголовном процессе*. Москва, 1948, с. 49.
- Monitorul Oficial*, nr. 55-56/155 din 17.03.2009.
- Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova „Cu privire la unele chestiuni ce vizează participarea procurorului la judecarea cauzei penale”, nr. 12 din 24.12.2012, pct. 3. În: *Buletinul Curții Supreme de Justiție*, 2013, nr. 6.
- Савицкий В.М. *Государственное обвинение в суде*. Москва, 1971, с. 126.
- Строгович М.С. *Уголовный процесс*. Москва, 1976, с. 486.
- Перлов И.Д. *Судебное следствие в советском уголовном процессе*. Москва, 1955, с. 104.
- Чувилев А.А. *Прокурорский надзор в Российской Федерации*. Москва, 1999, с. 239.
- Муравьев В.В. *Прокурорский надзор в его устройстве и деятельности*. Москва, 1889, с. 162.
- Глушков А.И. *Уголовный процесс*. Москва, 2000, с. 44.
- Прокурорский надзор в Российской Федерации. Под ред. Ю. Е. Винокурова. Москва, 2000, с. 244.
- Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova „Cu privire la unele chestiuni ce vizează participarea procurorului la judecarea cauzei penale” nr. 12 din 24.12.2012, pct. 5.
- Hotărârea CEDO din 27.03.1998 în cauza *J.J. vs Olanda*.
- Hotărârea CEDO din 25.09.2001 în cauza *P.G. și J.H. vs Marea Britanie*.
- Hotărârea din 19 decembrie 1989 în cauza *Kamasinski vs Austria*.
- Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova „Cu privire la unele chestiuni ce vizează participarea procurorului la judecarea cauzei penale” nr. 12 din 24.12.2012, pct. 6.
- Hotărârea CEDO din 11.07.2006 în cauza *Boicenco vs Moldova*.
- Божьев В.П. *К вопросу о состязательности в российском уголовном процессе* В: *Уголовное право*, 2000, № 1, с. 47-55.

Recenzent:
Iurie SEDLEȚCHI,
doctor în drept, profesor universitar

ASPECTE ESENȚIALE PRIVIND MODUL DE ÎNREGISTRARE A ACTULUI DE NAȘTERE

Ludmila ȚARANU,
doctorand (ICJP al AȘM)

Înregistrarea actului de naștere reprezintă procedura de înregistrare a nou-născutului în baza declarației despre naștere a părinților, a unuia dintre ei sau a altor persoane împuternicite conform condițiilor și termenului stabilit de legiuitor.

Actul de naștere reprezintă actul de stare civilă, întocmit pe un formular tipizat, de model unic pe întreg teritoriul Republicii Moldova, care confirmă faptul nașterii titularului acestuia.

Datele privind mama se înscriu în actul de naștere în baza certificatului medical constatator de naștere. Datele despre tată se înscriu în baza actului de căsătorie. Dacă părinții copilului nu sunt căsătoriți, datele despre tată pot fi înscrise în baza declarației privind stabilirea paternității.

Cuvinte-cheie: naștere; înregistrare; declarație; actul de naștere; căsătorie.

* * *

Registration of birth act is the procedure of the new-born child on basis of birth declaration of parents', one of them or other persons that are empowered in accordance with the settled conditions and term by the legislator.

The birth act is the civil status act drawn up on a printed form, of an unique model on the territory of the Republic of Moldova, which confirms the holder's birth.

Information about mother is noted in the birth act on basis of medical certificate that establishes the birth. Information about the father is registered on basis of marriage act. If baby's parents are not married, father's information may be written on the basis of declaration on paternity establishing.

Keywords: birth; registration; declaration; birth act; marriage.

În materia dreptului familiei sunt consacrate înregistrarea faptelor juridice care dau naștere la raporturile juridice familiale, și anume, cele ale nașterii, căsătoriei, divorțului, schimbarea numelui de familie și/sau a prenumelui și decesul. Merită apreciere studiile la acest subiect prezente atât în literatura de specialitate, cât și în legislația în vigoare. Am considerat utilă această materie și în cele ce urmează vom cerceta aspectele sale reliefând rolul lor.

În literatura de specialitate, se utilizează expresia precum că *centralizatorul înregistrărilor de stare civilă* este actul de naștere, deoarece orice modificare intervenită în starea civilă a unei persoane se comunică autorității publice unde s-a întocmit actul de naștere al persoanei respective în vederea înscrierii mențiunii corespunzătoare [4, p.387]. Vom purcede cu studiul *numelui* care este atributul prim, înscris în actul de naștere.

Utilizarea numelor în cadrul societății umane se pierde în negura istoriei. În intenția de a face o clară distincție între membrii unei comunități, oamenii au avut ingeniozitatea de a utiliza un nume cu care se adresau unui individ sau, în lipsa lui, făceau referință la acesta. Numele unei persoane reprezintă, de fapt, un cuvânt, sau mai multe, indicând o entitate oarecare, deseori fără a specifica sau a semnifica însușiri individuale [15, p.12]. Doctrina definește, în general, numele ca fiind cuvântul ori cuvintele care individualizează persoana fizică în societate. În opinia lui Gh.Beleiu, numele este acel atribut de identificare a persoanei fizice care constă în dreptul omului de a fi individualizat, în familie și în societate, prin cuvintele stabilite, în condițiile legii, cu această semnificație [2, p.312].

Numele este un drept subiectiv nepatrimonial. Conținutul dreptului subiectiv la nume cuprinde prerogativele titularului de a-l purta, de a-l folosi, facultatea de a cere îndreptarea, rectificarea erorilor, a

greșelilor strecurate în actele care cuprind numele, precum și dreptul de a se opune folosirii numelui său de către alte persoane [1, p.281].

În literatura de specialitate, s-a opinat că o persoană a purtat întotdeauna numele celor care sunt socotiți părinții ei, că aceștia au tratat-o ca pe un copil al lor, că a fost întotdeauna recunoscută ca atare în societate, fiind astfel recunoscută și în familie.

- *Nomen* – exprimă ideea potrivit căreia persoana a purtat numele ce corespunde stării civile pretinse.

- *Tractus* – presupune că cel în cauză este tratat de către persoanele apropiate lui ca fiind titularul stării civile folosite.

- *Fama* – o anumită persoană este recunoscută în familie și în public ca titulară a stării civile de care se prevalează [9, p.113].

În literatura de specialitate, întâlnim expusă în doctrină ideea că numele de familie este desemnat prin expresia „nume patronimic“, este acea componentă a numelui care indică legătura persoanei fizice cu o anumită familie și o desemnează în raporturile sale cu membrii altor familii. El se dobândește fără să existe posibilitatea vreunei manifestări voluntare în alegerea sa. Prin excepție, o manifestare limitată a voluntarismului este permisă în această materie atunci când părinții copilului nu au un nume comun, copilul urmând să poarte numele convenit de părinți, care pot fi numele de familie al unuia dintre aceștia sau numele lor reunite [5, p.50-51].

Numele de familie și prenumele se dobândesc la naștere prin actul de naștere întocmit în Registrul de stare civilă și prin certificatul de naștere eliberat în baza acestuia.

În conformitate cu art.20 alin.(1) din Legea nr. 100/2001 a RM, temeiuri pentru înregistrarea actului de naștere sunt:

a) actul medical constatator al nașterii, eliberat de unitatea sanitară în care a avut loc nașterea;

b) certificatul medical de naștere, eliberat de unitatea sanitară privată, de medicul care a asistat nașterea sau la care s-a adresat mama după naștere (când nașterea s-a produs în afara unității sanitare) ori de un medic privat care a asistat nașterea;

c) procesul-verbal și certificatul prin care se constată sexul și vârsta copilului – în cazul înregistrării nașterii unui copil găsit.

În cazul unui copil găsit sau abandonat, dacă nu se cunosc numele de familie și prenumele copilului, acestea se stabilesc de către oficiul de stare civilă care înregistrează nașterea. Conform art.25 alin.(5) din Legea nr. 100/2001 a RM, la întocmirea actului de naștere, la rubrica privind datele despre părinți se va înscrie „necunoscuți”.

În ceea ce privește numele de familie, acesta se dobândește în urma stabilirii filiației dintre copil și părinții acestuia, fiind astfel recunoscut copilului dreptul la nume. Potrivit art.55 alin.(2), Codul familiei al RM „Copilul dobândește numele de familie al părinților săi. Dacă părinții poartă nume de familie diferite, copilul va lua numele de familie al tatălui sau al mamei, în baza acordului comun al acestora”.

Pentru a fi posibilă înregistrarea actului de naștere, este necesară stabilirea filiației prin prezentarea actelor oficiale de către părinții copilului. Potrivit art.47 alin.(1) Codul familiei al RM, „Proveniența copilului de la mamă (maternitatea) se stabilește în baza documentelor care confirmă nașterea copilului de la mamă într-o instituție medicală”. Respectiv, alin.(3) stabilește „Copilul născut din părinți căsătoriți ori în timp de 300 de zile din momentul desfăcerii căsătoriei, declarării căsătoriei nule sau decesului soțului mamei copilului are ca tată pe soțul (fostul soț) al mamei, dacă nu a fost stabilit contrariul”, iar la alin.(5) observăm faptul că „Paternitatea copilului născut în afara căsătoriei poate fi recunoscută de către tatăl său printr-o declarație comună a acestuia și a mamei copilului, depusă la organul de stare civilă”. Studiind aceste aspecte, trebuie să ne referim și la unele prevederi privind drepturile copilului, care sunt abordate și la nivel internațional, astfel „Drepturile copilului [8] născut în afara căsătoriei la succesiunea tatălui și mamei sale și a membrilor familiilor lor sunt aceleași ca și în cazul în care s-ar fi născut în timpul căsătoriei” (art. 9 din Convenția europeană asupra statutului juridic al copiilor născuți în afara căsătoriei).

În conformitate cu pct. 36 din Instrucțiunea nr. 4/2004, „Prenumele copilului poate fi simplu sau compus din două prenume, potrivit voinței ambilor părinți, în cel din urmă caz prenumele se scrie prin cratimă”.

Este important de reținut faptul că art. 24 alin.(2) din Legea nr. 100/2001 a RM stabilește faptul că „organul de stare civilă poate refuza înscrierea unor prenume care sunt formate din cuvinte indecente ori ridicole”. Prenumele nu este transmis, ca în cazul numelui de familie, ci este ales. De aceea este primordială alegerea prenumelui copilului din motivul că acesta urmează a fi purtat pe întreaga durată a vieții, marcându-i astfel

existența și felul în care va fi individualizat în mediul social. În situația în care funcționarul de stare civilă va fi în imposibilitate de a înregistra actul de naștere, vom fi în prezența a două situații:

– fie din motivul prenumelui necuviincios ales de către părinți, în temeiul art.24 alin.(2) Legea nr. 100/2001 „Organul de stare civilă poate refuza înscrierea unor prenume care sunt formate din cuvinte indecente ori ridicole”, ca soluție părinții au dreptul de a se adresa în instanța de judecată pentru a-și motiva alegerea prenumelui;

– fie în situația în care aceștia nu ajung la un numitor comun cu privire la prenumele care urmează a-i fi atribuit copilului, în situația respectivă se aplică prevederile art.55 alin.(4) CF RM „În caz de litigiu între părinți privind numele de familie și/sau prenumele copilului, decide autoritatea tutelară”.

În opinia autorului P. Pețu, factorii care determină atribuirea numelui unui copil sunt: factorul religios, tradiția familială și locală, factorii social-politici, culturali, estetici, dorința de unicitate și moda. În funcție de aceștia, se modifică și raportul dintre numele de botez calendaristice și cele laice [13, p.13]. Însă această opinie este controversată în literatura de specialitate de către C. Hamangiu, I. Rosetti Bălănescu, Al. Băicoianu, care susțin că „numele de botez” poate fi privit inexact, pentru că și persoanele care nu sunt botezate au un prenume [10, p.144]. Considerăm această abordare a cercetătorilor ca fiind una lucidă și întemeiată, din motiv că legiuitorul nu prevede ca obligație botezul persoanelor, ci mai degrabă lasă pe seama părinților de a lua o decizie în acest sens.

La subiectul în cauză prezintă interes cauza Johansson, cet. Finlandei (cererea nr. 10163/02) examinată de către Curtea Europeană a Drepturilor Omului (în continuare CEDO) prin care reclamantii, cetățenii finlandezi, au decis să îi pună prenumele „Axl” fiului lor născut în 1999. Cererea lor a fost refuzată de autorități, deoarece această formă de scriere nu corespundea celorlalte prenume de origine finlandeză. Reclamantii au contestat în instanță această decizie. Instanța administrativă a specificat că un nume care este incompatibil cu practica privind numele din țara respectivă ar putea fi acceptat în măsura în care o persoană, datorită naționalității, relațiilor familiale sau altor circumstanțe, avea o legătură cu un alt stat în care prenumele respectiv era folosit. Totuși, instanța a concluzionat că argumentele prezentate de reclamantii erau insuficiente pentru a permite înregistrarea prenumelui „Axl”, iar Curtea Supremă Administrativă a menținut această hotărâre. Însă CEDO nu a salutat decizia Curții și a stabilit că prenumele „Axl” nu era cu mult diferit de alte prenume folosite în mod uzual în Finlanda, precum „Alf” și „Ulf”. Acest prenume nu îl prejudicia pe copil, se putea pronunța și era folosit și în alte țări. CEDO a acordat importanță faptului că prenumele „Axl” nu era nou, deoarece trei alte persoane fuseseră înregistrate cu el anterior nașterii copilului reclamantilor. Era evident că acest prenume era acceptat în Finlanda și nu erau dovezi care să arate că ar fi avut consecințe negative asupra conservării identității culturale și lingvistice a Finlandei.

În consecință, nu a existat un echilibru între motivele de interes public invocate de Guvern și interesul reclamanților privind protecția drepturilor prevăzute la art. 8, astfel încât a existat o încălcare a acestui text din Convenția pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale [6, p.235-236].

Prenumele este o parte componentă a numelui (*lato sensu*), care individualizează persoana fizică în familie și în societate. Spre deosebire de numele de familie, care se poate modifica, în urma modificării stării civile a unei persoane, prenumele nu este influențat în nici un fel de modificarea statutului civil [16, p.363].

Rolul prenumelui nu se limitează numai la identificarea persoanei în familie, ci alături de numele de familie, el servește la identificarea persoanei fizice și în societate.

Numele este, pe de o parte, un atribut de identificare a persoanei fizice, iar pe de altă parte, un element al stării civile a acesteia. Personalitatea unei persoane fizice trebuie să apară distinct față de personalitatea altuia, adică ea trebuie să fie individualizată. Individualizarea se realizează, printre altele, cu ajutorul numelui persoanei fizice. Identificarea omului cu ajutorul numelui este foarte veche, tot atât de veche ca și apariția vieții sociale, în cadrul relațiilor sociale fiind necesară individualizarea participanților, numele fiind un drept nepatrimonial din categoria atributelor de identificare a persoanei fizice [12, p.105].

Un aspect congruent este faptul că țara noastră are competență, prin organele de resort, și la nivel internațional în materie de colaborare privind asistența juridică în materia actelor de stare civilă. La acest subiect, avem în vedere *Convenția CSI cu privire la asistența juridică și raporturile juridice în materie civilă, familială și penală*, semnată la Minsk la 22 ianuarie 1993. Este bine venită aderarea RM în anul 1995 la această Convenție și este salutar acest fapt din moment ce acest act internațional oferă sprijin și satisface cerințele cetățenilor în materia exercitării drepturilor lor. Respectiv, art.14 din Convenție prevede: „Părțile Contractante se obligă să expedieze una alteia, la cerere, fără traducere și fără plată, certificatele de înregistrare a actelor stării civile“ [7].

Savanții V.V. Bică, I. Burghilea menționează că în doctrină se vorbește despre faptul că actul de stare civilă și Registrul de stare civilă sunt într-o strânsă legătură, întrucât actul de stare civilă nu este, în materialitatea lui, decât pagina din Registrul de stare civilă în care este întocmit. În afară de registru, nu există vreun act de stare civilă, constituirea unui astfel de act pe foaie volantă fiind lovită de nulitate.

În această ordine de idei, caracteristicile esențiale ale înregistrărilor de stare civilă sunt următoarele:

- Sunt operațiuni juridice și apar distinct de obiectul înregistrărilor, care este format din elementele ce alcătuiesc conținutul stării civile a persoanei.

- Constau în consemnarea în scris a elementelor de stare civilă, fără a se confunda, prin declararea unui act sau fapt de stare civilă, cu consemnarea acestora prin înregistrare.

- Sunt efectuate în registre de stare civilă cu un regim special de ținere și completare.

- Efectuarea operațiunilor de stare civilă este de competența unor organe special investite cu asemenea atribuții de către lege, ceea ce confirmă caracterul solemn al acestei activități [3, p.195].

Aceiași autori consemnează faptul că în ceea ce privește natura juridică a înregistrărilor de stare civilă, trebuie să distingem între:

- Perspectiva dreptului civil, potrivit căruia înregistrarea este îndeplinirea procedurii de întocmire a actului autentic de stare civilă.

- Perspectiva dreptului administrativ, conform căruia înregistrarea de stare civilă este un act administrativ individual, întrunind toate condițiile esențiale ale unui asemenea act.

În consecință, natura juridică a actului de naștere apare ca având un caracter complex, mixt, în sensul că:

- Din punctul de vedere al dreptului civil, actul de stare civilă este un înscris autentic care servește drept mijloc de identificare a persoanei fizice (prin acel atribut de identificare care este starea civilă) cu mențiunea că, sub aspect probator, este numai unul din mijloacele de probă a stării civile, celălalt fiind certificatul de stare civilă.

- Din punctul de vedere al dreptului administrativ, actul de stare civilă este înscrisul doveditor al actului administrativ individual reprezentat de înregistrarea de stare civilă pe care o conține. Concomitent, actul de stare civilă este un mijloc de evidență a populației.

Doctrinarii I. Reghini, Ș. Diaconescu, P. Vasilescu susțin că actele de stare civilă sunt acte juridice de dreptul familiei, aceștia consideră că înregistrările de stare civilă nu sunt acte administrative, ci niște operațiuni tehnico-materiale, iar actele de stare civilă sunt rezultatul acestor operațiuni și, totodată, înscrieri doveditoare ale acestor operațiuni. Concluzionând această idee, totuși suntem de părere că actele de stare civilă sunt în prim-plan de esența dreptului familiei, așa cum anume această ramură de drept asigură reglementarea aspectelor primordiale față de raporturile de familie care sunt transpuse în actele de stare civilă, reprezentând astfel o filă din viața fiecărui individ.

Respectiv, în temeiul actelor de naștere se eliberează certificatele de stare civilă, care sunt un instrument de probă uzual, prin care se poate vedea starea civilă în orice moment [14, p.177-179], întrucât actele de stare civilă sunt file din Registrul de stare civilă care urmează a fi păstrate în arhiva organelor de stare civilă, iar modelul unic al acestora este aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 558 din 18.05.2007 cu privire la aprobarea modelelor unice ale formularelor tipizate ale actelor de stare civilă.

Potrivit pct.10 din Instrucțiunea nr. 4/2004, „Drept doveditor al stării civile servesc, de regulă, certificatele de stare civilă eliberate în modul stabilit și prezentate organelor interesate de titularii acestora sau de persoanele îndreptățite“ [11]. Menționăm că în țara noastră certificatele de stare civilă se eliberează având drept suport juridic Hotărârea Guvernului nr. 757 din 04.07.2006 cu privire la aprobarea modelului unic al

formularelor certificatelor de stare civilă. Chintesența constă în faptul că atât actele de stare civilă, cât și certificatele de stare civilă au aceeași putere doveditoare fără deosebire, remarcăm faptul că în certificatele de stare civilă se consemnează doar principalele date ale actelor de stare civilă.

Totodată, este important de menționat faptul că, în conformitate cu art.82 lit. a, b din Legea nr. 100/2001 a RM „neverificarea de către funcționarul de stare civilă a conținutului declarației sau a concordanței acesteia cu actele de identitate, cu certificatele de stare civilă și cu celelalte înregistrări prezentate; precum și înregistrarea actului de stare civilă cu încălcarea competenței teritoriale” constituie contravenții.

Conchidem astfel că anume de la această premisă rezultă importanța și rolul major pe care îl dețin organele de stare civilă nu numai atât în ceea ce privește interesele statului, dar și drepturile cetățenilor. Drept confirmare a acestui fapt prin înregistrarea actelor de stare civilă este posibilă evidența și controlul populației, ceea ce reprezintă unul din factorii hotărâtori în analiza privind perpetuarea speciei umane și a dezvoltării sociale a acesteia.

Referințe:

1. Baieș S., Roșca N. *Drept civil. Partea generală. Persoana fizică. Persoana juridică*. Chișinău: Cartier, 2004. 400 p.
2. Beleiu Gh. *Drept civil român. Introducere în dreptul civil. Subiectele dreptului civil*. București: Universul juridic, 2007. 600 p.
3. Bică Valer-Vasilie, Burghelea I. *Drept civil. Teoria generală. Persoanele*. București: Ed. Fundației România de Măine, 2001. 239 p.
4. Boroș G. *Drept civil. Persoanele*. București: Hamangiu, 2010. 485 p.
5. Chelaru E. *Drept civil. Persoanele*. Ed. a 2-a. București: C.H.Beck, 2008. 174 p.
6. Chiriță R., Seuche I., Gaje A. ș.a. *Dreptul la viață privată și de familie: jurisprudență C.E.D.O.* București: Hamangiu, 2013. 259 p.
7. Convenția CSI cu privire la asistența juridică și raporturile juridice în materie civilă, familială și penală. Semnată la Minsk, la 22 ianuarie 1993. Ratificată prin Hotărârea Parlamentului RM nr. 402 din 16.03.1995. În: *Monitorul Oficial al RM*, nr. 023 din 27.04.1995.
8. Convenția Europeană asupra statutului juridic al copiilor născuți în afara căsătoriei. Încheiată la Strasbourg, la 15 octombrie 1975. Ratificată prin Legea RM nr. 722-XV din 07.12.2001. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 1-3 din 04.01.2002.
9. Grădinaru N. *Acte administrative și acte de stare civilă*. Slatina: Ed. Fundației „Universitatea pentru Toți”, 2001. 361 p.
10. Hamangiu C., Rosetti Bălănescu I., Băicoianu Al. *Tratat de drept civil român*. București: All, 1996. 635 p.
11. Instrucțiunea nr. 4 din 21.01.2004 cu privire la modul de înregistrare a actelor de stare civilă. Publicată în: *Monitorul Oficial*, nr. 59-61/200, la 15. 04. 2005.
12. Lupan E., Sabău-Pop I. *Tratat de drept civil român*. Vol. II. *Persoanele*. București: C.H.Beck. 2007 453 p.
13. Pețu P., Torja I. *În constelația numelui*. București: Detectiv, 2011. 338 p.
14. Reghini I., Diaconescu Ș., Vasilescu P. *Introducere în dreptul civil*. Ed. a 2-a. Cluj-Napoca: Ed. Sfera Juridică, 2008. 692 p.
15. Torja I. *Numele și prenumele persoanei fizice. Semnificație, origine, schimb*. Arad: Gutenberg Univers, 2011. 380 p.
16. Trușcă P. *Drept civil. Introducere în drept civil. Persoana fizică. Persoana juridică*. București: Universul juridic, 2010. 524 p.

Recenzent:
Valentina CEBOTARI,
doctor, conferențiar universitar

SERVICII BANCARE CU UN POTENȚIAL IMPACT GRAV PENTRU CONSUMATORI. ASPECTE COMPARATE

*Victoria SANDUȚA,
doctorand, lector universitar (USPEE „Constantin Stere”)*

Multe produse din sectorul financiar implică după sine taxe și tarife suplimentare. Aceasta înseamnă că costurile (sau creșterile costurilor), asociate cu utilizarea unui produs sau serviciu în plus față de costul primar, în avans, este perceput din când în când de la client, în mod regulat sau în legătură cu un anumit eveniment. Produsele în cauză au potențialul de a fi serios dăunătoare pentru consumatori, deoarece taxele și tarifele pot provoca neajunsuri bruște și neașteptate în finanțele clienților, lăsând eventual fonduri insuficiente pentru a acoperi alte cheltuieli. Mulți consumatori se concentrează mai degrabă pe ratele principale sau plățile inițiale decât pe caracteristicile produselor, cum ar fi taxele și tarifele, în special atunci când acestea sunt efectuate postvânzare. Cumulativ, taxele și cheltuielile pot provoca neajunsuri semnificative în raport cu ceea ce a avut de așteptat clientul, și astfel afectează planurile sale de viitor. Autoritățile de reglementare din țările Uniunii Europene în anii 2011 și 2012 au identificat preocupările legate de taxele excesive și nontransparente și de cheltuieli, elaborând în februarie 2014 un studiu privind protecția consumatorilor de servicii financiare sub egida Parlamentului European. În 2011 redevențele și taxele conturilor băncii au fost evidențiate în special, inclusiv taxarea neclară sau inexactă și supraîncărcarea (urmată cu restituiri), în timp ce în 2012 problema s-a extins pentru a include transparența și nivelul tarifelor, în general, de exemplu, creșterea taxei și noile taxe „administrative” pentru anumite rambursări de împrumut. Taxele și tarifele, și probleme asociate, sunt identificate în legătură cu o gamă largă de produse financiare cu autoritățile de reglementare din întreaga Europă. În unele cazuri, taxele sunt considerate a fi „excesive” (de exemplu, relativ disproporționate în raport cu costul de bază al instituției financiare care este destinată să acopere taxa), iar în alte cazuri, taxele și tarifele sunt o „sanctiune”, de exemplu, pentru evitarea unei plăți sau a obligațiilor privind un împrumut și sunt, prin urmare, de natură să compună o situație financiară dificilă pentru consumator. Mai mult decât atât, în anumite cazuri, taxele și tarifele sunt inevitabile pentru consumatori. Pe baza cercetărilor efectuate asupra rapoartelor publicate pe pagina web a Parlamentului European, vom prezenta în articol taxele și tarifele asociate cu produsele bancare de bază, și anume – produsele de credit de consum, produsele de credit ipotecar, precum și conturile și cardurile bancare.

Cuvinte-cheie: produse de credit de consum; conturi bancare; carduri bancare; împrumuturi payday/instant; credite de consum; autoritate de supraveghere financiară; taxe; tarife; risc financiar; consumator de servicii bancare.

Many products in the financial sector of the state mean taxes and surcharges. This means that the costs (or cost increases) associated with the use of a product or service, in addition to primary costs in advance is taken occasionally from the client on a regular basis or in relation to a particular event. These products have the potential to be seriously damaging to consumers because the fees and charges can cause sudden and unexpected shortfalls in customers' finances, possibly leaving insufficient funds to cover other expenses. Many consumers focus on main or initial payment rates, rather than product features, such as fees and charges, especially when they are performed after sales. Cumulatively fees and expenses may cause significant shortcomings in relation to what the customer had expected, and so affect his future plans. Regulators in the European Union in 2011 and 2012 identified concerns about excessive and non-transparent fees and charges, prepared in February 2014 a study on the protection of consumers of financial services under the auspices of the European Parliament. In 2011 fees and charges of bank accounts were highlighted in particular, including taxation unclear or imprecise and overloading (followed by refunds), while in 2012, the issue has expanded to include transparency and price levels, in general, for example, increasing tax and new taxes 'administrative' certain loan repayments. Fees and charges and associated problems are identified with a wide range of financial products with regulators across Europe. In some cases, the fees are considered to be "excessive" (i.e., relatively disproportionate to the cost base of financial institutions is intended to cover charge), and in some cases, fees and charges are a 'penalty', for example to avoid a payment on a loan or bonds are therefore likely to compose a difficult financial situation for the consumer. Moreover, in some cases, fees and charges for consumers are inevitable. Based on research conducted in reports published on the website of the European Parliament, in this article we present the fees and charges associated with basic banking products, namely consumer credit products, mortgage products and accounts and bank cards.

Keywords: consumer credit products; bank accounts; credit cards; payday loans/instant loans; consumer loans; financial supervisory authority; duties; tariffs; financial risk; consumer banking services.

Într-o formă arhaică dar pragmatică, băncile erau cunoscute ca instituții de credit care fac comerț cu bani, atrăgând resursele disponibile și plasându-le sub formă de produse și servicii, potrivit cerințelor economiei, la prețuri care să acopere costurile și riscurile și să asigure un profit. În esență, această concepție este valabilă și astăzi, numai că produsele și serviciile ban-

care s-au diversificat extrem de mult, au apărut tipuri noi, în special ca urmare a progreselor tehnologice în informatică și comunicații, ceea ce a produs profunde transformări în relația bancă-client, în organizarea și gestiunea sistemului bancar.

Produsele și serviciile bancare au unele particularități care le diferențiază de celelalte produse și servicii:

– sunt imateriale, adică nu au un suport fizic, dar satisfac anumite cerințe indispensabile societății, facilitând circulația bunurilor materiale;

– sunt condiționate de reglementări bancare care stabilesc anumite condiții de funcționare, risc, garantare etc.;

– produsele (creditele) dau acces la monedă, iar serviciile (plățile interbancare) asigură transferurile monetare între participanții la tranzacții;

– produsele și serviciile se valorifică prin rețeaua proprie de unități bancare și nu se pot redistribui, închiria;

– produsele și serviciile se valorifică numai clienței care are relații cu banca (au conturi deschise la bancă).

Din punctul de vedere al gestiunii bancare, produsele (creditele) angajează capitalurile băncilor și fondurile atrase care se avansează sub formă de împrumuturi, în timp ce serviciile (plățile interbancare) transferă fondurile clienței de la un partener la altul. **Raporturile juridice** care se creează între bancă și client plasează banca, în cazul produselor (creditelor), în poziția de **creditor** și clientul de **debitor**, iar al depozitelor, clientul devine **creditor** (pentru depozitele pe care le deține la bancă) și banca **debitor**; în ce privește serviciile, banca este în poziția de **creditor** și clientul de **debitor**. Aceste raporturi în care clientul poate fi în unele cazuri creditor, iar în altele debitor sunt destul de complexe și sunt specifice numai sistemului bancar.

Produsele bancare destinate persoanelor fizice (numite anterior „*retail banking*”) sunt reprezentate de creditul de consum, creditul ipotecar, garanții bancare, depozitele bancare la vedere și la termen, precum și de serviciile de plăți electronice, plăți prin carduri, canale alternative (internet, telefonie mobilă), schimb valutar, păstrarea valorilor în seiful băncilor, transferuri internaționale gen Western Union.

Persoanele fizice, în general, sunt mult mai sensibile la orice schimbare în caracteristicile produselor și serviciilor care induc influențe în structura prețului sau a facilităților și de aceea piața este mult mai volatilă. Diversitatea tot mai mare a caracteristicilor produselor și serviciilor accentuează această volatilitate și băncile trebuie să fie tot mai imaginative cu ofertele lor pentru a fi tot mai atractive. În opțiunea clienților pentru selecția ofertelor avansate de bănci, câteva caracteristici rămân esențiale, precum prețul, facilitățile, rapiditatea și calitatea produselor și serviciilor, la care se adaugă și încrederea în bancă. Într-o piață stabilă, diferențierile cantitative nu pot fi mari și la un volum mai redus de produse sau servicii influențele nu sunt semnificative, așa că opțiunile se bazează mai mult pe facilități și calitate, în schimb la volume mai mari accentul se pune pe preț (dobândă sau comision), întrucât diferențele sunt semnificative. Pentru bănci, prețul produsului/serviciului este cel mai important și acesta trebuie să fie cât mai competitiv.

Activitatea de retail s-a dezvoltat ca o alternativă la cea corporatistă, dar mult timp a stat în umbra acesteia. În ultimii 30 de ani, a avut loc o dezvoltare accentuată a retail-ului bancar și a rezultat că poate fi la fel de rentabil ca activitatea corporatistă și cu riscuri mai mici. Potrivit unui studiu recent, în Europa, are loc un proces de consolidare și de concentrare în bănci mari sau în

grupuri financiare care cuprind bănci de retail, societăți de asigurare și de investiții financiare și de expansiune pe piețele în formare din Europa Centrală și de Est. Întrucât unele experiențe de transfer al activității de retail bancar dintr-o țară în alta nu au dat rezultatele așteptate, adică cele din țara de origine, s-a adoptat strategia alianței unor bănci de nivel mondial cu bănci regionale sau naționale și cu o prezență locală mult superioară.

În cazul serviciilor bancare, comportamentul consumatorului este deosebit de complex, fapt care se datorează, în primul rând, obiectului tranzacțiilor (serviciilor) – respectiv, banii – care constituie marfa cea mai inconsistentă. În consecință, procesul decizional este adeseori îndelungat și mult mai bine fundamentat decât în cazul altor categorii de mărfuri.

Produsele de credit de consum

Taxele și tarifele asociate cu produsele de credit de consum au apărut în diferite state membre în circumstanțe diferite. Printre acestea se numără tarifele generate de nerambursarea sau plata cu întârziere a creditorilor, comisioane generate prin descoperiri, tarifele „administrative”, taxe pentru „notificări” și „mentouri”, și tarifele de trecere prin costuri suplimentare de refinanțare a împrumutului. Există exemple de tarife legate de credite (inclusiv creditele în valută și împrumuturi payday), carduri de credit și descoperirile de cont.

Taxele percepute de la consumatori, în legătură cu rambursarea creditelor pierdute sau întârziate, sunt identificate cel mai adesea (inclusiv taxele de avertizare, taxele de întârziere de plată, taxele implicite și taxele pentru emiterea de scrisori de colectare a datorii) – exemple de astfel de taxe sunt identificate în Croația, Italia, Lituania și Marea Britanie. În unele țări, și anume, Germania și Austria, au existat dispute în instanțele de judecată asupra faptului dacă acuzațiile au fost justificate sau nu.

• În Croația, unele bănci utilizează salariile de garanți pe împrumut pentru a plăti înapoi împrumuturile în cazul în care debitorul nu a putut ține pasul rambursării („sechestr”). În același timp, ei încasează o „penalizare de interes” egală cu 15% de către debitor. Potrivit Băncii Mondiale, aceasta constituie un „abuz de practici de recuperare a creanțelor”. Cu toate acestea, în conformitate cu autoritatea de reglementare croată, această practică este mai puțin frecventă [1]. În plus, o bancă încasează taxe excesive de avertisment care nu au putut fi justificate de costul real pentru producerea și trimiterea acestor notificări pentru clienții care s-au confruntat cu dificultăți de achitare a datorii. Potrivit autorității de reglementare, banca trebuie să compenseze consumatorilor pentru încărcarea excesivă cu anunțuri de avertizare [2].

• În Germania, autoritatea de reglementare a primit plângeri privind manipularea administrativă de taxe pentru creditele de consum. Aceste taxe au fost considerate inadmisibile de Tribunalul Regional Superior din Dresda. Instanța a susținut că acuzațiile impun dezavantaje asupra clienților, precum și activitățile administrative (pentru care se percep taxele) sunt, în primul rând, un instrument pentru a controla corectitudinea garanțiilor oferite de către client și, prin urmare, trebu-

ie să servească mai degrabă în interesul băncii decât în interesul clienților [3].

- În Austria, creditele în valută au devenit mai costisitoare pentru refinanțare din cauza crizei financiare. Mai multe bănci au încercat să treacă la creșterea costurilor pentru clienții lor de împrumuturi în valută străină, utilizând anumite clauze în contractele lor de împrumut. Aceste clauze afirmă că, în împrejurări de creștere a costurilor de furnizare, întreținere sau de refinanțare a acestor credite, banca ar avea dreptul să treacă creșterea costurilor asupra clienților [4]. O asociație de protecție a consumatorilor a inițiat împotriva ei proceduri judiciare și a avut succes în baza a patru argumente: clauzele nu specifică în mod adecvat circumstanțele în care a fost permisă o creștere; practica de refinanțare a fost efectuată în mod cumulativ, nu pe o bază contractuală; tarifele au fost mai degrabă de voință a băncilor decât inevitabile; și a provocat consumatorilor dezavantaje considerabile [5].

- În Italia, întârzierea de a efectua plățile prin card de credit sau trecerea peste limită a provocat impunerea de tarife extrem de ridicate ale dobânzilor pentru clienți. Calculul dobânzii datorate s-a bazat nu numai pe plățile restante, dar și pe creditul rezidual de pe card [6].

- În Marea Britanie, împrumuturile payday au fost criticate de către OFT pentru a avea comisioane ridicate și cheltuieli asociate acestora. Un creditor plătește GBP 179, în medie, în cele 35 de zile după o plată pierdută, care a inclus o inițială taxă de plată ratată, o taxă adițională în caz de neachitare după șapte zile, și o taxă implicită după 35 de zile și costuri suplimentare pentru emiterea de scrisori de colectare a datoriilor [7].

- În Lituania, consumatorii s-au plâns pe taxele de notificări scrise cu privire la datoria lor. Creditorii solicită ca consumatorii să acopere costul scrisorilor de notificare cu privire la datorie [8].

Produsele bancare de bază (adică conturile bancare)

Tipurile de taxe și tarife asociate cu produsele bancare de bază sunt conturi „gestionare” și taxe de „întreținere”, cheltuieli aferente neachitării debitelor directe, tarife legate de descoperirile neautorizate de cont, precum și taxele pentru conturile de închidere. În special, o anchetă efectuată de către o Autoritate de reglementare, bazată pe un set reprezentativ de profiluri de clienți, a constatat că cel mai probabil vor apărea taxe mari din cauza debitelor directe neplătite și taxelor de la descoperirile de cont.

- În Spania, un număr de clienți a cerut modificarea taxelor de întreținere de cont bancar și introducerea de tarife noi. Banco de España a afirmat că legea permite băncilor să modifice aceste taxe după informarea individuală a clienților lor și într-un mod ușor de înțeles, nu mai târziu de două luni înainte de introducerea acestor modificări. Cu toate acestea, instituțiile financiare au aplicat modificările imediat după informarea clienților lor și, prin urmare, nu au respectat termenul de două luni prevăzut de lege [9].

- În Germania, după transpunerea în legislație a Directivei Serviciilor de Plată, băncile au început tarificarea consumatorilor pentru notificarea cu privire la neachitarea unui debit direct [10]. Curtea Supremă de

Justiție Federală a decis că aceasta este o obligație legală pentru bănci – de a notifica clienții care au eșuat o operațiune de debitare directă din cauza fondurilor insuficiente. Prin urmare, aceasta nu constituie un serviciu suplimentar contra cost. Astfel s-a decis că costurile de furnizare a acestui serviciu nu pot fi transferate consumatorilor, care ar fi dezavantajați într-o măsură necorespunzătoare, dacă o astfel de abordare ar fi fost urmată de băncile lor [11]. Cu toate acestea, în iulie 2012, interdicția dată a fost îndepărtată drept consecință a introducerii Zonei Unice de plăți în euro a debitării directe de bază, ceea ce înseamnă că băncilor li s-ar putea, în viitor, să li se permită să perceapă o taxă pentru notificarea de neachitare la timp [12]. Un al doilea caz, Germania se bazează pe P-conturi, un tip de cont bancar vizat de guvern pentru consumatori care sunt foarte îndatorați. O parte din banii din aceste conturi este restricționată, astfel încât să nu poată fi accesată de creditori. În atare timp, aceste conturi au fost supuse unor taxe de administrare mai mari decât conturile curente standard și reclamanții au întrebat dacă astfel de taxe ar trebui să fie permise. Curtea Federală Supremă de Justiție a hotărât că taxele excesive nu ar trebui să fie permise, deoarece clienții în cauză au fost obligați prin lege să deschidă astfel de conturi și băncile au fost obligate prin lege să le ofere [13].

- În Croația, autoritatea de reglementare a constatat că de la introducerea de conturi curente la începutul anilor 2000, au existat diverse practici dăunătoare. În ceea ce privește taxele și tarifele, unele bănci, de obicei cele mai mici, percep taxe inutile dacă un consumator a vrut să închidă un cont curent, care a fost legat de alte produse sau servicii. Această practică a crescut efectiv costul pentru consumatorii care trec de la o bancă la alta [14].

- Banca Centrală irlandeză a efectuat o revizuire în cheltuielile bancare. Ea a vrut, în primul rând, să îmbunătățească propria înțelegere a costurilor pentru consumatori de rulare a unui cont personal curent și, în al doilea rând, pentru a îmbunătăți transparența în jurul acestor tarife pentru terți. Banca a creat un set de profiluri fictive reprezentative ale utilizatorilor și costurile calculate pentru ei pe parcursul unui an. Studiul a constatat că tarifele bancare ridicate rezultă din activitatea precum debitele directe neachitate la termen, interesele pentru cost suplimentar și supralimită sau comisioane de trimitere (cele două din urmă se referă la taxele pentru descoperirea de conturi neautorizate) [15].

- Conform CLCV francez [16], tarifele bancare (de exemplu, comisionul de intervenție și taxele de respingere de validare) sunt de multe ori foarte mari și multe dintre aceste tarife nu au nici o justificare economică. Ele apasă foarte mult asupra bugetelor consumatorilor și agravează situațiile financiare deja critice [17].

Investiții și asigurări de viață și produse

Taxele și tarifele aferente investițiilor și asigurărilor de viață și a produselor includ taxele de negociere a produselor, taxe pentru costurile de achiziție și taxele de anulare anticipată. O problemă identificată în capitolul 2, în legătură cu aceste produse, este faptul că pot fi furnizate informații insuficiente clienților despre ele, inclusiv informații cu privire la ponderea primelor care

sunt atribuite mai degrabă la taxe decât la investiții. Mai mult decât atât, unele taxe pot fi disimulate sau netransparente. În consecință, consumatorii pot supraestima beneficiile financiare nete ale acestor produse după taxe și tarife, în special atunci când contractele sunt reziliate preliminar.

- În Germania, clauzele contractuale folosite de către asigurătorii de viață legate de taxele de anulare și costurile de încărcare a achizițiilor într-o formă de plată inițială premium erau gestionate ineficient de Curtea Federală Supremă de Justiție, deoarece aceste clauze îl puneau pe consumator într-un dezavantaj nepotrivit sau lipsit de transparență [18].

- În Finlanda, autoritatea de reglementare a găsit deficiențe în prezentarea prețului și în costurile de produse de asigurare cu capital variabil, în parte pentru că structura taxelor poate fi dificil de înțeles [19].

- Asigurarea de viață este de multe ori obiectul unui număr mare de plângeri din Republica Cehă, o problemă fiind costurile ascunse sub formă de taxe de negociere a produsului care se deduc la începutul ciclului de asigurare (și cu privire la care intermediarul nu îl informează de obicei pe consumator) [20].

- În Franța, investitorii în fonduri structurate au primit doar un capital garantat fără taxe de abonament la scadență [21].

- În Ungaria, consumatorii au plătit taxe pe care ei nu le-au putut anticipa în legătură cu produsele cu capital variabil, deoarece o societate a folosit o frazare neclară în termenii și condițiile contractuale [22].

- În Spania, au fost aplicate taxe în legătură cu produsele cu capital variabil, chiar dacă aceste taxe nu au fost prevăzute în contracte. Ca rezultat, clienții au primit la scadență mai puțin decât era de așteptat și, în unele cazuri, mai puțin decât investiția lor inițială [23].

- Conform Asociației Consumatorilor din Slovenia, cumpărătorilor de asigurare de viață le sunt promise profituri mari, dar nu sunt conștienți de taxele și pierderile potențiale în cazul în care decid să rezilieze prematur aceste contracte. Asociația notează, de asemenea, că produsele vândute sunt de multe ori cu cele mai mari rate de comisioane pentru vânzători [24].

- În Slovacia, potrivit rapoartelor anuale ale autorității de reglementare, între anii 2008 și 2012, taxele au inițiat de multe ori plângeri în piața de capital, sectorul de economisire de pensie suplimentară, și titlurile de valoare de piață. În ceea ce privește piața de capital, cele mai multe plângeri se bazau pe taxe de servicii, în sectorul de economisire suplimentară de pensii acestea erau taxele de retragere și de terminare a decontărilor, precum și pe piața valorilor mobiliare cele mai multe plângeri erau legate de taxele percepute pentru anularea conturilor de valori mobiliare [25].

Produse de credit cu rate ridicate de interes.

Împrumuturi payday/instant

Împrumuturile 'payday' și 'instant' au fost identificate ca potențial dăunătoare pentru consumatorii individuali de către autoritățile de reglementare, ABE și studiile anterioare pentru Comisie. Aceste formulare specializate pentru credite de consum implică, de obicei, sume relativ mici de împrumut pentru fiecare

împrumut, perioade de amortizare scurte (de exemplu, mai puțin de 3 luni), și rate ridicate ale dobânzilor. Bunăoară, ratele anuale ale dobânzilor la aceste credite se ridică la aproape 1000% în medie în Finlanda [26], în timp ce pe piața din Marea Britanie furnizorii de top percep APR de câteva mii de procente [27].

Împrumuturile sunt extrem de accesibile, atât în termene de cecuri de bonitate, care sunt adesea limitate și relaxate, cât și în ceea ce privește aspectele practice de obținere a creditului. De exemplu, creditele sunt adesea acordate prin mesaj textual sau pe internet, iar banii sunt împrumutați în timp foarte scurt, uneori în câteva minute. O altă caracteristică relevantă este că acest tip de credit este de obicei asigurat de intermediarii de credite nebancaire.

Împrumuturile payday/instant ale categoriei de produse includ așa-numitele 'împrumuturi SMS', care au devenit predominante în Finlanda și Suedia în jurul anului 2006, și 'Flitskrediet' (credit rapid), care a fost introdus în Olanda în 2007.

În unele țări din UE, valoarea remarcabilă a acestui tip de credit deținut de către consumatori a crescut dramatic în ultimii ani (și este în prezent relativ mare). De exemplu, în Finlanda, în ciuda faptului că împrumutul de credit instant este relativ nou, suma scadentă a fost de 320 mil. în anul 2011 [28].

Rapoartele și răspunsurile la anchetele de la autoritățile de reglementare și alte agenții oficiale din Finlanda, Țările de Jos (Olanda), Suedia și Regatul Unit identifică acest tip de credit ca un produs care poate provoca efecte dăunătoare pentru consumatori [29]. În plus, aceste credite sunt, de asemenea, identificate ca fiind problematice în diverse alte studii și investigații paneuropene: ABE a menționat împrumuturile rapide într-un raport recent la aspectele legate de protecția consumatorilor în Europa; un studiu pentru Comisie (Reifner și colab. 2010) a identificat împrumuturile SMS și payday ca produse care sunt deosebit de asociate cu costuri de credit ridicate și de prejudiciile cauzate consumatorului pe baza unei anchete a părților interesate și a experților din întreaga UE; și studiile au remarcat faptul că împrumuturile SMS provoacă probleme în unele țări din Europa de Est [30].

Potrivit autorităților din Finlanda, Suedia și Regatul Unit, costul ridicat al creditelor pe termen scurt, oferite persoanelor cu venituri mici și tinerilor, reprezintă o problemă deosebită [31]. Reifner și colab. (2010) raportează că informații similare au fost primite de la experții din Irlanda, Polonia, Letonia și Ungaria, și experți din Austria, Republica Cehă, Danemarca și Estonia au menționat produse cu dobânzi foarte mari ca „un conducător auto cu îndatorare excesivă”, cu expertul care citează în particular împrumuturile SMS.

- Rate ridicate ale nominalului de împrumut în rândul împrumuturilor payday/instant ale debitorilor. Acest lucru implică refinanțarea unui credit existent cu un credit nou de la același furnizor sau luarea unui alt împrumut pe termen scurt de la un alt furnizor. În Marea Britanie, debitorii care au solicitat ajutor de la consilierii de credit cu privire la împrumuturile payday au trecut, în medie, datorile lor de cel puțin patru ori, aproximativ unul dintre trei credite sunt plătite înapoi cu întârziere

sau deloc, și fluxurile de venituri ale furnizorilor depind, în mare măsură, de deținerea și refinanțarea creditelor. Oficiul britanic pentru comerț echitabil (UK-OFT), raportează, de asemenea, că firmele oferă consultanță dăunătoare prin încurajarea clienților lor să ia împrumuturi de la ei, deoarece acestea vor fi mai bine deservite cu un plan de rambursare [32].

- Referitor la problema de mai sus, poate fi menționat faptul că deseori mai multe credite sunt acordate unei singure persoane de diferiți furnizori. În Marea Britanie, unui consumator mediu care caută consiliere aproximativă pentru împrumuturi payday revin șase împrumuturi payday separate și, în ultimii patru ani, servicii de Consiliere pentru Cetățeni a avut o creștere de zece ori a ponderii clienților săi cu mai multe datorii care includ împrumuturi payday [33]. Conform anchetei răspuns a Federației finlandeze de Servicii Financiare, instanțele au raportat un nivel crescut de valori implicite de consum bazat pe un număr mare de împrumuturi mici, acordate de numeroși furnizori de servicii unei singure persoane. Unele dovezi sugerează că mulți debitori de împrumuturi payday recurg la astfel de formă de creditare, atunci când ei deja dețin asupra lor o datorie creditară destul de mare [34] și singura modalitate de a scăpa de cursa financiară este de a vinde o parte din activele lor (cum ar fi mașina) sau de a iniția un proces formal de reducere a datoriei (cum ar fi, de exemplu, falimentul).

- Utilizarea „autorității de plată continuă” (CAP), prin intermediul creditorilor de împrumuturi payday/instant pentru a lua în mod regulat bani din conturile debitorilor lor. Există dovezi din Marea Britanie în conformitate cu care acest aranjament de rambursare este utilizat în mod abuziv, deoarece CAP sunt explicate clienților vag și sunt utilizate atunci când nu sunt în interesul clientului (de exemplu, atunci când acestea ar fi mai bine servite de un plan de rambursare).

- Sunt oferite informații insuficiente debitorilor de către furnizorii de credite payday/instant. De exemplu, aceste firme furnizează informații insuficiente cu privire la riscurile de a lua astfel de împrumuturi, costurile de împrumut, consecințele de neachitare la termen, precum și termenii și condițiile [35].

- Există exemple de marketing înșelător și agresiv din partea creditorilor payday/instant. De exemplu, Agenția Suedeză a Consumatorilor a raportat campanii publicitare agresive orientate spre tinerii care nu înțeleg corect aceste împrumuturi ca fiind fiabile și sigure (în plus față de cele ușor accesibile), și OFT – Marea Britanie, a constatat că multe site-uri web fac afirmații că agenția este considerată a fi potențial înșelătoare [36].

- Aceste împrumuturi pot exploata prejudecățile comportamentale ale anumitor grupuri de consumatori. Întrucât economia tradițională se bazează pe o presupunere că consumatorii se comportă rațional (ceea ce înseamnă că ei ar accepta un credit numai în cazul în care aceasta este în interesul lor), economia comportamentală identifică diverse distorsiuni care determină indivizii să acționeze irațional (și să ia decizii care nu sunt în interesul lor), inclusiv supraoptimismul care poate determina consumatorii să subestimeze consecințele negative ale unui împrumut. Există unele dovezi că ast-

fel de prejudecăți pot fi exploatate în special la un cost foarte înalt, credite pe termen scurt. Spre exemplu, Atanasio și colab. (2008), după cum este citat în Reifner și colab. (2010), găsește că consumatorii cu venituri mici sunt extrem de insensibili la nivelurile privind ratele dobânzilor, și așa pot accepta credite chiar și în condiții care înseamnă că aceasta nu este în interesul lor.

- În mod similar, stimulentele creditorilor pot fi distorsionate prin caracteristicile pieței de împrumuturi payday/instant, și anume, nominalul ridicat peste prețuri și utilizarea în comun a autorităților de plată continuă descrise *supra*. OFT din Marea Britanie remarcă faptul că aceste caracteristici pot încuraja creditorii să extindă creditele consumatorilor care nu își pot permite să le ramburseze pentru prima dată în mod real.

Efectele dăunătoare ale acestui tip de credit pot fi foarte importante pentru consumatori:

- Aceste împrumuturi au contribuit la o creștere semnificativă a restanțelor și valorilor implicite. De exemplu, în Finlanda împrumuturile instant au contribuit, în mod semnificativ, la creșterea numărului de intrări de incapacitate de plată, în special pentru tineri și cei care au deja probleme grave de creanță. Numărul de intrări de incapacitate de plată a crescut de la aproximativ 400.000 în 2005 la 1,7 mil. în 2012 (aproximativ 350.000 de persoane) și instanțele au raportat un nivel crescut de consum implicit din cauza mai multor împrumuturi mici acordate persoanelor fizice unice [37]. În Marea Britanie sfaturi de caritate cu privire la datorii raportează un număr tot mai mare de vizitatori care dețin împrumuturi payday. Pentru Serviciul de Consultanță a cetățenilor, împrumuturile payday au reprezentat 1% din vizite în 2010 și 10% în 2012 [38]. Definierea implicită că un client nu va menține termenele acordului lor, de exemplu, faptul că nu vor rambursa împrumutul la timp sau deloc, datele furnizate de 21 de creditori payday din Marea Britanie au relevat o rată medie implicită de 20% în 2011/12 [39].

- Aceste împrumuturi au dus la pagube semnificative pentru înregistrările de credit ale persoanelor și, prin urmare, au consecințe pe termen lung pentru acești consumatori în ceea ce privește capacitatea lor de viitor de a accesa credite și de a beneficia de produse și servicii financiare [40].

- Împrumuturile payday/instant pot fi deosebit de dăunătoare pentru anumite grupuri, și anume, tineri și cei care au deja probleme grave de creanță. Dificultățile financiare ale consumatorilor pentru care deja se confruntă cu acestea sunt adesea exacerbate, atunci când aceste împrumuturi sunt oferite [41]. Potrivit unui studiu din 2006 desfășurat în Irlanda, după cum este citat de Reifner și colab. (2010), „patru din 10 persoane cu bunăstarea socială se află în strânsoarea cămătarilor, care percep rate de dobânzi la fel de mari încât ajung la cifra de 188 la sută”, și în conformitate cu răspunsul anchetei al Ombudsmanului finlandez financiar, acest tip de credit cu ușurință „distruge” finanțele „slabe” ale consumatorilor. În Finlanda și Suedia autoritățile au identificat că aceste împrumuturi sunt deosebit de dăunătoare pentru tinerii consumatori [42], și Autoritatea suedeză a consumatorilor a raportat că campanii-

ile de marketing țintesc de fapt acest grup, precum și cele care sunt vulnerabile din punct de vedere financiar [43].

Cardurile de credit

Cardurile de credit sunt o formă de „credit rotativ”, deoarece consumatorul nu trebuie să ramburșeze suma datorată utilizată într-un număr fix de plăți. În general, creditorul oferă o rezervă de credit limitat consumatorului, care răsplătește suma utilizată în conformitate cu condițiile convenite în contractul de credit. Mecanismele de rambursare includ rambursarea în mod regulat a unui anumit procent din suma restantă, plata regulată a dobânzilor cu rambursarea creditului la sfârșitul duratei de viață a contractului, sau rambursările cu regularitate predeterminată fixă (de exemplu, în fiecare lună a contractului acordat).

Înainte de criza financiară recentă, piața cardurilor de credit a înregistrat o creștere substanțială. Numărul de carduri emise cu funcție de credit doar în UE27 a crescut cu aproximativ 14,4 mil. în 2006-2008 – o creștere de 11,4%. După atingerea unui nivel maxim de peste 141,5 mil. în 2008, numărul de astfel de carduri emise a scăzut cu 17,0% în perioada 2008-2012 [44].

Marea Britanie este principalul contribuitor la numărul de carduri emise în UE, reprezentând mai mult de jumătate din totalul lor în 2012, urmată de Franța care reprezintă un sfert din total [45]. Mai mult decât atât, datele de la Asociația britanică a Bancherilor lansată în iulie 2013 arată că aproximativ 56,8 mld. GBP de credit rămân restante în piața cardurilor de credit în Marea Britanie [46].

Rapoartele și răspunsurile anchetei de la autoritățile de reglementare și alte agenții oficiale identifică cardurile de credit ca fiind un produs care poate provoca efecte dăunătoare pentru consumatori. Mai mult decât atât, a 8-a ediție a Tabloului de bord al pieței de consum evidențiază preocupări asupra funcționării pieței de credite, pieței de credite și carduri de credit, deoarece se situează pe locul al 19-lea din 30 de piețe de servicii din UE în ansamblu, în ceea ce privește modul de funcționare bună pentru consumatori [47].

Problemele particulare și problemele invocate în legătură cu acest tip de produs financiar sunt:

- Ratele ridicate ale dobânzilor la cardurile de credit au fost identificate ca provocând dificultăți financiare pentru consumatorii din UE în diverse rapoarte și studii paneuropene. Părțile-cheie interesate și experții din întreaga Europă care au fost chestionați, în baza unui studiu de Reifner și colab. (2010), au evaluat cardurile de credit ca a doua formă cea mai problematică de creditare (după împrumuturile SMS). Aceasta este susținută de Asociația greacă de Protecție a Consumatorilor (KEPKA), care au citat în răspunsul lor la anchetă rate mari de interese la cardurile de credit ca o cauză de efecte dăunătoare asupra consumatorilor.

- Complexitatea crescândă a termenelor și condițiilor din contractele de carduri de credit, în special în ceea ce privește ratele, a crescut potențialul impactului negativ asupra consumatorilor individuali. Ca răspuns la sondajul nostru, autoritatea de reglementare română a subliniat că lipsa de reglementări adecvate și nivelul scăzut de alfabetizare fi-

nanciară în rândul consumatorilor a dus la cazuri de „supraîndatorare”.

- Cardurile de credit, precum și cardurile de debit, s-au confruntat cu un control asupra comisioanelor interbancare ridicate. Aceste taxe sunt plătite de către întreprinderile băncilor, atunci când tranzacțiile de manipulare sunt efectuate de către consumator utilizând cartea sa de credit. Comisioanele interbancare ridicate se transmit în mod indirect consumatorilor prin costuri de vânzare cu amănuntul mai mari de la întreprinderi. Acest lucru a fost identificat de Comisia Europeană și ea intenționează să stabilească limite pentru aceste taxe care sunt în curs la momentul raportării [48].

- Consumatorii au invocat, de asemenea, îngrijorarea lor cu privire la lipsa de claritate referitor la anumite aspecte ale contractelor de credit. În special, Raportul anual din 2012 al Ombudsmanului financiar belgian observă că prezența unei relații tripartite între consumator, bancă în calitate de intermediar, și compania de finanțare a provocat dificultăți în liniile finale de creditare, deoarece consumatorii nu erau conștienți de această procedură [49].

- Vânzarea legată de carduri de credit și la alte produse a devenit, de asemenea, o problemă. De exemplu, Banca Națională a Cehiei a raportat că consumatorilor li s-au emis carduri de credit, fără ca aceștia să știe atunci când achiziționau produse, ceea ce a dus la depunerea a numeroase plângeri [50].

Principalul impact dăunător al cardurilor de credit pentru consumatori a fost posibilitatea de datorie tot mai mare/problematică, care a apărut, în principal, datorită complexității tot mai mari a produsului și nivelului scăzut de cultură financiară din partea consumatorilor.

Creditele de consum

Creditele de consum sunt o formă comună de credit [51] de consum, care intră sub incidența Directivei privind creditele de consum în UE [52]. În general, această formă de credit este oferită consumatorului în baza unui acord care specifică suma totală scoasă și metoda de rambursare. În special, aceasta nu este direct legată de achiziționarea oricărui bun și/sau serviciu special.

În ultimii ani, diferite state membre au ridicat mai multe probleme în legătură cu aceste produse:

- În Lituania, Consiliul de Protecție a drepturilor consumatorilor a raportat reclamațiile consumatorilor cu privire la ratele extrem de ridicate ale dobânzilor la creditele de consum, care au crescut dificultatea de a achita creditele, precum și dăunând potențial finanțelor cu caracter personal ale consumatorilor [53]. Reifner și colab. (2010) furnizează informații cu privire la ratele dobânzilor pentru produsele de credit pentru consumatorii cu scadențe diverse în diferite state membre ale UE. Pentru creditul de consum cu o rată variabilă pentru 1 an, rata de interes mediu în Lituania este raportată a fi de 13,9%, fiind mai mică decât în alte cinci state membre, și anume, în Bulgaria, Republica Cehă, Ungaria, Letonia și România. Preocupări similare au fost, de asemenea, menționate de către Asociația de Protecție a consumatorilor din Grecia, ca răspuns la sondajul nostru.

- Au apărut alte situații problematice ca urmare a diferitelor taxe ce țin de creditele de consum. În 2011,

un număr mare de consumatori din Germania și-au expus nemulțumirea cu privire la perceperea de taxe administrative de manipulare privind împrumuturile personale. Un tribunal regional a conchis că aceste taxe sunt inadmisibile [54]. În Croația, o bancă a perceput taxe excesive pentru un avertisment referitor la rambursarea datoriilor la creditele de consum și a trebuit să le compenseze consumatorilor [55]. Organul lituanian de protecție a consumatorilor a primit plângeri care au legătură cu acțiunile băncilor atunci când consumatorii încearcă să facă o rambursare anticipată a împrumuturilor lor. Băncile au solicitat consumatorilor să compenseze pierderile pe care acestea le vor suporta ca urmare a rambursării anticipate; deși nu a existat nici termen cu privire la o astfel de taxă în acordul de împrumut. După o anchetă, s-a constatat că taxele legate de rambursarea anticipată au fost ambigue și netransparente [56].

Aceste aspecte specifice și problemele cu care se confruntă consumatorii cu credite personale au un potențial impact dăunător. În principal, consumatorii întâmpină dificultăți crescute în încercarea de a rambursarea datoriile și, în unele cazuri, e posibil să plătească mai mult de ceea ce a fost convenit în contractul de credit. Acest lucru a avut, de asemenea, un impact potențial negativ la înregistrarea lor de creditare, care este probabil să provoace probleme în cazul în care aceștia doresc să împrumute în viitor. În alte cazuri, motivația de a efectua o rambursare anticipată a creditelor a lipsit din cauza existenței unor taxe pentru a acoperi pierderile realizate de furnizorul de împrumut.

Economii, investiții și produse de pensii cu randamente mai mici decât cele așteptate.

Consumatorii primesc de multe ori doar o mică parte din suma așteptată a o primi de la produsele de investiții. Ocazional, acest lucru se datorează faptului că produsul a fost vândut incorect în vreun fel, ceea ce înseamnă că consumatorul nu era conștient de riscurile asumate. În unele cazuri, consumatorii pierd în mod neașteptat o parte sau toate investițiile inițiale, atunci când ei au crezut că capitalul lor a fost garantat.

Deoarece consumatorii planifică finanțele lor viitoare bazate pe rambursări, sperate a le obține din investițiile lor, produsele de investiții care sunt livrate într-un volum mai mic decât returnările așteptate, sau se reduc la pierderea neașteptată de capital, ceea ce poate avea un impact dăunător grav.

Cel mai mare risc de perturbare apare atunci când produsele relativ complexe sunt vândute la investitori cu experiență proastă. Exemplele identificate în statele membre se referă la obligațiunile perpetue, produsele structurate, obligațiunile convertibile, obligațiunile mixte/produse de asigurare, obligațiuni de capitaluri proprii, titluri de valoare CDO, și derivate pe rata dobânzii:

- În Belgia, consumatorii care au cumpărat în 2004 și 2005 nu au obținut randamentul așteptat ca urmare a crizei financiare. În mai multe cazuri, clienții au primit înștiințări și informații insuficiente, înainte de aceste investiții și mulți dintre ei nu știau că obligațiunile au fost perpetue [57].

- În Spania, consumatorilor cu depozite structurate li s-au plătit interese mai frecvent decât era de așteptat și

nu au putut recupera depozitele lor pe termen scurt (pe care ei nu le puteau anticipa ca urmare a informațiilor incomplete furnizate de ei) [58]. În plus, investitorii spanioli, de asemenea, au pierdut 300 mil. de euro de la schemele de plasament colectiv, ca urmare a prăbușirii Lehman Brothers [59].

- În Franța, consumatorii care au investit în fondurile structurate în 2001 și 2002, fără a fi conștienți de riscurile asumate, au obținut doar un capital garantat fără taxe de abonament la scadență, aproximativ jumătate din ceea ce se aștepta în baza promisiunilor făcute [60].

- În Italia, consumatorii care au investit într-o legătură „obligatorie convertibilă”, emisă de o anumită bancă, au pierdut sume importante pentru investițiile lor, atunci când prețul social al băncii a scăzut. Potrivit unei asociații a consumatorilor, clienții nu au fost asigurați cu informații suficiente cu privire la acest produs complex.

- În Irlanda, obligațiuni cu o asigurare „de jur împrejur” (așa-numitele „obligațiuni ISTC”) în valoare de aproximativ 40 mil. de euro, care au fost vândute investitorilor de retail și cooperativelor de credit au devenit fără valoare, atunci când instituția financiară de suport s-a prăbușit [61].

- În Lituania, clienții unei anumite bănci, care au investit într-un sistem complex ce implică legături de capitaluri proprii, au suferit pierderi semnificative în valoare totală de 100 mil. de litas (aproximativ 30 mil. de euro). Potrivit unui tribunal, banca a majorat așteptările nerealiste în rândul clienților prin prezentarea investiției cât mai profitabile în toate privințele [62].

- În Finlanda, consumatorii care au investit în CDO-valori mobiliare (așa-numita „legătura Mermaid”), au susținut că produsul a fost comercializat în calitate de capital garantat, atunci când, în realitate, ei au pierdut capitalul [63]. Conform rapoartelor mass-media, circa 1.500 de investitori a pierdut un total de 140 mil. de euro de la investirea în aceste obligațiuni [64].

- În Danemarca, consumatorii (primari) care au investit într-un derivat al ratei dobânzii (care au mizat pe răspândirea dintre rata dobânzii la titlurile de stat daneze și obligațiunile credit ipotecar) au pierdut în jur de 85% din capitalul lor. DFSA a constatat că materialul de marketing nu descrie profilul de risc al acestui produs în mod corespunzător.

În plus, consumatorii danezi, de asemenea, au suferit pierderi importante din investițiile lor în „Scandinottes” (un tip de CDO), ca urmare a prăbușirii unor bănci daneze. Potrivit DFSA, aceste produse au fost vândute neconform investitorilor de retail [65].

- În Austria, investitorii în „obligațiuni-bulgăre de zăpadă” au fost blocați cu ratele dobânzilor la zero în baza unor clauze contractuale specifice. Alte clauze au acordat instituțiilor dreptul de a rezilia aceste contracte, în timp ce deținătorii de obligațiuni au fost legați pentru mai mulți ani. Curtea Supremă din Austria a decis că aceste termene au fost ilegale [66].

- În Lituania, consumatorii care au achiziționat obligațiuni emise de banca Snoras au pierdut investițiile lor atunci când banca a devenit insolubilă din cauza presupusei fraude și deturnării de active [67].

Concluzii

Retail banking-ul este o piață extrem de competitivă. Majoritatea oamenilor au nevoie de aceste servicii și, de regulă, ei analizează piața pentru a găsi banca ce oferă cele mai avantajoase stimulente, rate, oferte, dar și siguranță. Retail banking oferă posibilitate consumatorilor să plaseze toate conturile lor la o singură bancă, ceea ce este și foarte confortabil datorită conlucrării cu o singură instituție financiară și economisirii efortului și timpului pierdut. Băncile oferă o gamă foarte variată de servicii, de aceea acestea se străduie să creeze un ghișeu unic pentru a crește loialitatea clienților și pentru a se asigura cu un flux constant de clienți. În Republica Moldova, ghișeu unic pentru retail banking este Departamentul persoane fizice, situat în majoritatea filialelor băncilor comerciale.

Extinderea serviciilor bancare și modernizarea acestora oferă, de asemenea, mai multe oportunități pentru bancă de a crea profit, dar și de a oferi produse competitive pe piață. Din punctul de vedere al consumatorilor, aceasta este foarte avantajos datorită micșorării prețurilor și creșterii calității produselor bancare bazate pe competiție directă. Băncile pot concura privind ratele dobânzilor, oferirea unor servicii gratis, precum ar fi *internet-banking* sau *mobile banking*. Unele dintre ele chiar oferă stimulente speciale pentru clienții ce trec la banca de la rivali, precum ar fi bonusurile acordate la transferul de fonduri de la banca rivală pentru crearea unui cont nou.

Retail bankingul poate crea relații profesionale între client și bancă care pot dura o viață întreagă și chiar pot fi transmise din generație în generație. Băncile, de regulă, își răsplătesc clienții pentru loialitate prin bonusuri, reduceri, premii pentru întrebuințarea produselor sale, scutiri sau chiar servicii gratuite.

Conform datelor oficiale ale BNM pentru semestrul I al anului 2013, s-au aflat în circulație 1.086.754 de carduri bancare, 9.984 de POS-uri și 986 de bancomate. Numărul cardurilor bancare continuă să crească an de an, ceea ce arată o creștere benefică a industriei retail și o creștere eficientă împotriva evaziunilor fiscale. Majoritatea bancomatelor sunt concentrate în cele mai mari orașe ale țării, iar unele sate și localități au acces la bancomate doar la câțiva km de ei. Soluția utilizată de băncile comerciale este retragerea banilor prin POS terminale la agențiile băncilor sau la oficiile poștale. Aceste metode primare pentru lumea contemporană accentuează doar o industrie retail slab dezvoltată.

Comparativ cu retail banking-ul țărilor din UE, industria retail din Republica Moldova este deocamdată în prag de dezvoltare. Tehnologiile noi bancare din Republica Moldova au rămas ani în urmă, chiar față de vecinii noștri.

Băncile comerciale din Republica Moldova nu par să fi creat o strategie clară pentru dezvoltarea industriei retail. Majoritatea profiturilor câștigate de bănci sunt din industria corporativă, de aceea acestea acordă puțină atenție și efort clienților retail. Pentru o serie de piețe care sunt slab avansate tehnologic, cum ar fi cea a Republicii Moldova, o influență foarte mare în definitivarea unei strategii de dezvoltare va avea organizarea unor evenimente de impact la marele public ce ține de

educarea financiară a populației și de prezentarea tehnologiilor și avantajelor pe care acestea le pot avea în viața cotidiană.

La moment cele mai mari bănci locale se află în proces de transformare și adaptare la retail banking implementând tehnologii standardizate la cele europene. Pentru a se adapta noilor cerințe de pe piață și pentru a perfecționa calitatea produselor și serviciilor bancare, băncile trebuie să plaseze investiții costisitoare. În Republica Moldova, industria retail banking mai este în prag de dezvoltare, din cauza lipsei unei strategii clare de dezvoltare, a educației financiare a cetățenilor de rând, a insuficienței tehnologiilor noi, produselor și serviciilor standardizate la cele europene.

Referințe:

1. Banca Mondială, Departamentul de Dezvoltare a Sectorului Privat și Financiar, Europa și Asia Centrală. *CROAȚIA – Revizuirea de diagnosticare pentru Protecția Consumatorilor și Alfabetizarea financiară*. Vol. II: Comparatie împotriva Bunelor Practici. Februarie 2010.
2. Banca Națională croată. *Rjesenje o prihvatu mjera, uvjeta i rokova poduzetnika Privredna Banka Zagreb d.d.* (Soluție privind acceptarea de măsuri condiții și termene limită de la antreprenorul Privredna Banka Zagreb), 2013.
3. Documente de la Instanța de judecată: Oberlandesgericht Dresden (2011). 8 U 562/11.
4. Verein für Konsumenteninformation (2012), Bericht zur Lage der Konsumentinnen, 2009-2010.
5. Documente de la Instanța de judecată: Oberlandesgericht Graz (2010). 3 R 183/09w; Handelsgericht Wien (2010). '22 Cg 11/10 a.
6. Sursă de presă <http://www.sostariffe.it/news/2010/04/10/bankitalia-blocca-american-express-e-diners/>.
7. Raport Final al Revizuirii Conformității de creditare a OFT Payday.
8. Comisia Națională a Protecției Drepturilor Consumatorului. *Revizuirea anuală a reclamațiilor consumatorilor*, 2009.
9. Banco de España (2011). *Raportul anual al serviciului de reclamații Banco de Espana*.
10. Bundesanstalt für Finanzaufsicht (2011). Raport anual 2010.
11. Decizia Curții: Bundesgerichtshof (2011). IV ZR 199/10.
12. Bundesanstalt für Finanzaufsicht, 2013; Focus Bani Online, 2012.
13. Deciziile Curții: Bundesgerichtshof (2012a). Urteil AZ XI ZR 500/11; Bundesgerichtshof (2012b). Urteil XI ZR 145/12.
14. Banca Națională croată (2011). *Cercetare privind mobilitatea consumatorilor în piața bancară pentru conturile curente*.
15. Banca Centrală a Irlandei (2011). *O revizuire a taxelor personale de cont curent*.
16. Consum Logement și Cadre de Vie.
17. Răspunsul Anchetă a CLCV.
18. Curtea Supremă Federală Germană de Justiție (2012). *Bundesgerichtshof zur Unwirksamkeit von Klauseln in Lebens- und Rentenversicherungsverträgen*.
19. Autoritatea de Supraveghere Financiară finlandeză. *Raportul anual din anul 2010*.
20. Banca Națională a Cehiei. *Raportul de Supraveghere a Pieței Financiare 2011*.
21. Autoritatea Franceză a Ombudsmanului pe Piețele Financiare. *Raportul Anual (Rapport annuel du Médiateur) din anul 2008 și 2009*.
22. Autoritatea de Supraveghere Financiară maghiară. *Raportul Riscului Protecția Consumatorilor din anul 2010/II*.
23. Direcția Generală de Asigurări și Pensii spaniolă. *Seguros y fondos de pensiones: Informe anual del servicio de reclamaciones* (Raportul anual al serviciului plângerilor), 2009.
24. Informațiile furnizate de Asociația Consumatorilor din Slovenia prin e-mail.

25. Banca Națională a Slovaciei (Národná banka Slovenska). *Rapoarte anuale din 2008-2012*.
26. Comitetul Finlandez al Comerțului (2012). *Talousvaliokunnan mietintö 15/2012 vp* (Raportul Comitetului de Finanțe 15/2012 vp).
27. <http://www.thisismoney.co.uk/money/cardsloans/article-2345670/Wonga-pushes-typical-APR-5-853-cent--says-borrowers-pay-payday-loans.html>.
28. Raportul Comitetului Finlandez al Comerțului (2012). *Talousvaliokunnan mietintö 15/2012 vp* (Raportul Comitetului de Finanțe 15/2012 vp).
29. Împrumuturile payday în Marea Britanie vor fi reglementate de Autoritatea de Conduită Financiară a Regatului Unit (FCA) începând cu anul 2014 și, în conformitate cu noul regim de reglementare, raporturile cu privire la împrumuturi vor fi limitate la 2, tentativele unui creditor de a utiliza o autoritate de plată continuă pentru a achita un împrumut vor fi limitate la 2, informațiile cu privire la cazul cum este posibil de a obține consiliere, datoriile urmează să fie acordate pentru un debitor care deține un împrumut și trebuie să fie afișate avertismente clare pe toate reclamele și promoțiile împreună cu mai multe informații cu privire la datorii (Comunicat de presă al FCA din 3 octombrie 2013). În plus, ca fel ca toți furnizorii de credit, creditorii payday vor trebui să întreprindă verificări cu privire la accesibilitate pentru a se asigura că doar consumatorii care își pot permite un împrumut pot obține un împrumut. Mai mult decât atât, FCA va acorda împuternicirea de a limita costul creditelor payday (Comunicat de presă a Trezoreriei Majestății Sale din 25 noiembrie 2013).
30. Saare și colab. (2010) scriu că „Împrumuturile SMS s-au dezvoltat într-o problemă socială de escaladare în Estonia”, citând avertismentele din partea Autorității de Supraveghere Financiară din Estonia și ale Consiliului de Protecție a consumatorilor.
31. Raportul Comisiei Finlandeze de Comerț (2012). *Talousvaliokunnan mietintö 15/2012 vp* (Raportul Comitetului de Finanțe 15/2012 vp); Răspunsul anchetei de la Ombudsmanul financiar finlandez; Biroul din Marea Britanie de comercializare echitabilă (2013). *Raport Final de Opinie Privind Respectarea Creditării Payday*; Agenția Suedeză a Consumatorilor (Konsumentverket) (2008). *Analiza Dezvoltării în domeniul Consumului (Analys av utvecklingen inom konsumentområdet)*.
32. *Ibidem*.
33. Biroul din Marea Britanie de comercializare echitabilă (2013). „Raport Final de Opinie Privind Respectarea Creditării Payday”.
34. Vezi Serviciul de Consultanță în domeniul Surselor de Bani (2013).
35. Agenția Suedeză a Consumatorilor (Konsumentverket) (2008). *Analiza Dezvoltării în domeniul Consumului (Analys av utvecklingen inom konsumentområdet)*; Biroul din Marea Britanie de comercializare echitabilă (2013). *Raport Final de Opinie Privind Respectarea Creditării Payday*; Banca Mondială (2009). *România: Revizuirea de diagnosticare pentru Protecția Consumatorilor și Inițiere în domeniul financiar*. Vol. I. Constatări-cheie și recomandări.
36. Agenția Suedeză a Consumatorilor (Konsumentverket) (2008). *Analiza Dezvoltării în domeniul Consumului (Analys av utvecklingen inom konsumentområdet)*; Biroul britanic pentru comerț echitabil (2013). *Raportul privind împrumuturile payday*; „Raportul Final a Opiniei privind Respectarea Creditării Payday”.
37. Raportul Comisiei Finlandeze a Comerțului (2012). *Talousvaliokunnan mietintö 15/2012 vp* (Raportul Comitetului de Finanțe 15/2012 vp); Răspunsul anchetei de la Federația finlandeză de Servicii financiare.
38. Biroul britanic pentru comerț echitabil (2013). *Raportul Final al Opiniei privind Respectarea Creditării Payday*.
39. Anexa A – Constatări cantitative, Biroul britanic pentru comerț echitabil (2013). *Raportul Final al Opiniei privind Respectarea Creditării Payday*.
40. Agenția Suedeză a Consumatorilor (Konsumentverket) (2008). *Analiza Dezvoltării în domeniul Consumului (Analys av utvecklingen inom konsumentområdet)*; Raportul Comisiei Finlandeze a Comerțului (2012). *Talousvaliokunnan mietintö 15/2012 vp* (Raportul Comitetului de Finanțe 15/2012 vp).
41. După cum se menționează de către OFT Marea Britanie în raportul său privind împrumuturile payday 2013. *Raportul Final al Opiniei privind Respectarea Creditării Payday*.
42. Comitetul Finlandez al Comerțului (2012). *Talousvaliokunnan mietintö 15/2012 vp* (Raportul Comitetului de Finanțe 15/2012 vp); Swedish Consumer Agency (Konsumentverket) (2008). *Analysis of Development within the Field of Consumption (Analys av utvecklingen inom konsumentområdet)*.
43. Agenția Suedeză a Consumatorilor (Konsumentverket) (2008). *Analiza Dezvoltării în domeniul Consumului (Analys av utvecklingen inom konsumentområdet)*.
44. Plăți și sistemele de decontare Statistică, ECB.
45. *Ibidem*.
46. BBA (iulie 2013) – Piața cardurilor de credit. <http://bba.org.uk/statistics/article/july-2013-credit-card-market/credit-card-market/>.
47. Comisia Europeană (2012). *Tablou de bord al piețelor de consum – elaborarea piețelor de lucru pentru consumatori*. Ed. 8-a, decembrie.
48. Comisia Europeană (2013). *Considerații introductive cu privire la propunerea pentru regulamentul pentru comisioanele interbancare pentru carduri, Internet și plățile mobile*. Conferință de presă comună sub conducerea comisariatului Barmier, responsabil pentru piața internă și servicii. Bruxelles, 24 iulie 2013.
49. Biroul Mediatorului Financiar din Belgia. *Rapoarte anuale din 2011*.
50. Esker Maroni Banka. *Raport de Supraveghere a Pieței Financiare 2009*.
51. Creditul de consum este un împrumut nesecurizat pentru gospodăria, altul decât creditele ipotecare și alte împrumuturi obținute în vederea achiziționării sau îmbunătățirii unei proprietăți.
52. Pentru o imagine de ansamblu a punerii în aplicare a directivei privind creditul de consum în UE, a se vedea Parlamentul European (2012b).
53. Consiliul Național de Protecție a Drepturilor Consumatorilor. *Revizuirea anuală a reclamațiilor consumatorilor, 2009*.
54. Oberlandesgericht Dresden, 2011.
55. Banca Națională Croată. *Rjesenje o prihvatnu mjera, uvjeta i rokova poduzetnika Privredna banka Zagreb d.d.*
56. Consiliul Național de Protecție a Drepturilor Consumatorilor. *Revizuirea anuală a reclamațiilor consumatorilor, 2011*.
57. Biroul Mediatorului Financiar din Belgia. *Rapoarte anuale din anul 2011*.
58. Serviciul de Reclamații al Banco de España. *Raport anual 2009*.
59. Comisia Națională a Piețelor de Valori (Comisión Nacional del Mercado de Valores). *Raportul anual cu privire la piețele de valori mobiliare și performanțele lor 2008 („Informe anual sobre los mercados de valores y su actuación 2008)*.
60. Autoritatea franceză a Piețelor Financiare a Ombudsmanului. *Rapoarte anuale (Rapport annuel du Médiateur) anul 2008 și 2009*.
61. Servicii financiare Irlandeze ale Ombudsmanului (2009). *Raportul anual din anul 2008*.
62. Descrierea acestui caz este trasată în mai multe povestiri de presă: <http://www.ve.lt/naujienos/ekonomika/ekonomikos-naujienos/teismas-patvirtino-dnb-banko-rekomendacijomis-investuotojams-padarytos-zalos-pagristuma-987570/>; <http://vz.lt/article/2013/3/25/dnb-norvegijoje-pralaimėjo-byla-del-platintu-obligacijų>; http://www.sazininga.bankininkyste.lt/lt/pranesimai-dvi_sva_rbios_nutartys.html.
63. Autoritatea de Supraveghere Financiară din Finlanda. *Raportul anual din anul 2009*.
64. <http://www.talouselama.fi/sijoittaminen/ei+se+ollut+nordean+vika/a2071444>.
65. Răspunsul Anchetă al Autorității de Supraveghere Financiară daneză.
66. Verein für Konsumenteninformation (principala organizație a consumatorilor din Austria) (2012). *Bericht zur Lage der KonsumentenInnen 2009-2010*.
67. Raportul Internațional Monetar al Fondului Țării nr. 13/081 (2013). *Republica Lituania - 2013 Articolul IV. Consultație*.

Recenzent:
Gheorghe AVORNIC,
 doctor habilitat în drept, profesor universitar

UNELE CONSIDERAȚII PRIVIND ORGANIZAREA ȘI FUNCȚIONAREA TRIBUNALULUI DE CHIȘINĂU

*Oxana CHISARI-LUNGU,
magistru în drept, lector universitar (USM)*

Reforma judecătorească din a doua jumătate a secolului al XIX-lea din Basarabia a avut ca principal scop modernizarea organelor judecătorești și a principiilor de realizare a justiției. Această reformă a constituit un pas înainte în coraportarea organelor judecătorești la relațiile sociale noi apărute în acea perioadă, deși parțial a păstrat caracterele perioadei precedente. În articol ne vom referi la noile instanțe judecătorești și, în special, la funcționarea Tribunalului de Chișinău.

Cuvinte-cheie: tribunal; instanță de judecată; Curte de Apel; senat; Regulamentul privind organizarea judecătorească; judecător; litigiu; dosar penal; procuror; litigiu civil.

* * *

Since the second half of the XIX th century the judicial reform from Basarabia was mainly aimed to modernize the judicial organs and the principles of achieving justice. This reform was a step forward of Judicial bodies co-report to social relations emerging in that period, although partially preserved characters of the preceding period.

In this article we will refer to the new courts and in particular the functioning of the Court of Chisinau.

Keywords: Tribunal; Court; Court of Appeal; Senate; Rules on judicial organization; Judge; litigation; criminal proceeding; prosecutor; civil litigation.

Fiind parte componentă a Imperiului Rus încă din 1812, Basarabia a fost supusă necesității de realizare a reformei judecătorești din cauza multiplelor schimbări sociopolitice care aveau loc pe teritoriul Imperiului Rus.

În urma realizării acestei reforme în Basarabia, s-au format două tipuri de instanțe judecătorești:

1. judecătorii generale;
2. judecătorii locale [1].

În calitate de instanțe judecătorești generale putem evidenția Tribunalul de Chișinău¹ (care activează pe lângă Curtea cu jurați) și Curtea de Apel [2]. La rândul lor, instanțele judecătorești locale sunt reprezentate de judecătoriile de împăcare și Congresul județean al judecătorilor de împăcare.

Senatul apare ca instanță superioară de casație pentru toate tipurile de instanțe judecătorești.

Din cele menționate anterior, în calitate de instanță judecătorească generală pot fi evidențiate și tribunalele. Drept bază legală a formării acestor instanțe a servit Regulamentul privind organizarea judecătorească din 1864, și anume, art. 77-80.

După structură, tribunalele erau clasificate în patru ranguri:

- a) Tribunalele de rangul întâi activau în capitale și erau formate din șase departamente.
- b) Tribunalele de rangul doi erau formate din trei departamente.
- c) Tribunalele de rangul trei erau formate din două departamente.
- d) Tribunalele de rangul patru nu erau împărțite în departamente [3].

Regula generală de constituire a tribunalelor era ca în fiecare regiune să se formeze minimum câte unul; În calitate de indiciu de bază al stabilirii numărului de tribunale în fiecare gubernie a servit densitatea populației și așezarea geografică, și numărul de dosare examinate anterior în acea gubernie. Ținându-se cont de aceste indicii, adică de numărul populației și suprafața de 468 de verste pe care era amplasată Basarabia, procurorul

Basarabiei Artimovski-Gulac propunea de a se înființa două tribunale:

- Tribunalul de Chișinău trebuia să activeze pentru patru județe: Chișinău, Akkerman, Bender și Orhei;
- Tribunalul de Bălți trebuia să activeze pentru trei județe: Bălți, Soroca și Hotin [4].

Din păcate, la momentul stabilirii numărului total de tribunale pentru întregul imperiu, nu s-a ținut cont de acele propuneri ale procurorului guberniei și la 20 decembrie 1869 a fost fondat Tribunalul de Chișinău, care era considerat de primul nivel, fiindcă era deschis în capitală și era unicul pentru Basarabia. Tribunalele de rangul doi, trei și patru puteau activa doar în guberniile unde erau formate mai multe tribunale. Tribunalul de Chișinău a fost format din 6 departamente: 3 departamente judecau cauzele civile, 2 departamente – cauzele penale, 1 departament – cauzele administrative. Tribunalul de Chișinău era condus de către un președinte, care concomitent avea în gestiune un departament.

Se practica transferul judecătorilor dintr-un departament în altul.

Deschiderea Tribunalului de Chișinău, precum și a altor instanțe de judecată din Basarabia, prevăzute de noile regulamente ale instanțelor judecătorești, a fost încredințată președintelui Curții de Apel din Odesa, Șahmatov [5].

În literatura presovietică rusă și în cea sovietică a fost exprimată o opinie favorabilă unanimă asupra caracterului reformei judecătorești din Imperiul Rus, promovată în conformitate cu Regulamentele judiciare din 1864.

Deși regimul politic al Imperiului Rus era unul autoritar, puterea supremă legislativă și cea executivă se concentra în mâinile țarului, în Imperiu nu era promovat principiul separației puterilor, totuși Regulamentele judiciare din 1864 au instituit independența justiției, prin aceasta înțelegându-se, în primul rând, independența judecătorilor față de administrație ca principiu fundamental al exercitării justiției. Realizarea acestui principiu însemna construirea unor raporturi de tip nou între organele judiciare și celelalte organe ale puterii de

¹ Tribunalul de Chișinău mai poate fi numit și judecătorie districtuală.

stat, dar și raporturi cu instanțele judecătorești ierarhic superioare.

În calitate de condiție definitorie a independenței judecătorilor era reglementată inamovibilitatea judecătorilor, care se baza pe recomandarea acestora de către ministrul Justiției, iar numirea (aprobarea) ținea de competența împăratului. În determinarea candidaturilor un anumit rol îl aveau și instanțele – tribunalele și Curțile de Apel care puteau înainta candidați la funcțiile de judecători. Eliberarea din funcție a judecătorilor ținea de competența acelorași organe care i-au numit și numai conform sentinței judecătorești de condamnare. Statutul judecătorului era determinat de condițiile privitor la numire, ordinea numirii și beneficiile aferente statutului. Regulamentul despre instituțiile judiciare, art.202 arăta în calitate de condiție – studiile superioare sau dovada în exercițiul funcțiunii a cunoștințelor din domeniul judiciar, aceasta pentru că la moment nu existau suficiente cadre cu studii superioare. Studiile, cunoștințele practice caracterizau judecătorul ca persoană erudită, ce se bucura de respect în societate, ceea ce garanta independența raționamentelor, persoană care avea o atitudine corectă, justă față de oameni și față de activitate.

Carierea judecătorească trebuia să fie precedată de aflarea la slujba de stat un anumit interval de timp (3 ani) în scopul acumulării experienței și maturității decizionale. Această condiție nu era întotdeauna luată în calcul, căci ministrul Justiției avea posibilități mari în alegerea candidaților la funcțiile judiciare, fapt care se demonstrează și prin ignorarea candidaților pe care îi propuneau înseși instanțele care aveau acest drept. Pentru transferul judecătorului de la un post la altul sau dintr-o localitate în alta, era necesar acordul judecătorului respectiv. Supravegherea activității judiciare se făcea prin intermediul:

1. președintelui fiecărei instanțe;
2. instanțelor ierarhic superioare;
3. Departamentelor de casație ale Senatului Imperiului Rus;
4. procurorului;
5. ministrului Justiției.

Primele trei forme ale supravegherii corespundeau spiritului reformei, de separare a puterii judecătorești de celelalte două puteri, iar supravegherea din partea procurorului nu era o adevărată supraveghere, pentru că procurorii erau organizați pe lângă instanțe, numai că ei erau obligați să informeze ministrul Justiției despre abaterile în activitatea instanțelor. A fost exprimată opinia că această supraveghere din partea ministrului Justiției nu era compatibilă cu spiritul reformei, căci astfel reprezentantul puterii executive – ministrul Justiției – putea influența cariera judecătorului, în primul rând, deoarece avea dreptul de a transfera judecătorii, în al doilea rând, se putea adresa în Senat cu privire la încetarea nejustificată (în opinia ministrului) a unei cauze în Curtea de Apel. În acest din urmă caz, Senatul examina cauza și decidea sancțiunea disciplinară, dacă era necesar [6]. Considerăm această opinie exagerată, căci transferul se putea face doar cu acordul judecătorului, iar abaterea săvârșită de judecător, deși semnalată de ministru, era (sau nu) sancționată de Senat ca organ judiciar.

Statutul judecătorului trebuie să fie pe măsura demnității profesiei și a responsabilității pe care orice magistrat și-o asumă. El se caracterizează și prin beneficiile pe care le aveau judecătorii. Potrivit reformei judiciare, ele erau de două feluri: materiale și morale. Asigurarea materială este un criteriu important al independenței judecătorului, acest lucru a fost conștientizat la cel mai înalt nivel, cu atât mai mult cu cât judecătorii nu puteau avea și alte izvoare ale resurselor financiare. Pentru a exercita atribuțiile de serviciu într-un mod corect și echitabil, judecătorii urmau să dispună de un salariu suficient pentru a activa în condiții normale, decente. Salariile judecătorilor erau considerate în primii ani după reformă mai mult decât suficiente, chiar considerabile. Regulamentul judiciar stabilea doar limitele pentru președintele tribunalului – salariul era de 2.500-4.500 ruble, adjunctul lui – de 2.000-3.500 ruble, membrul Tribunalului – de 1.200-2.200 ruble.

Tribunalul de Chișinău își avea sediul în capitală, ceea ce determină și apartenența lui la tribunalele de rangul întâi. Dreptul de a deține un sediu separat, pe care îl va utiliza pentru realizarea obligațiilor legale, este prevăzut și de Regulamentul privind organizarea judecătorească, art. 137, iar art. 138 acorda tribunalelor dreptul de a folosi și sediile judecătorilor de pace, în cazurile când trebuie să examineze o cauză în teritoriu. Atât sălile tribunalelor, cât și ale judecătorilor de pace trebuiau să fie corect amenajate, se rezervau locuri speciale pentru părțile procesului și locuri pentru ceilalți, ele fiind delimitate printr-o bară specială.

La 23 martie 1877, Senatul emite o hotărâre prin care se modifică art. 138 al Regulamentului privind organizarea judecătorească, și anume, ținând cont de propunerile Ministerului Justiției, a venit cu unele reglementări mai clare referitoare la modalitatea folosirii de către Tribunalul de Chișinău la necesitate a unor încăperi ce aparțineau judecătorilor de împăcare. În primul rând, se stabilise că Tribunalul de Chișinău trebuia să anunțe din timp, și anume, cu trei săptămâni înainte judecătoria de împăcare privind faptul că la o dată stabilită vor avea nevoie de o încăpere. Această preîntâmpinare era necesară din simplul considerent ca să nu se programeze pentru aceeași dată ședințe atât de către judecătoria de împăcare, cât și de către Tribunalul de Chișinău – ieșiri în teritoriu. La fel se stipula că toate cheltuielile necesare petrecerii ședințelor de către Tribunalul de Chișinău în teritorii vor fi suportate anume de către Tribunal, și nu de judecătoria de împăcare, la prezentarea tuturor bonurilor necesare de către contabilitate [7].

În cadrul ședințelor de judecată, dosarele se soluționau de către un colegiu format, de regulă, din trei judecători. Membrii colegiului se alegeau pentru fiecare cauză în parte. Art.148 al Regulamentului privind organizarea judecătorească interzicea ca în cadrul aceluiași colegiu să participe judecători care erau rude, și anume pe linie dreaptă – toate rudele, pe linie colaterală – până la al patrulea grad, și mai erau specificate și rudele celuilalt soț până la al doilea grad. În cazul când membrii colegiului, examinând o cauză, au diferite opinii, atunci se hotărăște cu majoritatea voturilor, în caz de paritate, o importanță mai mare are părerea președintelui colegiului. Însă din cele expuse anterior,

putem deduce că astfel de cazuri de paritate pot apărea doar în caz de excepție, fiindcă conform regulii generale colegiul este format din trei membri.

Despre ședințele de judecată putem spune că deși nu în toate cazurile, dar erau publice, hotărârile erau publicate mai târziu în edițiile periodice oficiale, astfel ca alte persoane interesate să poată să ia cunoștință de conținutul diferitelor dosare, doar cu condiția că jurnaliștii țineau cont de cenzură. Proclamarea și recunoașterea acestui principiu (glasnosti) a fost unul dintre acei pași importanți împlinuți în cadrul reformei, deși mai târziu este restrâns arealul de aplicare a lui [8].

Despre modalitatea de publicare a hotărârilor judecătorești prevedea chiar Regulamentul din 20 noiembrie 1864, însă din cauza că aplicarea acestor prevederi în practică a întâmpinat unele greutăți, Ministerul Justiției s-a adresat Senatului cu rugămintea de a veni cu un comentariu la reglementările în vigoare din domeniu. Senatul, examinând legislația în vigoare și în special făcând trimitere la art. 1000 al Codului de procedură penală, la 30 ianuarie 1870, emite o notă explicativă referitoare la publicarea hotărârilor judecătorești și, în special, a acelor hotărâri ale căror procese s-au petrecut cu ușile închise, care prevedeau următoarele: hotărârile judecătorești ale cauzelor examinate cu ușile închise pot fi publicate doar parțial, și anume, doar rezoluția, alte părți ale hotărârii sau altă informație din dosar poate fi publicată doar în cazurile permise de legislație, doar când nu dăunează părților [9].

Președintele Colegiului supraveghea ordinea publică pe parcursul ședinței de judecată. În caz că cineva dintre cei prezenți încălca ordinea publică, atunci el avea dreptul să aplice sancțiuni. La prima încălcare se aplica mustrare și avertizare de părăsire a sălii, iar în cazul când persoana continua să dețină un comportament neadecvat sau să înjure, președintele avea dreptul să-l oblige să părăsească sala. Aceste reguli se aplicau atât persoanelor simple din sală, cât și părților la proces. Doctrinarii de specialitate își rezervă dreptul totuși de a considera că asupra avocaților o astfel de pedeapsă, cum ar fi eliminarea din sală, ar trebui să se aplice doar în cazuri excepționale. La fel s-a depistat o lacună în legislație referitoare la anchetatorii judiciari, din aceste considerente, asupra lor se aplică aceleași reguli ca și față de ceilalți participanți la proces.

Procedura de judecată avea următoarele etape: depunerea cererii de chemare în judecată, citarea părților în formă scrisă (citații), examinarea probelor, emiterea hotărârii [10].

În cadrul ședințelor de judecată, se duceau niște registre în care se înregistra mersul întregului proces, însă aceste registre nu erau unica formă de evidență a proceselor de judecată. În afară de ele, se mai întocmea și câte un protocol referitor la fiecare caz soluționat, aceste protocoale aveau o importanță deosebită anume în cazul când se depunea o cerere de apel.

Tribunalul de Chișinău era obligat, în baza Ordinului Senatului din 3 februarie 1874, să prezinte Ministerului Justiției la finele fiecărei sesiuni a Colegiului penal al Tribunalului darea de seamă a activității acestui colegiu cu numărul total de dosare examinate în acea perioadă [11].

În urma reformei judiciare, conform Regulamentu-

lui privind organizarea judecătorească, Tribunalul de Chișinău a preluat în competența sa examinarea tuturor cauzelor nefinalizate atât din cadrul procesului civil, cât și al procesului penal.

Examinând materialele din cadrul Arhivei Naționale a Republicii Moldova, și anume, inventarele dosarelor Fondului 39, putem evidenția următoarele litigii civile care se examinează de către Tribunalul de Chișinău: litigii privind confirmarea succesiunii, recunoașterea moștenitorilor legali, refuzul la moștenire [12]; litigii privind stabilirea hotarelor moșiilor sau încălcarea hotarului pământului moșierului [13]; litigii pecuniare, referitoare la falsificarea polițelor, de instituire și ridicare a sechestrului/gajului de pe bunurile aflate în proprietate privată, de vânzare prin licitație, de recunoaștere a nașterii copilului în afara căsătoriei; litigiile ce țin de dreptul de proprietate intelectuală; instituirea tutelei; recunoașterea debitorului insolubil; neachitarea impozitelor de către țărani; dosarele de stabilire a dreptului de posesie.

Dacă e să ne referim la examinarea cauzelor civile, și anume, la cele ce țin de recunoașterea dreptului de proprietate sau viceversa, pierderea dreptului de proprietate, putem evidenția următoarea componentă a Colegiului de judecată: de obicei, procesul era prezidat de președinte, ajutat de doi membri – secretarul Colegiului care îndeplinea toate lucrările organizatorice și de secretariat, la fel în cadrul unor dosare era implicat și un procuror, dar nu întotdeauna [14].

După cum am menționat, Tribunalul de Chișinău are în competența sa și examinarea cauzelor penale. În acest sens, putem evidenția: cauze privind învinuirea pentru injurii; falsificarea banilor; escrocherie; maltratare; tâlhărie; comiterea abuzului de serviciu; contra-banda. Astfel, în competența Tribunalului de Chișinău intrau toate cauzele penale, ce nu puteau fi examinate de judecătorii de pace. Cauzele penale se examinau de către Tribunal, însă unele dintre ele – cu participarea juraților [15].

A activat Tribunalul de Chișinău până la 1918. În calitate de instanță de apel pentru cauzele judecate în prima instanță de Tribunalul de Chișinău exista Curtea de Apel Odesa.

Referințe:

1. Cuznețov Al. *Influența reformelor din 1864, împlinite în Imperiul Rus, asupra dreptului procesual penal din Basarabia*. În: *Revista Națională de Drept*, 2004, nr.5, p. 49.
2. Chirtoacă L. *Reforma judecătorească din a doua jumătate a secolului al XIX-lea în Basarabia*/Teză de doctor. Chișinău, 2003, p. 63.
3. Виленский В. В. *Судебная реформа и контрреформа в России*. Саратов, 1969. 400 с.
4. Chirtoacă L. *Op.cit.*, p. 56.
5. *Ibidem*.
6. Холявицкая Н. Э. *Был ли суд независим после реформы 1864 года?* В: *Вестник Московского университета*, 1993, № 4, с.30.
7. *Бессарабские губернские ведомости*, №36, от 11.05.1877, 1 с.
8. *Бессарабские областные ведомости*, №36, от 10.05.1872, 3 с.
9. *Бессарабские губернские ведомости*, № 24, от 22.03.1875, 1 с.
10. ANM, F.39, inv.3, d.1-5.
11. *Бессарабские губернские ведомости*, № 11, от 09.02.1874, 1 с. În: ANM, F.39, inv.1, d. 2233, 2234.
12. *Ibidem*.
13. *Ibidem*, d. 2058.
14. *Ibidem*, d.1-5.
15. Chirtoacă L. *Op.cit.*, p. 57.

Recenzent:
Elena ARAMĂ,
doctor habilitat, profesor universitar (USM)

CONCORDATUL PREVENTIV – PROCEDURĂ DE PREVENIRE A INSOLVENȚEI REGLEMENTATĂ ÎN LEGISLAȚIILE EUROPENE

Ana ILANA,
or. București, România,
doctorand (USM)

Legislația statelor europene a identificat mecanisme alternative, dar și prealabile procedurii insolvenței, puse apoi la dispoziția întreprinderilor și menite să contribuie la depășirea dificultăților lor financiare. Ele pot fi utilizate atunci când situația de dificultate financiară a debitorului nu este atât de gravă și conferă debitorului șanse de redresare înainte de a ajunge în stare de insolvență. Astfel de mecanisme cunoscute cu denumirile de „concordat preventiv” și „mandat ad-hoc” le găsim în legislațiile belgiană, italiană, franceză, dar și în cea română, fiind integrate fie în conținutul legii insolvenței, fie reglementate în legi speciale distincte. De exemplu, în România, procedurile de prevenire a insolvenței au fost reglementate distinct într-o lege specială, numită Legea nr.381/2009 privind introducerea concordatului preventiv și a mandatului ad-hoc care a fost în vigoare până în anul 2014. Odată cu adoptarea Legii nr.85/2014 cu privire la procedurile de prevenire a insolvenței și de insolvență, mecanismele prefalimentare ale concordatului preventiv și ale mandatului ad-hoc au fost încorporate în această lege. Și legislația Republicii Moldova a cunoscut unele mecanisme prefalimentare care vizau restabilirea extrajudiciară a solvabilității debitorilor aflați în dificultate financiară. Un astfel de mecanism a fost instituit prin Legea nr. 958/1996 cu privire la restructurarea întreprinderilor și apoi încorporat în Legea insolabilității nr.632/2001. Deoarece prevederile referitoare la așa-numita restructurare aveau o altă origine decât cele cunoscute statelor, menționate mai sus, și și-au demonstrat complet ineficiența, au fost abrogate definitiv prin Legea nr.223/2006. În prezent, este important de a institui reglementări moderne prefalimentare care ar permite evidențierea situațiilor de dificultate financiară ori utilizarea acestora ar putea aduce beneficii considerabile mediului de afaceri din Republica Moldova.

Cuvinte-cheie: concordat preventiv; procedura de prevenire a insolvenței; administrator concordatar; conciliator.

European legislation states identified alternative mechanisms preliminary insolvency procedure designed to help overcome financial difficulties. They can be used when a debtor financial difficulty situation is not so serious, and gives the debtor's recovery chances before reaching insolvent. Such mechanisms known as arrangement and ad-hoc mandate we find in Belgian law, Italian, French, and is integrated in the Romanian insolvency law either in content or is regulated in separate special law. For example in Romania, insolvency prevention procedures were regulated separately in a special law called the Law nr.381/2009 concerning the placing arrangement and ad hoc mandate was in place until 2014. With the adoption of law No. 85/2014 regarding procedures to prevent insolvency and Insolvency Concordat preventive mechanisms of preventive concordat and ad hoc mandate were incorporated into that law. Moldovan legislation has also known some extrajudicial mechanisms to prevent bankruptcy out-of-court aimed at restoring solvency of borrowers in financial difficulty. Such a mechanism was established by Law nr.958/1996 on restructuring enterprises and then incorporated in Insolvency Law no.632/2001. Because the so-called restructuring had a different origin than those known States mentioned above, and have proven completely ineffective, they were permanently repealed by Law nr.223/2006. It is now important to establish modern regulations to prevent bankruptcy which could highlight situations of financial difficulty or their use could bring considerable benefits to the business environment in Moldova.

Keywords: preventive concordat; insolvency prevention procedures; administrator of procedure; conciliator.

Reglementări privind concordatul preventiv. Aproape toate legislațiile moderne prevăd măsuri de prevenire a insolvenței, care, așa cum este firesc, sunt lăsate la îndemâna debitorului, acesta fiind cel care ar trebui să conștientizeze starea de dificultate financiară pe care o poate traversa propria întreprindere.

Legea italiană dedică un capitol întreg [1], respectiv titlul III, procedurii referitoare la concordatul preventiv. Potrivit acestei reglementări, propunerea de concordat poate fi prezentată de unul sau mai mulți creditori sau chiar de către un terț. Din perspectiva calității procesuale a celui care prezintă propunerea de concordat, reglementarea italiană pare a fi cel puțin interesantă, pe când legislația altor state restrânge calitatea procesuală a celui care depune propunerea de concordat doar la nivelul debitorului. Dar și debitorul

care solicită aplicarea concordatului trebuie să aibă o evidență contabilă actualizată, iar rezultatele obținute, precum și alte informații, să permită administratorului judiciar desemnat să întocmească o listă provizorie a creditorilor [2].

Cu privire la votul și admiterea proiectului de concordat de către creditori, legea italiană pretinde doar o majoritate, fără a condiționa ca aceasta să întrunească un anumit procent, oricare ar fi acela, fără să specifice dacă este vorba despre o majoritate simplă sau una absolută, din totalul creanțelor, ci doar să întrunească cele mai multe voturi față de alternativa respingerii planului [3].

Legea franceză din 1 martie 1984 permite un tratament extrajudiciar fără analogie în legislația altor țări. Potrivit acestor reglementări, se parcurge o etapă a procedurii de alertă cu scopul, pe de o parte, de a im-

pune un control financiar riguros, o analiză a stării financiare împreună cu o paletă de măsuri de redresare financiară necesare prevenirii insolvenței. Reglementarea amabilă își găsește locul bine meritat, atunci când procedura de alertă nu dă rezultate, sau când nu mai este timp să fie parcursă. Astfel, conducerea debitorului va solicita președintelui instanței comerciale să desemneze un consilier ale cărui atribuții sunt de asistare la negociere și de încheierea unui acord cu principalii creditori, acord care trebuie să fie întemeiat pe un plan de redresare solid.

În **Monitorul Belgian** din 28 octombrie 1997, au fost publicate două acte normative, respectiv legea din 17 iulie 1997 referitoare la concordatul judiciar și cea din 8 august 1997 cu privire la faliment. Această importantă reformă legislativă a contribuit la apariția profesiei de „revizor de întreprindere”. Astfel, procedura de concordat va cuprinde desemnarea unui comisar, care trebuie să ofere garanții de independență și imparțialitate, și care va avea atribuții de asistare a debitorului în activitatea pe care o va derula sub controlul instanței.

În **România** au existat și există mecanisme prefalimentare. În literatura juridică, s-a analizat situația juridică a concordatului amiabil și a moratoriului prefalimentar, cel din urmă avându-și fundamentul în Codul comercial roman [4]. Autorul Gh. Gheorghiu a exprimat opinia potrivit căreia, în lipsa unor interdicții privind concordatul amiabil, acesta putea fi încheiat și atunci când el avea ca scop evitarea deschiderii procedurii concursuale. Acest concept se referă la posibilitatea debitorului de a încheia un acord cu creditorii săi având ca scop înlăturarea consecințelor stării de încetare a plăților și de a evita falimentul. Moratoriul prefalimentar presupunea adoptarea unui act judecătoresc prin care se amâna pe un termen de până la 6 luni executarea obligațiilor debitorului aflat în încetare temporară de plăți.

La sfârșitul anului 2009 cu aplicare din 2010, în **România** a fost publicat un prim act normativ [5] care consfințește un mecanism de prevenire a insolvenței, aliniind astfel România la țările din Uniunea Europeană care beneficiază de astfel de reglementări din perspectiva procedurii concordatului preventiv [6]. Astfel, ceea ce pare să avantajeze creditorii aflați într-o asemenea procedură sunt de fapt acele aspecte care propriu-zis dezavantajau creditorii din procedura insolvenței la acel moment, și anume: în cazul deschiderii procedurii insolvenței, creditorii care aveau creanțe chirografare constatau că *riscul neîncasării creanțelor era destul de mare*, în comparație cu creanțele garantate – care produceau fructe, dobânzi ori penalități și că pentru aceste creanțe din clasa chirografară se putea vota achitarea parțială, doar într-o anumită proporție. În egală măsură, posibilitatea de a recupera fie și parțial o creanță chirografară se întrezărea abia la sfârșitul unei perioade de reorganizare, în condiții de eșalonare pe perioade de 2 sau 3 ani, ori, în cel mai rău caz s-ar fi putut constata lipsa activelor în patrimoniul

debitorului și deci imposibilitatea achitării creanțelor. Esența acestei proceduri a **Concordatului preventiv** constă în încheierea unui contract între debitor și creditorii săi, prin care debitorul întreprinzător și diligent propune creditorilor un plan de redresare a afacerii sale, solicitându-le asumarea și susținerea planului pe perioada concordatului. Concordatul preventiv se aplică astfel debitorului aflat în dificultate financiară [7], reglementarea anterioară celei în vigoare în prezent [8], respectiv Legea 381/2009 precizând expres starea debitorului care poate recurge la această procedură. Astfel debitorul diligent este ocrotit, prin faptul că împotriva acestuia instanța competentă nu va putea pronunța vreo hotărâre de deschidere a procedurii de insolvență la cererea oricărui creditor.

Legea 85/2014[9] *cu privire la procedurile de prevenire a insolvenței și de insolvență*, în titlul I a preluat reglementările privind concordatul preventiv și al mandatului ad-hoc din Legea 381/2009[10], pe care de altfel o abrogă.

În **Republica Moldova**, un mecanism similar prefalimentar era reglementat prin Legea nr.958/1996 cu privire la restructurarea întreprinderilor. Potrivit legii citate mai sus, procedura de restructurare putea fi inițiată de Consiliul Creditorilor (o structură formată de Guvern) din oficiu sau la cererea proprietarului întreprinderii sau a managerului acestuia. Restructurarea întreprinderii insolubile era o procedură extrajudiciară și includea trei etape: inițierea restructurării și aplicarea moratoriului asupra datoriilor pe un termen de 3 luni; elaborarea și aprobarea planului de restructurare; și aplicarea procedurii de izolare și realizarea planului de restructurare. În perioada procedurilor menționate nu era admisă pornirea procedurilor judiciare de faliment. Aceeași procedură a fost incorporată și în redacția inițială a Legii insolvenței nr.632/2001 (a se vedea art.4-16) prin care a fost abrogată Legea nr.958/1996. Normele privind restructurarea menționată au fost *definitiv abrogate prin Legea nr.223/2006*.

Mecanismul concordatului preventiv din Legea română nr. 85/2014. Legiuitorul în art.31 din Legea nr.85/2014, suplimentar la ceea ce a preluat din vechea reglementare, vine să precizeze că interzice declanșarea procedurii de insolvență în perioada concordatului preventiv omologat. *Per a contrario* se poate considera că o înțelegere în forma concordatului poate fi asumată și în situația în care debitorul are o cerere de deschidere a insolvenței asupra căreia instanța fie nu s-a pronunțat, fie nu a dispus deschiderea procedurii insolvenței. Insolvența debitorului se poate astfel deschide în perioada negocierilor, doar până la omologarea concordatului.

Potrivit reglementării actuale, condiția de bază pentru declanșarea procedurii concordatului preventiv este aceea ca întreprinzătorul să se afle într-o dificultate financiară, însă nu în stare de insolvență, fiind abia acum explicit definită această noțiune, întrucât sub imperiul vechii reglementări instanței îi revenea

obligatia de a decide *starea de dificultate financiară* a debitorului. Prin inserarea definiției debitorului în dificultate, s-a eliminat posibilitatea ca debitorii să se prevaleze de această procedură doar pentru a-și restructura datoriile în interes propriu, fără o nevoie reală în acest sens [11].

Potrivit Legii nr. 85/2014, beneficiar al concordatului este debitorul aflat în dificultate financiară. Calitatea de debitor în dificultate financiară o poate avea orice societate cu personalitate juridică de drept privat care organizează o întreprindere, inclusiv asociații și fundații, ori cluburi sportive, precum și societățile cooperativе, agricole, civile, profesionale cu personalitate juridică, precum și grupurile de interes economic.

Nu pot beneficia de dispozițiile legale cu privire la concordatul preventiv și, respectiv, nu pot avea calitatea de debitor în dificultate financiară: entitățile fără personalitate juridică, inclusiv sucursalele, punctele de lucru, instituțiile publice. Suplimentar la cele menționate, dispozițiile legale privind concordatul preventiv nu sunt aplicabile debitorilor împotriva cărora a fost deschisă procedura de insolvență în cei 3 ani anteriori datei la care se pune în discuție deschiderea unui concordat.

O particularitate a acestei proceduri este aceea că ea poate fi inițiată doar de către debitorul care, conștientizând starea de dificultate astfel cum este definită în lege, reunește creditorii la masa discuțiilor spre a semna o înțelegere colectivă. Creditorii sunt excluși din categoria persoanelor care pot solicita concordatul, spre deosebire de legea italiană, unde acestora li se permite să solicite deschiderea unei astfel de proceduri.

Solicitând tribunalului aplicarea concordatului preventiv, debitorul propune și un administrator concordatar, dintre practicienii în insolvență care desigur trebuie să îndeplinească condițiile de autorizare conform legii. Legiuitorul a prevăzut o durată de cel mult 60 de zile dedicată negocierilor, la capătul căreia se poate declanșa concordatul propriu-zis, sau după caz, procedura insolvenței [12]. Procedura odată declanșată se derulează exclusiv în scopul semnării unui contract între debitor și majoritatea creditorilor, cu concursul administratorului concordatar.

Art. 7 alin. (1) al Legii 85/2014 aduce în prim-plan, atunci când se referă la organele care aplică procedura, noțiunea de „*administrator concordatar*”, care în vechea reglementare se numea „*conciliator*”. Totodată, noua reglementare permite și președintelui instanței să se pronunțe asupra unor astfel de cereri, pe lângă instanțele judecătorești, ori judecătorului-sindic, fără ca această atribuție să fi fost atribuită președintelui instanței și în vechea reglementare [13].

Proiectul de concordat preventiv trebuie să prezinte, în mod detaliat: o situație analitică a activului și a pasivului debitorului, certificată de un expert contabil sau, după caz, auditată de un auditor autorizat potrivit legii, precum și proiecția evoluției financiar-contabile

pe următoarele 24 de luni. Totodată, proiectul de concordat trebuie să facă referire la cauzele stării de dificultate financiară și, dacă este cazul, la măsurile luate de debitor pentru depășirea acesteia până la depunerea ofertei de concordat preventiv. De esența procedurii concordatului preventiv este planul de redresare care trebuie inclus în proiectul de concordat și care trebuie să includă cel puțin măsurile de reorganizare a activității sale (cum ar fi, dar fără a se limita la: restructurarea conducerii debitorului, modificarea structurii funcționale, reducerea personalului sau orice alte măsuri considerate a fi necesare), precum și modalitățile prin care debitorul înțelege să depășească starea de dificultate financiară. Acestea din urmă ar putea fi cu titlu exemplificativ precizate: majorarea capitalului social, conversia unor creanțe în acțiuni/părți sociale, împrumut bancar, obligațional sau de altă natură, inclusiv împrumuturi ale asociațiilor/acționarilor, înființarea ori desființarea unor sucursale sau puncte de lucru, vânzarea de active, constituirea de cauze de preferință. Dacă sunt prevăzute a se acorda noi finanțări în perioada de concordat, în planul de redresare trebuie să se prevadă explicit care este prioritatea la distribuirea acestor sume, după plata cheltuielilor de procedură.

Noua reglementare aduce elemente de noutate care impactează considerabil procedura, și anume, reținem faptul că durata procedurii va fi de 24 de luni de la data omologării proiectului de concordat prin hotărâre executorie, cu posibilitatea de prelungire cu încă 12 luni. Noua reglementare introduce anume un criteriu de performanță în primul an de derulare, obligatoriu de îndeplinit, și anume, să se realizeze plata a minimum 20% din valoarea creanțelor stabilite prin concordat. Tocmai din această cauză, proiecția evoluției financiar-contabile cuprinsă în proiectul de concordat trebuie să fie realizată pentru următoarele 24 de luni. Vechea reglementare cuprindea un termen limită de satisfacere a creanțelor de 18 luni față de 24 de luni de la data încheierii concordatului preventive, cum este prevăzut în prezent, însă mult mai îngăduitoare prevederile vechii reglementări acceptau ca procentul preconizat de satisfacere a creanțelor să fie de minim 50% ca urmare a măsurilor de redresare propuse. Debitorilor aflați în procedura de concordat le era permisă propunerea unor măsuri de redresare, precum: amânări sau reșalonări la plata creanțelor, ștergerea în tot sau în parte a unor creanțe sau numai a dobânzilor ori a penalităților de întârziere. Aceste reglementări au fost eliminate, în mod just, din noua reglementare, odată cu ridicarea ponderii majorității necesare a fi întrunită pentru omologarea concordatului, căci eliminarea unor creanțe prin votul creditorilor putea să încurajeze eliminarea tocmai a creanțelor creditorilor care nu erau majoritari, principiul achitării proporționale sau al reducerii fiind posibil de încălcat în acele condiții, față de achitarea integrală a datoriilor înregistrate la creditori. Curgerea dobânzilor, a penalităților și a cheltuielilor

aferele creanțelor nu se suspendă față de creditorii semnatari, cu excepția situației în care aceștia își exprimă expres în scris acordul în sens contrar, vot care va fi menționat în proiectul de concordat. Astfel este eliminată în reglementarea actuală prevederea din vechea lege care consfințea stoparea de drept a creșterii dobânzilor și a penalităților, lucru posibil în prezent doar cu acordul scris al creditorilor. Este important de reținut faptul că suspendarea executărilor silite sau a prescripției dreptului de a cere executarea sau promovarea acțiunilor, precum și suspendarea penalităților sau a dobânzilor odată admise de către instanța de judecată, se aplică și față de creditorii nesemnatari sau cei care nu au votat concordatul. Aceste măsuri nu vor profita însă fidejursorilor, codebitorilor sau terților garanți.

Urmare a declanșării unei proceduri de concordat, debitorii dobândesc anumite avantaje precum: (a) suspendarea măsurilor de executare silită, fie că vorbim despre o suspendare de drept sau una judiciară, sau a proceselor de executare, însă nu și cele de judecată promovate împotriva debitorului, în scopul obținerii unui titlu executoriu, (b) înghețarea datoriilor la valoarea lor nominală și mai ales (c) continuarea contractelor în curs de executare – chiar în contra voinței partenerilor contractuali.

Cu privire la caracterul suspendării acțiunilor de urmărire silită a debitorului, referindu-ne doar la executările silite care au impact asupra patrimoniului debitorului, subliniem că sunt excluse de la acest tratament acțiunile în judecată. Legiuitorul înserează posibilitatea unei suspendări judiciare, doar la cererea debitorului, art. 25 din legea-cadru specificând faptul că debitorul *poate* cere suspendarea acțiunilor de urmărire derulate împotriva sa până la împlinirea termenului pentru omologarea concordatului, caz în care suspendarea va fi, cum spuneam, o suspendare judiciară. După împlinirea termenului pentru omologarea concordatului, dacă acesta desigur este aprobat, suspendarea acțiunilor de urmărire, precum și suspendarea dreptului de a cere deschiderea insolvenței intervine de drept, astfel cum este reglementat în cuprinsul art. 29 din Legea 85/2014.

Organele care duc la îndeplinire procedurile de prevenire a insolvenței, fie că vorbim despre concordatul preventiv, fie că ne referim la mandatul ad-hoc, sunt practicieni în insolvență, respectiv persoane care practică o profesiune liberală specifică.

La o analiză succintă, se poate constata faptul că aceste avantaje sunt cu mult mai mari față de dezavantajele pe care le conferă debitorilor procedura concordatului preventiv, respectiv crearea unui „stigmat la distanță” care îl obligă pe „debitor să facă plăți cash și în avans spre a se putea aproviziona” [14], procedurile de prevenire fiind înțelese de către creditorii în cele mai multe cazuri drept începutul declinului debitorului. Or, atât insolvența cât și procedurile prealabile de prevenire trebuie să fie înțelese ca evenimente care fac parte din viața întreprinzătorilor și că, în condiții

de cooperare, rezultatele pot fi unele benefice de ambele părți.

Pentru încheierea unui astfel de contract, este suficient acordul creditorilor care dețin 75% din valoarea creanțelor acceptate și necontestate, precum și condiția ca valoarea creanțelor contestate și/sau aflate în litigiu să nu fie mai mare de 25% din masa credală. Posibilitatea aprobării unui proiect de concordat este redusă astfel prin majorarea pragului minim de voturi care trebuie întrunite, și anume 75%, din valoarea creanțelor acceptate și necontestate față de 2/3 cât era în reglementarea anterioară. În condițiile în care va fi confirmat de către instanță proiectul de concordat, acesta se va comunica Registrului comerțului și creditorilor, pentru realizarea opozabilității față de terți. Deși efectuată astfel publicitatea, efectele concordatului se produc doar între părți, este un *res inter alios acta*, ca orice alt contract comercial. Termenul de exprimare a votului creditorilor asupra proiectului propus este majorat de la 30 de zile cât era în vechea reglementare la 60 de zile, aspect care este doar în avantajul procedurii și a beneficiarilor ei.

În perioada de exercitare a concordatului, debitorul **își păstrează dreptul de administrare**, aspect de asemenea extrem de important. Împotriva concordatului creditorii pot exercita doar o acțiune în rezoluțiune, în mod individual în termen de 15 zile de la data menționării în registrul comerțului a concordatului sau o acțiune în anulare, dacă există motive de anulare. Această din urmă acțiune are caracter colectiv, ea putând fi exercitată numai de către adunarea creditorilor și are caracter perpetuu, adică este imprescriptibilă, putând fi exercitată pe tot parcursul concordatului. Închiderea concordatului va fi constatată prin încheierea instanței competente, dacă a fost realizat obiectul concordatului, singurul efect asupra debitorului fiind acela că timp de 3 ani de la închiderea acestuia mai poate solicita încă un concordat preventiv. În condițiile în care nu a fost realizat obiectivul concordatului în totalitate, creditorii vor putea decide prin vot prelungirea duratei cu încă 12 luni [15]. În condițiile în care se constată eșecul concordatului, și creditorii nu au votat prelungirea duratei concordatului, instanța poate pronunța o încheiere, desigur la cererea administratorului concordatar, spre a închide procedura din motive neimputabile debitorului. Procedura mai poate înceta și în urma admiterii unei acțiuni în rezoluțiune ori reziliere, sau în urma admiterii unei acțiuni în nulitate. În acest caz, modificarea creanțelor în timpul concordatului va rămâne fără efecte, iar creditorii vor putea solicita plata sau executarea silită a creanțelor. În cazul constatării eșecului concordatului, debitorul va fi obligat la a cere insolvența, căci starea de dificultate se transformă în stare de insolvabilitate, legiuitorul conferind un termen scurt de 5 zile de la eșuarea negocierilor cu creditorii.

Concluzii și recomandări. Reglementările cu privire la concordatul preventiv în legislația statelor europene oferă practic un instrument debitorului, a

căruia întreprindere traversează o stare de dificultate financiară, prin intermediul căruia să ceară creditorilor săi încă o șansă de a se redresa, spre a evita astfel procedura insolvenței. Întreaga procedură se concretizează prin asumarea în final a unui contract colectiv, susținut desigur de titularii creanțelor care compun pragul minim prevăzut de lege pentru omologarea proiectului de concordat.

Considerăm util a recomanda inserarea în legislația Republicii Moldova a unui mecanism similar procedurii concordatului preventiv. Această procedură este aplicabilă debitorului cu posibilități reale de redresare, potențială victimă a unor conjuncturi nefavorabile, dar care merită a fi protejată. Dacă această procedură va fi reușită și se va realiza, ea va avea efecte benefice atât asupra salariaților debitorului, cât și asupra creditorilor lui. Legiuitorul nu face altceva decât să ofere diferite soluții prealabile, pentru prevenirea procedurii de insolvență, întru îndeplinirea aceluiași scop, respectiv obținerea unor rezultate reciproc avantajoase, pentru toate părțile implicate în proces.

Referințe:

- Legge fallimentare (Regio Decreto 16 marzo 1942, n. 267) „*Disciplina del fallimento, del concordato preventivo e della liquidazione coatta amministrativa*” TITOLO III DEL CONCORDATO PREVENTIVO E DEGLI ACCORDI DI RISTRUTTURAZIONE.
- Art. 124. Proposta di concordato. La proposta di concordato può essere presentata da uno o più creditori o da un terzo, anche prima del decreto che rende esecutivo lo stato passivo purché sia stata tenuta la contabilità ed i dati risultanti da essa e le altre notizie disponibili consentano al curatore di predisporre un elenco provvisorio dei creditori del fallito da sottoporre all'approvazione del giudice delegato. Essa non può essere presentata dal fallito, da società cui egli partecipi o da società sottoposte a comune controllo se non dopo il decorso di un anno dalla dichiarazione di fallimento e purché non siano decorsi due anni dal decreto che rende esecutivo lo stato passivo.
- Legge fallimentare (Regio Decreto 16 marzo 1942, n. 267) „*Disciplina del fallimento, del concordato preventivo e della liquidazione coatta amministrativa*”.
- Art. 128. Approvazione del concordato. La maggioranza dei crediti ammessi al voto. Ove siano previste diverse classi di creditori, il concordato è approvato se tale maggioranza si verifica inoltre nel maggior numero di classi presentano (...)
- Gheorghiu Gh. *Considerații asupra măsurilor pre-falimentare*. În: *Revista de drept comercial roman*, 1995, nr.1; Costin Mircea, Miff Angela. *Falimentul, evoluție și actualitate*. București: Lumina Lex, 2000, p.321-322.
- Legea 381/2009 privind introducerea concordatului preventiv și a mandatului ad-hoc. Publicată în *MO*, nr.870 din 14.12.2009.
- Originea instituției se regăsește în dreptul italian. A se vedea Stoeanovici C. *Drept Comercial comparat. Falimentul*. Vol. II. București: Curierul judiciar, Soc. Anon, 1925, p. 31-32.
- Legea 85/2014 cu privire la procedurile de prevenire a insolvenței și de insolvență.
- Art.5 (27) „Debitor în dificultate financiară este debitorul care, deși execută sau este capabil să execute obligațiile exigibile, are un grad de lichiditate pe termen scurt redus, și/sau un grad de îndatorare pe termen lung ridicat, ce pot afecta îndeplinirea obligațiilor contractuale în raport cu resursele generate de activitatea operațională sau cu resursele atrase prin activitate financiară”.
- Codul insolvenței – respectiv Legea 85/2014 cu privire la procedurile de prevenire a insolvenței și de insolvență a inclus în cuprinsul său procedura concordatului fiind abrogată legea specială de reglementare a acestuia.
- Publicată în *Monitorul Oficial*, Partea I, nr. 466 din 25.06.2014.
- Legea 381/2009 privind introducerea concordatului preventiv și a mandatului ad-hoc. Publicată în *MO*, nr. 870/14.12.2009.
- Raportul Bancii Mondiale pentru România privind respectarea standardelor și codurilor. Nota suplimentară la raport, p. 150.
- Legea 85/2015 – art. 66 (1) „Debitorul aflat în stare de insolvență este obligat să adreseze tribunalului o cerere pentru a fi supus dispozițiilor prezentei legi, în termen de maximum 30 de zile de la apariția stării de insolvență. La cererea adresată tribunalului va fi atașată dovada notificării organului fiscal competent cu privire la intenția de deschidere a procedurii insolvenței.
- Dacă la data expirării termenului prevăzut la alin. (1) debitorul este angrenat cu bună credință, în negocieri extrajudiciare pentru restructurarea datoriilor sale, acesta are obligația de a adresa tribunalului o cerere pentru a fi supus dispozițiilor prezentei legi, în termen de 5 zile de la eșuarea negocierilor”.
- Art. 7 (1) „Organele care aplică procedurile prevăzute de prezentul titlu sunt: instanțele judecătorești sau președintele tribunalului, sau, prin judecătorul sindic, mandatarul ad-hoc, respectiv administratorul concordatar.
- Piperea Gh. *Legea concordatului*. Wolters Kluwer, 2010, p. 8.
- Legea 381/2008 prevedea la art.34 prelungirea duratei concordatului cu maximum 6 luni față de durata inițială.
- Bufan Radu s.a. *Tratat practic de insolvență*. București: Hamangiu, 2014.
- Cărpenaru Stanciu D., Hotca Mihai Adrian, Nemeș Vasile. *Codul insolvenței comentat*. București: Universul Juridic, 2014.
- Moțiu Dana Daniela. *Stabilirea masei active și a masei pasive în procedura insolvenței*. București: Wolters Kluwer, 2009.
- Csaba Bela Nász. *Procedurile de prevenire a insolvenței*. București: Universul Juridic, 2015.
- Țândăreanu Nicoleta. *Codul insolvenței adnotat. Noutăți, examinare comparativă și note explicative*. București: Universul Juridic, 2014.

Recenzent:

Nicolae ROȘCA,

doctor în drept, conferențiar universitar (USM)

MODALITĂȚILE CONTRABANDEI COMISE PE TERITORIUL VAMAL AL REPUBLICII MOLDOVA:

Monografie

(Chișinău: LP ESTINI SRL, 2015. 222 p.)

Autor: Sava MAIMESCU, doctor în drept, conferențiar universitar

Monografia în cauză este consacrată studiului juridico-științific legislativ al apariției și evoluției modalităților contrabandei comise pe teritoriul vamal al Republicii Moldova de către persoanele fizice, persoanele juridice, transportatorii specializați de mărfuri, încărcături, obiecte, pasageri.

Întocmind un plan reușit al monografiei, autorul a supus analizei juridico-științifice istoricul apariției modalităților de comitere a contrabandei stabilite de legiuitor în legislația vamală, aplicată la acel moment pe teritoriul național al Republicii Moldova, aducându-le în coraport cu legislația penală a Republicii Moldova, prevăzute la momentul respectiv de art.75 Cod penal al Republicii Moldova din 1961.

Disponând de cunoștințe profunde profesionale în practica activității vamale desfășurată de subiecții activității vamale pe teritoriul vamal al Republicii Moldova, autorul a scos la iveală și alte modalități de comitere a contrabandei decât cele prevăzute la acel moment de legislația vamală, precum și de legislația

penală a Republicii Moldova, propunându-le pentru a fi incluse atât în Codul vamal, cât și în Codul penal al Republicii Moldova, fapt realizat de legiuitor prin lege organică specială.

Supunând studiului științific amănunțit activitatea vamală desfășurată de persoanele fizice, persoanele juridice, inclusiv de transportatorii naționali, precum și de transportatorii internaționali de mărfuri, încărcături, obiecte, pasageri, autorul a formulat, în viziunea sa, noțiunea generală, cât și clasificarea modalităților de comitere a contrabandei pe teritoriul vamal al Republicii Moldova.

Expunându-și viziunea, dar și opinia asupra fiecărui fel de modalitate în comiterea contrabandei în parte, pe întreaga listă de modalități de comitere a contrabandei, autorul, pornind de la formularea normelor teoretico-juridice vamale, stabilite în legislația vamală a Republicii Moldova, a statelor Uniunii Europene, a efectuat cercetarea juridică vamală de constatare a fiecărei modalități de comitere a contrabandei, aducând în calitate de suport practic aplicativ cazuri concrete de comitere a contrabandei prin modalitățile formulate în plan teoretic de autor.

Făcând o analiză minuțioasă teoretico-științifică a practicii activității vamale internaționale desfășurată de subiecții activității vamale pe teritoriul statelor limitrofe, celor vecine, în special pe teritoriile statelor Uniunii Europene, autorul a stabilit și alte modalități de comitere a contrabandei decât cele prevăzute de legiuitor actualmente în art.224 Cod vamal al Republicii Moldova, precum și în art.248 Cod penal al Republicii Moldova.

Sergiu BRÎNZA,
doctor habilitat în drept,
profesor universitar,
director al Departamentului „Drept penal”
al Facultății de Drept, USM